

17939.

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KASTAMONU CAMİLERİNDEKİ
BEZEMELİ AHŞAP ESERLER

Sayit UYSAL

Y. G.
Yükseköğretim Kurulu
Yükseköğretim Merkezi

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Tez Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Tahsin HANCIOĞLU

ANKARA - 1991

İÇİNDEKİLER

<u>Bölüm</u> :	<u>Sayfa</u>
Önsöz	III
I. BÖLÜM	
GİRİŞ	1
A. Araştırmanın Amacı ve Sınırı	1
B. Konu ile ilgili Kaynaklar	2
C. Araştırmada İzlenen Yöntem	6
II. BÖLÜM	
ANADOLU TÜRK SANATINDA AHŞAP İŞÇİLİĞİ , ...	8
A. Ahşap İşçiliğine Kısa Bir Bakış	8
B. Anadolu Ahşap İşçiliğinde Kastamonu'nun Yeri.	10
C. Anadolu Ahşap İşçiliğinde Görülen Bezeme Teknikleri	11
III. BÖLÜM	
DEĞERLENDİRME	16
A. Kastamonu Camilerindeki Bezemeli Ahşap Eserlerin Tablolara Göre Dökümü	16
1. Ahşap Eserlerin Camilere Göre Dağılımı . .	16
2. Uygulanan Teknikler	16
3. Kullanılan Motifler	18
4. Kullanılan Malzeme	19
5. Eserleri Yapan Ustalar	20
B. Eserlerin Birbirleri ile Benzer ve Farklı Yönleri	21
1. Teknik Özellikleri Yönünden	21
2. Motif Özellikleri Yönünden	24
C. Eserlerin Yapılış Tarihleri ve Onarım Durumları	30
D. Bazı Karşılaştırmalar	36
IV. BÖLÜM	
SONUÇ	40
V. BÖLÜM	
KATALOG	44
A. Atabey Camii	44

<u>Bölüm</u> :	<u>Sayfa</u>
B. İbnineccar Camii	48
C. Yakupağa Camii (Halimî Çelebi Camii) . . .	58
D. Sinanbey Camii	66
E. Şâban-ı Velî Camii	71
F. Hasan Efendi Camii	85
G. Musafakih Camii	94
H. Honsalar Camii	101
VI. BÖLÜM	
TABLO, LİSTE, PLÂN, DESEN VE RESİMLER	104
A. Tablo ve Listeler	105
B. Plân ve Desenler	121
C. Resimler	181
VII. BÖLÜM	
EKLER	254
EK-A. Ekler Hakkında Açıklama	254
EK-B. Plân, Desen ve Resimler	256
BİBLİYOGRAFYA	269

Ö N S Ö Z

Kastamonu ve yöresi ; Anadolu'nun Türkleşmesi sürecinde,bölgenin fatihleri olan Çoban Oğulları'na Selçuklu Sultanları tarafından ikta olarak verilmiştir.Daha sonraları müstakil beylik haline gelen Candar Oğulları'nın da uzun yıllar beylik merkezliğini yapmıştır.Beyliğin,Fatih Sultan Mehmet tarafından ortadan kaldırılmasıyla Osmanlı topraklarına katılan Kastamonu bölgesinde,her dönemden birçok mimarî eser Türk varlığının işareti olarak ayaktadır.

Bugüne kadar ; yeterli düzeyde olmasa bile,mimarî yönden incelenip araştırılmasına karşılık,bu eserlerin özgünlüğünden de sözedilebilecek süslemeleri ayrı bir araştırma konusu yapılmış değildir.Çok önemli bazılarının dışında tesbitleri dahi yapılmamıştır.

Araştırmanın amacı ; Kastamonu camilerindeki bezemeli ahşap eserleri teknik,motif,kompozisyon yönünden incelemek,bu şekilde,Türk Süsleme Sanatı hakkında araştırma yapacak olanlara da konumuz çerçevesinde yardımcı olabilmektir. Bu çeşit dar sınırlı,fakat detaylı çalışmaların geniş kapsamlı genellemelere gidilmesini kolaylaştıracağı inancındayım.Araştırma,bundan sonra yapılacak çalışmalara bir katkı sağladığı takdirde görevini yerine getirmiş olacaktır.

Konuyu araştırırken büyük teşvik ve yardımlarını gördüğüm değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Tahsin Hancıoğlu'na,Farsça, Arapça ve Osmanlıca metinlerin çözümlenmesinde yardımcı olan Öğretim Görevlisi A.Rıfat Güzey'e,çalışmalarım için kıymetli vakitlerini bana ayıran bütün cami görevlilerine teşekkür ederim.

Sayit Uysal
Kastamonu,1991

I. BÖLÜM

GİRİŞ

A. Araştırmanın amacı ve sınırı :

Anadoluda Selçuklularla başlayan ahşap işçiliği, Beylikler döneminde fazla farklılık göstermeden devam etmiştir. Osmanlılar döneminde yeni tekniklerin ilavesi ve üslûp değişikliği ile gelişerek günümüze sayısız eserler bırakmıştır. Ahşap mimarî konu dışı bırakıldığında, bu eserler hakkında yeterli derecede ilmî çalışma yapıldığı söylenemez. Hatta ahşap işçiliğinin sadece bir tür olarak içinde bulunduğu, Türk Süsleme Sanatı bile çoğu zaman, mimarînin içinde değerlendirilmiştir.¹

Belli sayıdaki makaleler dışında, yeterince araştırılmamış ahşap işçiliği ile ilgili motif, üslûp, malzeme, teknik, usta, atelye, sayı ve dağılımları hakkında birçok soru cevapsız kalmaktadır.² Bu soruların cevaplandırılabilmesi; günümüze kadar gelebilmiş bütün eserlerin kataloglanması ve ilmî çalışma yapacak olanların hizmetine hazır hale getirilmesi ile mümkündür.

Araştırmada, Kastamonu camilerindeki bezemeli ahşap eserler incelenerek olabildiğince yukarıdaki sorulara cevap aranmıştır. Bu tip yöresel araştırmaların çoğalıp birikmesiyle, Anadolu Türk Ahşap İşçiliği, genelde de Türk Süsleme Sanatı hakkında bundan sonra yapılacak ilmî çalışmalar kolaylaşacaktır. Bu amaca daha iyi hizmet edebilmek için araştırma teferruatlı fakat, dar sınırlı tutulmuştur.

Kastamonu merkez ve merkeze bağlı köylerdeki camiler taranmış, kataloğa sadece merkez camilerde bulunabilen eserler alınarak, çevre sınırlamasına gidilmiştir. Merkeze bağlı köylerde tesbit edilenler ise, karşılaştırma imkanı vere-

¹ Yıldız Demiriz, Osmanlı Mimarisi'nde Süsleme I, Erken Devir (1300-1453), Kültür Bakanlığı Yayınları:263, Türk Sanat Eserleri Serisi:2, İstanbul.1979, s.8.

² Rüstem Bozer, "Sinan Eserlerinde Ahşap İşçiliği" VI.Vakıf Haftası Kitabı (Ayrı Basım), Vakıflar Genel Müdürlüğü, İstanbul.1989, s.328.

bilecekleri düşüncesiyle, bazı bölümleri fotoğraflanarak ekler bölümüne konulmuştur.

Konu edinilen ahşap işçiliği içine, doğrudan mimariyi ilgilendiren mahfil, tavan, giriş, ağaç direk, başlık konsol ve şebekeler dahil edilmemiştir. Konu, camilerdeki bezemeli ahşap kapı, minber, minber kapısı, kürsü ve tavan göbekleri ile sınırlandırılmıştır. Diğer bir deyimle, ahşap mimari dışında kalan elemanlar kataloğa dahil edilmiştir.³ Eserlerin çeşitli bölümlerinde rastlanan madeni aksam inceleme dışı bırakılmıştır. Ahşabın bezenmesinde uygulanan tekniklerde bir sınırlama söz konusu değildir. Zaman sınırı ise, Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı dönemlerini içine almaktadır.

B. Konu ile ilgili kaynaklar :

1. Genel tanıtım kaynakları :

Bu bölümde eserlerin banisi, yapılış tarihi, tamirleri, ustalarının belirlenmesi bakımından konumuzla ilgili kaynaklar bulunmaktadır.

a. Kitabeler : Bu konuda ilk başvurulacak olan kaynaklar kitabelerdir. Kastamonudaki mimari eserlerin, kitabelerinin derlendiği bir yayın bulunmamaktadır. Konumuzla ilgili eserlerin, kitabelerinin bazıları orjinal metinleriyle Mehmet Behçet⁴, Talât Mümtaz Yaman⁵ ve Yaşar Yücel⁶ yayınlamışlardır. Ahmet Gökoğlu ise orjinal metinlerin yerine okunuşu ve manalarını vermekle yetinmiştir.⁷

³ Ahşap işçiliğinin, ahşap mimari ve mimariye bağlı elemanlar olarak bölümlendirildiğini başka araştırma ve yazılarda da görmek mümkündür. Bu konuda bakınız: (Demiriz, Y., s.24.), (Bozer, R., s.327.), (Seyfi Başkan, "Bazı Örnekleri ile Anadolu Selçuklu Dönemi Ahşap Sanatı Üzerine Bir Deneme," Türk Sanatı Üzerine Denemeler, Sanat Tarihi Araştırmalar Dergisi Yayınları : 3, Stad Yayınları, İstanbul.1990, s.15-16.

⁴ Mehmet Behçet (Yazar), Kastamonu Asâr-ı Kadîmesi, Matbaa-i Amire, İstanbul.1341 (H.)

⁵ Talât Mümtaz Yaman, Kastamonu Tarihi, Ahmet İhsan Matbaası Ltd., İstanbul.1935.

⁶ Yaşar Yücel, Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar, (Çoban-Oğulları Beyliği Candar-Oğulları Beyliği I), 2. Baskı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.1988.

⁷ Ahmet Gökoğlu, Paphlagonia, Gayr-i Menkul Eski Eserleri ve Arkeolojisi, Kastamonu.1952.

Araştırma dahilindeki hem mimarî hem de bezemeli ahşap eserlerde rastlanılan kitabeler orjinal yazılışları, okunuş ve manalarıyla beraber katalogda verilmiştir.

b. Vakfiyeler ve Şer'iyeye Sicilleri : Kastamonu vakıf eserleri ile ilgili derlenebilen vakfiyeler, Vakıflar Genel Müdürlüğü arşivinde bulunmaktadır. Bazıları orjinal metinleriyle yayınlanmıştır.⁸ Bunlardan 965 H. tarihli vakfiyede, Yakup Ağa (Halimî Çelebi) Camisinin banisi ve yapılış tarihi hakkında, bilinenlerin aksine bilgiler mevcuttur. Yaşar Yücel kitabında, Candaroğulları dönemine ait vakfiyelerin kronolojik bir listesini vermiştir.⁹

Şer'iyeye sicillerinde, dolaylı yoldan eserlerle ilgili bilgilere, bilhassa tamirlerine ilişkin açıklamalara rastlanmaktadır.¹⁰ Kastamonu Müzesi arşivinde altı defter halinde bulunan şer'iyeye sicillerinin, tercümeleleri henüz yapılmamış, sadece özetleri çıkarılmış durumdadır.

c. Kastamonu tarihini konu alan kitaplar ve vak'âyînameler : Bölgede uzun süre hüküm süren Çobanoğulları ve Candaroğulları Beyliğini inceleyen, geniş kapsamlı tek yayın Yaşar Yücel'e aittir.¹¹ İlmî nitelikten uzak, amatör bir çalışma olan Kastamonu Tarihi isimli yayın, bu konuda ilk yayın olma özelliğine sahiptir.¹² İsmail Hakkı Uzunçarşılı¹³ ve Yılmaz Öztuna¹⁴ araştırmalarının Beylikler Dönemi ile ilgili bölümlerinde Çobanoğulları ve Candaroğullarına yer vermişlerdir. Gazi Üniversitesi tarafından düzenlenen, Türk Ta-

⁸ Yazar, M.B., a.g.e.

⁹ Yücel, Y., s.11-13.

¹⁰ Gökoğlu, A., a.g.e.

¹¹ Yücel, Y., a.g.e.

¹² Yaman, T.M., a.g.e.

¹³ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi (Anadolu Selçukluları ve Anadolu Beylikleri Hakkında Bir Mukaddime ile Osmanlı Devleti'nin Kuruluşundan İstanbul'un Fethine Kadar), I. Cilt, 4. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları XIII. Dizi Sa.16 a3, Dünya Tarihi, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara. 1982, s.81-90.

¹⁴ Yılmaz Öztuna, Başlangıcından Zamanımıza Kadar Büyük Türkiye Tarihi, (15 Cilt), Ötüken Yayınevi, İstanbul. 1983.

rihinde ve Kültüründe Kastamonu¹⁵, konulu sempozyum tebliğ-
lerinden oluşan yayından da faydalanılmıştır.

Birisi Memlûk¹⁶, diğeri Osmanlı¹⁷ iki vakayinamenin
çevirilerinden istifade edilmiştir. Bilhassa, Makrîzî'den ya-
pılan çeviride, kitabesi olmayan Honsalar Camiinin banisi ve
yapılış tarihi hakkında bilgilere rastlanmıştır.

2. Mimari ve süsleme ile ilgili kaynaklar :

Celâl Esad Arseven'in Türk Sanatı¹⁸ ve Sanat Ansik-
lopedisi¹⁹ birer başvuru kitabı olarak değerlidirler. Gönül
Öney'in süslemeyi konu edinen araştırmaları ve karşılaştırma
imkanları verebilen monografik yazılarıyla, ahşap işçiliğine
ençok eğilen araştırmacılardan birisidir.²⁰ Süslemeyi doğ-
rudan konu edinen araştırmacılardan diğeri de Yıldız Demi-
riz'dir. Osmanlı süslemesini konu edinen çalışması²¹ oldukça

¹⁵ Türk Tarihinde ve Kültüründe Kastamonu (Tebliğler
19-21 Ekim 1988 Kastamonu), Ayyıldız Matbaası, Ankara. 1989.

¹⁶ Takiyüddin Ahmet b. Ali el Makrîzî, Kitabü's-sülûk
li-Marifet-i Düveli'l-Mülûk (C IV, s. 369), Kahire, (Çev. Kazım
Yaşar Kopruman, "Memluk Kaynaklarına göre XV. Yüzyılda Kas-
tamonu ve Çevresi", Tebliğler Kastamonu, s. 19)

¹⁷ Müneccimbaşı Ahmet Dede, Münecimbaşı Tarihi, II.
Cilt, (Çev. İsmail Erünsal), Tercüman IOOI Temel Eser: 37.

¹⁸ Celâl Esad Arseven, Türk Sanatı, Cem Yayınevi, İs-
tanbul. 1973.

¹⁹ -----, Sanat Ansiklopedisi, (5 Cilt), Milli
Eğitim Basımevi, İstanbul. 1950.

²⁰ Gönül Öney'in süsleme ve ahşap işçiliği hakkında;
(Anadolu Selçuklu Mimari Süslemesi ve El Sanatları, Türkiye
İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara. 1988; "Anadolu'da Selçuk-
lu ve Beylikler Devri Ahşap Teknikleri", Sanat Tarihi Yıllığı
III, İstanbul. 1970, s. 135-149; Ankara'da Türk Devri Yapıları,
Ankara. 1971; Ankara'daki ahşap camileri tek tek ele alan mo-
nografik çalışmaları vardır -Kültür Bakanlığı Yayınları-).

²¹ Demiriz, Y., a. g. e. (Ayrıca aynı yazarın; "XIV. Yüz-
yıl da Ağaç İşleri" Yüzyıllar Boyunca Türk Sanatı (14. Yüzyıl),
Haz. Oktay Aslanapa, MEB Devlet Kitapları. 1977; "Anadolu Türk
Sanatında Süsleme ve Küçük Sanatlar", Anadolu Uygurulukları
(Görsel Anadolu Tarihi Ansiklopedisi), Görsel Yayınlar Ansik-
lopedik Neşriyat Ticaret ve Sanayi A.Ş., 1982.)

geniş bir kataloğa sahiptir. Oktay Aslanapa'nın Beylikler sanatını da verdiği Türk Sanatı²² bölgedeki mimarî eserler hakkında bilgi vermektedir. M.Zeki Oral'ın²³ ve Bahaeddin Ögel'in²⁴ makaleleri, konumuz hakkında bilgi ve karşılaştırma imkanları vermektedir.

3. Doğrudan Kastamonu'daki eserleri konu edinen kaynaklar :

Bu konuda, Mehmet Behçet²⁵, Talât Mümtaz Yaman²⁶ ve Ahmet Gökoğlu'nun²⁷ çalışmaları ilk kaynak olmaları dolayısıyla değerlerini korumaktadır. Kastamonu Kasabaköy Mahmutbey Camii kapısı nedeniyle, araştırma konumuz içindeki İbnineccar Camii kapısına da değinen fazla sayıda makale vardır. Doğrudan İbnineccar Camii kapısını detaylı olarak ele alan tek makale Z.Kenan Bilici'nindir.²⁸ Mahmutbey Camiini konu edinen Mahmut Akok²⁹, M.Zeki Oral³⁰ ve Ataman Demir'in³¹ makaleleri konumuzu yakından ilgilendirmektedir.

22 Oktay Aslanapa, Türk Sanatı II (Anadolu Selçuklularından Beylikler Devrinin Sonuna Kadar), I. Basılış, Devlet Kıtapları, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul. 1973, s. 210-217.

23 M.Zeki Oral, "Anadolu'da Sanat Değeri Olan Ahşap Minberler, kitabeleri ve Tarihçeleri", Vakıflar Dergisi, 5, 1962, s. 23-78.

24 Bahaeddin Ögel, "Selçuk Devri Anadolu Ağaç İşçiliği Hakkında Notlar", Yıllık Araştırmalar Dergisi I, (1956), A.Ü. İlahiyat Fakültesi, Türk ve İslam Sanatları Enstitüsü Yayınları Sayı: 5, Ankara. 1957, s. 199-220.

25 Yazar, M.B., a.g.e.

26 Yaman, T.M., a.g.e.

27 Gökoğlu, A., a.g.e.

28 Z.Kenan Bilici, "Kastamonu ve Kasabaköy'deki İki Eseriyle Nakkaş Abdullah bin Mahmud ve Sanat Tarihimizdeki Yeri", Vakıflar Dergisi XX, Mas Matbaacılık, Ankara. 1988, s. 85-94.

29 Mahmut Akok, "Kastamonu Kasaba Köyünde Candaroğlu Mahmut Bey Camii", Bellekten Cilt 5, Sayı 38, Ankara. 1946, s. 293-301.

30 M.Zeki Oral, "Tarihi Eserlerimizi Bezeyenlerden: Nakkaş Abdullah", Yıllık Araştırmalar Dergisi II. (1957), A.Ü. İlahiyat Fakültesi, Türk ve İslam Sanatları Tarihi Enstitüsü, Ankara. 1958, s. 153-157

31 Ataman Demir, "Candaroğlu Mahmut Bey Camii-Kastamonu", İlgi, Yıl 19, Sayı 41, Apa Ofset Basımevi, İstanbul. 1985, s. 25-28.

C. Araştırmada izlenen yöntem :

Araştırmanın çevre sınırları tesbit edildikten sonra, Kastamonu merkezinde bulunan 26 cami, 13 mescid tek tek görölerek, içlerinde bezemeli ahşap eserler bulunup bulunmadığı araştırılmıştır. Bu taramada sekiz camide, incelemeğe değer onüç esere rastlanmıştır. Bu camiler ve camilerdeki bezemeli ahşap eserlerin neler olduğu topluca (Tablo:1)'de gösterilmiştir. Katalog düzenlenirken camilerin bilinen yapılaş tarihleri esas alınmıştır. Ancak araştırma sırasında, bilhassa kitabesi olmayan eserlerin, yayınlardaki bilgilerin aksine yapılaş tarihlerinin farklı çıkması bu sıralama kaidesini bozmuştur. Kataloğa dahil camilerden, Musafakih Caminin yapılaş tarihi belirlenememiştir. Honsalar Camii ise üçüncü sırada olması gerekirken, yukarıda bahsedilen nedenden dolayı son sırada yer almıştır. Yapılış tarihlerine göre sıralanan, yalnız bir caminin yerinin değişik olduğu katalogda, camilerdeki araştırma konusu bezemeli ahşap eserlerin tarihlerinin aynı kronolojik sırayı takip etmeyeceği malumdur.

Kataloglarda kullanılan gözlem fişi, örneklerinden de anlaşılacağı üzere iki ana bölümden meydana gelmektedir. Birinci bölümün başındaki envanter bilgilerinden sonra, camilerin genel tanıtımı yapılmıştır. İkinci ana bölümde, camideki bezemeli ahşap eserler başlığı altında, bezemelerle ilgili analizlere zemin hazırlayacak maddeler sıralanmıştır. Bu maddelerden yola çıkılarak; Bezemeli ahşap eserin yapıdaki yeri, kullanılan teknik ve malzeme, ölçüleri, kuruluşu, bezemede kullanılan kompozisyonlar ve motifleri bütün detaylarıyla tesbit edilmiştir. Bezemeleri oluşturan motif ve motif grupları, bordürler ve bezeme panoları olarak iki bölüm halinde incelenmiştir. Eserlerdeki kitabe ve yazılara bezeme panolarının incelendiği bölümde yer verilmiş, sıraları geldikçe metinler çözümlenmiştir.

Gözlem fişleri aracılığıyla eserlerde tesbit edilen özelliklerden yola çıkılarak değerlendirme yapılmıştır. Değerlendirmede, katalog bölümünde ele alınan bezemeli ahşap eserlerin özellikleri birbiri ile karşılaştırılmış, dar ve geniş çevredeki benzer örnekleri ile ilişkileri araştırıl-

maya çalışılmıştır.Araştırma ile ilgili iki tablo düzenlenmiştir.Birinci tabloda,bezemeli ahşap eserlerin bulunduğu camilerin yapılış ve tamir tarihleri ile ahşap eserlerin nereler olduğu ve tarihlendirilmesi gösterilmiştir.İkinci tabloda,bezemeli ahşap eserlerin bulunduğu camiler,bezemenin yapıldığı veya yapılmış olabileceği tarih,varsaymanın ismi,kullanılan malzeme,teknik ve motifler gruplandırılmıştır.

Araştırma konusu onüç ahşap eserle,ekler bölümüne alınan bir eserin plânları araştırmacı tarafından çizilerek orjinal ölçüleri ve ölçekleri plân listesinde gösterilmiştir.Desenlerin çizimi için,önce orjinal büyüklükte kopyalar alınmış,bu kopyalar düzenli biçimde yeniden çizilmiştir.Orjinal büyüklükteki çizimler fotokopi yoluyla ölçekli olarak küçültülmüştür.Küçültmeden sonra gereken yerleri tekrar rotuşlanarak düzeltilmiştir.Bütün desen ve kompozisyon çizimleri araştırmacı tarafından yapılmıştır.Desen listesinde,bu motif ve motif gruplarının orjinal ölçüleri ile küçültme oranları gösterilmiştir.Camilerle,varsay kitabeleri ve bezemeli ahşap eserler genel görünümüleriyle fotoğraflanmıştır.Bunun yanında,bordürlerle bezeme panolarındaki bütün motif ve motif gruplarının detay fotoğrafları renkli olarak çekilmiş,araştırmanın sonuna eklenmiştir.

Bezemeli ahşap eserler incelenirken,yakın çevrede bulunup konumuzla paralellik gösteren eserlerle,konu sınırları içinde rastlanan ancak bir eser bütünlüğü olmayan bezemeli parçalar,karşılaştırma imkanı sağlayabilecekleri inancıyla,fotoğraf ağırlıklı olarak ekler bölümü başlığı altında araştırmaya konulmuştur.

II. BÖLÜM

ANADOLU TÜRK SANATINDA AHŞAP İŞÇİLİĞİ

A. Ahşap işçiliğine kısa bir bakış :

Anadolu Türk Sanatında önemli bir yeri olan ahşap işçiliği, Selçuklularla gelişip orjinal bir üslûp kazanarak 12. ve 13. yüzyıllarda yüksek seviyeye ulaşmıştır. Selçuklulardan günümüze, ahşap tavanlı ve direkli camilerle, ağacın kullanım alanı içindeki kapı, minber, pencere kapakları, kürsü, rahle ve sandukalar kalmıştır.

Bu dönem eserlerine; 1273 tarihli Afyon Ulu Camii, 13. yüzyıl sonuna ait Beyşehir Eşrefoğlu, Ayaş Ulu Camii ile 1289-90 tarihli Ankara Arslanhane Camii gibi içi boyalı nakışlarla bezeli, ahşap konstrüksiyonlu eserler örnek gösterilebilir. Divriği Ulu (1228-29), Konya Alâeddin (1155-56), Aksaray Ulu (12.Yz.), Harput Sare Hatun (12.Yz.), Malatya Ulu (13.Yz.), Siirt Ulu (13.Yz.), Sivrihisar Ulu (1275), Beyşehir Eşrefoğlu (1298-99), Ankara Arslanhane (1289-90) Camii minberleri oyma ve künde-kârının sayılı örneklerindedir. Kapılar içinde ise, Ankara Hacı Hasan Camii (13.Yz.), Ankara Alâeddin Camii kapısı anılmağa değer eserlerdir.

14. ve 15. Yüzyıl Beylikler Devri, öteki sanat dallarında olduğu gibi ahşap işçiliğinde de bir geçiş dönemi olmasına karşılık, işçiliğe eklenen yeni teknikler dışında fazla farklılık göstermez. Bu dönemde ahşap camii ve mescidler daha da bollaşır. Bunların Ankara, Kastamonu, Amasya gibi bölgelerde yoğunlaştığı dikkati çeker.³²

Hacı İvaz, Poyracı, Örtmeli, Geneği, Sabunî, Eyyûbî mescidleri Ankara örnekleridir. Beyşehir Bayındır Köyü Camii (1365), Konya Meram (1402-1424), Niğde Şah (1413) mescidleri, Merzifon Çelebi Mahmut Camii (1437) diğer örneklerdir. Bunların yanında Çorum Hamit Camii Minberi (1301-1302), Ulu Camii minberi (1306), Birgi Aydınolu Mehmed Bey Camii (1320) minberi, pencere kapakları, Ürgüp Taşkın Paşa Damse Köyü

³² Öney, G., Anadolu Selçuklu Mimari Süslemesi, s.124

(14.Yz.) mihrap ve minberi, Ahî Şerafeddin sandukası (1350), Bursa Ulu Camii minberi (1399), Anadolu ahşap işçiliğinin en güzel örneklerindedir.

Bu dönemde yoğunlaşan kapı, pencere kanatları ve diğer ahşap işçiliği gösterdiği özelliklere göre, Ankara, Amasya, Bursa ve Edirne gibi merkezlere ayrılabilir. ³³

Amasya ve Merzifon'daki çeşitli yapılarda, Bursa da Yeşil Camii ve Türbesi ile Ulu Camii, Edirne Üç Şerefeli Camideki erken örneklerin yanında, II. Beyazıt yapılarındaki malzeme çeşitliliği farklılık yaratır. ³⁴

16. ve 17. Yüzyıllar Osmanlı Sanatının klâsik dönemidir. Ahşap direkli camiler ve minberlerde bir azalma görülür. Minberlerde daha çok taş tercih edilmiştir. Çok girift geometrik bezemeye karşılık, detaylarda rumî hakimiyeti devam etmektedir. Kakmalarda kullanılan çeşitli malzeme yüzeyleri iyice renklendirir. Çok görülen motifler arasında çiçek ağırlık kazanmıştır. İstanbul Süleymaniye ve Şehzade Camilerinin kapı, vaiz kürsüleri, Üsküdar Mihrimah Camii kapısı, Yeni Camii, Sultanahmet Camii ahşap işleri; oyma, künde-kâri, kakma ve tarsî tekniklerinin gelişkin örnekleridir. 16-18. Asır arasında Ankara camilerinde, taklit künde-kâri minberler üzerinde, kalem işi bezemeler devam etmiştir. ³⁵

17. Yüzyıl sonu ve 18. Yüzyılda sedef kakma eserlerin bolluğu yanında, geç devir Osmanlı Mimarîsinde ahşap minberler tekrar ortaya çıkar. İstanbul Beylerbeyi Caminin ampir üslûptaki minberi örnek gösterilebilir.

Topluca örneklendirilen Anadolu Türk Sanatı ahşap işçiliğine ait bu eserlerin bezenmesinde çeşitli teknikler kullanılmıştır. Zamanla farklılık ve çeşitlilik gösteren bu tekniklerin uygulandığı ahşap malzeme, Anadolu'da yetişen çeşitli ağaç türleri olduğu gibi, Anadolu dışından getirtilen değişik türlerde olabilmektedir. Bezemeleri; Rumî, palmet, lotus, geometrik ve bitkisel motiflerin meydana getirdiği kompozis-

³³ Bozer, R., s. 329

³⁴ Demiriz, Y., Anadolu Uygarlıkları, s. 907

³⁵ Öney, G., Sanat Tarihi Yıllığı III, s. 148-49

yonlarla,yazılar ve az örnekle de olsa tasvirler oluşturmaktadır.Ahşap malzemeyi bezeyen bu motifler devirlere göre desen,kompozisyon ve üslup yönünden farklılık gösterirler.

B. Anadolu ahşap işçiliğinde Kastamonu'nun yeri :

Anadolu'nun genel çerçevesi içinde Kastamonu,Beylikler döneminin başlangıcından itibaren ahşap eserlerin yoğunlaştığı bir yöredir.Anadolu'da sürekliliğini muhafaza edebilen,sayıli beyliklerden birisi olan Candaroğularının geniş siyasi etkilerine paralel olarak ilim,kültür ve sanat alanlarındaki etkinlikleri de fazladır.Bölgede ahşap malzemenin bolluğu nedeniyle kolay temin edilebilir olması, bu malzemeyle yapılan eserlerinde çok olma sebebidir.

Çoğu bölgelere göre daha fazla ahşap camileri bulunan Kastamonu yöresinde,sayılsız savaşlar,yangınlar,ahşabın çabuk yıpranması gibi nedenlerle orjinalliiği bozulan veya tamamen yokolan eser sayısı az değildir.Kastamonu merkezinde bulunan birçok ahşap tavanlı ve direkli camii bu yüzden orjinalliiğini yitirmiş durumdadır.Buna biraz da,şehrin eski iskân sahasının dar bir alana sıkışıp kalması dolayısıyla, çıkan yangınların,büyük bölümleri etkilemesi sebep olmuştur.İbni Batuta'nın seyahatnamesinde bahsettiği,şehirden yarım saatlik uzaklıktaki,üç kat mahfili olan camii günümüze ulaşmayan eserlerden birisidir.Batuta'nın tasvirine göre;Kasabaköy Mahmutbey Camiine çok benzeyen bu camii,Kastamonu Beyi Süleyman Paşa'nın erkânıyla cuma namazı kıldığı bir yer olduğuna göre herhalde Mahmutbey Camii kadar da güzel olmalıdır.³⁶

Az çok yıpranmalarla günümüze gelebilen eserler şunlardır;Merkeze bağlı Kemah Köyü Halil Bey Camii (1363),Kasabaköy Mahmutbey Camii (1366),Araç Kötürüm Beyazıt Camii (1374),Küre-i Hadid Camii (1451),Süzey Köyü Camileri ahşap direk ve tavanları yanında,ahşap üzerine kalem işle-riyle de değerlidirler.

³⁶ İbni Batuta,Tuhfetü'n-Nuzâr fi Garâibi'l-Emsâr ve Acâibi'l-Esfâr,2 Cilt,Kahire.(Çev.Kâzım Yaşar Koprıman, Türk Tarihinde ve Kültüründe Kastamonu,Tebliğler,s.20)

Kastamonu merkezindeki İbnineccar Camii (1353), Yakupağa (Halimî Çelebi) Camii (1547), Sinanbey Camii kapıları ile Mahmutbey Camii (1366) kapısı sanat değeri olan güzel eserlerdir.

Yine Kastamonu merkezindeki Şâban-ı Velî Camii (1576), Hasan Efendi Camii (1589) ve Musafakih Camii ahşap minberleri kaliteli kalem işleriyle bezelidir.³⁷ Şâban-ı Velî Camii vaiz kürsüsü ve minber kapısı (1641), Musafakih Camii minber kapısı (1748) ajur ve kakma tekniklerinin uygulandığı örneklerdir.

Bunların yanında merkezdeki camilerde kalem işi bezemeli ahşap tavan göbekleri bulunmaktadır. Ayrıca sivil mimari grubu içinde de çok sayıdaki ahşap konaklardan bahsetmek gerekir. Bunların dışında, ilçelerin köylerinde araştırmaya değer daha birçok ahşap camii bulunabileceği gözardı edilmemelidir.

C. Anadolu ahşap işçiliğinde görülen bezeme teknikleri :

1. Kündekâri tekniği :

İslâm Sanatında en erken örneklerini 12. asırda Mısır, Halep ve Anadolu'da bulduğumuz kündekâri tekniğinin bu üç merkezde birbirine paralel olarak geliştiği tahmin edilmektedir.³⁸ Herhangi bir yerde kullanılan levha halindeki tahtanın zamanla çatladığı eğildiği, sanatkârın deyimi ile "çalıştığı" görülür. Bu durumu önleyen kündekâri³⁹ yapılışına göre iki gruba ayrılmaktadır.

a. Hakiki kündekâri tekniği : Bir çatma tekniği olan bu teknikte; Birbiri ile yanyana getirildiklerinde bir kompozisyon oluşturacak şekilde kesilmiş geometrik desenli ahşap levha parçaları, aralarına yerleştirilen profilli ahşap çitalarla birbirlerine bağlanmıştır. Bu bağlamada çivi, tutkal veya benzeri bir madde kullanılmaz. Ahşap levhalarla

³⁷ Gönül Öney, kalem işi bezemeli ahşap minberlerin 16-18. yüzyıllar arasında Ankara'da devam edegelmesini ilginç bulmaktadır. Katalogdaki örneklerle bakarak aynı şeyi Kastamonu için de söylemek mümkündür. (Bakınız: Öney, G., Sanat Tarihi Yıllığı III, s.149)

³⁸ Öney, G., s.135

³⁹ Demiriz, Y., Anadolu Uygarlıkları, s.904

profilli çıtalar yanlarında bulunan yiv ve setlerle birbirine kenetlenir.Genellikle bu kenetlenmeyi sağlamlaştırmak için geçmelerin altında ahşap bir iskelet bulunmaktadır.Çok güç olan ve ustalık isteyen hakiki künde-kâri tekniğinde yanyana gelen değişik biçimli levhalar,çatıldığında geometrik desenli kompozisyonlar oluşur.Bu levhalar küçük ve detaylı olabildiği gibi üstleri oymalarla,kakmalarla bezeli veya yalın olanları da vardır.Anadolu ahşap işçiliğinin her dönemine ait çeşitli örnekleri bolca vardır.

b. Taklik (Yalancı) künde-kâri : Bu teknik yapılışına göre alt gruplara ayrılmaktadır;

1) Çakma ve rölyefli künde-kâri : Yanyana getirilen ahşap bloklar veya yekpare tablalar,geometrik kompozisyon oluşturacak biçimde oyularak kabartılmış,aradaki oyuklara geometrik sistemi ortaya çıkaran profilli çıtalar çivilerle çakılmıştır.Bu teknikte zamanla ahşabın kuruması ve ayrılması ile bloklar arasında boydan boya yarıklar görülür.Hakiki künde-kâriye ençok yaklaşan bir tekniktir.Minber yan aynalıkları ve kapılarda görülen tekniğin çeşitli bölge ve devirlerden örnekleri bulunmaktadır.⁴⁰

2) Tamamen çakma veya yapıştırma künde-kâri : Bu teknikte,yanyana getirilen ahşap bloklar veya yekpare tablaların üzerine,geometrik biçimlerde kesilmiş ahşap levhalar ve aralarına yerleştirilecek profilli çıtalar ya çiviyle çakılmış,veya tutkalla yapıştırılmıştır.Ahşabın kuruması ile burada da bloklar arasında yarıklar görülür.Bilhassa yapıştırma künde-kârinin çakma künde-kâri ile aynı görüntüyü vermesinden dolayı birbirinden ayırdedilmesi güçtür.Ahşap levhaların dökülmesi ile ancak anlaşılabilir.Tamamen çakma ve yapıştırma künde-kâri teknikleri daha çok minberlerde kullanılmıştır.Bunların yüzeyi oymalarla bezendiği gibi,üzerine kalem işiyle bezeme yapıları da bulunmaktadır.

⁴⁰ Kastamonu,Kasabaköy Mahmutbey Camii kapısını Gönül Öney bu gruba dahil etmiştir.Halbuki adı geçen kapı,yekpare tabla üzerine oyma tekniği ile bezelidir.(Bakınız:Öney,G.,Sanat Tarihi Yıllığı,s.138

3) Tamamen kabartma (Rölyefli) künde-kâri : Taklit künde-kârinin bu çeşidinde ise, kompozisyonu oluşturan geometrik biçimli ahşap levhalar ile aralarındaki çıtaların bütünü aynı yüzey üzerinde oyma-kabartma ile meydana getirilmektedir.

2. Oyma (Kabartma, Rölyef) Tekniği:

Selçuk devri ve sonrasının en yaygın tekniği olan oyma⁴¹, ahşap işçiliğindeki işleniş durumuna göre çeşitli gruplara ayrılmaktadır;

a. Düz yüzeyli oyma : Bezemenin uygulandığı tabla yüzeyi ile bezemede kullanılan motiflerin yüzeyi aynı hizada ve düzdür. Motiflerle tablanın arası oyma kalemi ile derinleştirilerek kompozisyon oluşturulur. Tek başına pek kullanılmamıştır. Daha çok aşağıda tanıtılacak olan yuvarlak yüzeyli oyma ile beraber kullanıldığı örnekler çoğunluktadır.

b. Yuvarlak yüzeyli oyma : En yaygın olan bu gruptaki oymalar, ahşaba zengin bir görünüm kazandırır. Kompozisyonu oluşturan motiflerin yüzeyi yarım silindirik bir profil arzeder. İslâm sanatında ilk bol örneklerini 11. asırda Fatîmî ahşap işçiliğinde gördüğümüz, Anadolu'da her devir ve bölgede çeşitli tip malzeme ile kullanılan yuvarlak satıhlı oyma tekniği⁴² bazı örneklerde çok yüksek tutulan kabartmalarıyla ajur etkisi verir.

c. Çift katlı oyma : Özellikle kitabe yazılarında kullanılan bu teknikte, yuvarlak satıhlı oyma ile düz satıhlı oyma teknikleri birarada kullanılmıştır. Genellikle alt katta kalan motif ve motif grupları düz yüzeyli oyma, üst katta bulunan yazılar ise yuvarlak yüzeyli oyma tekniği ile meydana getirilir.

3. Eğri (Mail) kesim tekniği : Türklerin Orta Asyadan getirdiği⁴³ bu teknikte yüzeyler, birbirini kesen eğri biçimlerde derine doğru inerek bir çizgide birleşirler. Yaygın kullanılan bir teknik değildir. Anadolu erken örneklerin de görülür.

⁴¹ Öney, G., Sanat Tarihi Yıllığı, s.141

⁴² -----, s.141

⁴³ -----, s.143

4. Kafes Tekniği :

Apşap kirişlerin geometrik kompozisyonlar oluştura-
cak biçimde çakılmaları veya geçmelerle kenetlendirilmeleri
ile meydana gelir.

İki grupta toplanan bu teknikten,sade kafes işçili-
ğinde;kirişlerin arası boş bırakılmış,arası dolu kafes işçi-
liğinde;kirişlerin arasına geometrik arabesk dolgulu biçim-
ler yerleştirilmiştir.Daha çok minber ve mahfil korkulukla-
rında kullanılmıştır.

5.Ahşap üzerine boyama tekniği : Genellikle tezhip
tekniğini andıran bir teknikle meydana getirilen kalem iş-
leri⁴⁴;astar boya çekilmiş ahşap yüzeylere çizilen motifle-
rin,fırça kullanılarak renklendirilmesidir.Selçuklu döne-
minden itibaren çeşitli dönemlere ait örneklerine rastladı-
ğımız ahşap üzerine kalem işleri;daha çok ahşap camilerin
bulunduğu bölgelerde yoğunlaşmaktadır.Selçuklu ve Beylikler
dönemlerinde direk,direk başlığı,tavan,konsol gibi mimari
unsurlar üzerinde görülür.Ahşap işçiliğinin çok görüldüğu
merkezlerde;taklit künde-kâri minberler üzerinde ve sivil
ahşap mekânlarda devam eder.

6. Ajur (Kafes oyma) tekniği : Ahşap levhalar üze-
rine birbiri ile bağlantılı olarak çizilen motiflerin arala-
rının kesilerek çıkarılmasıyla oluşur.Kaba olanlarının ya-
nında,bir dantel görüntüsünde olanları da vardır.Daha çok
rahlelerde rastlanmaktadır.Aynı teknik,minber kapıları ve
kürsülerde de görülür.Ajurla ortaya çıkarılmış motiflerin
üzerinde,yüzeysel kabartma ve kakmalar da bulunmaktadır.

7. Kakma tekniği : Selçuklu devri ahşap işçiliğinin
görülmeyen kakma tekniği en erken örneklerini 14.asırda
vermeye başlar.Bazı 14-15.asır örneklerinde,kemik ve ahşap
içine yine ahşap kakma işçiliği başlar.Osmanlı Sanatında
bilhassa Arap Sanatından etkilenerek gayet ince sedef,fildi-
şi kemik vs. kakma işi çok bollaşır.⁴⁵ Kakma tekniği;taşın

44 Demiriz,Y.,Osmanlı Mimarîsi'nde Süsleme I,s.23

45 Can Kerametli,"Osmanlı Devri Ağac İşleri.Tabta
Oyma.Sedef,Bağa ve Fildişi Kakmalar",Türk Etnoğrafya Der-
gisi IV 1961, Ankara.1962,s.5

tahtanın veya madenin bazı kısımlarını oyarak,oralara daha kıymetli başka bir maddeden oymalar şeklinde parçalar kesip gömmek suretiyle yapılan tezyinattır.⁴⁶

8. Tarsî tekniği :

Kakma tekniğinde de kullanılan çeşitli malzemenin ahşap üzerine değişik kompozisyonlar oluşturacak biçimde kesilerek,mozayik şeklinde yapıştırılmasıdır.Kakma tekniğinde yüzey oyularak oraya parçalar gömülür.Halbuki tarsî tekniğinde düz yüzey üzerine parçalar doğrudan yapıştırılır.⁴⁷ 15.yüzyılda ortaya çıkarak,16.Yüzyılda yaygınlık kazanmıştır.

---

46 Arseven,C.E.,Sanat Ahsiklopedisi 2.Cilt,s.905

47 -----,(4.Cilt),s.1940

III. BÖLÜM

DEĞERLENDİRME

Kastamonu Camilerindeki bezemeli ahşap eserleri tesbit etmek amacıyla, şehir merkezinde bulunan 26 camii, 13 mes-cid tek tek gezilerek incelenmiştir. Bu taramada, sekiz cami-deki 13 bezemeli ahşap eser incelenmeğe değer bulunarak, gözlem fişleri aracılığıyla kataloglanmıştır. İncelenen bu eserlerin değerlendirilmesi şu şekilde özetlenebilir:

A. Kastamonu Camilerindeki bezemeli ahşap eserlerin tablolarına göre dökümü :

Bu eserlerin gözlem fişleri aracılığıyla tesbit edil-en özellikleri iki tablo halinde düzenlenerek araştırmaya eklenmiştir. (Bakınız: s. 105-107) Birinci tabloda, bezemeli ahşap eserlerin bulunduğu camiler ve eserlerin genel tanıtımlarına yer verilmiştir. İkinci tablo da ise, eserlerin özellikleri topluca gösterilmiştir. Bu özellikler, gözlem fişlerinden yola çıkılarak ve hazırlanan tabloların yardımıyla altı ana başlık altında toplanabilir. Bu başlıklar ; Ahşap eserlerin camilere göre dağılımı, uygulanan teknikler, kullanılan motifler, malzeme, eseri yapan ustaların isimleri, yapılış tarihleri ve onarım durumlarıdır.

1. Ahşap eserlerin camilere göre dağılımı :

a. Kapılar : İbnineccar, Yakupağa ve Sinanbey Camii. (Üç örnek).

b. Minberler : Şâban- Velî, Hasan Efendi ve Musafakih Camii. (Üç örnek).

c. Minber kapıları : Şâban-ı Velî ve Musafakih Camii. (İki örnek).

d. Vaiz kürsüsü : Şâban-ı Velî Camii. (Bir örnek).

e. Tavan göbekleri : Atabey, Hasan Efendi, Musafakih ve Honsalar Camii. (Dört örnek).

2. Uygulanan teknikler :

a. Hakiki künde-kâri : Sinanbey Camii kapısı. (Bir örnek).

b. Tamamen çakma künde-kâri : Şâban-ı Velî ve Musa fakih minberleri. (İki örnek).

c. Yapıştırma künde-kâri : Yakupağa Camii kapısı. (Bir örnek).

d. Yuvarlak yüzeyli oyma : İbnineccar ve Yakupağa Camii kapıları, Musafakih, Şâban-ı Velî Camii minber kapıları, Şâban-ı Velî Camii vaiz kürsüsü, Yakupağa Camii kapısı ajur panolarındaki motif yüzeyleri. (Altı örnek).

e. Düz yüzeyli oyma : İbnineccar, Yakupağa ve Sinanbey Camii kapıları. (Üç örnek).

f. Ajur : Musafakih, Şâban-ı Velî Camii minber kapıları, Şâban-ı Velî Camii vaiz kürsüsü ve Yakupağa Camii kapısı. (Dört örnek).

g. Ahşap üzerine boyama (Kalem işi) : Şâban-ı Velî, Hasan Efendi, Musafakih Camii minberleri, Hasan Efendi, Musafakih, Honsalar ve Atabey Camii tavan göbekleri. (Yedi örnek).

h. Ahşap üzerine başka bir madde ile kabartma : Şâban-ı Velî, Hasan Efendi Camii minberleri ve Hasan Efendi Camii tavan göbeği. (Üç örnek)

ı. Sedef kakma : Şâban-ı Velî, Musafakih Camii minber kapıları, Yakupağa ve Sinanbey Camii kapıları. (Dört örnek)

j. Fildişi kakma : Şâban-ı Velî Camii minber kapısı ve vaiz kürsüsü. (İki örnek).

k. Maden kakma : Sinanbey Camii kapısı ve Musafakih Camii minber kapısı. (İki örnek).

l. Bağa kakma : Yakupağa Camii kapısı. (Bir örnek)

m. Ahşap kakma : Sinanbey ve Yakupağa Camii kapıları. (İki örnek).

Atabey Camii tavan göbeğindeki oyma-boyama bordür, çok yüksek kabartma olması ve bir özellik göstermemesi dolayısıyla yukarıdaki tekniklere ilave edilmemiştir.

Eserlere göre uygulanan tekniklerin dağılımı :

a. Atabey Camii tavan göbeği : Kalem işi, Oyma. (İki çeşit).

b. İbnineccar Camii kapısı : Düz ve yuvarlak yüzeyli oyma. (İki çeşit).

c. Yakupağa Camii kapısı : Düz ve yuvarlak yüzeyli

oyma, ajur, yapıştırma künde-kâri, sedef, bağa, ahşap kakma. (Yedi çeşit).

d. Sinanbey Camii kapısı : Düz yüzeyli oyma, haki-ki künde-kâri, ahşap, maden ve sedef kakma. (Beş çeşit).

e. Şâban-ı Velî Camii minberi : Kalem işi, ahşap üzerine başka bir madde ile kabartma, tamamen çakma künde-kâri. (Üç çeşit).

f. Şâban-ı Velî Camii minber kapısı : Ajur, sedef ve fildişi kakma, yuvarlak yüzeyli oyma. (Dört çeşit).

g. Şâban-ı Velî Camii vaîz kürsüsü : Ajur, yuvarlak yüzeyli oyma ve fildişi kakma. (Üç çeşit).

h. Hasan Efendi Camii minberi : Kalem işi, ahşap üzerine başka bir madde ile kabartma. (İki çeşit).

ı. Hasan Efendi Camii tavan göbeği : Kalem işi, ahşap üzerine başka bir madde ile kabartma. (İki çeşit).

j. Musafakih Camii minberi : Kalem işi ve tamamen çakma künde-kâri. (İki çeşit).

k. Musafakih Camii minber kapısı : Ajur, yuvarlak yüzeyli oyma, sedef ve maden kakma. (Dört çeşit).

l. Musafakih Camii tavan göbeği : Kalem işi. (Bir çeşit).

m. Honsalar Camii tavan göbeği : Kalem işi. (Bir çeşit).

3. Kullanılan motifler :

a. Rumîler : Atabey Camii tavan göbeği dışında kalan bütün eserlerde rumî motiflere rastlanmıştır. (Oniki eserde).

b. Palmet ve lotuslar : İbnineccar Camii kapısı, Şâban-ı Velî Camii minber kapısı ve vaîz kürsüsü, Hasan Efendi Camii minberi ve tavan göbeği, Musafakih Camii minberi, minber kapısı ve tavan göbeği, Honsalar Camii tavan göbeği. (Dokuz eserde).

c. Geometrik motifler : Atabey Camii tavan göbeği, Yakupağa Camii, Sinanbey Camii kapıları, Şâban-ı Velî, Hasan Efendi, Musafakih Camii minberleri, Musafakih Camii minber kapısı ve tavan göbeği, Honsalar Camii tavan göbeği. (Dokuz eserde).

Eserlerdeki çeşitli merkezi kompozisyonların ortasında bulunan yıldızlar geometrik motiflere dahil edilmiştir. Bunlar (Tablo 2)'de gösterilmiştir.

d. Hataîler : Yakupağa Camii kapısı, Şâban-ı Velî Camii minberi, minber kapısı, vaîz kürsüsü, Hasan Efendi Camii minberi ve tavan göbeği, Musafakih Camii minberi, minber kapısı ve tavan göbeği, Honsalar Camii tavan göbeği. (Dokuz eserde).

e. Süsleme olarak yazı : İbnineccar, Yakupağa ve Sinanbey Camii kapıları, Şâban-ı Velî, Hasan Efendi, Musafakih Camii minberleri, Şâban-ı Velî, Musafakih Camii minber kapıları, Musafakih Camii tavan göbeği. (Dokuz eserde).

f. Natüralist üslûpta bitki motifleri : Sadece Atabey Camii tavan göbeğinde bulunmaktadır. (Bir eserde).

g. Barok üslûpta motifler : Atabey Camii tavan göbeği. (Bir eserde).

4. Kullanılan malzeme :

a. Çam ağacı : Şâban-ı Velî, Hasan Efendi, Musafakih Camii minberleri, Hasan Efendi, Musafakih, Honsalar ve Atabey Camii tavan göbekleri. (Yedi eserde).

b. Ceviz ağacı : Musafakih, Şâban-ı Velî Camii minber kapıları, Şâban-ı Velî Camii vaîz kürsüsü ve Sinanbey Camii kapısı. (Dört eserde).

c. Meşe ağacı : İbnineccar Camii kapısı. (Bir eserde).

d. Sac ağacı : Yakupağa Camii kapısı. (Bir eserde).

e. Sedef : Musafakih, Şâban-ı Velî Camii minber kapıları, Yakupağa, Sinanbey Camii kapıları. (Dört eserde).

f. Fildişi : Şâban-ı Velî Camii minber kapısı ve vaîz kürsüsü. (İki eserde).

g. Bağa : Yakupağa Camii kapısı. (Bir eserde).

h. Maden : Sinanbey Camii kapısı ve Musafakih Camii minber kapısı. (İki eserde).

ı. Alçı : Şâban-ı Velî, Hasan Efendi Camii minberleri ve Hasan Efendi Camii tavan göbeği. (Üç eserde).

j. Deri : Musafakih Camii minberi. (Bir eserde).

k. Çeşitli renk ve boyalar : Şâban-ı Velî, Hasan Efendi, Musafakih Camii minberleri, Hasan Efendi, Atabey, Honsalar ve Musafakih Camii tavan göbekleri (Yedi eserde).

5. Eserleri yapan ustalar :

Araştırma konusu 13 eserden sadece dört tanesini yapan ustaları tanıyoruz. Bunların dışında kalanların kimler tarafından yapıldığı hakkında bilgi mevcut değildir.

Ustaları bilinen eserler şunlardır ;

a. İbnineccar Camii kapısı : Ankara'lı Mahmud Oğlu Nakkaş Abdullah tarafından yapılmıştır. (Kapının binisinde usta kitabesi vardır).

b. Şâban-ı Velî Camii vaîz kürsüsü : Mahkeme Kâtibi Hasan Çelebi isminde birisi yapmıştır. (Kürsünün usta kitabesi, kürsünün taht kısmı korkuluklarının iç kısmındadır).

c. Şâban-ı Velî Camii minber kapısı : Kürsüyü yapan Mahkeme Kâtibi Hasan Çelebinin eseridir. (Bu tesbit, araştırmacı tarafından, vaîz kürsüsü ile minber kapısını karşılaştırma yapmak suretiyle ortaya konmuştur).

d. Musafakih Camii minber kapısı : Topçuzade Usta Muhammed (Mehmet) tarafından yapılmıştır. (Kapının usta kitabesi bininin üzerindedir).

B. Eserlerin birbirleri ile benzer ve farklı yönle-
ri :

1. Teknik özellikleri yönünden :

Teknikler yapıldıkları dönemlere göre farklılık göstermektedir. Birbirine yakın dönemlerde yapılan eserlerde ise benzerlikler vardır. Bunun yanında, gelenekçi bir anlayışla, süreklilik gösteren kalem işlerinde ise, dönemlere göre fazlaca bir farklılıktan bahsedilemez.

Araştırmaya konu olan ahşap eserlerin bezenmesinde, bazı alt gruplar hariç, ahşap işçiliğinde uygulanan bütün tekniklerin uygulandığı görülmektedir. Bu biraz da, araştırmada zaman sınırlamasının çok geniş tutulmasından kaynaklanmaktadır.

a. Oymalar (Kabartmalar) : Araştırma konusu eserlerde rastlanılan oymalar, yapıldıkları devre ve üzerinde buldukları elemanın fonksiyonuna göre farklılıklar göstermektedir.

İbnineccar Camii kapısı (1357 M.) ile Yakupağa Camii kapısı (1547 M.) bordürlerindeki yuvarlak yüzeyli oymalar birbirinden farklıdır. İkisi arasındaki uzun zaman aralığı bu farklılığın bir nedenidir. Beylikler dönemine ait İbnineccar Camii kapısı (Res.8) bezemelerinin tamamı oyularak meydana getirilmiş rumî motiflerden oluşmaktadır. İbnineccar Kapısındaki oymalar derince olup, Nakkaş Abdullah'ın kişisel üslûbunun da bir göstergesi olarak meyillidir (Res.18-21). Kapladıkları yüzeyi bir ağ gibi ören motiflerin arasında fazladan kalan boşluklar yoktur (Res.16).

Yakupaga Camii kapısı (Res.26) bordürlerindeki oyma motiflerin sırtları iyice yuvarlaklaştırılmış ama, kullanılan hataîlerin biçimlerini ortaya çıkarmak için de oluklu oyulmuştur. Kıvrımdallardaki motiflerin aralarında, oyularak alçaltılmış düz yüzeyler bulunmaktadır (Res.34). Sadece bordürlerde oymalara yer verilmesi, kapının yapıldığı dönemde, ahşap işçiliğinde, oymanın yerini başka tekniklerin almakta olduğunun bir göstergesidir.

Bu ikisinin dışında, ajur teknikle meydana getirilen

eserlerin motifleri üstünde de oymalar görülmektedir. Daha yüzeysel meydana getirilmiş oymalardan, Şâban-ı Velî Camii minber kapısı ve vaiz kürsüsünde (1641 M.) bulunanlar, motiflerin karakterlerini ortaya çıkarmak için oldukça düzgün oyulmuşlardır (Res. 66, 70, 71). Daha sonra yapılan (1748 M.) Musafakih Camii minber kapısı ajur motiflerin üzerindeki yüzeysel kabartmalar ise, Şâban-ı Velî Camisindeki örneklere göre daha kaba işçilik gösterir (Res. 120). Yakupağa Camii kapısındaki ajur panoda bulunan oymalar, diğerlerinden farklıdır (Res. 30). Diğerlerinde yuvarlak yüzeyle özelliğe sahip kabartmalara karşılık, Yakupağa örneğinde mail kesime yaklaşan bir uygulama görülür. Oldukça düz hatlı meyillendirmeler bir çizgi üzerinde birleşmektedir. Kapı bordürlerindeki oymalara göre de, bu durumlarıyla farklılık gösterirler.

b. Kündekâri tekniği : İncelenen eserlerden hakiki kündekâri ile meydana getirilmiş tek örnek Sinanbey Camii kapısıdır (1571 M.), (Res. 41). Parçaların kenetlenmesi, profilli çıtalardaki setlerin, yivli ahşap levha parçalarına geçmesiyle sağlanmıştır (Des. 22). Kündekâri panoların arkasında ayrıca bir ahşap iskelet bulunmaktadır. Ahşap geometrik levha parçaların yüzeyi yalındır. Kapı dikme, başlık ve kayıtlar da enli ve yalındır. Ahşap levha parçalarının üzerinde, sistemli derin çizgiler vardır. Bu çizgiler, sanki ustanın bunların üzerine birşey yapmak için hazırlık yaptığını ama, sonradan vazgeçtiğini gösteriyor gibi bir izlenim vermektedir.

Şâban-ı Velî ve Musafakih Camilerindeki tamamen çakma kündekâri birbirine benzemektedir. Şâban-ı Velî Camii minberi işçilik yönünden daha kalitelidir (Res. 55). Daha sonra yapılmış olan Musafakih Camii minberine, eserlerin yapılış tarihi ve onarımları bölümünde değinildiği üzere, örnek teşkil etmiş olabilir. İki camide aynı yılda tamirat görmüş, bu tarihte de Musafakih Camii minberi yapılmıştır.

Yakupağa Camii kapısındaki yapıştırma kündekâri ilgi çekicidir. Geometrik parça ve profilli çıtalar doğrudan kapı tablasına yapıştırılmamıştır. Önce tablanın üstüne 4-5 milimetre kalınlığında ahşap bir levha, dövme demir çiviler-

le çakılmış, bu çakılan esnek ahşap levhanın üzerine künde-kâriyi oluşturan küçük parçalar yapıştırılmıştır.

c. Ajur tekniği : Dört örnekte rastlanan ajur tekniklerinden, Şâban-ı Velî Camii minber kapısı (Res.64) ve va-îz kürsüsü (Res.68) ile Musafakih Camii minber kapısı (Res.117) örnekleri, malzeme ve tekniğin uygulanışı yönünden birbirine benzemektedir. Şâban-ı Velî Camisindeki minber kapısı Musafakih Camii minber kapısına örnek teşkil etmiş olabilir. Yakupağa Camii kapısında ise ajur tekniği ile oluşturulmuş pano, kapı tablasına yapıştırılmıştır. Bu yapıştırılmış örneğe başka bir yerde rastlanmamıştır.

d. Kakma tekniği : 16-18. Asırlar arasında bir dağılım gösteren beş örnekte rastladığımız, çeşitli malzemelerle yapılan kakmalar, işçilik ve uygulanış yönünden farklılıklar göstermektedir.

Yakupağa Camii (Res.37,38), Sinanbey Camii kapısında (Res.47) bulunan kakmalar, boyu iki milimetreye kadar inen küçük parçalarla oluşturulmuştur. Musafakih Camii kapısında (Res.118,119,121) ise daha çok geometrik ve büyük parçalar kullanılmıştır. Şâban-ı Velî örneklerinde ise fildişiler çeşitli motifler ve motif kompozisyonlarına göre kesilerek kakılmıştır. Bu yönüyle diğerlerinden ayrılırlar (Res.65,69,70,73). Sinanbey Camii kapısındaki ahşap kakma (Res.46), Musafakih Camii kapısındaki tel kakma (Res.118-121) başka yerlerde rastlanmayan birer örnektir.

e. Ahşap üzerine kalem işleri : Üç minberle, dört tavan göbeğinde rastlanılan kalem işleri, Kastamonu dini ve sivil mimarisinde en çok kullanılan yaygın bir tekniktir. En fazla kullanılan renkler sarı, kırmızı, yeşil ve mavidir. Ahşap yüzeylerde astar boya olarak beyaz, sarı ve kırmızı kullanılmıştır. Honsalar Camii tavan göbeğinde ise astar boya kullanılmadan doğrudan ahşabın üzerine nakışlar işlenmiştir. Hasan Efendi Camii tavan göbeğindeki yaldız sarısı, Musafakih Camii tavan göbeğindeki kırmızının değişik tonu, Atabey Camii tavan göbeğindeki kahverengi ve lacivertler diğerlerinden farklılık gösteren örneklerdir. Renklerin uygulanışında, bütün örneklerde tonlama yapılmazken, Atabey Camii tavan göbeğinde, üç boyutlu görüntüler vardır.

f. Ahşap üzerine başka bir madde ile kabartma : Hasan Efendi Camii ve Şâban-ı Velî Camii minberleri, kapı girişi taç ve aynalıkları ile Hasan Efendi Camii tavan göbeğinde uygulanmıştır. Kabartmalarda alçıya benzer bir madde kullanılmıştır. Motifler kabartıldıktan sonra boyanmışlardır. Her üçünde orjinal renkleri yıpranmıştır. Hasan Efendi Camii minberi taç kısmındaki (Res.93) hataîler hariç, diğer tarafları defalarca boyandığından kabartmaların nasıl olduğu anlaşılamamaktadır. Hasan Efendi Camii tavan göbeği (Res.106-108) kabartmalarında yer yer dökülmeler olduğu görülmektedir. Şâban-ı Velî Camii minberindeki kabartmalarda (Res.51) rumî motiflerle, hataîlerin bazı kısımları diğer örneklerde ise kompozisyonu oluşturan motiflerin tamamı kabartılmıştır. Üstleri defalarca verniklendiği için, tekniklerin uygulanışı hakkında birşey söylemek mümkün değildir.

2. Motif özellikleri yönünden :

a. Rumî, palmet, lotus grubu : Rumîler; Anadolu'ya Diyar-ı Rûm, onu zapteden Selçuklulara da Rûm Selçukîleri denmesi dolayısıyla, kullandıkları bezeme türüne de rumî ismi verilmiştir.⁴⁸ Rumîlerin, zoomorf veya bitkisel kökenli oldukları hakkında değişik görüşler vardır. Başka bir görüş ise, rumîlerin yarım palmetlerden meydana geldiğidir.⁴⁹ Rumîler zamanla desen, kompozisyon ve üslûp açısından değişiklikler göstermiştir. Bu değişiklikleri araştırma konusu eserlerdeki örneklerde de gözlemek mümkündür;

İbnineccar Camii kapısı oymalarında (Res.8), Honsalar Camii tavan göbeği kalem işlerinde (Res.129) gördüğümüz örnekler iki kanatlı basit formlardır. Motiflerin uç kısımları düğme şeklinde nihayetlenmektedir. İbnineccar Camii kapısı orta panoda bulunanlar ise diğer örneklerde rastlanmayan bir biçimde, kuş kafası ve gaga şeklinde son bulmaktadır (Des.3).

⁴⁸ Arseven, C.E., Sanat Ansiklopedisi 4.Cilt, s.1714

⁴⁹ Demiriz, Y., Osmanlı Mimarîsi'nde Süsleme I, s.27

İki kanatlı rumîleri daha stilize edilmiş halleriyle ;Şâban-ı Velî Camii minberi,kapı girişindeki birinci kat bordüründe (Des.36) kalem işi,Hasan Efendi Camii minberi korkuluk bezemelerinde (Des.60),Şâban-ı Velî Camii minber kapısı üst üçgen panoda (Des.427,minberin taç kısmında (Des.23),korkuluk bordüründe (Des.32),minber kapısı bordüründeki şemsede (Des.41),vaiz kürsüsü taç kısmındaki fildişi kakma kompozisyonda (Des.43) görmek mümkündür.

Hasan Efendi Camii minberi taç kısmında (Des.53), kemer köşeliğinde (Des.54),tavan göbeğinde (Des.62),tavan bordürleri (Des.63,65),korkuluk kısmındaki yarım kompozisyonlarda (Des.61),Musafakih Camii minber külahında (Des.72), tavan göbeğinde (Des.77),göbek dış bordüründe (Des.78),minber kapısı orta panoda (Des.74),Şâban-ı Velî Camii minber kapısı orta panoda (Des.38),kürsü taç kısmında (Des.43), kürsü korkuluk yan panolarında (Des.45),kemer köşeliklerinde (des.46,47,49) görülen örnekler üç kanatlı rumîlerin, tek ve iki kanatlı rumilerle beraber,kompozisyonlar meydana getirdiği klâsik formlardır.

Bu klâsik formların daha gelişkin ve güzel örneklerine ise şu örneklerde rastlanmıştır; Yakupağa Camii oyma bordürleri (Des.12-15),ajur pano (Des.10),Şâban-ı Velî Camii vaiz kürsüsü korkuluk orta panosu (Des.44),minberin sahanlık altında bulunan bezeme panosu(Des.31),Vaiz kürsüsü kemer köşeliklerinde (Des.46,47,49).

Bu örneklerden anlaşıldığına göre eserlerde görülen rumîler desen özellikleri açısından; Tek,iki ve üç kanatlı olarak kullanılmıştır.Rumî kanatların uçları düğme,kuş gagası veya sivri olarak nihayetlenmektedir.Erken örneklere göre diğerleri daha stilize edilmiştir.Bazı klâsik örneklerde biçim değişikliği göstererek,kanatların iç kısımlarında kavisli hareketler görülmektedir.Bazılarında ise,kanatlar geriye dönerek ana bünyeye sarılmıştır.

Kompozisyon özellikleri açısından ise;

Tek hatlı bordür tipinde,kanatlı rumîlerin birer kanatları birbirine eklenerek kıvrımdalı oluşturmaktadır.Çok hatlı örneklerde ise rumîler birbirine eklenerek girift bir

örgü oluşturur.(İbnineccar Camii kapısı).

Rumîlerin hataîlerle beraber kullanıldığı bordürlerde ise,kıvrımdalın birisinde hataîler,diğerinde rumîler bulunmaktadır.İki dal kendi hattında devam eder.Birbirleriyle birleşmezler(Yakupğa Camii kapısı,Şâban-ı Velî Camii korkuluk bordürleri).

Rumilerle oluşturulmuş,daire ve kare plân gösteren kompozisyonların merkezinde daima yıldız bulunmaktadır. Dikdörtgen planlı panoların merkezinde palmet,çevresinde ki kıvrımdallarda rumiler vardır.Daire ve kare kompozisyonların merkez çevresinde ise ya bir dizi palmet veya kıvrımdallarda rumîler yer alır.(Ajur teknikli kompozisyonlar ve İbnineccar Camii kapısı).

Hataîlerle beraber görüldüğü kompozisyonlarda ise, bazen rumîler ağırlıklı(Şâban-ı Velî Camii minber kapısı orta pano ,Musafakih Camii minber kapısı orta pano),bazen de hataî ağırlıklı,rumîlerin bulunduğu kompozisyonlar görülmektedir (Şâban-ı Velî Camii minber taç kısmı).Hem rumî,hem de hataîlerin eşit ağırlıkta tutulduğu kompozisyon örneği ise Hasan Efendi Camii minberi taç kısmıdır.

Kemer köşeliklerinde kullanılan rumîlerin köşe ek-seni üzerine palmetler yerleştirilmiştir (Des.54).

Şemselerde kullanılan rumîli kompozisyonların merkezinde orta bağ bulunmaktadır(Des.60).Şemselerdeki kompozisyonlar tezhip ve halılarda kullanılan kompozisyonlara çok benzemektedir.

Elips kompozisyonlardaki rumîlerin ortasında da palmetler vardır (İbnineccar Camii kapısı).

İlk defa eski Mısır Sanatında kullanılan lotuslar; sütun başlıkları,yüzey süslemesi şeklinde,Asur sanatında da bordürler biçiminde görülmektedir.Palmet dizileri de bu çevrede ortaya çıkmıştır.Yaygın olarak Yunan Sanatında kullanılan palmet ve lotuslar Abbasi devrinde Türkler yoluyla Mısır ve Suriye'ye geri dönmüştür.⁵⁰

Motifler bazen alternatif dizilişle bordürler ha-

⁵⁰ Demiriz,Y.,Osmanlı Mimarîsi'nde Süsleme I,s.27

linde görülmekle beraber, daha çok Türk Sanatında çok değişik halleriyle rumîli kompozisyonların içinde bulunmaktadır. Bitkisel kökenli oldukları halde, bu yüzden rumî gurubun içinde değerlendirilmiştir.

Bordürler halinde, Hasan Efendi Camii tavan göbeği (Des.82), Honsalar Camii tavan göbeği (Des.82) ve Musafakih Camii (Des.73) minberi şerefe kısmında kullanılmıştır. Rumîli kompozisyonlarda ise, rumî motiflerin bağlandığı kıvrımdallların çıkış kaynağı veya rumî kanatların bitişi şeklinde görmek mümkündür.

b. Bitkisel motifler :

İncelenen eserlerdeki bitkisel motif çeşitleri ve özellikleri şunlardır;

1) Hataîler : Menşeyini Doğu Asya sanatında arayabileceğimiz belli şekillerde üslûplaşmış ve şemalaştırılmış çeşitli çiçek ve yaprak formlarıdır.⁵¹ Selçuklu Sanatında pek görülmeyen hataîler Osmanlı Sanatında basit bordürler halinde 15. yüzyılda görülmeye başlamış, daha sonraki dönemlerde oldukça yaygınlaşmıştır.

İncelenen eserlerdeki hataî motiflerin en eski örnekleri Yakupağa Camii kapısı oyma bordürlerinde (Des.12-15) görülmektedir. İki kıvrımdallı olan bordürlerin birinde rumî, diğesinde hataîler bulunmaktadır. Kayıt ve başlıklardaki bordürlerde dikkati çeken, bordürün orta eksenini üzerinde ki hataî çiçek diğelerine göre daha büyük tutulmuştur (Des.14,15). Şâban-ı Velî Camii minberindeki kalem işi hataîlerden, taç da bulunan kompozisyonda rumîlerle beraber kullanılmışlardır. Hataî etkinin ağırlığı hissedilen düzenleme de kabartma olan rumîler, sanki kompozisyonu bölümlendirmek için kullanılmış gibidir (Des.23). Yan aynalıklarda, geometrik parçaların üzerinde kendi başına kullanılan hataî çiçekler üstten veya yandan çizilmişlerdir. Tamamen simetrik görüntüdeki çiçeklerin, yandan çizilmiş olanlarının bazılarında simetriyi bozan küçük unsurlar vardır (Des.25-29). Minber dolabı üstündeki yatay dikdörtgen panoda, Yakupağa Camii kapısı

⁵¹ Demiriz, Y., Osmanlı Mimarisi'inde Süsleme I, s.28

kayıtlarında bulunan bordür, bazı değişiklerle merkezi kompozisyona dönüştürülerek tekrarlanmıştır (Des.31). Minberin kemer köşeliklerine de birer hataî motif yerleştirilmiştir. (Des.34,35). Minber bordürleri korkuluk kısmı haricinde hataîlerle oluşturulmuştur(Des.33). Korkuluk bordüründe iki kıvrımda lın birisi rumî, diğeri hataîlidir. Taçtaki hataî etkinin ağırlığı, korkuluk bordüründe de hissedilmektedir(Des.32). Aynı camideki vaîz kürsüsü kemer köşelikleri ile (Des.46,49), minber kapısı üst kısmındaki üçgen pano (Des.42) ve dikey dikdörtgen panoda (Des.38) bulunan hataîler ise rumîlerin etkisi altında kaybolmuş gibidir. Hasan Efendi Camii minberinde kalem işiyle meydana getirilmiş hataîlerden taç kısmında bulunanlar, rumîlerle eşit ağırlıktadır (Des.53). Minber yan aynalıklarındaki altıgen geometrik yüzeyler içinde, tek bir hataî motifin (Des.57) tekrarıyla aynalıklar bezenmiştir. Buna benzer bir motif, tavan göbeği dış bordüründe bulunmaktadır(Des.63). Hataîli güzel bir bordür örneği de Musafakih Camii tavanında bulunmaktadır (Des.79).

Araştırma sırasında; Yakupağa Camii kapısı oyma bordürlerdeki hataîlerin benzerlerine, Şâban-ı Velî Camii ikinci kat mahfilindeki halvet odalarının tavanında rastlanmıştır. Kalem işi olarak tahtalar üzerinde bulunan hataîler nereden getirilerek buraya çakılmıştır, bilinmemektedir.

Örneklerden anlaşılacağı üzere, tek başına hataîli kompozisyon bulunmamaktadır. Hataîler bordürler halinde, ya rumîlerle beraber, yahutta tek başına kullanılmışlardır. Diğer kullanıldıkları alanlar ise, rumîli kompozisyonlarla beraber veya, geometrik yüzeylerde simetrik tek çiçek halindedir. Aslı hataî olup stilizasyona daha az uğrayan örnekleri ise genellikle minberlerin tamirleri sırasında yenilenen kısımlarında görmek mümkündür(Des.30,37,55,58,59). Aynı özellikte hataîleri ise, Şâban-ı Velî Camiiindeki fildişi kakmaların bordürlerinde de görüyoruz(Des.48,50,51). Musafakih Camii minberi yan aynalıklarında görülen hataîler (Des.67-71), Şâban-ı Velî Camii minberinde görülen kalem işi hataîlerle, Yakupağa Camii kapısı oyma bordürlerindeki hataîlere göre daha az stilizasyona uğramıştır. Çiçekler, dallarla birbirine

bağlanarak bir ana dalda toplanmıştır. Anadalin nihayetinin kıvrılan biçimine başka örneklerde rastlanmamıştır.

2) Natüralist motifler : Kastamonu Camilerindeki ahşap eserler arasında, yüzeyine bu üslûpta bezeme yapılan tek örnek, Atabey Camii tavan göbeğidir (Res.5). Tavan göbeğinde bir asma motifi bulunmaktadır. Serbest anlayışla merkezin etrafını dolanan bir dala, üzüm salkımları ve yapraklar yerleştirilmiştir.

c. Geometrik motifler :

Basit ve yıldızlı motifler diye gruplandırılabilen geometrik motifler ; Bordürler, merkezi kompozisyonlar ve sonsuz karakterli gelişkin kompozisyonlarda, sınırsız imkanlarla kullanılmıştır.

Araştırma konusu eserlerde; Basit geometrik motifleri, tavanların yüzeyinde çubuklarla oluşturulmuş biçimde, minberlerdeki künde-kârilerin bazı bölümlerinde ve sedefle fildişilerin kullanıldığı kakma parçalarda görüyoruz. Bazı rumî kompozisyonların ortalarında rastlanan yıldızları da bu gruba dahil etmek gerekir. Bordürlerde zencirek olarak görülen tek örnek ise, Honsalar Camii tavan göbeğindeki bordürdür.

Yıldızlı geometrik motiflerin görüldüğü kompozisyonlar ise şunlardır : Sinanbey Camii hakiki künde-kârî kapısı alt panosunda, altıgenlerin içiçe geçmesiyle meydana gelen sonsuz karakterli, altı kollu yıldız kompozisyonu (Des.19) bulunmaktadır. Yakupağa Camii kapısı yapıştırma künde-kârili bezemede sekiz kollu yıldız kompozisyonu vardır. Sonsuz karakterli gelişkin kompozisyonun bir bölümü yüzeye uygulanmıştır (Des.11). Şâban-ı Velî Camii minberi yan aynalıkları (Des.24) ve Musafakih minberi yan aynalıkları (Des.65), tamamen çakma künde-kârili sekiz kollu yıldızlarla oluşturulmuş gelişkin kompozisyonlardır. Sonsuz karakter taşıyan motiflerin belli bir bölümü yüzeye uygulanmıştır. Yıldızlı geometrik motiflerle meydana getirilmiş tek merkezi kompozisyon ise Sinanbey Camii kapısı orta panosudur (Res.44). Panonun ortasındaki on kollu yıldız kompozisyonunun oluşum çizgileri kenarlara doğru değiştirilerek kompozisyona merkezilik görüntüsü verilmiştir.

d. Soyut biçimler : Aşırı stilizasyona uğratılarak soyutlaştırılmış biçimler bazı bordürlerde kullanılmıştır. Musafakih Camii tavan göbeği etrafındaki orta bordürde görülen biçim (Des.78), Honsalar Camii tavan göbeği orta bordüründeki kalem işi soyut biçim (Des.83) tekstilde de kullanılan bir soyutlamadır. Daha geç döneme ait Atabey Camii tavan göbeğinin merkezindeki kalem işi, soyutlanmış yaprağa benzer biçimler, barok görüntüdedir. Dış bordürdeki kurdellalı soyut biçimlerde, yabancı etkilerin varlığından söz etmek mümkündür (Res.5).

e. Bezeme olarak yazı : Yazı Türk-İslâm sanatçıları tarafından kitabeler dışında, bir bezeme unsuru olarak çoğu eserlerde uygulanmıştır. Bu uygulamaların bir uzantısı olarak incelenen eserlerde de, değişik tekniklerde karşılaşılmıştır. Daha çok dini konulu, ayet, hadis ve dualardan meydana gelen metinler çeşitli yazı türleriyle yazılmıştır. Hasan Efendi Camii minberi taç kısmındaki (Res.93) yazı kûfi, minber taht kısmında bulunan panolarda (Re.98-104) ve Musafakih Camii tavan göbeğindeki yazı (Res.123) ta'lîk, eserlerdeki diğer yazılar ise sülüs'tür.

C. Eserlerin yapılış tarihleri ve onarım durumları:

1. Atabey Camii tavan göbeği : Caminin bilinen iki tamir tarihinden (1800 M., 1871 M.) birine tarihlendirilebilecek tavan göbeğindeki motiflerle bezeli kısım orjinaldir. Yapılış tarihi hakkında kesin bilgi yoktur. Kompozisyonun, dışta kalan üçgenlerle meydana getirilmiş, güneş ışınlarını andıran bölümündeki renkler yağlı boya ile sonradan boyanarak değiştirilmiştir (Res.3).

2. İbnineccar Camii kapısı : Kapıdaki yazılardan anlaşıldığına göre 1357 M. yılında yapılmıştır. Bugünkü görünüşüyle, kapının kuruluşu bazı problemleri içermektedir.

Bunlardan birisi, bininin durumudur. Bini dövme demir çivilerle sağ kanada sabitleştirilmiş olarak durmaktadır. Ama bu çiviler rastgele çakılmış izlenimini vermektedir.

Binideki çivilerden en alttaki,kapının yapılış tarihini veren kitabe kısmındaki yazıların üstüne çakılmıştır.Bu çivi, yazının okunmasını zorlaştırmaktadır (Res.10).

Bini dikkatlice incelendiğinde,kapının geçme kısımlarındaki ağaç çivilerin yerleştiği deliklere benzer beş tane boş deliği bini üzerinde de görmek mümkündür.Binideki bu delikler,sol kanada daha yakın kısımdadır.Binideki deliklerle aynı hizada,sol tablada da beş tane delik vardır (Res. 9,10,22).Bütün bunlar bininin daha önce,ağaç çivilerle sol yekpare kanada sabitleştirilmiş olduğu ihtimalini kuvvetlendirmektedir.0 zaman da,sürekli giriş çıkışlar için,daha önceleri sağ kanadın kullanılmış olması gerekir.

İkinci problem,kapının geçmelerindedir.Hem,dikme ve başlıkların tablalarla,hem de,bininin eklentileriyle geçmelerinde,kaba bir işçiliği gözlemlemek mümkündür (Res.8,9,10, 22).Bininin üst tarafındaki eklentinin eğriliği bu kanaati kuvvetlendirmektedir (Res.9).Bu durum,kapının orjinalinde, yekpare iki tabla ile biniden oluştuğunu,dikme ve başlıkların,daha sonra bilinmeyen bir sebeple kapıya ilave edildiğini göstermektedir.

Diğer bir problem ise,tablalarla dikme ve başlıklarda kullanılan malzemelerde,renk ve zaman farklılığının çıplak gözle bile görülebilmesidir.Kapının camiden dört yıl sonra yapıldığı,kapı girişinin tamir görmüş olduğu gözönüne alınırsa,bu problemlerin çözümü için ayrı bir araştırma yapılmalıdır.Bugüne kadar kapının tamiriyle ilgili bu hususlarına kimse değinmemiştir.

3. Yakupağa Camii kapısı : Caminin tamir tarihi olan(1547 M.) yılında yapılmış olabileceğini tahmin ettiğimiz bu güzel kapı,orjinal haliyle durmaktadır (Res.26).Tamir görmemesine karşılık,panolarının büyük bölümü kaybolmuş,bininin alt kısmı testere ile kesilerek alınmıştır.Bakım ve korunmaya ihtiyacı vardır.

4. Sinanbey Camii kapısı : Banisi ve yapılış tarihi bilinmeyen caminin kapısını,iç kısımda kubbe kasnağında bulunan (1571 M.) tarihine yakın zamanlara tarihlendirmek mümkündür.Kapı orjinaldir.Tamir görmemiş ancak,kapının yüzeyi zımparalanmıştır (Res.41).Hakiki kündekâriyi oluşturu-

ran ahşap levha parçalarının yüzeyinde, eşit mesafelerle çizilmiş, kenarlarla paralellik gösteren derin çizgiler bulunmaktadır. Bu sistemli çizgiler, kapıyı yapan ustanın bu levhalar üzerine ya kakma ya da oyma yapmak için hazırlandığını ama her nedense vazgeçtiğini gösteriyor olabilir.

5. Şâban-ı Velî Camii minberi : Oldukça güzel kalem işleriyle bezeli minberin bazı kısımları ne yazık ki orijinalliğini kaybetmiştir. Minberin yapılışını, caminin yenileme tarihi olan (1576 M.) yılına tarihlendirmek mümkündür (Res.56). Aynı şekilde kalem işlerinden orjinal kalan kısımlarında bu tarihte yapılmış olabileceği söylenebilir. Minberin korkuluk kısmı bezemesiz ve üzeri düz boyalıdır. Bu boyaların altında bezemeler olabilir, veya bu bölümler sonradan değiştirilmiş olabilir. Korkuluk bordürlerindeki motifler orjinal olmasına karşılık, sonradan üzerinden gidilerek tekrar boyanmıştır. Sahanlık altında, çakma künde-kârili bölümdeki bezemeler, daha sonraları bozulmuş veya eklenmiş izlenimi vermektedir. Aynı şekilde kapı sögeleri üzerindeki bordürlerde de oynamalar olduğu ihtimali kuvvetlidir. Buna rağmen, kaliteli bir işçiliğe sahip olduğu anlaşılan minberin yan aynalıkları, bordürleri, kapı girişi taç ve aynalık bezemeleri oldukça güzel ve orjinaldir.

6. Şâban-ı Velî Camii minber kapısı : Camideki vaiz kürsüsünü yapan Ustanın eseri olduğu ve aynı yıllarda (1641 M.) yapıldığını zannettiğimiz kapı, büyük bölümüyle orjinaldir (Res.64). Kapıda dökülen fildişilerin bazılarının yerine sedefler kakılmıştır. Kayıtlardaki madeni rozetlerden de bazıları değiştirilmiş olup, bu bölümleri orjinalliğini yitirmiştir.

7. Şâban-ı Velî Camii vaiz kürsüsü : Mehmet Behçet, kürsü (Res.68) ile minberin 951 H. tarihinde yapıldığını söylemektedir.⁵² Bu tarihi, kaynak göstermediği için nereden aldığını bilemiyoruz. Ancak kürsünün kitabesindeki 1051 H. tarihi açık ve net olarak bellidir (Res.79). Bu tarih yerine 951 H. tarihini baskı hatası olarak kabul etsek bile, minberi de aynı yıla tarihlendirmek hatalıdır. Minberde bir tarih

yoktur. Baskı hatasını da kabul ederek, minber kapısını kastettiğini düşünürsek o zaman doğruluğu kabul edilebilir. Bizce de, kürsü ile minber kapısı aynı ustanın eseridir. Aynı yılda olmasa bile birbirine çok yakın yıllarda yapılmış olmalıdır. Kullanılan malzemenin cinsi, kompozisyonlar, oymalar aynı ustanın elinden çıktıklarını açıkça belli etmektedirler. Ayrıca minber kapısındaki orta ve alt panoda yeşile boyalı fildişilerin benzerleri, kürsü üst kısmındaki sütunce kaidelerinde bulunan altı kollu yıldızların ortasındaki altıgenlerde de vardır. Bu altıgenlerin, kapı dikme bordürlerinde bulunmasına karşılık, içindeki kakmaların hepsi kaybolduğundan, içinde bulunması gereken renklendirilmiş fildişilerin karşılaştırılması imkanı yoktur. Ancak değişik motiflerde de olsa yeşille renklendirilmiş fildişilerin iki eserde de kullanılması, bunların aynı ustanın elinden çıkmış oldukları fikrini kuvvetlendirmektedir.

Kürsü ve minber kapısının birisi tarafından tamir edildiğini gösteren işaretler vardır. Eserlerdeki kakmaların hepsinin yapıldığı tarihte fildişi olduğu kesindir. Sadece minber kapısı, orta bezeme panosundaki on kollu yıldızın büyük parçaları sedeftir. Bunun dışında her iki eserde de sedef kakma yoktur.

Eserlere bugün baktığımızda, rastgele serpiştirilmiş sedef kakmalara rastlıyoruz ki, kakıldıkları yüzeylere hem tam oturmamış, hem de fildişilerdeki düzgün kesme işçiliği yerine kabaca kesilmiş izlenimi vermektedirler. Yine bir kıvrımdal üzerinde tekrarlanan bazı motiflerin, bir sıra gözetmeksizin fildişi veya sedef olması da tamir edildikleri izlenimini kuvvetlendirici bir unsurdur. Tamir eden her kimse, düşen veya koparılan fildişi kakmaların yerine rastgele sedef kakmaları yerleştirmiştir.

8. Hasan Efendi Camii minberi :Tarihlendirilmesi ve tamir konusu en problemleri eserdir (Res.82). Camii 1589 M. yılında yapılmıştır. Minber kapı girişindeki aynalıkta 1723 M. tarihi vardır. Bu tarihi, minberin yapılış tarihi olarak almak pek mümkün değildir. Çünkü minber kapı girişi aynalığındaki, tarihli yazının bulunduğu ahşap parça orjinale benzemektedir. Bu parça çok eğreti durmaktadır. Aynalıktaki yazı

panosu, dört köşesinden, küçük dövme demir çivilerle ana yüze eğreti olarak, dıştan tutturulmuştur. Bu panoda bulunan kabartma yazıların işçiliği, üzerindeki taç ve tavan göbeğinde bulunan kabartma motiflere göre de çok kaba ve düzensizdir.

Minberdeki kalem işi bezemelerin bir kısmının iki defa elden geçtiği tahmin edilmektedir. Minberin yazı panoları, yan aynalıkları, korkulukları, taht kısmı ön yüz kemer köşelikleri ve kapı girişi kemer köşeliği orjinal kalabilen bezemelerdir. Minberin birinci tamiri olarak alabileceğimiz kapı aynalığında bulunan 1723 M. tarihinde, bu aynalıkla beraber yan yüzlerde bulunan kemer köşeliği motifleri (Des.59), sahanlık altındaki panoların bezemeleri (Des.58) değiştirilmiştir. Çünkü bu bezemeler, minberin orjinal bezemesinden oldukça farklı görüntüdedir. İkinci tamirde ise, bütün bordürlerin değiştirildiği izlenimi vardır. Orjinal bordürlerin, kıvrımdal esasına dayalı, hataî ve rumîlerden meydana gelmiş olması ihtimali mümkündür. Bu bordürlerin arasında (Des.55)'in yan taraflarında görülen rumî ve hataîlere rastlanması fikrimizi desteklemektedir. 1723 Yılında olduğunu tahmin ettiğimiz birinci tamirden sonraki bir zamanda yapılan ikinci tamirde, aslı gülçe veya gonca olması gereken bordür motifleri (Des.55)'te görülen biçimlere dönüşmüştür. Yine bu ikinci tamir sırasında, minber bezemeleri arasında kalan yalın yüzeyler bordürlerde kullanılan renklerle boyanmışlardır. Ayrıca aynı renklerle taç ve yazının bulunduğu aynalıkta boyanmıştır.

9. Hasan Efendi Camii tavan göbeği : Tavan göbeği ve tavan bordürlerindeki bezemeli kısımlar orjinal olup tamir görmemiştir. Yalnız, göbekteki profilli bezemesiz yalın kısmın, caminin bir tamiri esnasında boyandığı anlaşılmaktadır. Caminin minberi ile aynı tarihlerde yapıldığını söyleyebiliriz. Tavan göbeği üzerinde bulunan kabartma nakışlar Şâban-ı Velî Camii minberi taç ve aynalığındaki kabartma boyalı nakışlarla tekniğin uygulanışı bakımından benzerlik göstermektedir. (Res.51,107).

10. Musafakih Camii minberi : Caminin ne zaman yapıldığı bilinmiyor. Ancak 1748 M. yılında tamamen elden ge-

çirildiğini ve minberinde bu tarihte yapıldığını biliyoruz.⁵³ (Res.111).Ancak minber külâhının,camide daha önce varolması gereken minberden kaldığı ihtimali bulunmaktadır (Res.115).Çünkü kullanılan malzemenin minbere göre eski olması,üzerindeki bezemelerin minber bezemesi ile uyuşmaması bu görüşü desteklemektedir.

Caminin tamiri ve minberin yapılış tarihi olan 1748 M.yılında,Şâban-ı Velî Camisinin de tamir edildiği bilinmektedir.İhtimaldir ki,Şâban-ı Velî Camisini tamir eden ustalar,Musafakih Camisini de tamir eden ustalardır.Çünkü,Musafakih Camii minberinin kuruluşu,Şâban-ı Velî Camii minberi ile büyük benzerlikler göstermektedir.Ölçülerin büyük bölümü birbirinin aynısıdır.İki minberin yan aynalıklarında da uygulanan,tamamen çakma künde-kâriler ve geometrik kompozisyonlar birbirinin benzeridir.Bu benzerliklerden dolayı minberi yapan ustanın,minberin inşaa-sı sırasında,Şâban-ı Velî Camisinin minberini örnek aldığı-nı söyleyebiliriz.Kalem işi bezemeler dikkate alınmadan iki minber karşılaştırılırsa daha iyi fikir edinilebilir (Plân.5,10),(Res.50,111),(Res.54,114),(Res.64,112).Minberdeki yan aynalıkların kalem işiyle bezenip,diğer kısımların niye yalın bırakıldığı belli değildir.Yalın kısımların hepsi yağlı boya ile kapatılmış olduğundan altında nelerin bulunduğunu bilemiyoruz (Res.114).

11. Musafakih Camii minber kapısı : Üzerindeki yazılardan,1748 M.yılında Topçuzade Usta Muhammed (Mehmet) tarafından yapıldığını öğrendiğimiz minber kapısı orjinal olup,tamir görmemiştir(Res.117).Bordürlerindeki bazı sedef parçalar dökülmüştür.Ajur kısımların üzeri ise maalesef yağlı boya ile boyalı vaziyettedir.

12. Musafakih Camii tavan göbeği : 1748.M.Yılında yapıldığı bilinen tavan göbeği⁵⁴ orjinal olup tamir görmemiştir(Res.122).

13. Honsalar Camii tavan göbeği : Caminin 1850 M.yılında tamir edildiğini,tavanının da bu sırada yenilendiğini biliyoruz.⁵⁵ Tamir görmemiştir (Res.129).

⁵³ Gököğlü,A.,s.214

⁵⁴ -----,s.214

⁵⁵ -----,s.216

D. Bazı karşılaştırmalar :

Kastamonu'nunda içinde bulunduğu çeşitli bölgelere yayılmış ahşap eserlerin meydana getirdiği mozayık, Anadolu ahşap işçiliğini oluşturmaktadır. Bu eserlerin, genel görüntü ile paralellik ve benzerlikler göstermesi doğaldır.

Araştırmada tesbit edilen eserlerin, sınırlı imkanlar çerçevesinde literatürden izlenebildiği kadarıyla, Anadolu ahşap işçiliği örnekleriyle benzer ve farklı yönleri şöyle özetlenebilir ;

1. Kapılar :

İbnineccar Camii kapısını bilindiği üzere Ankara'lı Nakkaş Abdullah yapmıştır. Eserin yapıldığı dönemlerde (1357 M.) Ankara, Anadolu ahşap işçiliğinin merkezlerinden birisidir. Bunu, hem Ankara'da yoğunlaşan, hem de Ankara dışına yaptıkları ve üzerinde isimleri yazılı ahşap eserlerden anlıyoruz. Bu eserlerden iki tanesi de Kastamonu'da bulunmaktadır. Her ikisi de aynı ustanın imzasını taşıyan eserlerden birisi İbnineccar Camii, diğeri de Kasabaköy Mahmutbey Camiinde bulunan kapıdır. İki kapısında ustasının Ankara'lı oluşundan dolayı, Ankara tipi Kastamonu kapıları şeklinde guruplandırmaya bile gidilmiştir.⁵⁶ Çift kanatlı madalyonlu kapılar⁵⁷ şemasına giren, İbnineccar Camii kapısı benzeri Sinop Arslan Camii, Ankara Hacı Bayram Velî Türbesi dış kapıları, Ankara Alâeddin Camii pencere kapaklarını örnek gösterebiliriz.

İbnineccar Camii kapısı (Res.8) ile aynı ustanın eseri olan Kasabaköy Mahmutbey Camii kapısı (Res.133) arasındaki benzer ve farklı yönler şunlardır;

Kapıların ölçüleri değişik olmasına karşılık, kompozisyon şeması, üst kısımları hariç birbirinin aynısıdır. İbnineccar Camii kapısının üst kısmındaki bordürler, kapı girişi kemerine uygun kavis almıştır. Diğer kapının üst kısmındaki bordürler ise, kapı girişine uygun olarak düzdür.

İbnineccar Camii kapısı üst kısmındaki üçgen alanlar-

⁵⁶ Ögel, B., s.206

⁵⁷ -----, s.204

da (Res.13) düz yüzeyli oyma,diğer bütün kısımlarda yuvarlak yüzeyli oyma tekniğı uygulanmıştır(Res.8).Mahmutbey Camii kapısı yazı panolarında çift katlı oyma (Res.135-136) tekniğı, diğer kısımlarda yuvarlak yüzeyli oyma tekniğı uygulanmıştır (Res.133).Ancak oyma üslûbu değışiktir.Motiflerin yüzeyi meyilli olarak oyulduktan sonra,meyilli yüzeyler üzerinde oyma kalemi ile meydana getirilmiş enine tavisli,sistemli çizgiler vardır (Res.140).

İki kapıda kullanılan motiflerden,bordürler ve bini-ler üzerindeki balık pulu bezemeler hariç başka benzerlik yoktur.

Mahmutbey Camii kapısındaki yazı panolarından,Ayetin başlangıcı olan yazı panosu (Res.136) sol kapı kanadında,son kısmı ise sağ kanatta bulunmaktadır.İbnineccar Camii kapısına yazılan aynı Ayet doğru olarak yazılmış olup böyle bir terslik mevcut değildir.

Mahmutbey Camii kapı binisinin üst kısmında sadece usta adı (Res.134),alt kısmında rumî motifler (Res.142) bulunmaktadır.İbnineccar Camii kapı binisinin üst kısmında usta adı,nereli olduğu (Res.9),alt kısmında ise kapının yapıldığı tarih (Res.10) vardır.

Mahmutbey Camii kapı kanatları yekpare tablalardan oluşmuştur.İbnineccar Camii kapı kanatlarına dikme ve başlıklar eklenmiştir.Ayrıca bini alt ve üst kısmında da eklentiler mevcuttur(Res.9,10).Bunların,eserin bir tamirinde eklendiğı tahmin edilmektedir.

Sinanbey Camii kapısı,Kastamonu'daki tek hakiki künde-kârî örneğidir.Ne zaman ve kimin tarafından yapıldığı bilinmemektedir(Res.41).Caminin dahi kitabesi yoktur.Ancak kubbe kasnağının iç kısmındaki 979 H. Tarihinden (Res.40) Caminin 16.Yüzyıl eseri olduğu,kapısının da aynı tarihlerde yapıldığı tahmin edilmektedir.Kapı gösterdiği özellikler itibariyle bu döneme uymaktadır.Kayît,dikme ve başlıklarının enliliğı ile düz oluşu,bezemeyi oluşturan geometrik levha parçalarının yalın bırakılışı,üç panolu şeması,bininin yalınlığı⁵⁸ ile,daha çok Edirne'deki bu dönem kapı örnekleri

ile ilişkisi kurulabilir. Aynı özellikleri, İstanbul'da aynı dönemlerde yapılmış olan kapı ve pencere kanatlarında da görmek mümkündür. Bunlardan bazıları, Kanuni Türbesi kapısı, Kılıç Ali Paşa doğu kapısı, Kadırga Sokollu Camii kapısıdır. Şehzade Camii pencere kanatlarından birisinde ise, Sinanbey Camii kapısı orta bezeme panosunda bulunan kompozisyonun aynı teknikle meydana getirilmiş, yakın bir benzeri bulunmaktadır.

Yakupğa Camii kapısında, yazı panoları ile beraber dörder bezeme panosu bulunmaktadır. Dikme, kayîit ve başlıklar üzerinde, bordür şeklinde oymalar vardır. Çok çeşitli tekniklerin bir arada uygulanmasıyla girift bir bezeme oluşturulmuştur. Bu özellikleri ile Sinanbey Camii kapısı ve benzerlerinden ayrılmaktadır.

2. Ahşap üzerine kalem işleri :

Minberler ve tavan göbeklerindeki kalem işlerine baktığımızda, Kastamonu örneklerinin, Beylikler döneminden başlayıp günümüze doğru yapılageldiği görülmektedir. Ahşap üzerine kalem işi bezemeler, Anadolu'nun çeşitli yerlerinde, daha çok Selçuklu ve Beylikler dönemine has olmak üzere görülüp sonraları pek kullanılmamıştır. İstisna olarak, Ankara'da süreklilik gösterdiği ifade edilmektedir.⁵⁹ Katalogdaki örnekler dikkate alınarak, Ankara ile beraber Kastamonu'da da ahşap üzerine kalem işi bezemelerin minber ve tavan göbeklerinde devam ettiği söylenebilir. Üç örnek gibi az sayıda da olsa rastlanılan, ahşap üzerine başka bir madde ile kabartma ve boyalı nakışları, Edirne işi kabartma lâk'la⁶⁰ karşılaştırmak mümkündür.

3. Diğer örnekler :

Anadolu'da daha çok rahlelerde görülen ajur tekniği ile Kastamonu'da meydana getirilmiş minber kapıları ve vaiz kürsüsünün bazı kısımları çift taraflı oymalarıyla ilgi çekicidir. Vaiz kürsüsünün taht kısmı ve minber kapılarının hem ön, hem de arka taraflarındaki motif yüzeylerinin iki tarafta oymalarla kabartılmıştır (Res. 76, 77, 79). Şâbanî Velî Camii vaiz kürsüsü ve minber kapısı şemselerini oluşturan rumî

⁵⁹ Öney, G., Sanat Tarihi Yıllığı III, s. 148-49

⁶⁰ Arseven, C.E., Sanat Ansiklopedisi, Cilt 3, s. 1216

motif kompozisyonlarının bir bütün halinde fildişilerden oyularak kakılması az görülen örneklerdendir (Res.65,66,67,69).

IV. BÖLÜM

SONUÇ

Kastamonu ahşap işçiliğine ait örneklerin varlığı, ister araştırma konusu eserler dahilinde, isterse dışında kalan eserlerde olsun, 14. Yüzyıla kadar gitmektedir. 14-19. Yüzyıllar arasındaki çeşitli dönemlere ait incelenen eserleri; kapılar, minberler, minber kapıları, kürsü ve tavan göbekleri oluşturmaktadır. Katalogdaki eserlerden İbnineccar Camii kapısı haricinde, diğer örneklerin tesbitleri ilk defa yapılmaktadır. Birçok yönüyle Anadolu ahşap işçiliğinin paralelinde, 14. Yüzyıldan günümüze doğru gelen örnekler hakkında sonuç olarak şunlar söylenebilir ;

Şehir merkezindeki 26 camii, 13 mescidden sadece, sekiz camide, 13 adet bezemeli ahşap esere rastlanmıştır. Bu eserlerin bulunduğu camiler, şehrin ilk yerleşim bölgesi olan kale ve çevresinde yoğunlaşmaktadır.

İncelenen eserler, teknik özellikleri itibariyle Anadolu'da kullanılan, hemen hemen bütün teknikleri kapsamaktadır. Bilinen tekniklerden, künde-kârının çatma ve kabartmalı olanları ile kafes ve tarsî dışında hepsinin örneklerine rastlanmıştır. Çoğu ahşap işçiliği merkezlerinde görülmeyen, ahşap üzerine yabancı maddelerle kabartma tekniğinin üç güzel örneğini (Res. 51, 93, 106) ayrıca belirtmek gerekir. Anadolu ahşap işçiliğinin sayılı eserlerinden İbnineccar Camii kapısı (Res. 8) Ankara'lı Nakkaş Abdullah'ın eseridir. Oyma, kakma, künde-kârî, ajur tekniklerinin birarada uygulandığı Yakupağa (Halimî Çelebi) Camii kapısı (Res. 26), yüzeyleri çift taraflı oyularak kabartılmış ajur teknikli örnekler (Res. 64, 68, 117), 16-19. Yüzyıllar arası dağılım gösteren minber ve tavan göbeklerindeki ahşap üzerine kalem işleri sayıca az olmalarına karşılık, sanat değerleri olan eserlerdir.

Kullanılan motifler açısından, Türk Süsleme Sanatında görülen motif guruplarının çoğuna ait örnekleri araştırma konusu eserlerde görmek mümkündür. Rumî, geometrik, hataî motiflerin en basitinden, en gelişkinine kadar değişik örnekler kompozisyonlarda kullanılmıştır. Diğer bölge ve dönemler-

de görülen figür, bulut, ejder motiflerine, girift dallarla kullanılmış hataî kompozisyonlara ve birer örnek dışında natüralist (Res.5), zencirek (Res.131), barok (Res.4) motif örneklerine araştırma konusu eserlerde rastlanmamıştır. Bezeme olarak yazıya yer verilmesi ile ilgili fazla birşey söylenemez. Hemen hemen her eserde kullanılmasına karşılık, Şâban-ı Velî Camii minber giriş kısmı aynalığındaki sülüs yazı (Res.51), Hasan Efendi Camii minberi taht kısmındaki ta'lîk yazılar (Res.98-104) istif ve güzelliği ile diğerlerinden ayrılır. Belki Musafakih Camii tavan göbeğindeki kartuşlara yazılı ta'lîk yazılar da bunlara eklenebilir. (Res.123). Hasan Efendi Camii minber girişi aynalığındaki kûfi yazı tek örnek olmasına karşılık, bilinen ve çoğu yerde kullanılan bir kompozisyonun tekrarı olması değerini azaltmaktadır (Res.93).

Kastamonu ilk defa Çobanoğulları, daha sonra Pervaneler ve uzun yıllar da Candaroğullarının ya beylik merkezi ya da önemli bir yerleşim birimi olmuştur. Osmanlı döneminde sancak beyliği olması önemini devam ettiren bir husustur. Ancak siyasi çalkantıların getirdiği savaşlar ve tabii afetler de gözönüne alınarak, ihtiyatla denilebilir ki, Türkleşmiş tarihi boyunca, önemini muhafaza eden bir merkezde olması gereken sayıda ahşap işçiliği örnekleri yoktur. İhtiyatla denilmesinin sebebi; merkez dışındaki ilçe ve köylere bakıldığında durumun tamamen tersine olduğunu görüyoruz.

Bu azlığa rağmen kaliteli eserlerin bulunması, Kastamonu'da ahşap işçiliğinin belli bir düzeyde olduğunu, sevildiğini, önem verildiğini, bugünün aksine çok sayıda olmaları gerektiği halde, yukarıda belirtilen sebeplerden dolayı azaldığı ihtimalini ortaya koymaktadır.

Usta ve atelyeler itibariyle, künde-kârî, oyma, kakma tekniklerinin uygulandığı eserleri gezginci ustaların yaptığı zannedilmektedir. Bunlarla ilgili atelyelerin olduğunu gösteren bir işaret yoktur. Ancak ajur teknikli eserlerin ve ahşap üzerine kalem işlerinin Kastamonu veya yakın çevreli ustalar tarafından yapılmış olabileceği daha doğrudur. Musafakih Camii minber kapısını yapan, Topçuzade Usta Muhammed (Mehmet) isminin, Kastamonu'daki Topçuoğlu Mahallesi ile

ilişkisi kurulabilir.Şâban-ı Veli Camisindeki ajur teknikli eserleri yapan ustanın,Mahkeme Kâtibi Hasan Çelebi diye ismini yazarak,şehir ismi yerine görev ünvanını bildirmesi,O'nun Kastamonu'lu olma ihtimalini kuvvetlendirmektedir.

Ahşap üzerine kalem işi tekniğiyle uygulanmış olarak günümüze yaklaşan tavan göbekleri ve minber bezemelerinde dikkati çeken,bir gelenekçiliğin sözkonusu olmasıdır. Atabey Camii tavan göbeği hariç,bütün bezemelerde geç dönem,yabancı etkili motiflerin görülmemesi dikkat çekicidir. Anlaşıyor ki; Kastamonu camilerindeki ahşap üzerine kalem işi bezemelerde üslûp ve motif yönünden,başka yörelere göre bir gecikme vardır.Bu gelenekçilik,14.Yüzyıldan itibaren tekniğin süreklilik göstermesi,dini mimarî yanında çok sayıda sivil mimarî örneklerinde görülmesi,Kastamonu da kalem işlerini yapan yerli ustaların varlığına işaret etmektedir.

Anadolu Türk varlığının oluşmasına siyasi sahada olduğu kadar,ilim ve sanat alanında da katkıları inkar edilemeyecek olan Kastamonu'da birçok sanat eseri araştırmacıların ilgisini beklemektedir.Bunlardan Mahmutbey Camii dışındakilerin yeterli düzeyde araştırıldığı söylenemez.Bazı makalelerle ele alınan eserlerle ilgili yazılarda ise,uzaktan veya yüzeysel çalışmaların doğurduğu hatalara rastlanmaktadır.Mesela,birçok makaleye konu olan İbnineccar Camii kapısının sonradan yapılan eklentilerine hiç kimsenin değinmemiş olması,binisinin kanatlarda yer değiştirmiş olduğunun farkına varılmaması ve katalogda değinildiği üzere kapı hakkındaki diğer yanlışlıkların belli bir yekûn tutması söylenebilir.Kataloglamayı acil hale getiren diğer bir husus daha önce tesbiti yapılmamış ahşap işçiliği örneklerinin günden güne bozulması,orjinalliklerini yitirmesi veya yokolmalarıdır.Kastamonu'daki en eski örneklerden birisi olan Adil Bey Türbe kapısı maalesef daha 1980'li yıllarda kaybolmuştur.Türk ahşap sanatının değerli eserlerinden Mahmutbey Camii kalem işleri sürekli dökülmekte,buna rağmen bir tedbir alınmamaktadır.1985 Yılında yapılan bakımdan sonra bu dökülmenin hızlandığı da araştırmacının gözlemleri

arasındadır. İki-üç yıldır Kastamonu da yoğunlaşan dikkat çekici diğer husus ise, koruma altına alınan sivil ahşap mimarî örneklerinin, bakım onarım restorasyonunun geçerli bir çözüme bağlanamaması sonucu, sahipleri tarafından terkedilerek çabucak yıkılmalarının beklentisidir. Bu arada içlerindeki dolap, pencere, kapı kanatları ve diğer sanat değeri olan kıymetli eşyalar yerinden sökülerek satılmaktadır.

Bütün bunlar, daha çabuk yıpranmaya ve taşınabilirliği nedeniyle kaybolmaya müsait ahşap işçiliği örneklerinin bir an önce, elde neler kalmışsa, kataloglanması ihtiyacını doğurmaktadır. Böylelikle, Anadolu ahşap işçiliği, dolayısıyla Türk Süsleme Sanatı hakkında daha doğru değerlendirmelere gidilebilir.

V. BÖLÜM
KATALOG

Atabey Camii

Katalog no	: 1
Piân no	: 1
Desen no	: -
Resim no	: 1-5
İncelendiği tarih	: 3.11.1989
Eserin adı	: Atabey Camii (Kırkdirekli, Atabeygazi Camii), (Res.1).

İçinde kapıdan mihraba doğru ağaç direkler sıralanmış ve bu direklerin ismine izafeten camiye Kırkdirekli denilmiştir.⁶¹ Bazı salnamelerde caminin ismi Atabeygazi şeklinde de geçmektedir. Halk arasında her üç isminde kullanıldığı gözlemlenmiştir.

Bulunduğu yer : Atabey Mahallesi, 1. Kefeli Çıkmazı'ndadır.

Yapılış tarihi : Kitabede "Fi şühuri sene isna seb'ine ve sitte mie." olarak bir tarih mevcuttur (Res. 2). Büyük bir ihtimalle yapılış tarihi olması gereken yazıdan anlaşıldığına göre, Atabey Camii (672 H.), (1274 M.) yılında Çobanoğulları Beyliği döneminde yapılmıştır.⁶²

Eserin kitabesi : Üç satır halinde düzenlenen kitabe cümle kapısının üst kısmında ve 0.40 X 1.40 m. ebadındadır (Res.2). Arap harfleriyle yazılışı :

(1) انما يعمر مساجد الله من امر بالله واليوم الآخر واقام الصلاة واتى
(2) لزرکوة ولم يخش الاله فعسى اولئك ان يكونوا من المهتدين قال النبي عليه السلام
(3) من بنا مسجدا لله تعالى كفحص قطاة بناه الله تعالى غرقا في الجنة
في شهر سنة اثني سبعين وستائه

⁶¹ Gökoğlu, A., s.194

⁶² Ahmet Gökoğlu bu tarihi 1273 M. olarak vermiştir. (Bakınız: Paphlagonia, s.194).

Okunuşu :

1. Satır : İnne'ma ya'meru mesacide'llâhi men âmene bi'llâhi vel yevm-il âhiri ve ekame'sselâte ve âtâ

2. Satır : zzekâte ve lem yahşe illa'llâh feasâ ü-lâike en yekûnû min-el mühtedîn.Kale'ennebiyyû Aleyhi'sselâm. 3. Satır : Men bena mesciden li'llâhi tealâ ke'mufhasi kitâtin benehu'llâhü tealâ gûrafen fi'l cennet-i.Fi şühuri sene isna seb'ine ve sitte mie.

Manası : Ancak Allah ve ahiret gününe inanıp namaz kılanlar ve zekât verenler Allah'ın mescidlerini imar ederler.Onlar doğru yola gidenler olduğu için Allah'tan başka kimseden korkmazlar.Peygamber Aleyhisselâm buyurdu ki ;Bir kimse Allah rızası için kuş yuvası kadar bir mescid yaparsa,Allah-ü Tealâ o kimse için cennette köşkler yapar.672(H.) yılı aylarında.

Eserin banisi : Kitabede eseri kimin yaptırdığı yazmamaktadır.Çobanoğulları bu tarihte,siyasi bağımsızlıklarını yarı yarıya,ekonomik bağımsızlıklarını da tamamen kaybetmiş durumdadırlar.Yine bu tarihte,Sinop hakimi Pervaneler'inde Kastamonu üzerinde nüfûz sahibi oldukları bilinmektedir.⁶³ Onun için,caminin banisi hakkında isim verilemeyeceği gibi,beylik ismi de vermek zorlaşmaktadır.Çobanlar'ın dört Emîr'inden,eserin yapılış tarihi olan 672 H. yılına kadar ilk ikisinin ölmüş oldukları gözönüne alınarak,muhtemelen eserin banisinin Muzaffereddin Yavlak Arslan olması hususunda görüş bildirenler vardır.⁶⁴

Geçirdiği tamirler : Caminin 1215 H. (1800 M.) yılında tamir edildiği kapı üstünde bulunan bir kitabeden anlaşılmaktadır (Res.2). 1314 H. Tarihli Kastamonu salnamesinde ise,bu tamirin dışında 1288 H. (1871 M.) tarihinde de tamir gördüğü belirtilmektedir.Diğer kaynaklara da aynı şekilde geçen ve camii kapısındaki kitabeden anlaşıldığı yazı

⁶³ Yücel,Y.,s.41

⁶⁴ Bu konuda,Mehmet Behçet Yazar (Asâr-ı Kadîme,s. 51),Talât Mümtaz Yaman (Kastamonu Tarihi,s.89),Besim Dar-kot (İslâm Ansiklopedisi,Kastamonu maddesi) birleşmektedirler.

lan bu ikinci tamir kitabesinin,caminin neresinde olduğu bulunmamıştır.Bilinen bu iki tamirinden başka camide birtakım onarımların daha yapılmış olması gerekir.Ahmet Gökoğlu caminin çatısından bahsederken "üzeri kurşunlu iken sökülerek,kubbeli camilere konulmuş ve yerine kiremit döşenmiştir."⁶⁵ demektedir.

Şimdiki durumu : Camii Vakıflar İdaresinin malıdır.Halen ibadete açık durumdadır.

CAMİDEKİ BEZEMELİ AHŞAP ESERLER

I. TAVAN :

A. Yapıdaki yeri : Caminin tavanı (Res.3).

B. Kullanılan teknik ve malzeme : Çıtalarla dikdörtgenlere bölünerek meydana getirilmiş kafes sistemindeki tavanın ortasında bulunan ahşap göbekte oyma ve kalem işi teknikleri kullanılmıştır(Res.4).Tavan ve göbek çam ağacından yapılmıştır.

C. Ölçüleri : 19 X 30.5 m. ebadındaki tavanın ortasında bulunan ahşap göbeğin çapı 2.73 m.'dir.

D. Kompozisyon : Tavanın tamamı 1-1,5 cm.enindeki çıtalarla,kısa kenarı giriş-mihrap doğrultusunda olan 23 X 25 cm. ebadındaki dikdörtgenlere bölünerek kafes sistemi meydana getirilmiştir (Plân.1),(Res.3). Güneş ve ışınlarını andıran göbekteki bordürler kenardan ortaya doğru kademeli olarak yükseltilmiştir.Ortadaki kurdelâya benzer oyma-boya bezemeli bordürle,onun dış kısmında yalın olarak bırakılmış bordürün sınırı,kademeleşmenin en yüksek kısmıdır ki, ana yüzeyden yüksekliği 6 cm. kadardır.İki bordür beraber yarım kavis görüntüsü çizmektedir.

E. Motifler : Atabey Camii tavanında ve göbeğin bir bölümündeki renklerin yeni ve rastgele boyanmış olmasına karşılık,iç kısımdaki serbest bezeme ilgi çekicidir.Kırmızı,yeşil,lacivert,kahverengi ve kirli sarı renklerin kullanıldığı bu bölümdeki motiflere,kataloğa dahil diğer eser-

lerin bezemelerinde rastlanmamıştır.

Göbeğin merkezindeki sekizgenin iç kısmında, kırmızı zemin üzerine lacivert konturlu yaprağa benzer biçimler bir dizi halinde daire oluşturmuştur. Bu biçimlerin uç kısmındaki açık sarılar, turuncudan kırmızıya dönüşerek zemindeki kırmızı ile birleşmektedir (Res.5).

Sekizgenin dışında kirli sarı zemin üzerinde, serbest düzende bir asma motifi bulunmaktadır. Asmanın dalı kıvrılarak merkezin etrafını dolaşmakta ve başlangıcı ile birleşmektedir. Dalın iç ve dış kısmından yüzeyin boşluklarına göre çıkan çizgisel ana dallara, yeşil renkle üzüm salkımları ve yapraklar eklenmiştir. Naif bir görüntü veren, tasvirde sembolik kullanıldığı da ⁶⁶ bilinen asmanın dal, yaprak ve salkımlarında ışık-gölge kullanılarak bezemeye üç boyutluluk kazandırılmıştır (Res.5). Bu bölümde astar olarak beyaz boya kullanılmıştır.

Tavan göbeğindeki kalem işlerinin üçüncü bölümünü oluşturan, asmayı çevreleyen bordür, önce oyularak biçimlendirilmiş, sonra da kirli sarı, kırmızı, lacivert ve kahverengi renklerle ışık gölgeli şekilde meydana getirilmiştir.

Kalem işlerinin bulunduğu kısmın dışında, irili ufaklı, düz ve ters üçgenler kullanılarak geometrik bir düzenlemeye gidilmiştir. Renkleri orjinal değildir. Göbeğin en dışındaki bordür yalın bırakılmıştır.

Caminin bilinen iki tamirinden birine (1800-1871 M.) tarihlendirilebilecek bu göbek bezemesinin, natüralist üslûpla çalışılmış bitkisel motifinin olması, ışık gölge verilerek üç boyutlu ifade kazandırılması dışında bir özelliği yoktur. Ahşap üzerine uygulanan bu kompozisyon Kastamonu'da incelenen eserler arasında devrinin tek örneğidir.

---

⁶⁶ Doğan Kuban, Batı Etkisinde Osmanlı Sanatı, Gerçek Yayınevi, İstanbul. 1970, s. 243

İbnineccar Camii

Katalog no	: 2
Plân no	: 2
Desen no	: 1 - 9
Resim no	: 6 - 23
İncelendiği tarih	: 15.11.1989
Eserin adı	: İbn-i Neccâr Camii (Eligüzel Camii), (Res.6).

" Bu camiye Eligüzel adının verilmesi tam yanındaki evin yüzelli sene evvel yaşamış Eligüzel adında bir zâta ait olmasından ileri gelmektedir.O zamanki devirde Eligüzel'in şöhreti o kadar dalbudak salmıştır ki,bu şöhret karşısında İbn-i Neccâr adı unutulmuş ve şimdiye kadar da bu camiye halk arasında Eligüzel Camii denilmiştir.Bittabi Eligüzel'in bu camii ile hiçbir alâka ve münasebeti yoktur."⁶⁷

Bulunduğu yer : İbnineccar Mahallesi (Eligüzel Yolu).

Yapılış tarihi : Caminin kitabesinde "Fi sene erba'a ve hamsine ve seb'a mie." yazmaktadır.Buradan da anlaşılacağı üzere İbn-i Neccâr Camii Candaroğulları döneminde 754 H. (1353 M.) yılında yapılmıştır.Eserin yapılış tarihi bazı yayınlarda hatalı olarak geçmektedir.⁶⁸

Eserin kitabesi : (Res.7).Kitabe 1943 yılındaki depremde yıkılan son cemaat yerinin sol duvarındadır. 0.41 X 0.75 m. ebadındaki kitabe üç satır halinde düzenlenmiştir.Satırların yüksekliği 12'şer santimetredir.Kitabenin

⁶⁷ Yaman,T.M.,s.111

⁶⁸ Oktay Aslanapa iki ayrı yazısında da "745 (1353)" diye yazmaktadır.Birinci yazıdaki,754 H. yerine 745 H. yazılması diziliş hatasından kaynaklanmış olabilir.Çünkü yanlarında 1353 M. doğru olarak verilmiştir.İkinci yazıda da aynı diziliş hatasının bulunması,birinci yazıdan kontrol edilmeden iktibas edildiği ihtimalini kuvvetlendirmektedir.(Bakınız:Türk Sanatı II,s.211,Yz.Boy.Türk San.(14.Yz.),s.38)

Yaşar Yücel ise "H.754/1354 M." şeklinde vermektedir.(Bakınız: Yücel,Y.,s.154)

1973 Kastamonu İl Yıllığındaki 1356 tarihi ise tamamen yanlıştır.(Bakınız: s.159).

ölçüleri yayınlandığı yerlerde yanlış olarak verilmiştir.⁶⁹ Kitabenin Arap harfleriyle yazılışı şöyledir :

- (1) قَالَ اللهُ تَعَالَى وَأَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلَّهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا وَقَالَ النَّبِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ
 (2) مَنْ بَنَى لِلَّهِ مَسْجِدًا بَنَى اللَّهُ لَهُ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ عَمْرَ هَذَا الْمَسْجِدِ
 (3) الْمُبَارَكُ الْحَاجُّ نَصْرَةَ ابْنِ الْمُرَادِ الْمَشْهُرِ بِابْنِ نِجَارٍ فِي سَنَةِ أَرْبَعٍ وَخَمْسِينَ وَسَبْعًا

Kitabenin okunuşu :

1. Satır : Kale'llahü tealâ ve enne'l-mesacide Li'llâhi felâ ted'ü mea'llâhi ehaden.Ve kale'nnebiyyü Aleyhi'sselâm.

2. Satır : Men bena li'llâhi mesciden bene'llâhü lehü beyten fi'l cenneti ammere.Hâze'l-mescide

3. Satır : El-mübarek el-hac Nusret übnü'l Murad el müş(te)hir Bi'bni neccâr.Fi sene erba'a ve hamsine ve seb'a mie.

Kitabenin üçüncü satırındaki "müştehir" kelimesinde (ت) harfi yoktur.Ancak okunuşu ve yazılışını verenler "müştehir"şeklinde verdiklerinden ve manâ olarak da doğrusu bu olduğundan,yukarıda okunuşu verilirken "müş(te)hir" olarak yazılmıştır.Kitabe Arap harfleriyle verilirken orijinali nasıl ise öylece yazılmıştır.⁷⁰

Kitabenin manası : Allah-ü Tealâ buyurdu ki ; "Mescidler Allah'a mahsustur.Orada Allah'tan başkasına dua etmeyin." Peygamber Aleyhisselâm buyurdu ki ; "Bir kimse Allah rızası için bir mescid yaptırsa,Allah'ta ona cennette bir ev yaptırır."Bu mübarek mescidi Dülgeroğlu adıyla şöhret bulan Murad'ın oğlu Hacı Nusret 754 (H.) yılında yap-

⁶⁹ Kitabenin ölçülerini ; Mehmet Behçet (Yazar) (s.63) ve Talât Mümtaz Yaman (s.111) 0.45 X 0.70 m.,Ahmet Gökoğlu (s.195) 0.40 X 0.70 m.,Yaşar Yücel ise (s.155) 0.45 X 0.70 m. şeklinde vermişlerdir.

⁷⁰ Kitabenin Arap harfleriyle orjinal yazılışını veren Yaşar Yücel ve Talât Mümtaz Yaman,kitabenin orjinal yazılışında bulunmayan "müştehir" kelimesindeki (ت) harfini bir açıklamada bulunmaksızın kitabeye eklemişlerdir.(Bakınız: Yaman,T.M.,s.111, Yücel,Y.,155)

tırdı.

Eserin banisi : Kitabede eserin banisi "El-hac Nusret übnü'l Murad el müştehir bi'bni neccâr" olarak yazılmıştır. Kitabeye göre eseri yaptıran, İbn-i neccâr adıyla şöhret bulan Murad'ın oğlu Hacı Nusret'tir.⁷¹

Geçirdiği tamirler : Caminin 1943 yılı depreminde, son cemaat mahallinin yıkıldığını, minaresinin de bu tarihten sonra tamir edildiğini biliyoruz. Bunun dışında eserin tamiri ile ilgili bilgi yoktur.⁷²

Şimdiki durumu : Vakıflar İdaresinin malı olan Camii ibadete açık durumdadır. Eserin vakfiyesi ve evkafı yoktur.

CAMİDEKİ BEZEMELİ AHŞAP ESERLER

I. KAPI :

A. Yapıdaki yeri : Caminin kapısı (Res.8).

B. Kullanılan teknik ve malzeme : Orjinali yekpare iki tabla ve biniden oluşan kapının sonradan yapılan ilaveleri geçme tekniğindedir. Bezemeleri yuvarlak ve düz yüzeyli oyma tekniği ile meydana getirilmiştir. Kapının yüzeyi iyice karardığı için ağacın cinsini belirlemek güçleşmektedir.⁷³

⁷¹ Talât Mümtaz Yaman ve Yaşar Yücel kitabedeki "Nusret"i, "Nusayre" olarak yazmış ve okumuşlardır. Mahmut Akok ve Bahaeddin Ögel ise, Caminin adından bahsederken "El Nec-car Camii" demektedirler. Halbuki kitabeye göre ancak İbni-neccar Camii denebilir. (Bakınız : Yaman, T.M., s.111, Yücel, Y., s.155, Akok, M., s.296, Ögel, B., s.206)

⁷² Ahmet Gökoğlu, eserin mimarî yapısı konusunda ; "Kitabe her ne kadar Candaroğulları dönemine ait ise de, bugünkü bina mimarı bakımdan 16. yüzyılda yapılmış bir Osmanlı eseri karakterini taşımaktadır." demektedir. (Bakınız: Gökoğlu, A., s.195)

⁷³ Bu konuda Talât Mümtaz Yaman Mehmet Behçet'le aynı kanaatte olup ağacın cinsi için : "Saz ağacı, hint meşesi gibi sözler söylenmekte ve hatta abanos'a benzediği iddia olunmaktadır." demektedirler. Ahmet Gökoğlu ve Oktay Aslanapa ise meşe ağacı olduğunu söylemektedirler. (Bakınız: Yaman, T. M., s.112, Gökoğlu, A., s.195, Aslanapa, O., Türk Sanatı II, s.211)

C. Ölçüleri : İbnineccar Camii kapısının iki kanadının birden toplam ölçüsü ekleriyle beraber 1.42 X 2.30 m. dir.Yekpare iki tabladan oluşan orjinal kanatların toplam ölçüsü ise, 1.18 X 1.86 m.'dir.Orjinal bini boyu 1.78 m., ekleriyle beraber bini boyu 2.15 m.'dir.Kapının ölçüleri bugüne kadar yayınlandığı bütün kaynaklarda yanlış olarak verilmiştir.Bunun sebebi ; Herhalde bu konuda ilk kaynak olan Mehmet Behçet'in "2.10 X 1.40 m." ölçüsünü vermesi ve ondan sonra ölçüleri verenlerinde kapıyı bizzat ölçmeden Mehmet Behçet'in yanlış ölçüsünü kullanmaları olsa gerekir.⁷⁴

D. Kapının kuruluşu : Kapı iki kanatlı olup ortada binisi vardır.Bininin çakılı olduğu sağ kanat sabit durmakta,giriş çıkış için sol kanat kullanılmaktadır.Bini sağ kanada dövme demir çivilerle sabitleştirilmiştir.Kapı kanatlarının açılıp kapanması,dört köşede bulunan madeni kapı ökçelerinin,kapı girişinin köşelerindeki yuvalarda döndürülmesiyle sağlanmaktadır.Her iki kanadın da ilave olunan dikmeleriyle alt ve üst başlıkları geçme tekniği ile meydana getirilmiş,ayrıca ağaç çivilerle desteklenmiştir.Kanatların ortalarındaki bölümler ise yekpare tablalardan oluşmuştur (Plân.2),(Res.8).Bu tek parçadan meydana gelen bölümlerin arkasına herhalde parçanın çalışmaması için bir kanatta iki tane olmak üzere toplam dört adet kuşak kabara şeklindeki demir çivilerle çakılmıştır.Kuşaklar yan dikmelerin üzerine kadar uzanmamaktadır.⁷⁵

E. Kompozisyon :(Plân.2).Kapının bezemesi yekpare tablalar ve yine bininin eklentileri hariç tek parçadan meydana gelen bölümde düzenlenmiştir (Res.8).Kanatlar düzenleniş olarak simetrik kompozisyon gösterirler.Her kanattaki bezeme kompozisyonu üst üste binmiş dört ana bölümden oluşan dikdörtgen plân gösterir.Bu dikdörtgenlerin üst

⁷⁴ Yazar,M.B.,s.63

⁷⁵ Kapı çeşitleri ve bir kapının bölümlerinin isimlendirilmesi için bakınız : (Arseven,C.E.,Sanat Ansiklopedisi 2.Cilt,s.941)

kısımları kapı kemerine uygun ve birbirini tamamlayan bir kavis alırlar.Bu dört bölümün araları ve kenarları 5-5,5 cm. eninde bordürlerle çevrilmiştir.

En üstteki birinci bölümde,üst kısmı kapı kemeri ve üst bordüre uygun kavis alan üçgen alanlar vardır.İkinci bölümü yatay dikdörtgenler içine yerleştirilmiş yazılar oluşturmaktadır.Yazıların altındaki üçüncü panoyu oluşturan dikey dikdörtgen alan kompozisyonun ana merkezini teşkil eder. Bu alanın içini kenarı dikey bordürlere teğet olan daireler, dairelerin alt ve üstünü de damla kesitli biçimler meydana getirmektedir.Daire ve damla kesitli biçimlerle bordürlerin arası boş bırakılmıştır.En alt bölümde ise bezeme panosu olarak yatay dikdörtgen alanlar vardır.Bininin alt ve üst bölümleri yazıların bulunduğu alanlardır.Orta üst kısmına bir rozet yerleştirilmiş,rozetin alt ve üst kısmına yerleştirilen motif gurupları damla kesitli bir biçim oluşturmuşlardır.Bu haliyle kanatlardaki ana merkez şeması küçük bir örneğiyle bininin orta kısmında tekrarlanmış gibidir.

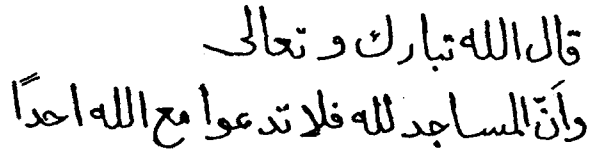
F. Motifler :

1. Bordürler : Yuvarlak yüzeyli oyma tekniği uygulanmıştır.Kompozisyonda bütün panoların aralarını ve kenarlarını dolayan bordürler her tarafta aynı enlilikte olup 5-5,5 cm. civarındadır.Kapıdaki yazı panolarının çevresi hariç,diğer panoların dış,bordürlerin iç kısmına gelen yerlerinde,içten dışa doğru,7-8 mm. çapında dairevi yüzeysel oyuklar,onun yanında aynı genişlikte "V" şeklinde derince bir oluk meydana getirilmiştir.En dış kısımda da 1-1,5 mm. kalınlığında özel olarak hazırlanmış bir zimba ile "X" şeklinde sathi izler vardır(Res.18,19).Bunlardan "V" şeklinde oluk yazı panolarının kenarında yoktur.Bordürlerin dış kısmında ise yalnızca "X" şeklindeki sathi izler bulunmaktadır.Bordürlerde rumî motifler kullanılmıştır.Uzunlamasına gelişen,kıvrık dal esasına dayalı basitleştirilmiş rumî formlar,tek eksenli katlamalı simetrik bir yapı gösterirler.Kıvrık dalların arasında kalan boşluklar,uçları düğme şeklinde nihayetlenen geriye dönük rumîlerle dolgulandırılmıştır.Birim motif gurubunun tekrarında bazı değişiklikleri görmek mümkündür.(Des.5)'te noktalı olarak gösterilen

dairesel bölümler bordürlerde bazen kullanılmış, bazende kullanılmamıştır (Des.5), (Res.11-12).

2. Üst kısımdaki üçgen alanlar : Kapıdaki diğer bütün alanlar yuvarlak yüzeyli oyma tekniği ile oyulduğu halde, sadece bu üçgen alanlarda düz yüzeyli oyma tekniği uygulanmıştır. Bu kısımlar alana uydurulmuş, alternatif iki ana çizgiyi takip eder. Basitleştirilmiş rumîlerle bezenmiştir (Des.1), (Res.13).

3. Kanatlardaki yazı panoları : Bu iki yatay dikdörtgen alana Kur'ân-ı Kerîm'deki Cin Suresinin 18. Âyet'i yazılmıştır. Yazı sülüstür. Arapça yazılışı sağdaki panoda : (Res.11).

Soldaki panoda : (Res.12)

şeklinde dir. Yazının okunuşu ise sağ panoda :

"Kale'llahü tebareke ve tealâ", Soldaki panoda :

"Ve enne'l-mesacide li'lllâhi felâ ted'ü mea'lllâhi ehaden."

Manâsı : "Yüce ve kutsal olan Allah buyurdu ki ; Mescidler şüphesiz Allah'ındır. Öyleyse oralarda Allah'a yalvarırken başkasını araya katmayın."⁷⁶ Yazı levhaları için; "Üç adet demir kabaralı çiviyle mihlanmıştır."⁷⁷ demek hatalıdır. Halbuki yazı panoları yekpare tablaların belli bölümlerine oyularak meydana getirilmiştir. Bu bölümlerin alt kısmında bulunan demir çiviler kanatların arkasında bulunan kuşakları tutmak için çakılmıştır. Yazı panolarındaki oyma tekniği yuvarlak yüzeylidir. Ahmet Gökoğlu, yazı levhalarından sağdakini solda, soldakini sağ kanatta göstermiştir.⁷⁸

4. Kompozisyonun merkezini teşkil eden dikey dikdörtgen alanlar : (Res.14). Alanı çevreleyen bordürlerin iç kenarlarına teğet olacak biçimde ortaya yerleştirilen madalyonlar çok eksenli ışınal simetrik yapıya sahiptir (Des.3).

⁷⁶ Kur'ân-ı Kerîm ve Türkçe (Meâl) Anlamı, Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara. 1983, s. 572

⁷⁷ Bilici, Z.K., s. 88

⁷⁸ Gökoğlu, A., s. 195

Madalyonların ortasında sivilize edilmiş bir çiçek motifi vardır.Çiçeğin çevresine oniki köşeli bir yıldız yerleştirilmiştir.Yıldızın kolları alternatif olarak uzayıp palmet ve lotus dizisinin altlarında birleşmektedir.Dairesel yapıya sahip bu lotus ve palmet dizisi kıvrımdallarla uzaltılarak rumîlere dönüştürülmüştür.Madalyonun kenarına teğet olacak biçimde oniki küçük daire meydana getiren spiral kıvrımdallı rumîler iki değişik biçim göstererek nihayetlenmektedir (Des.2), (Res.16).

Madalyonların alt ve üstlerinde,oval kısımları madalyonlara teğet,sivri kısımları çevre bordürünün alt ve üst kenarına teğet olan damla kesitli bezeme vardır.Tek eksenli simetrik bir yapı gösterirler.Eksendeki üst üste bulunan iki palmetin uzantıları halindeki kıvrımdallar rumîlerle dolgulandırılmıştır.Bu alandaki merkezi kompozisyon ve eklerine,"Salbekli şemse"⁷⁹,"Göbek tezyinatı ve armut biçimli inkişâf"⁸⁰ diyenler de vardır (Des.4), (Res.15).

5. Alt kısımdaki yatay dikdörtgen bezeme panoları : (Res.17), (Des.8).Motif gurubu çift eksenli ters simetrik yapı gösterir.Birim motif gurubu üç defa tekrarlanarak bu alan bezenmiştir.Aslı bir bordür parçasıdır.Hem enine hem de uzunlamasına gelişen bordür özellikleri taşımaktadır.Buna "duraklamalı bordür"⁸¹ ismi verilmektedir.Tekrarlanan motif gurubunda bir palmetin baş ve ayaklarından çıkan kıvrımdallar rumîlerle bezenerek spiraller meydana getirmiştir.⁸²

6. Kapı binisi : Bininin üst ve alt kısmına geçmelerle yapılan eklentilerde bezeme yoktur.Tek parçadan meydana gelen ana bölümün üst kısmında kapıyı yapan ustanın

⁷⁹ Aslanapa,O.,Türk Sanatı II,s.211

⁸⁰ Oral,M.Z.,Yıllık Araştırmalar Dergisi II,s.154

⁸¹ Demiriz,Y.,Yüzyıllar By.Türk San.(14.Yz.),s.67

⁸² Bu panolar içinde,Z.Kenan Bilici ;"Üst kenarlarından üç adet demir kabaralı çiviylebir kuşağa mihlanan simetrik iki levha"demektedir.Yazı panolarının altındaki çiviler gibi buradaki çivilerinde görevi arkadaki kuşakları tutmaktır.Panolar yekpare tablaların birer bölümüdür. (Bakınız: Bilici,Z.K.,s.88)

adı ve nereli olduğu yazmaktadır(Res.9).Yazılışı şöyledir :

عمل عبد الله
بن محمود
النقاش
الانكورية

Okunuşu : "Amele Abdullah bin Mahmud el nakkâş-ül Engüriye"
Buradan kapıyı yapan ustanın,Ankara'lı, Mahmud oğlu nakkâş
Abdullah olduğu anlaşılmaktadır.⁸³

Bu yazılardan bininin rozetine kadar olan kısım balık pulu biçiminde oyma kalemiyle işlenmiştir.Bu işlemenin arasına,bininin üst yüzeyinde düğümlenen ve dört değişik yerde biniyi saran,tek eksenli simetrik iki rumî motifi yerleştirilmiştir (Des.6),(Res.22).Bu rumîler aralıklarla üstten rozete kadar iki defa,rozetten alt kısma kadar da üç defa tekrarlanmıştır.Bu beş tekrarın dışında,rumîlerin üst yarım kısmı rozetteki kompozisyonun üst kısmı ile,rumîlerin alt yarım bölümü ise rozet kompozisyonunun alt bölümü ile birleştirilmiştir (Res.23).Bini rozetindeki merkezi kompozisyon ışınal simetrik tertiplerin en basiti olan iki eksenli dördü simetrik yapıdadır.Rozetin ortasına altı köşeli yıldız yerleştirilmiş,alternatif olarak yıldızın kollarından çıkan kıvrımdallar bir rumî motif dizisine dönüştürülmüştür.Bu dizi rumîlerden rozetin alt ve üst kısmına gelen ikişer tanesinin dalları uzaltılmıştır.Uzaltılan bu dallar üst ve altta kompozisyonu tamamlayan motif guruplarının dış bölümünü oluşturmak üzere tekrar rumîlere dönüşmüştür.Bu gurubun ortasına bir palmet yerleştirilmiş,pal-

⁸³ Kapıdaki bu yazıyı ; "Mahmud Nakkâş'ın oğlu Abdullah"(Yaman,T.M.,s.112),"Nakkâş Ankara'lı Mahmud Vakkas oğlu Abdullah"(Demiriz,Y.,Yüzyıllar Boy.Türk San.-14.Yz.-s.67), "Ankara'lı Mahmud Vakkas'ın oğlu Abdullah"(Ahmet Kızıltan,Anadolu Beyliklerinde Camii ve Mescidler -XIV.Yz.Sonuna Kadar,I.T.U.Mimarlık Fakültesi,Istanbul.1958,s.52), (Yücel,Y.,s.155), (H.Örcün Barışta,"Anadolu Beylikler Dönemi Ahşap İşçiliğinden Bir Sanduka",Milli Kültür,Sayı:44,Ankara.1984,s.93) şeklinde yanlış olarak verenler olmuştur.

metin alt ve üst çift uzantıları rumîlere dönüşerek kompozisyon tamamlanmıştır (Des.9), (Res.23). Bininin alt kısmında, üstteki kitabe kısmının simetriği olan alanda kapının yapılış tarihi yazmaktadır (Res.10). Buradaki yazılar oldukça yıpranmış durumdadır. Okunmasında güçlük çekilmektedir. Yazılışı şöyledir :

امربجارة
هذاالباب
المبارك في
التاسع من شهر
ذى الحجة عجة في سنة
ثمان وخمسين وسبعمائة

Okunuşu : "Emere bi imareti hâze'l bab-il mübarek fi'ttasi min şehri zilhicce -hicce- fi sene semanin ve hamsine ve seb'a mie."⁸⁴

Manâsı : Bu mübarek kapının yapılması 758 (H.) yılı Zilhicce ayının 9'unda (23.Kasım.1357 Perşembe) emrolundu.

G. Kanatlardaki bezemede simetriyi bozan unsurlar : İbnineccar Camii kapı kanatlarındaki kompozisyon şeması her ne kadar simetrik ise de, motiflerde simetriyi bozan unsurlar vardır. Kanatlardaki tezyinatın tamamen simetrik olduğunu söylemek hatalıdır.⁸⁵ Kanatlardaki yazı panoları ile damla kesitli biçimlerdeki bezemeler ve bordürlerdeki ufak tefek değişiklikleri göz önüne almazsak, kanatlardaki bezemede simetriyi bozan iki ana değişiklikten söz etmek mümkündür. Bunlardan birincisi, kanatlardaki madalyonlardadır. Sol kanattaki madalyonda rumîlerin son bulunduğu kısımlar iki değişik biçim göstermektedir (Des.3). Bu iki değişik biçimlerden birisi, madalyonun kenarına atlamalı olarak

⁸⁴ Yazıda "Zilhicce" den sonra bir "hicce" kelimesi daha bulunmaktadır. Bu "hicce" nin yazıya konma nedeni anlaşılamamıştır.

⁸⁵ Oral, M.Z., Yıllık Araştırmalar Dergisi II, s.154

yerleştirilmiş dörtlü düğme biçimidir(Res.18).Bu biçim sağ kanattaki madalyonda iki kuş gagası biçiminde değiştirilmiştir (Res.19),(Des.3'te küçük dikdörtgen içinde gösterilen kısım).

İkinci değişiklik ise,kanatların alt kısmında bulunan yatay dikdörtgen panolardaki bezemelerdedir.Sol kanatta bulunan panodaki bezemede,kıvrımdallı simetrik rumî motiflerin uçları serbest olarak son bulurken sırt sırta gelmişlerdir (Res.20).Sağ kanattaki panoda ise,aynı rumîler birbirlerinin sınırını geçerek yüz yüze getirilmiştir (Res.21),(Des.7'de bu farklılık ayrı bir çizimle gösterilmiştir.

Bu değişiklikler,kapıyı bezeyen sanatçının bilinçli olarak meydana getirdiği farklılıklar olması nedeniyle dikkat çekicidir.

Yakupaga Camii

Katalog no	: 3
Plân no	: 3
Desen no	: 10 - 17
Resim no	: 24 - 38
İncelendiği tarih	: 15.12.1989
Eserin adı	: Yakupaga Camii, (Ağaimareti, Halimî Çelebi Camii), (Res.24).

Resmi kayıtlardaki adı Yakupaga olan camiye halk arasında Ağaimareti de denmektedir. İmaret, cami, medrese, sıbyan mektebinden meydana gelen külliye yazılı kaynaklarda Yakupaga'nın ismiyle anılmıştır. Camiyi İsmail Hakkı Uzunçarşılı bir makalesinde "Halimî Çelebi Camii" diye isimlendirmiştir.⁸⁶

Bulunduğu yer : Hepkebirler Mahallesi, Kefeli Yokuşu'ndadır.

Yapılış tarihi : Osmanlı dönemi eseri olan caminin giriş yeri üstündeki kitabesinde 954 H. (1547 M.) tarihi vardır (Res.25). Eserin isminin geçtiği bütün kaynaklar bu 954 H. Tarihini yapılış tarihi olarak vermektedir. Hem banisi hem de yapılış tarihi, kaynaklarda yukarıda bahsedildiği gibi verilmişse de, doğruluğu üzerinde kitabe ve vakfiyesinden doğan şüpheler vardır. İ. Hakkı Uzunçarşılı'nın adı geçen makalede değindiği üzere, eğer camiyi Halimî Çelebi yaptırmış ise, o zaman camiyi 1518 M. yılı öncesi bir zamana tarihlendirmek gerekir. Çünkü, Halimî Çelebi'nin Yavuz Sultan Selim'le Mısır seferine katıldığını⁸⁷ ve dönüş sırasında 1518 M. yılında Şam'da vefat ettiğini biliyoruz.⁸⁸

Eserin kitabesi : Camii giriş yerinin üstündeki kitabe 0.50 X 0.90 m. ebadındadır. Üç satır halinde, biçimlendirilmiş altı adet panonun içine manzum olarak yazılmıştır.

⁸⁶ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Halimî Çelebi, Yakupaga Camii", Açıksöz Gazetesi, 25/Ekim/1921. Kastamonu.

⁸⁷ Müneccimbaşı, A.D., s.492

⁸⁸ Mevlâna Halimî Çelebi hakkında daha fazla bilgi için bakınız: (İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Kastamonu Meşahiri, -Hazırlayan: Mustafa Eski-, Kastamonu Eğitim Yüksekokulu Yayınları:5, Ayyıldız Matbaası A.Ş., Ankara.1990, s.24

Arap harfleriyle yazılışı şöyledir : (Res.25).

- (1) حضرت یعقوب اغا رئیس الخازنین جامع اندی مثل فردوس برین
 (2) کورین بو جامعک تعمیرنی قلدیلر زهاد عبّاد افرین
 (3) دیدی بر شیرین سخن تا ریغنی دار تحمید مقام اهل دین ۹۵۴

Kitabenin okunuşu :

1. Satır : Hazret-i Yakub Ağa reis-ül hâzinin
Camii etdi misl-i firdevs-i berin
2. Satır : Görüben bu camiin tamirini
Kıldılar zühhad-ü ubbad aferin
3. Satır : Dedi bir şirin sühan tarihini
Dar-ı tahmid-ü makam-ı ehl-i din.954(H.)

Kitabenin manâsı : Hazinedarbaşı Yakub Ağa camiyi yüksek firdevs cennetine dönderdi. Bu caminin tamirini gören zahid ve abidler beğendiler, aferin dediler. Tatlı dilli bir adam tarihini söyledi ; Burası Allah'a hamd-ü senâ edecek yer ve din ehlinin durağıdır.

Eserin banisi : Bugüne kadar yazılı bütün kaynaklarda caminin 954 H. yılında Yakub Ağa tarafından yaptırıldığı belirtilmiştir. İstisna olarak, İsmail Hakkı Uzunçarşılı bahsedilen makalesinde eseri Yakub Ağa'nın değil, Mevlâna Halimî Çelebi'nin yaptırdığını söylemiştir. İlginç olan, bu konunun Uzunçarşılı dışında kimsenin dikkatini çekmemiş olmasıdır.⁸⁹ Kitabede Yakub Ağa'nın ismi geçmesine karşılık, camiyi onun yaptırdığına dair bir ibare bulunmamakta, ayrıca tamir kelimesi açıkça okunmaktadır. İ. Hakkı Uzunçarşılı ilgili makalesinde ;

"Eserin vakfiyesini okudum. Yakub Ağa'ya nisbet edilen camii ile el-yevm harap ve kagir mektebin kendisine ait

⁸⁹ Camiyi Mehmet Behçet Yazar (s.82), Ahmet Gökoğlu (s.207), İslâm Ansiklopedisi (Kastamonu Maddesi), Meydan Larousse (Kastamonu Maddesi), Müjgan Cunbur, ("Kastamonu Tarihinde Ahiler ve Esnaf Kuruluşları", Türk Tarihinde ve Kültüründe Kastamonu, Tebliğler 19-21 Ekim 1988 Kastamonu, Ayyıldız Matbaası, Ankara.1989, s.11) 954 H.Yılında Yakub Ağa'nın yaptırdığını yazmışlardır.

olmadığını anladım.Camii üzerindeki (Kitabenin 2.satır 1.bölümü)-görülen bu caminin tamirini- tamir edildiğini gösteriyor ise de,bani-i aslisinin kim olduğu bilinmiyordu.(Eserin vakfiyesinden kasıtle)...Atabe-i Aliyye Ağası Yakub Ağa Bin Abdurrahman...denildikten ve icabeden şeyler vakfedildikten sonra (Yine vakfiyeden bir bölüm)...ve ücret-i bakıye-i mezkûra Kastamonu'da vakî müşarünileyh bina buyurup vakfettikleri medrese-i mamurelerinin müderrisine ve talebesine ve Kasaba-i mezburede akdem ferid-i asr ve vahid-i dehr merhûm Mevlâna Halimî Çelebi bina ettiği camii şerif ve mabed-i lâtifin ve mektebin erbabı vezaifinin ve ciheti ve tafsilî câyî üzere vazifelerine sarf oluna... denmektedir."

Diye yazmaktadır.⁹⁰ Kitabedeki tamir kelimesinin yanında vakfiyeden de anlaşılan, aynı yerde bulunan medresenin Yakub Ağa tarafından yaptırıldığı,Camii ve sıbyan mektebinin ise Halimî Çelebi tarafından yaptırıldığıdır.Büyük bir ihtimalle,burada daha önce Halimî Çelebi tarafından yaptırılan bir cami bulunmaktadır.Bu cami ve mektebin yanına medreseyi inşa ettiren Yakub Ağa,medresenin inşası sırasında,bu tamire muhtaç camiyi ya tamamen yıktırıp,ya da tamir ettirerek daha sonra da vakfiyesini düzenlettirmiş olmalıdır.Yakub Ağa'nın kitabeye göre 954 H. yılında Hazine-darbaşı olarak Osmanlı Sarayında görev yaptığını anlıyoruz.965 H. tarihli vakfiyeye göre ise ünvanı "Atabe-i Aliyye Ağası" olarak değişmiş görünmektedir.Bilindiği üzere o dönemde Osmanlı sarayında dört büyük iç ağalığı vardır.⁹¹ İşin ilginç yanı 954 H. tarihli kitabede hazinedarbaşı olarak geçen Yakub Ağa tarafından camiye vakfedilen aynı tarihli iki bakır şamdanda görevi bu sefer "Serkilâr-ı " kilercibaşı olarak yazılmıştır.Herhalde,şamdanların siparişi verildiği zamanki görevi de Kilercibaşı'lık olmalıdır.Yakub Ağa'nın caminin tamir tarihi olan 954 H. ile,vakfiyesinin tanzim tarihi olan 965 H. yılları arasında,değişik iç ağalığı görevlerinde bulunduğunu kitabe,camideki şamdanlar ve vakfiyeden anlıyoruz.Yakub Ağa hakkında başka bilgiye rastlanmamıştır.

⁹⁰ Yakupağa Camii (Halimî Çelebi Camii) vakfiyesini Mehmet Behçet yayınlamıştır.(Bakınız: Yazar,M.B.,s.82).İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın makalesi Vakfiye ile karşılaştırılmış,vakfiyeden aynen alındığı tesbit edilmiştir.

⁹¹ Mehmet Zeki Pakalın,Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü,(5 Cilt),3.Basıllış,M.E.Basımevi,İst.1983

Geçirdiği tamirler : Caminin ilk tamiri giriş yerinin üstündeki kitabeden anlaşıldığına göre 954 H.(1547 M.) yılında Yakub Ağa tarafından yaptırılmıştır.Diğer tamirleri ile ilgili olarak Ahmet Gökoğlu "1114 H.,1283 H. yıllarında tamir edildiği eski vesikalardan anlaşılmaktadır. 1943 yılında çatlayan kubbeleri de tamir edilmiştir."Demekte ancak kaynak göstermemektedir.⁹²

Şimdiki durumu : Vakıflar İdaresinin malı olan Cami halen ibadete açık durumdadır.

CAMİDEKİ BEZEMELİ AHŞAP ESERLER

I. KAPI :

A. Yapıdaki yeri : Caminin kapısı (Res.26).

B. Kullanılan teknik ve malzeme : Kapı kanatları geçme tekniği ile meydana getirilmiş olup düz tablalı tabir edilen kapılardandır.Bu güzel olduğu kadar da yıpranmış kapıda,bilinen ahşap bezeme tekniklerinin birçoğu beraber uygulanmıştır.Oyma,yapıştırma künde-kâri,ajur ve kakma teknikleri uygulanan kapının yapıldığı ağaç cinsini tesbit etmek oldukça zordur.⁹³

C. Ölçüleri : Yakupağa Camisinin iki kanadı birlikte toplam ölçüsü 1.42 X 2.58 m.'dir.Bini boyu ise 2.37 m.'dir.

D. Kapının kuruluşu : (Plân.3) Geçme tekniği ile meydana getirilen düz tablalı kapı,ortasında binisi bulunan çift kanatlı bir kuruluş arzeder.Bini sol kanada kabareli dövme demir çivilerle tutturulmuştur.Giriş çıkışlar için sağ kanat kullanılmaktadır.Kapı kanatları eşik ve üstün taşlarının içine yerleşmiş madeni kapı ökçelerinin menteşe görevi görmesiyle hareket etmektedir.Kanatların duvara gelen kısımlarındaki dikme sırtları yuvarlaklaştırılmış-

⁹² Ahmet Gökoğlu kitabında sık sık başvurduğu bu tip açıklamaları kaynak göstermeden yapmaktadır.Bazılarında ise,Kastamonu Müzesi Arşiv Vesikalarını kaynak göstermektedir. Anlaşılan o ki;Burada da faydalandığı kaynak aynı yerdir.

⁹³ Bu konuda; Mehmet Behçet (s.82) "İbnineccar Camii kapısına benzediğini",Ahmet Gökoğlu (s.208) ise,"Sac ağacından yapıldığını" söylemektedir.Hindistanda yetiştirilen bir ağaç olan Sac ağacından yapılmış olabilir.Dokusu Anadolu'da yetişen ağaç türlerine benzememektedir.

tır.İki kanadında dikmeleri,alt üst başlıkları ve kayıtları geçmelerle kenetlendirilmiş,geçmeler ağaç çivilerle desteklenmiştir.Kapının alt ve üst kısmında,dikmeleri enlemesine-başlıkları boydan boya kateden madeni parçalara dövme demir çiviler çakılarak kapı daha da sağlamlaştırılmıştır (Res.34).Kapı alt ve üst başlıklarının arasına üçer kayıt konularak kanatlarda dörder tabla oluşturulmuştur (Res.26).

E. Kompozisyon : Her ne kadar bugün sağ kanattaki tablalarda bulunan üç bezeme panosu da bulunmamasına karşılık kanatların bezenmesinde simetrik bir kompozisyon bulunduğu söylenebilir.Her kanattaki bezeme kompozisyonu,aralarında bordürlerin bulunduğu,üst üste dört panodan meydana gelmiştir.Hemen hemen her tarafta aynı enlilikte bulunan bordürler,kapının üst kısmında kemere uygun bir biçim değişikliği göstermektedir.Serbest düzende bezenmiş bu üst kısım kapı kemerine uygun yarım kavisli bir biçim gösterir.Bu üst kısımdaki geniş alanla bordür motifleri her iki kanatta tamamen simetriktir.

Her iki kanadında en üst kısmında bulunan yatay dikdörtgen alanlara yazılar yerleştirilmiştir.Yazıların altındaki kare plânlı ikinci tablalara ajur tekniğinde çok eksenli,işinsal simetrik merkezi kompozisyon uygulanmıştır.Yukarıdan aşağıya doğru üçüncü sıradaki dikey dikdörtgen alanlarda ise,yalancı künde-kâri çeşitlerinden yapıştırma künde-kâri ile geometrik yıldızlı kompozisyon parçası vardır.Kanatların en alttaki kare plân gösteren tablalarında ise,ne gibi düzenlemelerin bulunduğunu bilemiyoruz.Her iki kanattaki bu tablaların bezemeleri ya dökülmüş,yahutta çalınmıştır.

Bininin alt ve üst kısmı ile rozetinde;sedef,bağa, ahşap kakmalar bulunmaktadır.

F. Motifler :

1. Bordürler : Dikme,başlık ve kayıtların üzerinde,tablaları çevreleyen bordürler yuvarlak yüzeyle oyma tekniği ile meydana getirilmiştir.Hataî üslûptaki bitkisel motiflerin,rumîlerin ve kıvrımdalların kullanıldığı bordürlerin üst kısmında düğümler de bulunmaktadır.İki kanattaki bordürlerde kullanılan bezeme tamamen simetriktir.Bor-

dürlerin kapı kemerine uygun kavis aldığı üst bölümdeki genişlemiş alanlarda, serbest kompozisyon anlayışında bezemeler vardır (Res.29). Kıvrımdallarla girift olarak bezenen bu bölümde, rumîler, hataî üslûpta pençberk, gonca, nar çiçeği, düğümler (Geçme) ve bitki yaprakları motif olarak kullanılmıştır (Des.12).

Dikmelerin üzerinde uzunlamasına gelişen bordürler kıvrık dal esasına dayanır. Birisi rumî, diğeri hataî üslûpta motifleri taşıyan kıvrımdallar kendi hatlarında dikmeleri boydan boya katederler. Bu bordürlerdeki rumî ve hataî birim motif gurubu, tek eksenli, kaydırmalı, simetrik bir yapı gösterir. Rumîler bir kıvrımdal teşkil ederken, ikinci kıvrımdalda hataî üslûpta, iki kademeli gülçe, nar çiçeği ve bitki yaprakları kullanılmıştır (Des.13), (Res.33).

Kayıtların üstündeki bordür parçaları çapraz eksenli ters simetrik yapıdadır. Kayıtların ortasındaki gülçenin merkezi görüntüsü dikkate alınmazsa, uzunlamasına gelişen kıvrımdallı bordür tipine uymaktadır. Kıvrımdalın birisinde rumîler, diğesinde gonca ve bitki yaprakları vardır (Res.32) (Des.14).

Tek eksenli simetrik yapıdaki alt başlık bordüründe de diğer bordürlerdeki özellikleri görmek mümkündür. İki kıvrımdalın birinde rumîler, diğesinde gonca, nar çiçeği ve bitki yaprakları bulunmaktadır. Kayıtlardaki gülçe ile verilen merkezilik hissi burada ortaya yerleştirilen bir nar çiçeği ile tekrarlanmıştır (Res.34), (Des.15).

2. Yazı panoları : Kapının en üst kısmındaki biçimlendirilmiş yatay dikdörtgen alanlara düz yüzeyli oyma tekniği ile yazılar yerleştirilmiştir. Tablalarda oyularak meydana getirilmiş yazıları çevreleyen biçim, kayıtlardaki bordürlerin başlangıç ve bitişlerinde de çizgisel olarak tekrarlanmıştır. Sağ kanattaki yazı tablasında şunlar yazılıdır : (Res.27).

کشادلا بابی بشاد همیشه این درگاه

Sol kanatta ise şunlar yazılıdır : (Res.28).

بحق اشهد ان لا اله الا الله

Yazıların okunuşu :

Sağ kanat : Küşâde bâb-ı beşadî hemîşe-îyn dergâh

Sol kanat : Bi-hakkı eşhedû en lâilâhe illa'llâh.

Yazıların manâsı :

Sağ kanat : Bu caminin kapısı her zaman sevinçle açılsın.

Sol kanat : Ben Allah'ın birliğine şehadet ederim.

3. Kapıda yukarıdan aşağıya doğru ikinci sıradaki tabla kare plân gösterir. Tek parça yüzey üzerine ajur tekniği ile meydana getirilmiş çok eksenli, ışınsal simetrik merkezi kompozisyonudur. Kompozisyonun oluşturulduğu yüzey kapı tablasına yapıştırılmıştır. Ajur tekniğinde oyularak meydana getirilen motiflerin yüzeyi mail kesime yakın oymalarla kabartılmıştır. Bezemenin büyük bölümü kırılarak ve koparak kaybolmuştur. Kompozisyonun merkezinde sekiz köşeli yıldız bulunmaktadır. Yıldızın kolları bir alttan bir üstten geçirilerek, palmet dizileri meydana getirilmiştir. Palmet yapraklarının içi oymalarla dolgulandırılmıştır. Dışa yakın kısmında ise, kanatlı simetrik rumîler kullanılmıştır (Res.30), (Res.10). Sadece sol üst çaprazdaki büyük palmetin üstünde, diğerlerinde bulunan kabartmalar yoktur.

4. Dikey dikdörtgen tablalar : Bu tablada yalancı künde-kâri tekniklerinden yapıştırma künde-kâri tekniği ile yıldızlı geometrik desenin bir bölümü kullanılmıştır. Buradaki kompozisyonu meydana getiren ahşap parçalar, kapı tablası üzerine dövme demir çivilerle çakılmış, 3-4 mm. kalınlığında yekpare ikinci yüzey üzerine, üçüncü yüzey olarak yapıştırılmıştır. Eseri meydana getiren sanatçının aradaki bu ince, çivili yüzeyi kullanma sebebini bir esneme payı bırakması şeklinde düşünebiliriz. Kompozisyonun birçok bölümü dökülmüş olmasına rağmen desenini çıkarmak mümkün olmuştur. Bu bölümdeki sekiz kollu yıldızlı geometrik desen Türk süsleme sanatının ana prensibini teşkil eden sonsuzluk fikrine dayanır. Sadece Osmanlı değil, diğer İslâm çevrelerinde de çok kullanılan bir yıldız çeşididir. Tabladaki sekiz kollu yıldız, beş köşeli yıldızlarla çevrilidir. (Res.31), (Des.11). Panonun alt kısmında ise bu sekiz kollu

yıldızın yarısı bulunmaktadır.

5. Kapının alt kısmındaki tablalarda hangi bezemelerin bulunduğunu bilemiyoruz. Her ikisinde kaybolmuştur. Yukarıdaki ajur teknikli tablalarla buradaki tablaların eşitliğini gözönüne alarak ve genel kapı şemasına dayanarak bu boş tablalarda da, yukarıdaki ajur teknikli merkezi kompozisyonlara benzer bezemelerin olabileceğini söyleyebiliriz.

6. Kapı binisi : 2.37 m. boyundaki binide ahşap, sedef ve bağa kakmalar vardır. Bininin alt ve üst kısmındaki kakma bezemeler birbirinin simetriğidir. Buradaki sedef kakmaların büyük bölümü ya dökülmüş, ya da sökülerek alınmıştır (Res.35,36,37,38). Bininin alt ve üst kısmındaki bölümlerde, kakmalarla geometrik desenler oluşturulmuştur. Rozete dönük uç kısımlarına ise, rozetin alt ve üstünde de tekrarlanan birer palmet konulmuştur. Geometrik desenler, dikine üç adet altıgenin arasına, iki adet uzun altıgen yerleştirilerek meydana getirilmiş, basit geometrik düzenlemelerdir. Altıgenlerin içine sırayla bir sedef, bir bağa üçgen yerleştirilmiştir (Res.37,38). Uzun altıgenlerden, alt kısımdaki karşılıklı dizilen iki renk sedef tarak dişi biçim oluşturmaktadır (Res.38). Bu biçimleri çizgisel ahşap kakmalar çepeçevre dolanmaktadır. Üst kısımdaki altıgenin içinde ise bağa ve sedeflerle basit geometrik yüzey deseni, çok küçük üçgenler kullanılarak meydana getirilmiştir. Bininin bu alt ve üst kısmındaki geometrik desenlerin bulunduğu alanların kenarlarında ise, sedef filetolar vardır. Bini rozetine, alt ve üst kısmında birer palmet bulunan gülçe yerleştirilmiş olduğunu oyuk kısımdaki boşluktan anlıyoruz. Ancak rozette ve bininin alt kısmında bulunan kakmaların hiçbiri bugün mevcut değildir (Res.35-38), (Des.16,17).

Bininin alt ve üstündeki kakmalı kısımlarla rozetin arasında kalan kısımlarda ise, bu alanı boydan boya kateden altı adet çizgisel ahşap kakma vardır. Bini rozetinin alt tarafından itibaren aşağıya doğru kakmaların bulunduğu genişlemiş alana kadar olan kısım testere ile kesilerek alınmıştır (Res.36). Halk arasında birisinin bu parçayı, sazına sap yapmak için çaldığı söylentisi vardır.

Sinanbey Camii

Katalog no : 4
 Plân no : 4
 Desen no : 18 - 22
 Resim no : 39 - 47
 İncelendiği tarih : 15.1.1990
 Eserin adı : Sinanbey Camii (Res.39)
 Bulunduğu yer : Beyçelesi Mahallesi, Sinanbey Parkı içindedir.

Yapılış tarihi : Eserin yapılış kitabesi olmadığı için kesin yapılış tarihini bilemiyoruz. Osmanlı dönemi eseridir. Caminin içinde, kubbe kaidesini dolayan Ayêt-el Kürsi arasında, giriş kapısının iç kısmına gelen yerde 979 H. (1571 M.) tarihi vardır⁹⁴ (Res.40). Bu tarih bütün kaynaklarda caminin yapılış tarihi olarak verilmesine karşılık, buna yakın bir tarihte olabilir.

Eserin kitabesi : Eserin kitabesi yoktur.

Eserin banisi : Eserin isminin geçtiği bütün kaynaklarda banisinin Sinan Bey olduğu belirtilmiş, ancak bu Sinan Bey'in kimliği hakkında açıklamada bulunan olmamıştır. Sinan Bey bir ihtimalle Osmanlı Sadrazamlarından Koca Sinan Paşa olabilir. Şunu da belirtmek gerekir ki, Caminin banisi eğer halktan biri değilse, bu dönemlerde Kastamonu ile ilişkisi bulunan Koca Sinan Paşa'dan başka bu isimde birisi yoktur. Hem yapılış tarihi hem de banisi yönünden Sinanbey Camisinin iyice tedkik edilmesi gerekir.⁹⁵

Geçirdiği tamirler : Ahmet Gökoğlu, minarenin kapısında 1031 H. (1621 M.) tarihli bir kitabe olduğundan bah-

⁹⁴ Mehmet Behçet yapılış tarihi olarak iki tarih birden vermektedir. Bunlar 793, 973 H. tarihleridir. Herhalde 793 baskı hatasıdır ki, yanına 973 H. tarihi düzeltme yapılmıştır. Bu 973 H. tarihini nereden aldığını bilemiyoruz. (Bakınız: Yazar, M.B., s.86)

⁹⁵ 1520 M. Yılında Arnavutluk'ta doğup, III. Murat ve III. Mehmet devirlerinde beş defa Vezir-i Azam olan 1596 M. yılında İstanbul'da ölen Koca Sinan Paşa Kastamonu'da da sancak beyliği yapmıştır. (Daha fazla bilgi için bakınız : Meydan Larousse, Koca Sinan Paşa Maddesi)

sederek, bunun ya minarenin yapılış kitabesi, ya da tamir kitabesi olduğunu, ayrıca 1943 depreminde yıkılan kubbesinin 1950 yılında tamir edildiğini yazmaktadır.⁹⁶ Minarenin kapısında bulunduğunu söylediği kitabe bugün yerinde yoktur.

Eserin şimdiki durumu : Vakıflar İdaresinin malı olan cami ibadete açık durumdadır.

CAMİDEKİ BEZEMELİ AHŞAP ESERLER

I. KAPI :

A. Yapıdaki yeri : Caminin kapısı (Res.41).

B. Kullanılan teknik ve malzeme : Sinanbey Camii kapısında hakiki künde-kâri, sedef, maden ve ahşap kakma, oyma teknikleri kullanılmıştır. Kapıda kullanılan malzeme; maden, sedef ve ceviz ağacıdır.⁹⁷

C. Ölçüleri : İki kanadın toplam ölçüsü 1.70 X 2.50 m.'dir. Bini boyu ise 2.30 m.'dir.

D. Kapının kuruluşu : (Plân.4). Sinanbey Camii kapısı kuruluşunda geçme tekniği uygulanmış, ortada binisi bulunan, çift kanatlı aynalı kapılardandır. Geçmeler ağaç çivilerle, başlıklarda madeni parçalarla sağlamlaştırılmıştır (Res.41). Bezeme tablalarının altında künde-kâriyi sağlamlaştırıcı ahşap bir iskelet bulunmaktadır. Bu iskelet, dikey dikdörtgen ana panonun arkasında ayrıca kayıtlarla desteklenmiştir. Kapıda giriş çıkışlar için sağ kanat kullanılmaktadır. Sol kanat gerektiğinde kullanılmak üzere arkadaki kol demiri ile sabitleştirilmiştir. Kapıda menteşe görevini eşik ve üstün taşlarındaki yuvalara yerleştirilen madeni kapı ökçeleri yerine getirmektedir. Bini sol kanada üç adet madeni kabaralı dövme demir çiviyle tutturulmuştur. Kanatlarda ikişerden dört adet kayıt bulunmaktadır.

E. Kompozisyon : (Plân.4) Kapı kanatları simetrik

⁹⁶ Gökoğlu, A., s.212

⁹⁷ Oyma üzerine otuz yıldır çalışan Türkiye'nin çeşitli yerlerinde yirmiden fazla oyma minberi, Diyanet İşleri Başkanlığı masası, yüzlerce oyma yazı levhası bulunan Kastamonu'lu Mehmet Ali Usta (Özeflanlı), kapıda kullanılan malzemenin ceviz olduğunu belirterek tesbitimizi doğrulamıştır. Kapıyı en son tamir eden de kendisidir.

kompozisyon gösterir. Dikme, başlık ve kayıtlar yalın bırakılmıştır. Kapıda, üst üste üç tabla bulunmaktadır. Üstteki yatay dikdörtgen panolara oyma yazılar yerleştirilmiştir. Bu oymalar düz yüzeilidir. Ortadaki dikey dikdörtgen alanlarda, geometrik, yıldızlı sonsuz yüzey kompozisyonu parçası hakiki künde-kâri tekniğiyle meydana getirilmiştir. Tablaların ortasında, on kollu yıldız bulunmaktadır. Alt panolarda ise, yine hakiki künde-kâri tekniği ile, altı kollu yıldızlı geometrik sonsuz yüzey kompozisyonunun bir parçası vardır. Binde, rozet kısmı eksen alınır, simetrik bir kompozisyon görülmektedir. Alt ve üst kısmında ahşap kakmalarla bezemeler meydana getirilmiştir. Rozet kısmı kesilerek alındığı için burada hangi kompozisyonun bulunduğunu bilemiyoruz.

F. Motifler :

1. Yazı panoları : Yazılar biçimlendirilmiş tablolara oyularak meydana getirilmiştir. Aralarında tek ve çift kanatlı rumîler vardır. Sağ kanattaki yazı panosunda ayrıca yazının başlangıç ve bitişine yerleştirilen iki adet gülçe bulunmaktadır. Yazı tablalarının çevresindeki, üzerinde açık renkli çizgisel kakmalar bulunan geçme çiteler, görünümü zenginleştirmektedir.

Sağ kanattaki yazı panosunda şunlar yazılıdır: (Res. 42).

لااله الاالله

Sol kanatta ise : (Res.43) yazılıdır.

محمد رسول الله

Okunuşu : Lâ ilâhe ill'âllah

Muhammedün resûlu'llah.

Manâsı : Allah'tan başka ilâh yoktur. Muhammed Allah'ın resûlüdür.

2. Ortadaki dikey dikdörtgen tablalar : Kapıda kaliteli ve ince bir işçilik vardır. Ahşap levha parçacıkları oluklu, aralarındaki biçimlendirilmiş çiteler çıkıntılıdır. Kenetlenmeyi sağlayan bu iki tarafı çıkıntılı çitelerin üst yüzeylerinde çizgisel ahşap kakmalar vardır (Des. 22). Bu tablolardaki bezeme, hakiki künde-kâri tekniği ile oluşturulmuş, yıldızlı, geometrik sonsuz yüzey deseni parça-

sıdır.Osmanlı Süsleme Sanatında çok sık karşılaşılan⁹⁸ on kollu bir yıldız tablanın ortasına yerleştirilmiştir.Aslında sonsuzluk prensibine dayalı geometrik desenlerden bu on kollu yıldız deseni,normal oluşumunda kullanılmayıp,kapıda yerleştirildiği alana uyarlanmıştır.Bundan dolayı merkezi kompozisyon görüntüsündedir.Merkezdeki on kollu yıldızın çevresinden itibaren bu yıldızla meydana getirilen geometrik sonsuz yüzey deseni oluşum çizgilerinde,eksiltme ve artırmalarla,dörtlü simetri uygulanmış ve sonsuz yüzey deseninde merkezi kompozisyon hissi uyandırılmıştır(Des.18), (Res.44,45).

3. Alttaki yatay dikdörtgen tablalar : Bu tablolarda da geometrik desenler vardır.Sonsuzluk prensibine dayalı,altı kollu yıldız sisteminin bir bölümündeki desenler alınarak,hakiki künde-kâri tekniği ile panolara uygulanmıştır.Ortada bulunan altı kollu yıldızın iç yüzeyine,dışı ile uyumlu küçük bir altı kollu yıldız oyulmuştur.Bu küçük oyuk yıldızlardaki kakmalar kaybolmuştur.Büyük yıldızın yanlarındaki altıgenlerin içinde ise,yuvarlak oyuklar bulunmaktadır.Sağ kanattaki oyuklardan birinde madeni bir kakma,bu dairevi madeni kakmanın ortasında da üç küçük dairevi sedef parçası bulunmaktadır.Çintemani benzeri bir motiftir.Bundan da anlaşılıyor ki,küçük oyma yıldızların boşluklarında da bulunması gereken aynı tipteki kakmalar kaybolmuştur (Des.19), (Res.47).

4. Kapı binisi : Bininin alt ve üst kısmında bulunan genişlemiş bölümlerdeki bezeme birbirinin simetriğidir.Üst ve alt kısmında,bininin kenar köşelerine filetolar yerleştirilmiştir.Genişlemiş bu yüzeylerde,kesişen iki eksenle,dörtlü simetrik yapıda bir motif gurubu meydana getirilmiş,uç kısımlarına küçük birer palmet konmuştur.Bu motif gurubu ajur tekniğinde oyularak,ahşap malzeme bininin yüzeyine kakılmıştır(Des.20), (Res.46).Alt kısımda ise bu kakmalar tamamen dökülmüştür (Res.41).

Bininin rozeti alt ve üstten testere ile kesilerek alındığı için,burada hangi bezemenin bulunduğunu bilemiyo-

⁹⁸ Demiriz,Y.,Osmanlı Mimarisi'nde Süsleme I,s.30

ruz.Üst ve alttaki genişlemiş alanlarla,rozet arasında kalan kısımlarda,yedi adet uzunlamasına çizgisel ahşap kakma vardır (Des.21).

Şâban-ı Velî Camii

Katalog no	: 5
Plân no	: 5 - 6 - 7
Desen no	: 23 - 51
Resim no	: 48 - 79
İncelendiği tarih	: 15.2.1990
Eserin adı	: Şâban-ı Velî Camii, (Hazret-i Pîr, Şucâeddin Camii), (Res.49).

Eser Şâban-ı Velî Camii olarak isimlendirildiği gibi, halk arasında "Hazret-i Pîr" şeklinde söylenmektedir. Cami kitabesinde eseri yeniletenin Şucâeddin Efendi olmasından, bazı kaynaklarda da "Şucâeddin Camii" diye geçmektedir.

Bulunduğu yer : Eser, Hisarardı Mahallesi, Gümüşlüce Caddesi, Türbe Sokak köşesindedir.

Yapılış tarihi : Osmanlı dönemi eseridir. Caminin cümle kapısı üzerindeki kitabede 984 H. (1576 M.) tarihi vardır (Res.48). Caminin yerinde, daha önceden Halvetiyye tarikatı şeyhlerinden (Ahmedî) Seyyid Sünnetî Efendi'nin mescidi bulunduğunu biliyoruz. Bu mescidin yıkılarak yerine caminin yaptırıldığı mı, yoksa mescidin tamir ve ilavelerle mi camiye çevrildiğini bilemiyoruz ? Bugün de ilk şekline göre çok değişmiş olan eserin, mescidden camiye 984 H. tarihinde dönüştürülmüş olabilir.⁹⁹

Eserin kitabesi : 0.35 X 0.80 m. ebadındaki kitabe cümle kapısının üstündedir. İki satır halinde biçimlendirilmiş dört adet panonun içine yazılmıştır (Res.48). Kitabede Arap harfleriyle şunlar yazılıdır :

(1) سلطان مراده مرشيد اولان شجاع افندی
تجدید ایدب جامع بناسن اندی پرنور
(2) درویش عمر فوادی تجدیده دیدی تاریخ
جامع شعبان دده اولدی زیاده معمور

⁹⁹ Kitabedeki bu tarih net olarak okunmasına rağmen, Ahmet gökoğlu, Kastamonu 1967 ve 1973 İl Yıllığında 988 H. (1580 M.) şeklinde yanlış olarak vermektedirler. (Bakınız: Gökoğlu, A., s.213, Kastamonu 1967 İl Yıllığı, s.264, Kastamonu 1973 İl Yıllığı, s.165)

Okunuşu :

Sultan Murad'a mürşid olan Şuc'â Efendi
Tecdi-d i-düb camiî binasın etdi pür-nûr
Dervîş Ömer Fuadî tecdi-d'e didi tarih
Camiî Şâban Dede oldı ziyade mâ'mur. 984 (H.)

Manâsı : (III.) Sultan Murad'ın Şuc'â Efendi Cami-
yi yenileterek binayı nûrla doldurdu. Dervîş Ömer Fuadî ye-
niletmeye tarih söyledi ; Şâ'ban Dede camisi ziyadesiyle
bayındır hale geldi.¹⁰⁰

Eserin banisi : Eseri yaptıran, kitabeye göre III.
Murad'ın Hocası Şucâeddin Efendi'dir. Halvetiyye tarikatı
şeyhlerinden olan Seyyid Sünnetî Efendi vefat ettikten son-
ra Kastamonu'ya gelen Şeyh Şâban-ı Velî, bir müddet Honsa-
lar Camiinde, daha sonra da Sünnetî Efendi'nin mescidinde
irşâd faaliyetini sürdürmüştür.¹⁰¹ Şâban-ı Velî 1569 M. yı-
linda vefat ettikten yedi yıl sonra, 1576 M. yılında mescid,
ya yıkılarak, ya da tamir ve ilavelerle, Şucâeddin Efendi ta-
rafından camiye çevrilmiştir.

Geçirdiği tamirler : Şâban-ı Velî külliyesi içinde
bulunan caminin 1114 H. (1702 M.), 1162 H. (1748 M.) yılların-
da tamir edildiği, ayrıca 1950 yılında Vakıflar İdaresi ta-
rafından restore edildiğini, Ahmet Gökoğlu'nun kitabından¹⁰²
ve Vakıflar İdaresince cami içine konan külliyei tanıtıcı
yazıdan anlıyoruz. Camii bilinen ve bilinmeyen birçok ta-
mirle orjinalliğinden çok şey kaybetmiştir. Camide orjinal
olarak kalabilen kısımlar belki de, mihrap, minber ve duvar-
lardır. 1.70 m. kalınlığındaki duvarların iç kısmı kerpiç,
dış kısmı moloz taşla örülmüştür. Batı kısmına gelen duva-
rın içine birinci mahfilden küçük bir kapı açılmaktadır.

¹⁰⁰ Ahmet Gökoğlu kitabenin okunuşunu verirken, 2. sa-
tır, birinci bölümdeki "Fuadî" kelimesini "buldu" şeklinde
okumuştur. Bunu kaynak göstererek kitabeyi yayınlayan L. Ni-
hâl Yazar'da aynı kelimeleri tekrarlamıştır. "Fuadî" keli-
mesini "buldu" şeklinde okumaları yanlıştır. (Bakınız : Gö-
koğlu, A., s. 213, L. Nihâl Yazar, Halvetiliğin Şâ'bâniyye Kolu
Menâkıb-ı Şâ'ban-ı Velî ve Türbename, Mas Matbaacılık, s. 81)

¹⁰¹ Yazar, L. N., s. 15-20

¹⁰² Gökoğlu, A., s. 213

Bu kapıdan girildiğinde,iki duvarın arasında üstü kemerli bir odacık,ışıklık için bir niş,abdest almak içinde dışarıdan gelip,tekrar çıkan bir su yolu bulunmaktadır.Tarikat ananeleri gereği olarak yapılan bu odacıklardan bilinen iki tane daha vardır.Yalnız bu ikisinin iç duvara açılan normal ahşap kapıları bulunmaktadır.Bir hücre görünümündedirler.Yukarıda bahsedilen oda gibi teferruatları yoktur.Bu odacıklar daha sonraları,ahşap malzeme ile mahfillerin arkalarına eklenerek çoğaltılmıştır.

İkinci kat mahfilinde bulunan bu halvet odalarının tavanlarında,kesilerek pervaz haline getirilmiş,kalem işleriyle bezeli tahta parçaları vardır (Res.149,150).Bunların ne zaman ve nereden geldiği tesbit edilememiştir.

1950 Yılındaki restoreden sonra da,bilinçsizce tamirler yapıldığı kanaatindeyiz.¹⁰³

Şimdiki durumu : Vakıfların malı olan Cami ibadete açık durumdadır.Vakfiyesini Mehmet Behçet yayınlamıştır.¹⁰⁴

CAMİDEKİ BEZEMELİ AHŞAP ESERLER

I. MİNBER :

A. Yapıdaki yeri : Caminin minberi¹⁰⁵ (Res.50).

B. Kullanılan teknik ve malzeme : Minberde ;tamamen çakma künde-kârî,kalem işi ve ahşap üzerine başka bir madde ile kabartma teknikleri uygulanmıştır.Malzeme olarak çam ağacı,alçıya benzer bir madde ve boyalar kullanılmıştır.

C. Ölçüleri : Minberin tabandan alême kadar yüksekliği 5.90 m.,kapı tacı üstüne kadar olan yüksekliği 2.65 m.'dir. Eni 2.82 m.,genişliği ise 0.73 m.'dir.

D. Kuruluşu : Minberin kuruluşunda geçme tekniği

¹⁰³ 1966 Yılında müezzîn olarak göreve başlayan Kâzım Göbeloğlu,göreve başladığında minber korkuluk,yah aynalık,kapı girişi ve kapısının mavi yağlı boya ile boyalı olduğunu belirterek,kendisinin 1968 yılında boyayı zorla temizleyerek altta kalan bezemeleri ortaya çıkardığını ifade etmiştir.Bu boyadan girintilerde kalan artıklar hala minberin çeşitli yerlerinde mevcuttur.

¹⁰⁴ Yazar,M.B.,s.152

¹⁰⁵ Minber ve minberin çeşitli bölümlerinin isimlendirilmesi için bakınız: (Oral,M.Z.,Vakıflar Dergisi 5,s. 23-78)

uygulanmış, geçmeler ağaç çivilerle desteklenmiştir. Minberin taht kısmında, külâh ve kaidesi orjinal olmayıp değiştirilmiştir. Sahanlık üst kısmında kemerli bir mekân bulunmaktadır. Sahanlığın alt kısmında, tamamen çakma künde-kârî ile, alt alta iki bezeme panosu, onun altında yatay dikdörtgen bir bezeme panosu vardır. Tahtın en alt kısmında ise geçit (Dolap) bulunmaktadır.

Minberin gövde kısmında, korkuluk bordürlerinin içine gelen yalın yüzeyin (Res.54) sonradan eklenmiş olması muhtemeldir. Minberin orjinalindeki bu kısmında, ya kalem işleriyle bezeli bir yüzeyin ya da şebekeli bir sistemin olması gerekir. Kalem işlerinin bulunduğu minberin diğer bölümlerinde, külâh kısmı hariç bir değişiklik olmadığına göre bu yalın yüzeyde kalem işlerinin yerine yıpranmaya daha çok müsait şebeke sisteminin varlığından sözedilebilir. Minber yan aynalığı, tamamen çakma künde-kârî ile meydana getirilmiştir. Hem buradaki, hem de taht kısmında bulunan künde-kârîlerin altında ahşap iskeletler vardır. Gövde alt kısmında, dört adet kemerli, bir adette tablalı toplam beş gözlü süpürgelik (Pabuçluk) bulunmaktadır.

Minber kapı girişinin üstünde, biçimlendirilmiş taç, altında yazı panosu, onun altında da basık bir kemer vardır. Minberin kapısı daha sonra yapılarak minbere eklenmiştir.

E. Kompozisyon : (Plân.5)

Taht kısmı ; Yukarıdan aşağıya altı bölüm gösterir. Birinci bölüm, en üstteki sekiz köşeli, konik külâh ve kaidesinden meydana gelmiştir. İkinci bölümü, köşeliklerinde birer motif bulunan, kemerli şerefe kısmı oluşturmaktadır. Sahanlığın altında üçüncü ve dördüncü bölümü oluşturan tamamen çakma künde-kârîli iki panoda altıgenlerden meydana gelen basit geometrik sonsuz yüzey kompozisyonu uygulanmıştır. Yatay dikdörtgen bezeme panosundaki kompozisyon, beşinci bölümü meydana getirmektedir. En alttaki geçitte, sahanlık-taki kemerli kompozisyon tekrarlanmıştır.

Gövde kısmı ; Sonradan bir tamirat sırasında eklenildiğini zannettiğimiz korkuluklar bezemesizdir. Yan aynalıklarda tamamen çakma künde-kârî tekniğiyle geometrik, sekiz

köşeli yıldızlı, gelişkin bir sonsuz yüzey kompozisyonunun bir parçası vardır. Gövdenin alt kısmındaki pabuçluk, dört adet basık kemerli pano ve geçmelerle üzerinde çelip (Salîb, Gamalı haç) oluşturulmuş beşinci panodan meydana gelmiştir. Bordürler, korkuluk kısmında çift, diğer kısımlarda tek kıvrımdallı, uzunlamasına gelişen, tek eksenli kaydırmalı simetrik bir yapı gösterir.

Minber kapı girişi ; Üst kısımda, kapı söğelerinin uç kısmıyla beraber biçimlendirilmiş taç bulunmaktadır. Taç kısmında, tek eksenli simetrik bir kompozisyon uygulanmıştır. Tacın altındaki kapı aynalığında yazılar vardır. Minberin giriş yeri üstündeki kemer köşeliklerine de birer motif konmuştur. Minberde yedi basamak vardır.

F. Motifler :

1. Bordürler : Minberin iki tarafındaki bezeme simetriktir. Korkuluk kısmı kenar bordürleri hariç, minberin iki tarafında da bezeme panolarının etrafını çevreleyen bordürler uzunlamasına gelişen, kaydırmalı simetrik, tek eksenli, tek kıvrımdallı yapıdadır (Res.53). Kıvrımdalın üzerinde hataî üslûpta bir gülçe ve bir nar çiçeği ile bu motiflerin birinden sağa, diğerinden sola kıvrılarak çıkan sitalize bitki yaprakları bordürü oluşturmaktadır (Des.33). Kirli sarı zemin üzerinde, kenar çizgileri siyahla çekilmiş motifler kırmızı, kirli sarı ve yeşillerle boyanmışlardır. Minberin yanlarında korkulukları çevreleyen bir ikinci bordür bulunmaktadır. İki kıvrımdallı olan bu bordürdeki kıvrımdalın birinde rumîler, diğerinde hataîler vardır. İki kıvrımdal kendi hatlarında yüzeyi dolanmaktadır. Tek eksenli, kaydırmalı simetrik yapıdaki bordür uzunlamasına gelişen tiptedir. Kırmızı zemin üzerinde, kirli sarılarla rumîler, yeşil, kırmızı ve kirli sarılarla hataî üslûptaki motifler boyanmıştır. Motifleri siyah çizgiler çevrelemektedir. Rumîler çift kanatlıdır. Hataî kıvrımdalda ise, şeşberk, nar çiçeği ve sitalize bitki yaprağı kullanılmıştır (Res.53), (Des.32). Bu bordürdeki bezemeler diğer bordürlerden renk, üslûp ve fırça olarak farklıdır.

Kapı söğeleri ve kirişler üzerinde dolanan bordür

ise,yanlardaki bordürlere göre değişiklik göstermektedir. İki ayrı kat olduğunu tahmin ettiğimiz bu bordürde,birinci katta tek kıvrımdallı kanatlı rumîler,kirli sarı zemin üzerinde koyu kiremit kırmızısı ile oluşturulmuştur (Des.36). İkinci katında ise,yine tek kıvrımdalda sıralanan goncalar vardır (Des.37).Bitkisel üslûptaki bu kıvrımdallı bezeme çok koyu olduğu için rengini tesbit etme imkânı olmamıştır (Res.55).

Buradaki kıvrımdalların uyum göstermemesi,bazen üst üste çakışması,iki ayrı kat izlenimi vermektedir.

2. Taht kısmı motifleri : Külâh ve kaidesinde bezeme yoktur.Külâh kaidesinin oturduğu şerefede,çoğu kırılmış bir dizi palmet ve lotus vardır.Sahanlık üstü kemer köşelikleri ile,dolap kemer köşeliklerine hataî üslûpta,kirli sarı zemin üzerine,kırmızı ve kirli sarılarla bir motif yerleştirilmiştir (Des.34).

Sahanlık altında ölçüleri birbirine çok yakın,tamamen çakma kündekârili iki panoda,altıgenlerle geometrik bezeme oluşturulmuştur.Bu altıgenlerin içinde birer sivilize çiçek,köşelerinde de aynı çiçeklerin ikişer yaprağı bulunmaktadır (Des.30),(Res.62).Kirli sarı zemin üzerinde,yeşil,kırmızı,kirli sarılarla motifler renklendirilmiştir.Buradaki sivilize çiçekler korkuluk iç bordüründeki çiçeklerin aynısıdır.Minberin başka bir yerinde bu çiçeklere rastlanmamaktadır.Acemi bir el tarafından rastgele üzerinden gidilerek,ikinci bir defa da boyandığı izlenimi veren,bu kısımlardaki bezemelerin minberin bir tamirinde sonradan eklendiği ihtimali kuvvetlidir.Çünkü bu iki bölümün diğer kısımlarla fırça,renk ve üslûp farklılığı bakıldığında hemen anlaşılmaktadır.

Sahanlık altındaki yatay dikdörtgen bezeme panosunda aslı bir bordür parçası olan kompozisyon uygulanmıştır (Res.63),(Des.31).Kırmızı zemin üzerinde,kirli sarı ve kırmızılarla renklendirilen motiflerin kenarları koyu çizgilerle belirlenmiştir.Panoda biçimlendirilmiş bir çerçevenin köşelerinde,hataî üslûpta dört tane gülçe vardır.Kompozisyonun ortasındaki büyük gülçe merkez alındığında,motifler

çapraz eksenli, ters simetrik yapıda yerleştirilmiş iki kıvrımdal bulunmaktadır. Bu kıvrımdalın birinde simetrik ve çift kanatlı rumîler, diğerinde hataî goncalar ve bitki yaprakları vardır.

3. Minberin gövdesinde bulunan motifler : Gövdenin korkuluk kısmındaki yüzey yalındır (Res.54). Yan aynalıklarda ise, tamamen çakma künde-kâri tekniğinde sekiz köşeli yıldızlı geometrik yüzey deseninin bir bölümü uygulanmıştır (Des. 24), (Res.54). Bu geometrik yüzeyler hataî üslûpta motiflerle bezenerek kırmızı, kirli sarı, yeşil ve mavilerle renklendirilmiştir. Geometrik biçimli ahşap levhaların yüzeyi genelde kırmızıdır. Bu ahşap levhaları sınırlayan çıtalar ise, yeşile boyanmıştır. Motifler yukarıda bahsedilen çeşitli renklerle boyanmıştır.¹⁰⁶

Kompozisyonun merkezindeki sekiz köşeli yıldızda üç katlı gülçe (Des.25), (Res.55), diğer sekiz köşeli üç yıldızda (Des.26) üç katlı gülçe ve etrafında goncalar kullanılmıştır (Res.56,57,58). Geriye kalan altıgen yüzeylerde (Des. 27)'deki simetrik hataî ve yanındaki gonca, (Des.28)'deki nar ve yanındaki gonca, (Des.29)'daki asimetric hataîler vardır (Res.59,60,61).

Gövdenin alt kısmındaki pabuçluklarda motif yoktur. Yalnız buradaki basık kemer köşeliklerinin hepsinde de üçgene benzer kopmuş parça izleri vardır. Bu kopuk parçaların ne olduğunu bilemiyoruz. Minber kapısına yakın alt kısımdaki pabuçluğun yanında, ahşap parçalarla geçme tekniğinde çelip (Haç) meydana getirilmiş, üzeri yalın bırakılmıştır (Res. 54).

4. Kapı girişi : Buradaki renkler iyice yıpranmıştır. Kiremit kırmızısı rumî bordür motiflerinin dışında, renk tesbiti oldukça güçtür. Taç kısmında ve aynalıktaki yazıda değişik bir teknik uygulanmıştır. Taç kısmının zeminini oluşturan ahşap levha üzerine, alçıya benzer bir madde ile motiflerin bir bölümü kabartılarak meydana getirilmiştir. Taç kıs-

¹⁰⁶ Müezzin Kâzım Göbeloğlu'nun söylediği mavi boya silinirken alttaki renklerde de bozulmalar olmuştur. Bir de minberin üzerine defalarca sürülen vernik renklerin seçilmesini oldukça zorlaştırmaktadır.

mında tek eksenli simetrik bir kompozisyon uygulanmıştır. Çift kanatlı iki büyük rumînin ortasında, hataî tarzda bir nar çiçeği bulunmaktadır. Rumîlerin birer kanadı tepede küçük bir palmetle birleşmektedir. Yanlara açılan diğer kanatlarının altında ise simetrik hataîlerin yarım kısımları vardır. Taç kısmının üst yanlarında ise hataî tarzda nar, gülçe, gonca ve bitki yaprakları bulunmaktadır (Des.23), (Res.51).

Taç kısmındaki rumîlerle, hataîlerin bazı bölümleri kabartılıp, diğer kısımlar yüzeysel olarak boyanmışlardır. (Res.51).

5. Kapı girişi aynalığındaki yazı yukarıda bahsedilen teknikle kabartılarak yazılmıştır (Res.51). Aynalığın üzerinde çizgisel kabartılmış iki ayrı panoda şunlar yazılıdır :

Sağdaki bölüm :

لنا فتح الى باب خيرك

Soldaki bölüm :

فلا تخرج الى ابواب غيرك

Okunuşu : Le-nâ iftâh ilâhi bâ-be hayrike

Fe-lâ tuhavvic ilêyye ebvâbe gayrike.

Manâsı : İlâhi bizim için hayır kapını aç

Senin kapından başka kapılara muhtaç etme.

Kapı giriş yeri kemer köşelikleri ise, ortada gülçesi olan üstü yapraklı bir kıvrımdalla doldurulmuştur (Des. 35). Bu bölümler iyice yıprandığı için resim almak mümkün olmamıştır.

II. MİNBER KAPISI :

A. Yapıdaki yeri : Minberin kapısı (Res.64).

B. Kullanılan teknik ve malzeme : Ajur, kakma ve oyma teknikleri uygulanmış olup, malzeme olarak sedef, fildişi, ceviz ağacı kullanılmıştır.

C. Ölçüleri : Minber kapısı 0.58 X 1.46 m. ebadındadır.

D. Kompozisyon : (Plân.6). Geçme tekniği ile meydana getirilen ve ahşap çivilerle sağlamlaştırılan kapı, iki kanatlı, binisi bulunan simetrik bir yapı gösterir. Her kanat yukarıdan aşağıya dört bezeme panosuna sahiptir. En üstteki üçgen alanların üst kısmı kapı kemerine uygun kavisli form

gösterir.Onun altındaki kare panolara ajur tekniği ile yazılar yerleştirilmiştir.Ortadaki dikey dikdörtgen panolarda çapraz iki eksenle dörtlü simetrik yapıda merkezi kompozisyonlar vardır.Alttaki kare panolarda da ortadaki merkezi kompozisyon türü uygulanmıştır.Kapı üst kuşak,bini ve kayıtlardaki bordürler uzunlamasına gelişen tiptedir.Yan dikmeler ve alt başlık bordürleri ise şemseler ve altı köşeli yıldızlardan oluşturulmuş motif guruplarıyla meydana gelmiştir.

E. Motifler :

1. Bordürler : Kapının dikme,kayıt ve başlıkları üzerindeki alanlarda fildişi kakmalarla oluşturulmuş bordürler çeşitlilik göstermektedir.Kapı kemerine uygun kavisli form gösteren üst başlık bordüründe,kemerle aynı kaviste,düz bir dal üzerine yerleştirilmiş sivilize çiçekler ve bunların arasında yanlara açılan iki yaprak bulunmaktadır ((Des.40),(Res.65).Bu motif dizisinin iki yanında çizgisel fildişi kakmalar bordürü sınırlandırmaktadır.Kayıtlarda,fildişi kakmalarla üçer tane çizgisel kartuş meydana getirilmiş,başka motif kullanılmamıştır(Res.65).Alt başlık (Res.67) ve dikmelerde (Res.66) fildişi çizgisel kakmalarla meydana getirilmiş kartuşların içine yerleştirilmiş,iki tarafında küçük birer palmet olan şemselerin tekrarıyla bordürler oluşturulmuştur (Des.41).Bu kartuşların içindeki şemselerden oluşan bordürlerin arasına,altı kollu yıldızlardan meydana gelen geometrik desenler konmuştur.Fildişi kakmaların kullanıldığı bu desenlerin orta kısımlarındaki altıgenlerde nelerin bulunduğunu bilemiyoruz.Çünkü hepsi de ya düşmüş,ya da koparılmışlardır (Res.65-67).Şemselerde kesişen iki eksenle meydana getirilen dörtlü simetrik yapıllı kompozisyonda rumîler vardır.Rumîlerin kanatları dışına gelen kısımda birer palmet bulunmaktadır.Şemsenin iki tarafına palmetler konmuştur.

2. Üst kısımdaki üçgen alanlar : Bu alanlarda kıvrımdallar üzerine yerleştirilmiş,basit ve çift kanatlı rumîler,gülçeler ve yarım palmetler motif olarak kullanılmıştır.Fildişi motifler,ajur tekniğinde oyularak,yüzeYE kakılmıştır (Des.42),(Res.65).

3. Yazı Panoları :Ceviz ağacından ajur tekniğinde oyularak meydana getirilmiştir.Üst kısmında aynı teknikle bir gülçe ile yanlarında tek ve çift kanatlı rumî dizisi vardır.Tek parçadan meydana gelen panolar kareye yakın plân gösterir.Sağ panoda Arap harfleriyle şunlar yazılıdır :(Res. 65)

Sol panoda :

يا مفتح الابواب
افتح لنا خير الباب

Okunuşu : Ya mufetti-hal ebvâb
İftâh le-nâ hayrâl bâb.

Manâsı : Ey kapıları açan (Allah'ım) bizim için hayır kapılarını aç.

4. Ortadaki dikey dikdörtgen panolardaki motifler: Ortasında on kollu yıldız deseninin bulunduğu bu merkezi kompozisyon,dörtlü simetrik yapı gösterir.Ajur tekniği uygulanan ayrıca oyularak kabartılmış bulunan palmet ve kanatlı rumîler kıvrımdallarla birbirine bağlanmıştır.Panonun kenarlarına dizilen rumîlerin arasında,üst ve alt kısımda iki tane simetrik hataî motifi,hemen bunların yanında da ikişerden dört adet sivilize çiçek bulunmaktadır (Des.38), (Res.66).Panonun ön yüzü gibi arka yüzü de oyularak kabartılmıştır.Büyük bölümündeki kakmaların dökülmesine veya çıkarılmasına rağmen on kollu yıldızda,sedef kakmaların bulunduğunu kalan parçalardan anlamak mümkündür.Aynı şekilde panonun alt ve üst kısmında bulunan simetrik hataîlerde de çoğu dökülmüş olmasına rağmen,yapıştırma fildişilerin olduğu anlaşılmaktadır.Ancak buradaki fildişiler yeşile boyanmıştır.

5. En alttaki kare plânlı bezeme panoları :Ajur tekniğinde motifler oyulmuştur.Malzeme burada da cevizdir.Merkezi kompozisyonun ortasında sekiz kollu yıldız bulunmaktadır.Uzatılan yıldızın kollarına,dört köşede büyük palmetlerle, aralarına küçük,dört tane lotus yerleştirilmiştir.Motiflerin yüzeyi kabartılmış,palmetlere bir üstteki panoda bahsedilen yeşile boyalı fildişiler kakılmıştır (Des.39),(Res.67) Buradaki boyalı kakma fildişilerin etrafı,tabii renkte fildişi çerçeve ile çevrilmiştir.Bunlardan bir kısmı bugün yerinde yoktur.

III. VAİZ KÜRSÜSÜ :

A. Yapıdaki yeri : Vaiz kürsüsü, mihrabın sol tarafında caminin köşesinde (Res.68).

B. Kullanılan teknik ve malzeme : Kürsüde ajur, kakma ve oyma teknikleri kullanılmıştır. Ceviz ağacından yapılmış, kakmalarda fildişiyle oluşturulmuştur.

C. Ölçüleri : 0.92 X 0.92 X 1.73 m. ebadındadır.

D. Kompozisyon : Plân.7). Kürsü geçmelerle çatılmış, alt, orta ve üst girişler ayrıca madeni parçalarla desteklenerek iskelet sağlamlaştırılmıştır (Res.71, 73, 74, 75). Taht korkuluklarının üst arkasında bulunan biçimlendirilmiş taç kısmında, tek eksenli simetrik bir kompozisyon bulunmaktadır. Üstteki biçimlendirilmiş sütüncelerde dilimli kakmalar vardır. Ajur tekniği ile oluşturulan korkuluklarda, üçer bezeme panosu meydana getirilmiştir. Bu panoların kenarlarında, yatay tek eksenli simetrik kompozisyonlar, ortasında ise birer merkezi kompozisyon vardır. Tahtın ön kısmında, içlerinde bezemeler bulunan ters kemer formları bulunmaktadır.

Taht altında ise, üst öndeki ters kemer formları ile uyumlu, kürsünün dört tarafında içlerinde bezemeler bulunan kemer formları vardır. Alt kısımdaki dört bezemesiz giriş ayakları birbirine bağlamaktadır.

Direk, giriş ve kemer formlarının kasnakvari çerçeve yüzeylerinde bordürler oluşturulmuştur. Korkuluk üst girişlerinin iç kısmında ise, sarı yaldızla yazılmış kürsü kitabesi bulunmaktadır.

E. Motifler :

1. Bordürler : Taht kısmında uzunlamasına gelişen bordürlerde iki kıvrımdal vardır. Kıvrımdalın birisindeki sivilize çiçeklerle, diğerindeki rumîler fildişi kakmadır (Des.51), (Res.70,71). Öndeki ters kemer formunun kasnağında, tek kıvrımdalda sırayla bir gülçe, bir lâle motifi ile, uçlarında sağa ve sola kıvrımlı yapraklar vardır (Des.50), (Res.73). Bu bordür tepesi biçimlendirilmiş, üzerinde dilimli fildişi kakmalara bulunan sütüncelerin yüzeylerinde de tekrarlanmıştır. Direklerin üst kısmındaki bu sütüncelerin dört köşeli kaide kısmında ise, altı köşeli yıldız deseni vardır

(Des.48), (Res.72). Bu altı kollu yıldızların ortasındaki altıgenlerde bulunan yeşile boyalı fildişi kakmaların çoğu kaybolmuştur. Bir iki tanesi yerinde durmaktadır. Taht altındaki direklerin dış yüzeylerinde ise, tek kıvrımdalda güçe, lâle ve yapraklar motif olarak kullanılmıştır (Des.50), (Res.68). Alt kemer kasnaklarında, kemer formuna uygun kavisli tek hat üzerinde çiçekler vardır (Res.74,75).

2. Vaiz kürsüsü kitabesi : Kürsünün korkuluk üst kirişlerinin iç kısmına sarı yıldız ile yazılmıştır. Altı satır halinde ve manzumdur. Kafiye için kelimelerde bazı zorlamalar yapılmış olduğundan anlam bozulmaları vardır. Arap harfleriyle şunlar yazılıdır (Res.76-79):

- (1) کاتب محکمہ حسن چلی یابدی بر کرسی یوقا تاپایی
 (2) روز و شب بودر تمنیم دو جهانده تعیر اوله بانئ
 (3) دیدی تاریخنی بو عبد فقیر باقسه نقشینه مدخ ایدرانی
 (4) نه اعلا کرسیدر حقا بو کرسی (ایدیدر هب پسند) اهل بصیرت
 (5) عزیزم یعنی اسمعیل افندی اولوب جامع حقیقت شریعتله
 (6) دیدی تاریخ ایچون هاتف عزیزه بو کرسیده ایدر قومه نصیحت

Okunuşu :

1. Satır : Kâtib-î mahkeme Hasan Çelebi yabdı bir kürsî yok ona yapı
2. Satır : Rûz-ı şeb budur temennim dû cihanda tabir ola banî
3. Satır : Dedi tarihini bu abd-û fakir baksa nâkşına medheder anı
4. Satır : Ne âlâ kürsîdir hakkaâ bu kürsî (Buradaki kelimelerin okunmasında güçlük çekilmiştir. "Eydidir heb pesend" şekilde okunmaktadır.)...ehl-i basiret
5. Satır : Azizim yani İsmail Efendi olub camii hakikat-ı şeriatle
6. Satır : Dedi tarih için hatifî azize bu kürsîde ider kavme nasihat. 1051 (H.)

Kitabeden anlaşıldığına göre, kürsü 1051 H. (1641 M.) yılında Mahkeme Kâtibi Hasan Çelebi isminde birisi tarafından yapılmıştır. Kitabenin dördüncü satırındaki "eydidir heb pesend" başka şekilde de okunabilir.

3. Kürsü taç kısmı : Tahtın arka kısmında, üst kısmı biçimlendirilmiş bir çerçeve ile çevrili, ajur teknikle meydana getirilmiş taç motiflerinin yüzeyleri oyularak kabartılmıştır. Dikey eksenli simetrik bir kompozisyon vardır. Dikey eksenin alt kısmındaki simetrik iki düğümün üstüne, birbirine ters iki büyük palmet yerleştirilmiştir. Bu palmetlerin içindeki fildişi kakmalar, rumilerle oluşturulmuş kompozisyonlardır. Tacın diğer kısımlarında, tek ve çift kanatlı rumîler, yan ve alt kısımlarda ise yarım palmetler vardır. Üstteki çerçeve kısmında, bir çiçek ve birbiri üstüne binmiş iki kanatlı ters rumî ile bordür meydana getirilmiştir (Des.43), (Res.69).

4. Taht kısmı bezeme panoları : Taht kısmı korkulukları üçer panoya ayrılmış, ortadaki panolarda merkezi kompozisyonlar uygulanmıştır. İki yanında ise, yatay eksenli simetrik bir kompozisyona yer verilmiştir. Bu yanlardaki kompozisyonlar karşılıklı birbirlerinin aynısıdır. Korkuluk bezemeleri ajur teknikle oluşmuş, motif yüzeyleri oyularak kabartılmıştır.

Bir korkuluğun ortasındaki panonun merkezinde, üzerinde çizgisel fildişi kakma bulunan, sekiz köşeli yıldız vardır. Bu yıldız ve çevresinde oluşturulan büyüklü küçüklü palmet dizisi, minber kapısı alt panoda uygulanan motiflerin aynısıdır. Ancak bu pano kapıdakinden daha geniş olduğu için ikinci bir dizi olarak panonun kenarlarına palmet ve rumîler eklenmiştir. Bu diziler birbirlerine kıvrımdallarla bağlanmıştır (Des.44).

Korkulukların yan panolarında ise, eksen üzerindeki (Res.70) iki palmetten çıkan kıvrımdallarda iki ve üç kanatlı rumîler bulunmaktadır (Des.45), (Res.71).

5. Tahtın ön kısmındaki, ters yarım kemer görünümü bezeme panolarında, alttaki yarım palmetin sap, taç ve yapraklarından çıkan kıvrımdallara yarım palmet ve rumîler yerleştirilmiştir. Üst dar kısmı kateden kıvrımdal üzerinde

iki sivilize çiçek ve aralarında simetrik rumî motifi vardır (Des.49),(Res.72).

6. Taht altındaki ön ve yan yüz kemer köşeliklerinde ise,kıvrımdallar üzerinde tek ve çift kanatlı rumîler vardır.Bezeme çift kanatlı simetrik bir rumî ile son bulmaktadır.Bu motiften bir önce,ön yüzlerde sivilize bir çiçek (Des.46),(Res.74),yan yüzlerde düğümler (Des.47),(Res.75) kullanılmıştır.

Kürsüde ek olarak,vaîzın rahatça çıkabilmesi için ceviz ağacından yapılmış küçük bir merdiveni bulunmaktadır. Ayrıca vaîzın ders vereceği kitabını koymak için,kürsünün ön korkulukları üzerine yerleştirilen,özel yapılmış enlice bir tahtası,bu tahta üzerinde sağ ve sol kısımda şamdanları tutturmak için meydana getirilmiş oyukları vardır.

Hasan Efendi Camii

Katalog no	: 6
Plân no	: 8 - 9
Desen no	: 52 - 65
Resim no	: 80 - 109
İncelendiği tarih	: 15.4.1990
Eserin adı	: Hasan Efendi Camii (Karanlık Camii), (Res.81).

Eserin adı banisine izafeten Hasan Efendi Camii olmasına karşılık, halk arasında "Karanlık Camii" de denmektedir. Neden böyle isimlendirildiği bilinmemekle beraber, pencerelerinin azlığı ve ışığı az almasından dolayı Karanlık Camii denmesi mümkündür. Caminin batı ve kuzey duvarlarında pencere yoktur.

Bulunduğu yer : Topçuoğlu Mahallesi, Karanlık Camii sokak'tadır.

Yapılış tarihi : Osmanlılar dönemi eseridir. Kitabesinden anlaşıldığına göre cami 997 H. (1589 M.) yılında yapılmıştır.¹⁰⁷

Eserin kitabesi : 0.30 X 0.45 m. ebadındaki kitabe alt alta biçimlendirilmiş iki panonun içine yazılmıştır. Bu yatay iki pano tam ortasından dikey bir çizgi ile ikiye bölünerek, kitabe taşında dört bölüm oluşturulmuştur (Res.80)

Kitabede Arap harfleriyle şunlar yazılıdır :

بومسجدی حسن افندی رضاحقیچون ایندی
طغوزبوز طغسان یدیده ائمیدر حق قبول ایندی

Okunuşu : Bu mescidi Hasan Efendi

Rıza-i Hâk için etdi

Dokuzyüz doksan yedide

Ümmetidir Hâk kabul etdi.

Manâsı : Bu mescidi Hasan Efendi 997 (H.)'de Allah rızası için yaptırdı. Hâk ümmetide kabul etti.

¹⁰⁷ Ahmet Gökoğlu bu tarihi 1588 M. olarak vermiştir. (Bakınız: Gökoğlu, A., s.213)

Eserin banisi : Kitabede Camiyi Hasan Efendi adında bir hayırseverin yaptırdığı yazmaktadır.Hasan Efendinin tamir ettirilmiş kabri caminin doğu duvarı kenarında,bahçenin içindedir.Kabrin üzerindeki,sonradan yazılmış levhada doğum ve ölüm (954-1015 H.) tarihleri vardır.Hasan Efendi'nin kimliği hakkında başka bilgiye rastlanmamıştır.

Geçirdiği tamirler : Bina Vakıflar'ın malı iken, 1937 yılında Hacı Mehmet Kâzım Altıoğlu'na satılmıştır.Bu şahıs tarafından tamir ettirilerek ibadete açılmıştır.1970 ve 1985 Yıllarında hayırsever mahalleli tarafından iki defa tamir ettirilmiştir.Daha eski tamirleri hakkında bir bilgi edinilememiştir.

Şimdiki durumu : Hacı Mehmet Kâzım Altıoğlu'nun mirasçılarına ait olan Camii ibadete açık durumdadır.

CAMİDEKİ BEZEMELİ AHŞAP ESERLER

I. MİNBER :

A. Yapıdaki yeri : Caminin minberi (Res.82).

B. Kullanılan teknik ve malzeme : Minberde,ahşap çubuklarla oluşturulan geometrik sistem,ahşap üzerine başka bir madde ile kabartma,kalem işleri vardır.Minber çam ağacından yapılmıştır.Ayrıca alçıya benzer bir madde ve boyalar kullanılmıştır.

C. Ölçüleri : Minberin tabandan alême kadar yüksekliği 4.90 m.,eni 2.17 m.,genişliği 0.73 m.,giriş kısmı tabandan tacın sonuna kadar ise 2.64 m.'dir.

D. Kuruluşu : Geçme tekniği ile oluşturulan minberde geçmeler ağaç çivilerle desteklenmiştir.Ayrıca dikme ve kirişlerin birleştiği noktalarda iskeleti sağlamlaştırıcı madeni parçalar bulunmaktadır.Taht kısmında bulunan külâh orjinal değildir.Değiştirildiği izlenimini veren kaba bir işçiliği vardır.Sahanlığın üst kısmında yuvarlak kemerlerle oluşturulmuş bir mekân bulunur.Alt kısımdaki dolap kemerleri de üsttekilerle uyumlu,ancak daha yüksek tutulmuştur.Taht kısmı yan yüzeylerinde,yatay ve dikey kirişlerin arasında bezeme panoları oluşturulmuştur.

Gövde kısmında korkuluk yekpare bir tabla ile iki üçgen eklentisinden meydana gelmektedir.Yan aynalıkta,

dikey ahşap bloklar üzerinde, ahşap çubuklarla oluşturulmuş altı köşeli yıldızlardan meydana getirilen geometrik kısım bezeme yüzeylerini meydana getirmiştir(Des.52).

Süpürgelik kısmı dikey dokuz dikme ile gözlere bölünmüş, kapı girişine yakın kısmına kare plân gösteren bir tabla yerleştirilerek, kapalı bir mekân oluşturulmuştur.

Kapı girişi kısmında ise, en üstte taç, altında aynalık onun altında da basık kemerli giriş yeri bulunmaktadır. Kapı söğelerinin üst kısmı hem önden hem de yandan biçimlendirilmiştir. Minber yedi basamaklıdır (Plân, 8).

E. Kompozisyon : Minberin taht kısmında, üçerden altı adedi yanlarda, birisi de önde olmak üzere toplam yedi adet yazı panosunda, Farsca yazılarla bir manzume vardır. Yanlarda, iki yazı panosu arasında kalan sahanlığın altındaki bölüm dört bezeme tablasına ayrılmış, içlerine hataî motifli merkezi kompozisyonlar yerleştirilmiştir. Yan yüzlerdeki sahanlık üstü ve geçit kemer köşeliklerine hataî birer motif konmuş, sahanlık üstü ön yüzde bulunan kemer köşeliklerinde ise, yüzeye uygun simetrik kompozisyonlar uygulanmıştır.

Gövde kısmında, korkuluk tablalarında birbirine düz kollarla bağlanan salbekli şemseler vardır. Yan aynalıklardaki sonsuzluk prensibine dayalı altı köşeli yıldızların yüzeylerinde merkezi kompozisyonlar bulunmaktadır. Süpürgelik kısmında bezeme yoktur. Minberin iki yanındaki bezemeler simetriktir.

Kapı girişi taç kısmında bulunan simetrik kompozisyonun bir kısmı ve aynalıkta bulunan yazıda, Şâban-ı Velî Camii minberinin aynı kısımlarında görülen, ahşap üzerine alçıya benzer bir madde ile kabartmalar meydana getirilmiştir.

Yan yüzlerde bulunan bordürlerin, minberin orjinal bordürleri olması uzak bir ihtimaldir. Bordürlerin bazı kısımlarında, şu andaki bordürlere benzemeyen hataî ve rumîlerin görülmesi, şimdiki bordürlerin minberin bezemesi ile uyum sağlamaması bu ihtimali kuvvetlendirmektedir. Şu anda bütün yan yüz panolarını çevreleyen bu bordürler, herhalde

caminin bir tamiratında minbere eklenmiştir. Bu bordürlerin dışında, minber taht kısmında bulunan yan yüz kemer köşeliklerindeki motifler (Des.59), sahanlık altı bezeme panolarındaki kompozisyonların (Des.58), minberin diğer bezemeleri ile uyum sağlamadıkları için bir tamiratta yenilenmiş olabileceğini söylemek mümkündür.

F. Motifler

1. Bordürler : Minberin orjinal bezemesi olmadığını tahmin ettiğimiz ve kapı söğelerinin ön yüzü haricinde bütün panoları çevreleyen bordürler uzunlamasına gelişen, tek eksenli katlamalı simetrik bordür tipidir (Des.55), (Res.89). Koyu yeşil zemin üzerine kirli sarı ile renklendirilen aslı gülçe olması gereken biçimler ve yaprak motifleri kıvrımdallar üzerine yerleştirilmiştir. Orjinal bordürlere daha çok yaklaşan örnekler kapı girişinde, söğelerin ön yüzünde bulunmaktadır. Burada diğer bordürlerdeki çiçeğe uyan biçim yerine (Des.55)'te sol tarafta görülen hataî gonca yerleştirilmiştir. Bazı yapraklar ise, yine (Des.55)'te sağ tarafta görülen rumî biçimindedir (Res.94-96). Ön yüz bordürlerindeki bu karışıklık da bordürler üzerinde oynandığı ihtimalini doğrulamaktadır.

2. Taht kısmı : Minberin taht kısmında iki yan yüzde üçerden altı, sahanlık ön yüzünde de bir adet olmak üzere toplam yedi adet panoya Farsça manzum halde dua yazılmıştır. Arap harfleriyle yazılışı şöyledir :

Sağ üst pano: (Res.102)

يا كاشف الكرب ويا غافر الذنوب

Ön üst pano : (Res.98)

يا عالم الغيوب ويا ملهم الصواب

Sol üst pano: (Res.99)

يا من له التصرف يا مالك الرقاب

Sağ orta pano: (Res.103)

يا رب چو برارنده حاجات تویی

Sol orta pano: (Res.100)

من سیر دل خوش بتو کنی گویم

Sağ alt pano : (Res.104)

من قاضی و کافی مهمات تویی

Sol alt pano : (Res.101)

چون عالم اسرار خفیات تویی

Okunuşu : Ya kâşif-el kürûb ve ya gâfirû'z-zûnûb
 Ya alîm-el guyûb ve ya mülhime'ssevâb
 Ya men lehüd tasarruf ya mâliki'r-rikâb
 Ya-Râb çü berarende-i hâcât-ı tûyî
 Men sırrî dil-î hıyş be-tu key kuyem
 Menem kâdî vu kâfi mühimmât-ı tûyî
 Çün alêm-i esrar-ı hafıyyât-ı tûyî.

Manâsı : Ey sıkıntıları gideren ve günahları bağışlayan
 Ey gizlileri bilen ve doğruları ilham eden
 Ey tasarruf sahibi, ey kölelerin efendisi
 Ey Râbb'im çünkü ihtiyaçları gideren sensin
 Kendi gönlümün sırrını nasıl söylerim
 Hem ihtiyaçlarımı yerine getiren, kâfi gelen sensin
 Çünkü alêmin gizli sırları senindir.

Ta'lik'le yazılmış bu panolardaki yazıların arasın-
 da rumî motifler bulunmaktadır (Res.98-104).En üstte aynı
 hizada bulunan üç yazı panosunda koyu yeşil zemin üzerine
 kirli sarılarla, diğer dört yazı panosunda ise, kırmızı ze-
 min üzerine kirli sarılarla renklendirilen yazılar, çizgi-
 lerle kalınlıklı olarak yazılmıştır.

Sahanlık üst kemer köşeliklerinde, iki değişik mo-
 tif bulunmaktadır. Yan yüz kemer köşelikleri ve altta bulu-
 nan geçit kemer köşeliklerinde yüzeye uydurulmuş bitkisel
 bir motif vardır (Des.59), (Res.92). Burada koyu yeşil zemin
 üzerinde kirli sarı ve kırmızı renkler kullanılmıştır. Sa-
 hanlık üstü ön yüz kemer köşeliklerinde ise, ekseninde iki
 palmet bulunan simetrik, kanatlı rumîler kıvrımdallar üye-
 rine yerleştirilmiştir. Kemerin kavisli kenarlarında bulu-
 nan yarım palmetler kıvrımdallara eklenmiştir (Des.56).
 Renk olarak kırmızı zemin üzerinde kirli sarılarla motif-
 ler boyanmıştır.

Sahanlık ile geçitin arasında kalan dört bezeme
 tablasında ise, kırmızı zemin üzerine kirli sarılarla oluş-
 turulmuş, merkezinde hataî bir çiçekten çıkan dörtlü simet-
 rik kıvrımdalın ucunda goncalar vardır. Bitkisel yaprakla-
 rında bulunduğu kompozisyonda, goncaların ucuna rumîye ben-
 zer birer form eklenmiştir (Des.58), (Res.91)

3. Minber gövde bezemeleri : (Res.84) Yan aynalıklardaki ahşap bloklar üzerinde, çubuklarla meydana getirilmiş sonsuzluk prensibine dayalı altı köşeli yıldızların ortalarına, hataî tarzda simetrik, çok eksenli merkezi kompozisyonlar yerleştirilmiştir (Des.57), (Res.85). Merkezinde sitilize çiçek ve çevresinde, kesik palmetlerin içinde goncalar bulunan kompozisyonlarda zemin yeşil, motifler kirli sarı ve kırmızılarla boyanmıştır. Yıldızların yalın bırakılan kolları ise, kırmızı renktedir.

Korkuluk tablasında şemseler vardır. Salbeklerinde ikişerden dört adet palmet bulunan, birbirine düz hatlarla bağlı bu merkezi kompozisyonlar ışınsal simetrik yapıdadır. Yekpare korkuluk tablasında bunlardan dört adet vardır. Kırmızı zemin üzerine yeşil, kirli sarı ve kırmızılarının kullanıldığı tablada rumîler ve palmetler motif olarak kullanılmıştır. Şemselerin merkezinde orta bağla birbirine bağlanan kıvrımdallar üzerine, tek kanatlı rumîler yerleştirilmiş, şemsenin iki tarafına palmet ve rumîlerden oluşan birer tepelik konmuştur (Res.86), (Des.60). Tablanın kenarlarında bir merkezi kompozisyonun yarısı bulunmaktadır. Bu yarım kompozisyonun ortasında, bir palmetin taç yaprağından çıkan iki taraflı kıvrımdal üzerinde kanatlı rumîler vardır. Palmetin altından çıkan iki kıvrımdal ise, altta iki tarafta birer yarım palmet meydana getirmektedir. Bu yarım palmetlerin ucundan çıkan iki kıvrımdalın bitimine basit rumîler eklenmiştir (Des.61), Res.87). Korkuluk tablalarının kapıya yakın köşelerinde tabladaki yarım kompozisyonların yarısı kullanılmıştır (Res.88).

4. Kapı girişi bezemeleri : Kapı söğelerinin uç kısmıyla beraber biçimlendirilmiş taç bezemelerinde rumî ve hataîler motif olarak kullanılmıştır. Rumîler ve kıvrımdallar, ahşap üzerine alçıya benzer bir madde ile kabartılarak ve üstleri boyanarak meydana getirilmiştir. Hataîler ise yüzeysel kalem işleridir. Taç kompozisyonunun merkezinde kıvrıkdal ve rumîlerle meydana getirilmiş büyük alanın içine hataî bir motif yerleştirilmiştir. Bunun dışında kompozisyonda hataî olarak dört adet gülçe vardır (Des.53), (Res.93)

Bezemenin üst orta kısmında,iki rumînin arasında bir tepelik bulunmaktadır.Taç bezemesindeki hataî alanlarda zemin kırmızı,motifler ise yeşil,kirli sarı ve kırmızılarla renklendirilmiştir.Değiştirildiği belli olan diğer kısımlarda,zemin yeşil,rumîler ve kıvrımdallar sarı yıldızla boyanmıştır.

Minberin orjinal renklerinin değiştirildiği alanlardan birisi de kapı girişi aynalıdır.Kûfi yazı ile "Lâ ilâhe ill'âllah Muhammedün resûlullâh" yazılan kapı aynalığında 1135 H.(1723 M.) tarihi vardır(Res.93).Tarihin üstündeki küçük yazı okunamamıştır (Res.94).Ancak "Maşallah" şeklinde okuyanlar vardır.Aynalıktaki 1135 H. tarihi,minberin yapılış tarihi mi,yoksa minberin tamir tarihi mi bilinmemektedir ?

Kapı girişi kemer köşeliklerinde yüzeye uydurulmuş ekseninde üst üste binmiş üç palmetten çıkan kıvrımdallar üzerindeki kanatlı rumîler,simetrik bir kompozisyon meydana getirmektedir.Kavisli kısmında dizi halinde yarım palmetler vardır (Des.54),(Res.95).Motifler kırmızı zemin üzerine,kirli sarıyla boyanmıştır.Kemer formu içindeki bu bezemeyi sarı ve yeşille meydana getirilmiş bir zencirek çerçevelemektedir (Res.95).

Minberde yan yüz bordürlerinin renk ve motifleri, yan aynalıklardaki altı köşeli yıldız kollarının renkleri, korkuluk şemselerinin çevresindeki renkler,kapı aynalığı ve taç kısmındaki hataîlerin renkleri hariç diğer kısımları,kapı girişi ön yüzdeki bazı bordür motifleri orjinal bezeme olmayıp sonradan değiştirilen bölümlerdir.Bunlara diğer motiflerle uyum göstermeyen sahanlık altındaki tablalarda bulunan bezemeleri de ekleyebiliriz.

II. TAVAN

A. Yapıdaki yeri : Caminin çökertme tavanı¹⁰⁸(Res. 105).

B. Kullanılan teknik ve malzeme : Çökertme tekniği

¹⁰⁸ Tavan çeşitleri ve özellikleri için bakınız : (Arseven,C.E.,Sanat Ansiklopedisi,4.Cilt,s.1952

ile meydana getirilmiş olan tavan, çubuklarla karelere bölünerek kafes sistemi meydana getirilmiş, çökertmeyi oluşturan kirişlerin yan yüzeyleri ile ortadaki göbekte kalem işleri vardır. Göbeğin ortasındaki merkezi kompozisyon ve hemen bitişik göbek bordüründeki bezemeler ahşap üzerine, alçıya benzer bir madde ile kabartma tekniğindedir (Res.107). Malzeme olarak çam, alçı, boyalar kullanılmıştır.

C. Ölçüleri : 6.60 X 11.90 m. ölçülerindeki tavana bulunan çubuklarla meydana getirilmiş kare kafes sistemleri 0.22 X 0.22 m. ebadındadır. Tavandaki sekizgen göbeğin çapı 1.15 m.'dir.

D. Kompozisyon : (Plân.9) Bir köşesi mihrap duvarının tam ortasına gelen, diğer iki köşesi caminin doğu ve batı duvarlarına dayanan, kare plân gösteren birinci çökertmeden sonra, köşeleri bu karenin kenar ortalarında bulunan ikinci bir çökertme vardır. İkinci çökertmenin ortasına ise tavan göbeği yerleştirilmiştir (Res.105). Bu çökertme kirişlerinin yan yüzeylerinde enlemesine gelişen tek eksenli, kaydırmalı simetrik yapıda bordür tipi kullanılmıştır. İkinci çökertme bölümündeki sekizgen göbeğin etrafında kare kafeslerin içine Allah'ın isimleri bir daire oluşturacak biçimde yazılmıştır. Sekizgen tavan göbeğinin iki bordürü ortalarına doğru yükseltilmiş, merkezi kompozisyona doğru yükselik tekrar düşürülmüştür. Buradaki iki bordür de enine gelişen bir yapı gösterir. Göbeğin ortasında çok eksenli ışınsal simetrik yapıda bir merkezi kompozisyon bulunmaktadır.

E. Motifler :

1. Bordürler : Çökertme tavan kirişlerinin yan yüzeylerinde, aynı motifler kullanılarak meydana getirilmiş bezemelerle, enlemesine gelişen iki ayrı bordür oluşturulmuştur. Tek kanatlı rumîler ve kıvrımdallarla meydana getirilen biçimin içine bir palmetin yerleştirildiği bordürlerde, kırmızı zemin üzerine yeşil ve kirli sarılar motif renkleri olarak kullanılmıştır. Yer yer renk değişikliği gösteren bordürlerde, yanyana dizili bu biçimlerin üst aralarında da yarım palmetler vardır (Des.65), (Res.109). Tavanın ortasındaki sekizgen göbekte (Res.106) ise, enlemesine gelişen iki

bordür oluşturulmuştur. Dış kısımdaki enli bordür yeşil zemin üzerinde yaldız sarısı ve kırmızılarla oluşturulan motiflerden meydana gelmektedir. Bordürde, rumîlerle oluşturulmuş, yan yana dizili biçimlerin içine sırayla, birine palmet diğerine, benzerini minberde de gördüğümüz bir çiçek yerleştirilmiştir. Bu palmetle çiçeği, üzerinde rumî bulunan kıvrım dallar hem alttan, hem de üstten birbirine bağlamaktadır. (Des.63), (Res.108).

Göbeğin iç kısmındaki bordürde ise, yanyana dizilmiş palmetler vardır (Des.64), (Res.108). Kabartma olan motifler alttan kıvrımdallarla birbirine bağlanmıştır. Burada da, bitişik bordürdeki renkler kullanılmıştır.

2. Ortadaki merkezi kompozisyon : Daha önce değinildiği üzere, kabartma olan motifler, kırmızı zemin üzerine koyu yeşille boyanmıştır. Buradaki, alçıya benzer bir madde ile ahşap üzerine meydana getirilen kabartma bezemeler, caminin minberindeki aynı kabartmalardan işçilik yönünden daha kalitelidir.

Merkezi kompozisyonun ortasında onaltı köşeli bir yıldız bulunmaktadır. Yıldızın alternatif olarak uzatılan kolları etrafında, birer atlamalı olarak düğüm dizisi ile bu düğümlerin arasında iki simetrik rumîden meydana gelen başka bir dizi oluşturulmuştur. Bu rumîler ve düğümlerin uzatılan kolları kompozisyonun kenarına doğru, kanatlı rumîler ve palmetlerden oluşan girift bir örgü meydana getirmektedir (Des.62), (Res.107).

Musafakih Camii

Katalog no	: 7
Plân no	: 10 - 11 - 12
Desen no	: 66 - 79
Resim no	: 110 - 127
İncelendiği tarih	: 30.5.1990
Eserin adı	: Musafakih Camii (Zih nizade Camii), (Res.110).

Esere Musafakih Camii'nden ziyade halk arasında Zih nizade Camii denmektedir.Zih nizade diye isimlendirilme sebebi ; Caminin tam karşısında evleri bulunan Zih nizade sülâlesinin eseri sahiplenerek korumalarıdır.Vakıflar İdaresince, eser gözden çıkarılarak satılması düşünüldüğü zamanlar bu aile caminin birçok tamiratını yaptırarak,hiç olmazsa ramazan aylarında ibadete açık kalmasını sağlamıştır.Bu sülâleden Salim Zih niolu,camide otuz yıla yakın imamlık yapmıştır.Halk da,banisi bilinmediği için mahallenin eski ismiyle anılan bu camiye,Zih nizadelerin yakından ilgilenmeleri nedeniyle "Zih nizade Camii" demektedir.

Bulunduğu yer : Hisarardı Mahallesi (Eski ismi Musafakih Mahallesi),Gümüşlüce Caddesi üzerindedir.

Yapılış tarihi : Eserin kitabesi ve Vakfiyesi olmadığı için yapılış tarihi kesin olarak bilinmemektedir.Eldeki vesikalar 1110 H.(1698 M.) yılında mevcudiyetini gösterdiğine göre,binanın bu tarihten önce yaptırıldığı anlaşılmaktadır.109

Eserin kitabesi : Eserin kitabesi yoktur.

Eserin banisi : Kitabesi olmadığı için kimin tarafından yaptırıldığını bilemiyoruz.Zih nizadelerden,Salim Zih niolu'nun eşi,camiyi kendi sülâlesinin yaptırmış olduğunu,bunun nesilden nesile söylenerek kendilerine ulaştığını belirtmiştir.Ancak bunu doğrulayıcı bir belge yoktur.

Geçirdiği tamirler : Bina (1161 H.) 1748 M. yılında ashab-ı hayrattan Hacı Ali Efendi adlı birisi tarafından

tamir ettirilmiş bir de minber koydurulmuştur.¹¹⁰ Camii bir ara Vakıflar İdaresi tarafından satılmak istenmiş, daha sonra korunması gereken eserler arasına alınmıştır. Ahmet Gökoğlu, "Caminin döşeme, tavan ve sıvalarının ehemmiyetli tamire ihtiyacı vardır"¹¹¹ dediğine göre, onun incelemesinden sonraki bir tarihte tamirat görmüş olması gerekir. Çünkü şu anda oldukça bakımlı ve tamire ihtiyacı yoktur. Bunların dışında hangi tarihlerde tamir ettirildiği bilinmemektedir.

Şimdiki durumu : Vakıflar İdaresinin malı olan cami ibadete açık durumdadır.

CAMİDEKİ BEZEMELİ AHŞAP ESERLER

I. MİNBER :

A. Yapıdaki yeri : Caminin minberi (Res.111).

B. Kullanılan teknik ve malzeme : Minberde tamamen çakma künde-kâri, kalem işi teknikleri uygulanmıştır. Minber çam ağacından yapılmıştır.

C. Ölçüleri : Minberin tabandan alême kadar yüksekliği 5.52 m., eni 2.44 m., tabandan taç kısmının üstüne kadar olan yüksekliği 2.92 m., genişliği ise 0.73 m.'dir.

D. Minberin kuruluşu : (Plân.10) Minberin yapılmasında geçme tekniği uygulanmış, geçmeler ayrıca dövme demir çivilerle desteklenmiştir. Minberin taht kısmında, kaidesiz sekizgen konik külâhı, altında dört tarafı kemerli bir mekân oluşturan sahanlığı vardır. Sahanlığın altında iki eşit alanlı bezeme tablası bulunmaktadır. Bu bezeme tablalarından üstteki düz, alttaki ise tamamen çakma künde-kâri ile oluşturulmuştur. Alttaki geçit kemeri, sahanlık kemerlerinin benzeridir. Ancak daha yüksektir. Geçit üstünde, enine uzun yalın bırakılmış iki dikdörtgen pano vardır.

Minberin gövde kısmındaki korkuluk tablası yekpare tahtadan meydana gelmiştir. Yan aynalıklarda, tamamen çakma künde-kâri ile geometrik desenli bezeme panosu oluşturulmuştur. Süpürgelik kısmı, dilimli kemerleri olan üç tabla ile, kapı girişine yakın kısımda üzerinde haç motifi bu-

¹¹⁰ Gökoğlu, A., s.214

¹¹¹ -----, s.214

lunan dördüncü tabladan meydana gelmiştir.Yedi basamaklı olan minberin kapı girişinde,üstte taç,altındaki aynalıkta yazı ve onun altında da kemerli kapı girişi vardır.

E. Kompozisyon :Külâhta konik yapıya uydurulmuş bordür parçaları bulunmaktadır.Sahanlık altında,birisi yalın bırakılmış,diğerinde tamamen çakma künde-kâri ile oluşturulmuş altıgenlerden meydana gelen sonsuz yüzey kompozisyonu bulunan iki tabla bulunmaktadır.

Minberin gövde kısmındaki,yalın bırakılan korkuluk tablaları yağlı boya ile kapatılmıştır.Yan aynalıklarda tamamen çakma künde-kâri ile,sekiz köşeli yıldızlardan oluşan,geometrik sonsuz yüzey kompozisyonu uygulanmıştır.Süpürgelik kısmı,üç tane dilimli kemerle,üzerinde geçmelerle oluşturulmuş haç motifi bulunan dördüncü tabladan meydana getirilmiştir.

Minber kapı girişi kısmında,aynalıktaki yazı hariç bezemeli bölüm yoktur.

F. Motifler : Minberin taht kısmında,külâhta kalem işleri vardır.Yeşil zemin üzerine sarılarla konik yapıya uydurulmuş kanatlı rumîler bulunmaktadır(Des.72).Bordür parçası niteliğinde olan bezemenin kenarlarına dikine kırmızı çizgiler çekilmiştir.Şerefe kısmında,kenarları oyularak çıkarılmış lotus ve palmet dizisi vardır(Des.73), (Res.115).Taht kısmında,künde-kârili tabla dışında başka bezeme yoktur.

Minberin gövde kısmındaki korkuluk tablasıda yalın bırakılmıştır.Yan aynalıklarda,tamamen çakma künde-kâri ile oluşturulmuş geometrik ahşap levhacıkların üzerinde,kalem işi bitkisel bezemeler vardır.Sarı zemin üzerinde,çizgisel oluşturulmuş motifler yeşil ve kırmızılarla boyanmıştır.Motif olarak,aynalığın merkezindeki sekiz köşeli yıldızda (Des.70)'deki gül,diğer sekiz köşeli üç yıldızda ise (Des.67)'deki karanfil,lâle,güçe ve yapraklardan oluşan kompozisyon kullanılmıştır.Diğer geometrik yüzeylerde ise (Des.68)'deki karanfil,(Des.69)'daki lâle,(Des.71)'deki kıvrımdallar üzerinde bulunan goncalar kullanılmıştır (Des.66),(Res.114-116).

Minber kapı girişi bezemesizdir.Yalnız aynalıkta biçimlendirilmiş deri üzerine yazılan yazı buraya yapıştırılmıştır(Res.113).Yeşil zemin üzerine yaldızla meydana getirilmiş yazıda Arap harfleriyle şunlar yazılıdır :

اللهم افتح لنا ابواب رحمتك اللهم اعلق لنا ابواب سنخك

Okunuşu : Allahümme iftah le-nâ evvâbe rahmeteke
Allahümme ıǵlık le-nâ evvâbe sahteke.

Manâsı : Ey Allah'ım bizim için rahmet kapılarını aç
Ey Allah'ım bizim için sıkıntı kapılarını
kapa.

Minberin görünen bezemeli kısımlarının dışında kalan bölümlerinin tamamı yağlı boya ile kapatılmış olduğundan,altta bezemeler bulunup bulunmadığını bilemiyoruz.Bezemeler yarım bırakılmışsa onun nedeni de belli değildir.

II. MİNBER KAPISI :

A. Yapıdaki yeri : Minberin kapısı (Res.117).

B. Kullanılan teknik ve malzeme : Kapıda ajur,oyma, sedef ve tel kakma teknikleri uygulanmıştır.Ceviz,sedef ve tel kullanılan malzemelerdir.

C. Ölçüleri : Minber kapısı 0.54 X 1.52 m. ebadındadır.

D. Kompozisyon : (Plân.11) Geçme tekniği ile oluşturulan kapı dövme demir çivilerle desteklenmiştir.Simetrik kompozisyon gösteren kapı kanatlarının ortasında sol kanada sabitleştirilmiş bini bulunmaktadır.Kanatların üst başlıklarının orta alt kısımlarına birer madalyon yerleştirilmiştir.Kanatlarda,yukarıdan aşağıya üçer bezeme panosu bulunmaktadır.En üstteki kare panoya,üst kısımlarında motifler bulunan ajur yazılar yerleştirilmiştir.Ortadaki dikey dikdörtgen bezeme panolarında çok eksenli merkezi kompozisyonlar kullanılmıştır.Alttaki kare bezeme panolarında da,ortasında sekiz kollu yıldız bulunan merkezi kompozisyonlar vardır.

E. Motifler :

1. Bordürler : Kapı kanatlarındaki altı bezeme

panosunun etrafı (Plân.11)'de kesik çizgilerle gösterilen şekilde tel kakma ile çerçevelemiştir. Bu tel kakmalarla panolar arasında kalan bölümde, üçgen sedef kakmalarla bordürler oluşturulmuştur (Res.119-121).

2. Üst başlıktaki madalyonlar : Dış çerçevesi kakma sarı tel ile meydana getirilen madalyonların ortasında oniki kollu yıldız bulunmaktadır. Uzatılan kollarının içine sedef kakmalar yerleştirilen yıldızın merkezinde ne bulunduğunu bilemiyoruz. Çünkü iki parça da kaybolmuştur (Des.75), (Res.119).

3. Yazı panoları : Üst kısımlarında, bir kıvrımdal üzerindeki ikişer gülçenin bulunduğu panolarda, hataî motiflerin arasında "Lâ ilâhe ill'âllah, Muhammedün Resulûllah" yazmaktadır. Yazı ve motifler ajur tekniğindedir. Ayrıca oyularak kabartılmıştır (Res.119). Aslı ceviz olan malzeme yağlı boya ile boyanmıştır.

4. Dikey dikdörtgen bezeme panoları : Dörtlü simetrik yapıdaki merkezi kompozisyon ajur tekniği ile meydana getirilmiş, ayrıca motiflerin yüzeyi oyularak kabartılmıştır. Bu ajurlu kısımda, alt ve üst kısımdaki panolar gibi yağlı boya ile boyanmıştır. Rumî, lotus, palmet, düğüm, hataîler kıvrımdallarla girift bir örgü oluşturmuştur (Des.74), (Res.120).

5. Alttaki kare plânlı bezeme panoları : Ceviz üzerine ajur teknikli, merkezi kompozisyonların ortasında sekiz köşeli yıldızlar bulunmaktadır. Alternatif uzatılan yıldızın kolları, kenarlardaki iki palmet dizisine taban oluşturmaktadır. Büyük palmetlerin yana açılan kolları üzerinde oymalar vardır (Des.76), (Res.121).

6. Kapının binisi : Üzerinde gülçe, üçgen, baklava ve altıgen sedef kakmalarla bezeme oluşturulan bininin üst kısmında kapıyı yapan ustanın adı ve tarih bulunmaktadır. Bininin üst kısmında Arap harfleriyle şunlar yazılıdır :

طوبى زارة اوستر محمد سنر 1171

Okunuşu : Topçuzade Usta Muhammed (Mehmed) sene 1161 (H.). Binideki yazıdan minber kapısını, Topçuzade Usta Muhammed (Mehmed) isimli birinin 1161 H. (1748 M.) yılında yapmış olduğunu anlıyoruz (Res.118).

III. TAVAN :

A. Yapıdaki yeri :Caminin düz tavanı (Res.122).

B. Kullanılan teknik ve malzeme : Honsalar ve Atabey Camii tavanlarında olduğu gibi,düz tavan tabir edilen çeşitten olan caminin tavanı çubuklarla karelere bölünerek kafes sistemi meydana getirilmiştir.Tavanın ortasında,ahşap çubuklarla oluşturulmuş geometrik sistemin içindeki tavan göbeğinde ve kenar bordürlerinde kalem işleri vardır. Tavan çam keresteden yapılmıştır.

C. Ölçüleri : Tavanın ortasında çubuklarla oluşturulmuş geometrik sistem 3.35 X 3.71 m. ebadındaki bir alana yerleştirilmiştir.Ortadaki göbeğin çapı 1.25 m.'dir.Tavanın diğer kısımlarındaki kareler 0.23 X 0.23 m. ölçülerindedir.

D. Kompozisyon : (Plân.12) Tavanın tamamında kare kafes sistemi oluşturulmuştur.Ortasında tavan göbeği bulunan kenarları bordürlerle çevrili alanda ise,altı köşeli yıldızlarla meydana getirilmiş,geometrik sonsuz yüzey kompozisyonu vardır.Tavan göbeğindeki bezeme ışınsal simetrik merkezi kompozisyonla oluşmuştur.

E. Motifler :

1. Bordürler : Çubuklarla meydana getirilmiş altı kollu yıldızların bulunduğu geometrik bezemeli alanı çevreleyen bordür,uzunlamasına gelişen,tek eksenli,kaydırmalı simetrik bir yapı gösterir.İki kıvrımdallıdır.Kıvrımdalın birisinde hataî üslûpta karanfil,lâle ve gülçeler diğerinde de yine hataî üslûpta,ama öteki kıvrımdalda bulunan motiflere göre daha büyük tutulmuş bir gülçe ile,nar çiçeği bulunmaktadır(Des.79),(Res.127).Motifler sarı zemin üzerinde kırmızı,yeşil ve sarılarla meydana getirilmiştir.

Bu bordürle tavan göbeği arasında kalan altı köşeli yıldızlı alanda,yıldızların kolları sarı,ortaları koyu yeşil,bunları meydana getiren çubuklar ise kırmızı ile boyanmıştır.

Göbeğin dışında üç bordür vardır (Res.123).Dış kısımdaki bordürde,içinde yazılar bulunan kartuşlar bulunmaktadır.Kartuşların iki yanına eklenmiş simetrik rumîlerin

ortasında palmetler vardır (Des.78), (Res.124). İki tarafı motifli kartuşlar kirli sarı zemin üzerine, kırmızı ve sarılarla meydana getirilmiş, içindeki yazılar ise koyu yeşil üzerine sarılarla yazılmıştır. Ortadaki bordürde soyut, tekstil karakterli bir motif kullanılmıştır. Sonsuz yüzey deseni biçimindeki motifler kırmızı, sarı ve koyu yeşillerle dolgulandırılarak arka arkaya tekrarlanmıştır (Des.78), (Res.125)

Merkezi kompozisyona sınır olan içteki bordürde ise bir dizi palmet, enlemesine gelişen bordürü meydana getirmiştir (Des.78), (Res.126). Renk olarak kırmızı ve sarı kullanılmıştır.

2. Göbekteki merkezi kompozisyon : Merkezinde onaltı köşeli yıldız bulunmaktadır. Yıldızın kolları uzatılarak çevresinde dizi halinde kanatlı simetrik rumîler meydana getirilmiş, bunların karşılıklı birer kanatları birleştirilerek yıldızın etrafında bir dizi küçük palmet gurubu oluşturulmuştur. Rumîlerin yukarıda birleşen kanatları dışa dönerek yan taraftan gelen kıvrımdalla kompozisyonun kenarında birleşip, içe dönük büyük palmet dizisine sap teşkil etmiştir (Des.77), (Res.126). Zemin koyu yeşil ve kırmızı ile belli bir sistemde boyanmıştır. Zemin üzerindeki motifler ve kıvrımdallar ise sarılarla meydana getirilmiştir.

Honsalar Camii

Katalog no	: 8
Plân no	: 13
Desen no	: 80 - 84
Resim no	: 128 - 132
İncelendiği tarih	: 15.10.1990
Eserin adı	: Honsalar Camii (Res.128).
Bulunduğu yer	: Honsalar Mahallesi,Honsalar

Caddesi.

Yapılış tarihi : Eserin kitabesi olmadığı için yapılış tarihi bilinmemektedir.Ahmet Gökoğlu;"Arşiv vesikalarından(1086 H.1675 M.)yılında mevcut olduğunu görüyoruz. 15.Yüzyıl eseri olduğu mimari karakterinden anlaşılmaktadır." Diyerek Honsalar Camisini kitabında Osmanlılar çağına ait eserler bölümüne almıştır.¹¹² Halbuki,Makrîzî'nin vekâyînamesine göre,Candaroğulları Beylerinden İsfendiyâr Bey zamanında yapılmış beylik dönemi eseridir.¹¹³

Eserin kitabesi : Eserin kitabesi yoktur.

Eserin banisi : Eserin kitabesi ve vakfiyesi olmadığı için banisi bilinmiyordu.Araştırma sırasında Makrîzî'nin vekâyînamesinden çevrilen şu satırlara rastlanmıştır; "Ancak (İsfendiyâr'ın) Veziri Hond Sâlâr,kendisinin yaptırdığı camide,O'nun adına hutbe okutmayı kabul etmedi. Hükümdar İsfendiyâr adına hutbe okutmağa devam etti.İsfendiyâr ise Kastamonu'nun diğer bütün camilerinde Mehemed Kirişçi¹¹⁴ adına hutbe okutmağa devam etti."¹¹⁵ Eserin bir başka çevirisinde ise,İsfendiyâr Bey'in bu Veziri "Hand Sâlâr Ali"¹¹⁶ şeklinde verilmiştir.¹¹⁶ Her iki çeviriden de, İsfendiyâr Bey'in Hond Sâlâr (Hand Sâlâr Ali) isminde Veziri olduğunu ve Kastamonu'da kendi adına bir cami yaptırmış bulunduğunu öğreniyoruz.Kastamonu'da bulunan Honsalar Camii

¹¹² Gökoğlu, A., s.216

¹¹³ Makrîzî, s.369

¹¹⁴ I.Mehmet'e Arap ve Bizans tarihçileri bu ismi vermektedirler.(Bakınız:Meydan Larousse,7.Cilt,s.497)

¹¹⁵ Kopraman,K.Y.,Tebliğler,Kastamonu,s.19

¹¹⁶ Uzunçarşılı,İ.H.,Osmanlı Tarihi I.Cilt,s.85

isminin, İsfendiyâr Bey'in veziri Hond Sâlâr'ın isminden kaynaklanmış olması ihtimali oldukça yüksektir. Banisi bilinmeyen Kastamonu Honsalar Camisini; İsfendiyâr Bey'in Veziri Hond Sâlâr'ın 819 H. (1417 M.) yılı öncesinde yaptırmış olabileceği, her ne kadar eserin kitabesi bulunmasa da, Makrîzî'nin vekâyînamesine dayanılarak söylenilebilir.

Geçirdiği tamirler : Ahmet Gökoğlu, caminin "Arşiv vesikalarında 1086 H. (1675 M.) yılında mevcut olduğunu... (1267 H.) 1850 M. tarihinde esaslı tamir gördüğü anlaşılmaktadır. Tavanı, mahfilleri, minberi ve tahta döşemesi bu tamirde yapılmıştır."¹¹⁷ demekte, ancak kaynak göstermemektedir. (Arşiv vesikaları dediği kaynağın Kastamonu Müzesi arşivindeki vesikalar olması ihtimali kuvvetlidir.)

Şimdiki durumu : Vakıfların malı olan cami halen ibadete açıktır.

CAMİDEKİ BEZEMELİ AHŞAP ESERLER

I. TAVAN :

A. Yapıdaki yeri : Caminin tavanı (Res.129).

B. Kullanılan teknik ve malzeme : Çıtalarla karelere bölünerek kafes sistemi meydana getirilmiş tavanın ortasında kalem işlerinin bulunduğu tavan göbeği vardır (Res.129)

C. Ölçüleri : Tavandaki kafes sistemini meydana getiren kareler 0.24 X 0.24 m.'dir. Tavan göbeği ise 1.65 X 1.65 m.'dir.

D. Kompozisyon : (Plân.13) Tavanda kare şeklindeki kafes sistemi, 1 cm. eninde kavisli çıtaların tavan tahtalarına çivilenmesi ile meydana getirilmiştir. Tavan göbeği kare plân gösterir. Dış kısmında üç ayrı bordür vardır. En dıştaki bordür ayrı bir yüzeye, orta ve içteki bordür, ikisi beraber tek yüzeye bezenmiştir. Aynı yüzeye bezenen bu iki bordürden ortada bulunanın bulunduğu kısma ayrıca silmeler çekilmiş, ikisinin ortak sınırı diğer kenarlarından daha yüksek tutulmuştur. Ana bezemeyi meydana getiren merkezi kompozisyon, 1.15 m. çapındaki dairenin içine çok eksenli katlamalı simetrik bir yapıyla oluşturulmuştur. Merkezi kom-

pozisyonla iç bordürün arasında kalan dört köşedeki alanlara ise birer motif yerleştirilmiştir (Res.129).Kompozisyonunda kırmızı,kirli sarı,koyu mavi renkler kullanılmıştır.

E. Motifler :

1. Bordürler : Dış kısmındaki enine gelişen bordürde ahşabın tabii rengi üzerine koyu mavi ile renklendirilmiş,birbirine tek yayla bağlı oldukça şematize lotus ve palmet dizisi vardır (Des.82),(Res.132).

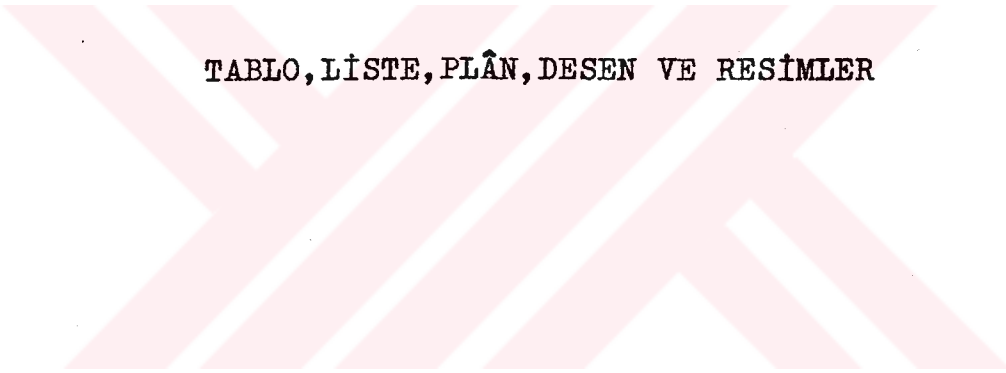
Ortada silme çekilmiş bölümde soyut bir desen bulunmaktadır.Sonsuzluk prensibine dayalı desenin tekrarıyla bordür oluşturulmuştur.Kirli sarı zemin üzerinde aralıklı olarak bir kırmızı,bir koyu mavi dolgu kullanılmıştır (Des.83),(Res.132).

İç kısmında ise,kirli sarı zemin üzerinde koyu mavi zencirekle bordür meydana getirilmiştir.Bordürün kenarlarına aynı renkle birer düz çizgi çekilmiştir(Des.84),(Res.132)

2. Merkezi kompozisyon : Merkezi kompozisyon çok eksenli,katlamalı simetrik bir yapı göstermektedir.Koyu mavi zemin üzerine kirli sarı renklerle motifler yerleştirilmiştir.Motiflerin simetri eksenini üzerinde kalan kapalı boşlukları kırmızı ile dolgulandırılmıştır.Merkezdeki sekiz köşeli yıldızın kolları uzatılarak içi goncalarla dolgulandırılan kapalı çizgisel bir form dizisi meydana getirilmiş, bu dizi dışa dönük palmetlere taban oluşturmuştur.Dairenin kenarına yakın kısımda iç ve dışa dönük kanatlı rumiler vardır.Bunların arasında ise,dıştan merkeze dönük,tepesinde küçük birer palmet bulunan,büyük palmetler meydana getirilmiştir.Bu çeşit palmete araştırma esnasında başka bir yerde rastlanmamıştır(Res.130),(Des.80).Kullanılmasına pek alışık olmadığımız değişik palmet,kompozisyondaki düzensizlik,boyamalarda astar kullanılmadan,doğrudan ahşap yüzeye motif renklerinin sürülmesi göbekteki dikkati çeken hususlardır. Bu haliyle ilk bakışta klâsik görüntü veren,tavan göbeğinin geç devirde yapılmış bir bezeme olduğunu söylemek mümkündür.Tavan göbeğini caminin bilinen son tamir tarihi olan 1850 M. yılına tarihlendirmek gerekir.

İçteki merkezi kompozisyonla bordür köşelerinde kalan boşluklara sitleme çiçek motifi yerleştirilmiştir(Res.131),(Des.81).

VI. BÖLÜM

TABLO, LİSTE, PLÂN, DESEN VE RESİMLER

KASTAMONU CAMİLERİNDEKİ BEZEMELİ AHŞAP ESERLER

Sıra no	Yapılış tarihi	Eserin adı	Bilinen tamirleri	Bezemeli eleman	Bezeme tarihi
1	1274 M. (?)	Atabey Camii	1800 M. 1871 M.	Tavan göbeği	1800-1871 M. olabilir.
2	1353 M.	Ibnineccar Camii	1943 M.	Kapısı	1357 M.
3	1547 M. (1518 M. öncesi- de olabilir.)	Yakupaga Camii. (Halimi Çelebi Camii)	1547 M. 1702 M. 1867 M. 1943 M.	Kapısı	1547 M. olabilir.
4	1571 M. olabilir.	Sinanbey Camii	1621 M. 1950 M.	Kapısı	1571 M. olabilir.
5	1576 M.	Şaban-ı Veli Camii	1702 M. 1748 M. 1950 M.	Minber	1576 M. olabilir.
				Minber kapısı	1641 M.
				Vaiz kürsüsü	1641 M.
6	1589 M.	Hasan Efendi Camii	1937 M. 1970 M. 1985 M.	Minber	1589 M. olabilir
				Tavan göbeği	"
7	1698 M. öncesi kayıtlarda var.	Musafakih Camii	1748 M.	Minber	1748 M.
				Minber kapısı	1748 M.
				Tavan göbeği	?
8	1417 M. öncesi var.	Honsalar Camii	1675 M. 1850 M.	Tavan göbeği	1850 M. olabilir.

(Tablo : 1)

KASTAMONU CAMİLERİNDEKİ BEZEMELİ AHŞAP ESERLERİN
ÖZELLİKLERİ

Sıra no	Bezemenin bulunduğu yer	Usta adı	Kullanılan malzeme	Kullanılan teknik	Kullanılan motifler
1	Atabey Camii Tavan göbeği (1800-1871 M. olabilir.)	-	Boya Çam	Oyma Kalem işi	Bitkisel, Barok, Geometrik
2	İbnineccar Camii Kapı 1357 M.	Nak- kaş Abdul- lah	Meşe	Düz ve yu- varlak yü- zeyli oyma	Rumî, Palmet, Lotus, Yazı, Yıldız
3	Yakupağa Ca- mii (Halimî Çelebi Camii) Kapı (1547 M.ola- bilir.)	-	Sac ağa- cı (?) Sedef, Bağa	Y.yüz.oyma, Ajur, Yapış- tırma kün- dekâri, Kakma, Düz Y.Oyma	Rumî, Palmet, Hataî, Geo- metrik, Yazı
4	Sinanbey Ca- mii Kapı (1571 M.ola- bilir.)	-	Ceviz Sedef, Ma- den	Hakiki kün- dekâri, kak- ma, Düz Y. oyma	Geometrik, Rumî, Yazı
5	Şâban-ı Velî Camii Minber (1576 M.ola- bilir.)	-	Boya, Çam, Alçı (?)	Kalem işi, Edirneka- ri (?), ta- mamen çak- ma künde- kâri	Rumî, Hataî, Geometrik, Yazı
6	" Minber kapı- sı 1641 M.	Hasan Çele- bi	Ceviz, Se- def, Fil- dişi	Ajur, Kak- ma, Oyma	Rumî, Palmet, Yıldız, Hataî, Yazı
7	" Vaiz kürsüsü 1641 M.	"	Ceviz, Fil- dişi	Ajur, kak- ma, Oyma	Rumî, Palmet, Yıldız, Hataî
8	Hasan Efendi Camii Minber (1589 M.ola- bilir.)	-	Boya, Çam Alçı (?)	Kalem işi, Edirneka- ri (?)	Rumî, Palmet Geometrik, Hataî, Yazı
9	" Tavan göbeği (?)		Boya, Çam Alçı (?)	Kalem işi Edirneka- ri (?).	Rumî, Palmet Hataî, Yıl- dız

(Tablo : 2)

10	Musafakih Camii Minber 1748 M.	-	Boya,Çam, Deri	Kalem işi, Tamamen çakma kün- dekâri	Rumî,Palmet, Geometrik, Hatai,Yazı Lotus
11	" Minber kapı- sı 1748 M.	Topçu- zade Usta Muham- med	Ceviz,Se- def,Tel	Ajur,Kakma Oyma	Rumî,Palmet, Hatai,Yazı, Geometrik
12	" Tavan göbeği (?)	-	Boya,Çam	Kalem işi	Rumî,Palmet, Hatai,Yazı, Geometrik
13	Honsalar Ca- mii Tavan göbeği (1850 M.ola- bilir.)	-	Boya,Çam	Kalem işi	Rumî,Hatai, Palmet,Lo- tus,Geomet- rik

(Tablo : 2)'nin devamı

PLÂN LİSTESİ

No	Eserin adı	Ebadı	Ölçek
1-	Kastamonu, Atabey Camii tavan göbeği	Çap:273 Cm.	1/20
2-	" İbnineccar Camii kapısı	143X230 "	1/20
3-	" Yakupağa Camii kapısı	142X258 "	1/20
4-	" Sinanbey Camii kapısı	170X250 "	1/20
5-	" Şâban-ı Velî Camii minberi (Yan görünüş)	282X590 "	1/40
	" Şâban-ı Velî Camii minberi (Ön görünüş)	73X265 "	1/40
6-	" Şâban-ı Velî Camii minber kapısı	58X146 "	1/10
7-	" Şâban-ı Velî Camii vâız kürsüsü (Ön görünüş)	92X173 "	1/20
	" Şâban-ı Velî Camii vâız kürsüsü (Yan görünüş)	92X173 "	1/20
8-	" Hasan Efendi Camii minberi (Yan görünüş)	217X490 "	1/40
	" Hasan Efendi Camii minberi (Ön görünüş)	73X264 "	1/40
9-	" Hasan Efendi Camii tavan göbeği	Çap:115 "	1/10
10-	" Musafakih Camii minberi (Yan görünüş)	244X552 "	1/40
	" Musafakih Camii minberi (Ön görünüş)	73X292 "	1/40
11-	" Musafakih Camii minber kapısı	54X152 "	1/10
12-	" Musafakih Camii tavan göbeği	335X371 "	1/40
13-	" Honsalar Camii tavan göbeği	164X166 "	1/20
14-	" Terzi Köyü, Adil Bey türbe kapısı	85X153 "	1/20

DESEN LİSTESİ

No	Bulunduğu yer, ebadı, ölçeği.
1.	Kastamonu, İbnineccar Camii kapısı sağ kanat üst bezeme panosu. (11,5 X 26 Cm. 1/2)
2.	Kastamonu, İbnineccar Camii kapısı sol kanat orta bezeme panosundaki madalyon. (Çap: 36,5 Cm. 1/2)
3.	Kastamonu, İbnineccar Camii kapısı orta bezeme panolarındaki madalyonların kompozisyon kuruluşu. (Çap: Sol 36,5 Cm. Sağ 38,5 Cm. 1/2)
4.	Kastamonu, İbnineccar Camii kapısı sağ kanat orta bezeme panosundaki damla kesitli kompozisyon. (26 X 19 Cm. 1/2)
5.	Kastamonu, İbnineccar Camii kapısı bordürü. (En: 5-5,5 Cm. 1/2)
6.	Kastamonu, İbnineccar Camii kapısı bini bezemesi. (En: 8,5 Cm. Ölçeksiz)
7.	Kastamonu, İbnineccar Camii kapısı alt bezeme panosundan detay. (Motif eni: 15,5 Cm. 1/4)
8.	Kastamonu, İbnineccar Camii kapısı alt bezeme panosu. (Sağ:15,5 X 39 Cm. Sol:15.5 X 36 Cm. 1/4)
9.	Kastamonu, İbnineccar Camii kapısı bini rozeti. (Çap: 13,2 X 30 Cm. 1/2)
10.	Kastamonu, Yakupağa Camii (Halimî Çelebi) kapısı üst bezeme panosu. (36 X 36 Cm. 1/4)
11.	Kastamonu, Yakupağa Camii kapısı orta bezeme panosundaki geometrik düzen. (36 X 56 Cm. 1/4)
12.	Kastamonu, Yakupağa Camii kapısı sağ kanat bordürlerinin kapı kemerine uygun olarak meydana getirilmiş bölümü. (42 X 71 Cm. 1/4)
13.	Kastamonu, Yakupağa Camii kapısı dikme bordürlerinin birimi. (En: 11,5 Cm. 1/4)
14.	Kastamonu, Yakupağa Camii kapısı kayıit bordürü. (11 X 41,5 Cm. 1/4)
15.	Kastamonu, Yakupağa Camii kapısı alt başlık bordürü. (11 X 64 Cm. 1/4)

16. Kastamonu, Yakupağa Camii kapı binisinin üst kısım bezemesi. (8,5 X 48 Cm. 1/4)
17. Kastamonu, Yakupağa Camii kapısı bini rozeti. (8,5 X 22 Cm. 1/4)
18. Kastamonu, Sinanbey Camii kapısı büyük panodaki geometrik kompozisyonun kuruluşu. (43,5 X 151,5 Cm. 1/9)
19. Kastamonu, Sinanbey Camii kapısı alt geometrik bezeme panosu. (26,5 X 43,5 Cm. 1/9)
20. Kastamonu, Sinanbey Camii kapı binisi üst kısmı. (9 X 29 Cm. 1/4)
21. Kastamonu, Sinanbey Camii kapısı bini kesiti. (En: 4,5 Cm. 1/1)
22. Kastamonu, Sinanbey Camii kapısı bezeme parçalarının kenetlenme kesiti. (Kalınlık: 2 Cm. 1/1)
23. Kastamonu, Şâban-ı Velî Camii minber kapı girişi taç bezemesi. (34 X 58 Cm. 1/4)
24. Kastamonu, Şâban-ı Velî Camii minberi yan aynalık geometrik bezeme kompozisyonu. (198 X 202 X 282 Cm. 1/20)
25. Kastamonu, Şâban-ı Velî Camii minberi yan aynalık motiflerinden. (Çap: 13 Cm. 1/2)
26. Kastamonu, Şâban-ı Velî Camii minberi yan aynalık motiflerinden. (Çap: 14,5 Cm. 1/2)
27. Kastamonu, Şâban-ı Velî Camii minberi yan aynalık motiflerinden. (16,7 X 13 Cm. 1/2)
28. Kastamonu, Şâban-ı Velî Camii minberi yan aynalık motiflerinden. (Çap: 16,5 Cm. 1/2)
29. Kastamonu, Şâban-ı Velî Camii minberi yan aynalık motiflerinden. (Çap: 16,5 Cm. 1/2)
30. Kastamonu, Şâban-ı Velî Camii minberi sahanlık altı bezemesi. (11,8 X 15 Cm. 1/2)
31. Kastamonu, Şâban-ı Velî Camii minberi dolap üstü bezeme panosu. (17,2 X 56,5 Cm. 1/4)
32. Kastamonu, Şâban-ı Velî Camii minberi korkuluk bordürü. (En : 7,2 Cm. 1/2)
33. Kastamonu, Şâban-ı Velî Camii minberi yan aynalık bordürü. (En : 6.2 Cm. 1/2)

34. Kastamonu, Şâban-1 Velî Camii minberi dolap kemer köşeliği motifi. (1/2)
35. Kastamonu, Şâban-1 Velî Camii minberi kapı girişi kemer köşeliği motifi. (15,5 X 15,5 Cm. 1/2)
36. Kastamonu, Şâban-1 Velî Camii minberi kapı söğesi birinci kat bordürü. (En: 8,5 Cm. 1/2)
37. Kastamonu, Şâban-1 Velî Camii minberi kapı söğesi ikinci kat bordürü. (En: 8,5 Cm. 1/2)
38. Kastamonu, Şâban-1 Velî Camii minber kapısı orta pano bezemesi. (6,5 X 66 Cm. 1/2,9)
39. Kastamonu, Şâban-1 Velî Camii minber kapısı alt pano bezemesi. (17 X 17 Cm. 1/2)
40. Kastamonu, Şâban-1 Velî Camii minber kapısı üst kuşak bordürü. (En: 3,2 Cm. 1/2)
41. Kastamonu, Şâban-1 Velî Camii minber kapısı dikme bordürü. (En: 5.2 Cm. 1/2)
42. Kastamonu, Şâban-1 Velî Camii minber kapısı üst bezeme panosu. (7,5 X 16,5 Cm. 1/2)
43. Kastamonu, Şâban-1 Velî Camii vaîz kürsüsü taç kısmı. (41 X 77 Cm. 1/4)
44. Kastamonu, Şâban-1 Velî Camii vaîz kürsüsü taht kısmı orta bezeme panosu. (32 X 32 Cm. 1/4)
45. Kastamonu, Şâban-1 Velî Camii vaîz kürsüsü taht kısmı yan bezeme panosu. (20,5 X 32 Cm. 1/4)
46. Kastamonu, Şâban-1 Velî Camii vaîz kürsüsü ön yüz kemer köşeliği bezemesi. (Taht altı). (19,5 X 25,5 Cm. 1/2)
47. Kastamonu, Şâban-1 Velî Camii vaîz kürsüsü yan yüz kemer köşeliği bezemesi. (Taht altı). (19,5 X 25,5 Cm. 1/2)
48. Kastamonu, Şâban-1 Velî Camii vaîz kürsüsü direk başlığı bezemesi. (4 X 18 Cm. 1/2)
49. Kastamonu, Şâban-1 Velî Camii vaîz kürsüsü taht kısmı ön yüz ters kemer köşeliği bezemesi. (13,5 X 31,5 Cm. 1/2,4)
50. Kastamonu, Şâban-1 Velî Camii vaîz kürsüsü taht altı bordürü. (En: 5,5 Cm. 1/2)

51. Kastamonu, Şâban-ı Velî Camii vaîz kürsüsü taht kısmı bordürü. (En: 5,5 Cm. 1/2)
52. Kastamonu, Hasan Efendi Camii minberi yan aynalık geometrik düzeni. (137 X 148,5 X 201 Cm. 1/20)
53. Kastamonu, Hasan Efendi Camii minberi kapı girişi taç bezemesi. (33 X 51 Cm. 1/3)
54. Kastamonu, Hasan Efendi Camii minberi kapı girişi kemer köşeliği motifi. (19 X 25 Cm. 1/2)
55. Kastamonu, Hasan Efendi Camii minberi bordürü. (En: 5,5 ve 9 Cm. 1/2)
56. Kastamonu, Hasan Efendi Camii minberi sahanlık üstü kemer köşeliği. (19 X 25 Cm. 1/2)
57. Kastamonu, Hasan Efendi Camii minberi yan aynalık bezemesi. (21 X 21 Cm. 1/2)
58. Kastamonu, Hasan Efendi Camii minberi sahanlık altı bezeme panosu. (12 X 17 Cm. 1/2)
59. Kastamonu, Hasan Efendi Camii minberi taht kısmı yan yüz kemer köşelikleri motifi. (20 X 20 Cm. 1/2)
60. Kastamonu, Hasan Efendi Camii minberi korkuluğundaki şemse bezemesi. (24 X 34 Cm. 1/4)
61. Kastamonu, Hasan Efendi Camii minberi korkuluk bezemesi. (10 X 26 Cm. 1/2)
62. Kastamonu, Hasan Efendi Camii tavan göbeği bezemesi. (Çap: 63 Cm. 1/4)
63. Kastamonu Hasan Efendi Camii tavan göbeği dış bordürü. (En: 11 Cm. 1/2)
64. Kastamonu, Hasan Efendi Camii tavan göbeği iç bordürü. (En: 5,5 Cm. 1/2)
65. Kastamonu, Hasan Efendi Camii tavan bordürü. (En: 22 Cm. 1/3)
66. Kastamonu, Musafakih Camii minberi yan aynalık geometrik kompozisyonu. (154 X 171 X 231 Cm. 1/20)
67. Kastamonu, Musafakih Camii minberi yan aynalık motiflerinden. (Çap: 32 Cm. 1/2)
68. Kastamonu, Musafakih Camii minberi yan aynalık motiflerinden. (1/2)

69. Kastamonu, Musafakih Camii minberi yan aynalık motiflerinden. (1/2)
70. Kastamonu, Musafakih Camii minberi yan aynalık motiflerinden. (1/2)
71. Kastamonu, Musafakih Camii minberi yan aynalık motiflerinden. (1/2)
72. Kastamonu, Musafakih Camii minberi külâh bezemesi. (Boy: 90 Cm. 1/10)
73. Kastamonu, Musafakih Camii şerefe bezemesi. (Yükseklik: 21 Cm. 1/10)
74. Kastamonu, Musafakih Camii minber kapısı orta pano bezemesi. (16 X 67 Cm. 1/2,8)
75. Kastamonu, Musafakih Camii minber kapısı üst kuşaktaki madalyon. (Çap: 7,3 Cm. 1/1)
76. Kastamonu, Musafakih Camii minber kapısı alt pano bezemesi. (16,5 X 16,5 Cm. 1/2)
77. Kastamonu, Musafakih Camii tavan göbeği bezemesi. (Çap: 72 Cm. 1/4)
78. Kastamonu, Musafakih Camii tavan göbeği bordürleri. (En: 21 Cm. 1/4)
79. Kastamonu, Musafakih Camii tavan bordürü. (En: 14 Cm. 1/4)
80. Kastamonu, Honsalar Camii tavan göbeği bezemesi. (Çap : 113,5 Cm. 1/8)
81. Kastamonu, Honsalar Camii tavan göbeği bezemesi köşe motifi. (Çap: 8 Cm. 1/4)
82. Kastamonu, Honsalar Camii tavan göbeği dış bordürü. (En: 8,5 Cm. 1/2)
83. Kastamonu, Honsalar Camii tavan göbeği orta bordürü. (En: 6,5 Cm. 1/2)
84. Kastamonu, Honsalar Camii tavan göbeği iç bordürü. (En: 4 Cm. 1/2)
85. Kastamonu, Terzi Köyü Adilbey Türbesi kapı bordürü. (En: 10 Cm. 1/2)

RESİM LİSTESİ

1. Kastamonu, Atabey Camii.
2. " Atabey Camii kitabesi.
3. " Atabey Camii tavan göbeği.
4. " Atabey Camii tavan bezemesinden detay.
5. " Atabey Camii tavan bezemesinden detay.
6. " İbnineccar Camii.
7. " İbnineccar Camii kitabesi.
8. " İbnineccar Camii kapısı.
9. " İbnineccar Camii kapı binisinin üst kısmındaki yazı.
10. " İbnineccar Camii kapı binisinin alt kısmındaki yazı.
11. " İbnineccar Camii kapısı sağ kanadındaki yazı panosu.
12. " İbnineccar Camii kapısı sol kanadındaki yazı panosu.
13. " İbnineccar Camii kapısı sol kanadındaki üst bezeme panosu.
14. " İbnineccar Camii kapısı sol kanadındaki orta bezeme panosu.
15. " İbnineccar Camii kapısı sol kanadındaki orta bezeme panosundan detay.
16. " İbnineccar Camii kapısı sol kanadındaki orta bezeme panosundan detay.
17. " İbnineccar Camii kapısı sol kanadındaki alt bezeme panosu.
18. " İbnineccar Camii kapısı sol kanadındaki madyondan detay.
19. " İbnineccar Camii kapısı sağ kanadındaki madyondan detay.
20. " İbnineccar Camii kapısı sol kanadındaki alt bezeme panosundan detay.
21. " İbnineccar Camii kapısı sağ kanadındaki alt bezeme panosundan detay.
22. " İbnineccar Camii kapısı bini bezemesi.

23. Kastamonu, İbnineccar Camii kapısı bini rozeti.
 24. " Yakupağa Camii (Halimî Çelebi Camii).
 25. " Yakupağa Camii kitabesi.
 26. " Yakupağa Camii kapısı.
 27. " Yakupağa Camii kapısı sağ kanat yazı panosu.
 28. " Yakupağa Camii kapısı sol kanat yazı panosu.
 29. " Yakupağa Camii kapısı sağ kanat bordürlerinin kapı kemerine uydurulmuş bölümü.
 30. " Yakupağa Camii kapısı sol kanadındaki üst bezeme panosu.
 31. " Yakupağa Camii kapısı sol kanadındaki orta bezeme panosu.
 32. " Yakupağa Camii kapısı sağ kanadındaki kayîit bordürü.
 33. " Yakupağa Camii kapısı sağ kanadındaki dikme bordürü parçası.
 34. " Yakupağa Camii kapısı sağ kanat alt kuşak bordürü.
 35. " Yakupağa Camii kapı binisi üst kısmı.
 36. " Yakupağa Camii kapısı bini rozeti.
 37. " Yakupağa Camii kapısı bini üst kısmından detay.
 38. " Yakupağa Camii kapı binisi üst kısmından detay.
 39. " Sinanbey Camii.
 40. " Sinanbey Camii kubbe kaidesinin iç kısmındaki tarih.
 41. " Sinanbey Camii kapısı.
 42. " Sinanbey Camii kapısı sağ kanat yazı panosu.
 43. " Sinanbey Camii kapısı sol kanat yazı panosu.
 44. " Sinanbey Camii kapısı sağ kanadındaki geometrik bezeme panosu.
 45. " Sinanbey Camii kapısı sağ kanadındaki geometrik bezeme panosundan detay.
 46. " Sinanbey Camii kapı binisi üst kısmı.
 47. " Sinanbey Camii kapısı sol kanat alt geometrik bezeme panosu.

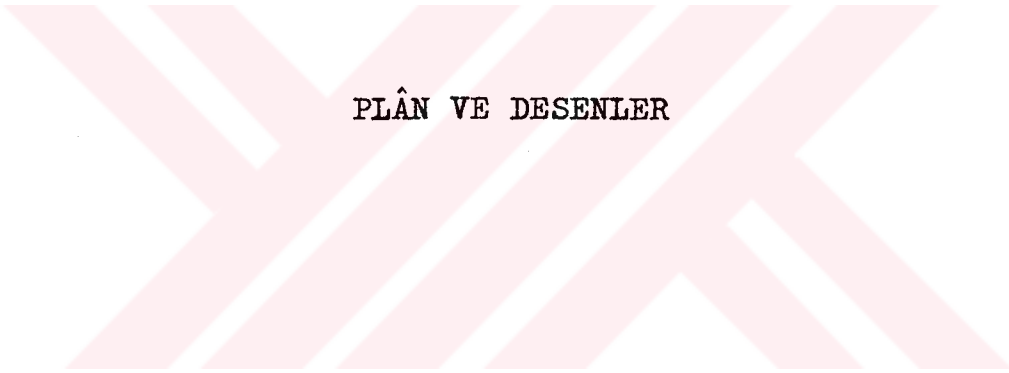
48. Kastamonu, Şâban-ı Velî Camii kitabesi.
 49. " Şâban-ı Velî Camii.
 50. " Şâban-ı Velî Camii minberi.
 51. " Şâban-ı Velî Camii minberi kapı girişi taç ve aynalığı.
 52. " Şâban-ı Velî Camii minberi sahanlık kısmı.
 53. " Şâban-ı Velî Camii minberi yan aynalık ve korkuluk bordürleri.
 54. " Şâban-ı Velî Camii minberi gövde kısmı.
 55. " Şâban-ı Velî Camii minberi yan aynalığın-
 dan detay.
 56. " Şâban-ı Velî Camii minberi yan aynalığın-
 dan detay.
 57. " Şâban-ı Velî Camii minberi yan aynalığın-
 dan detay.
 58. " Şâban-ı Velî Camii minberi yan aynalığın-
 dan detay.
 59. " Şâban-ı Velî Camii minberi yan aynalığın-
 dan detay.
 60. " Şâban-ı Velî Camii minberi yan aynalığın-
 dan detay.
 61. " Şâban-ı Velî Camii minberi yan aynalığın-
 dan detay.
 62. " Şâban-ı Velî Camii minberi sahanlık altı
 bezeme panosundan detay.
 63. " Şâban-ı Velî Camii minberi dolap üstü be-
 zeme panosu.
 64. " Şâban-ı Velî Camii minber kapısı.
 65. " Şâban-ı Velî Camii minber kapısı bordürle-
 ri ve üst kısmındaki yazı panosu.
 66. " Şâban-ı Velî Camii minber kapısı orta beze-
 me panosu.
 67. " Şâban-ı Velî Camii minber kapısı alt bezeme
 panosu.
 68. " Şâban-ı Velî Camii vaiz kürsüsü.
 69. " Şâban-ı Velî Camii vaiz kürsüsü taç kısmı.

70. Kastamonu, Şâban-ı Velî Camii vaîz kürsüsü taht kısmındaki orta bezeme panosu.
71. " Şâban-ı Velî Camii vaîz kürsüsü taht kısmındaki yan bezeme panosu.
72. " Şâban-ı Velî Camii vaîz kürsüsü direk başlıkları.
73. " Şâban-ı Velî Camii vaîz kürsüsü taht kısmı ön yüz bezemesi.
74. " Şâban-ı Velî Camii vaîz kürsüsü taht altı ön yüz kemer köşeliği.
75. " Şâban-ı Velî Camii vaîz kürsüsü taht altı yan yüz kemer köşeliği.
76. " Şâban-ı Velî Camii vaîz kürsüsü korkuluk iç kısmındaki kitabeden bir bölüm (Sağ taraf).
77. " Şâban-ı Velî Camii vaîz kürsüsü korkuluk iç kısmındaki kitabeden bir bölüm (Sağ taraf).
78. " Şâban-ı Velî Camii vaîz kürsüsü korkuluk iç kısmındaki kitabeden bir bölüm (Sol taraf).
79. " Şâban-ı Velî Camii vaîz kürsüsü korkuluk iç kısmındaki kitabeden bir bölüm (Sol taraf).
80. " Hasan Efendi Camii kitabesi.
81. " Hasan Efendi Camii.
82. " Hasan Efendi Camii minberi.
83. " Hasan Efendi Camii minber kapı giriş kısmı.
84. " Hasan Efendi Camii minberi gövde kısmı.
85. " Hasan Efendi Camii minberi yan aynalık bezemesi.
86. " Hasan Efendi Camii minberi korkuluğundaki şemse.
87. " Hasan Efendi Camii minberi korkuluk bezemelerinden.
88. " Hasan Efendi Camii minberi korkuluk bezemelerinden.

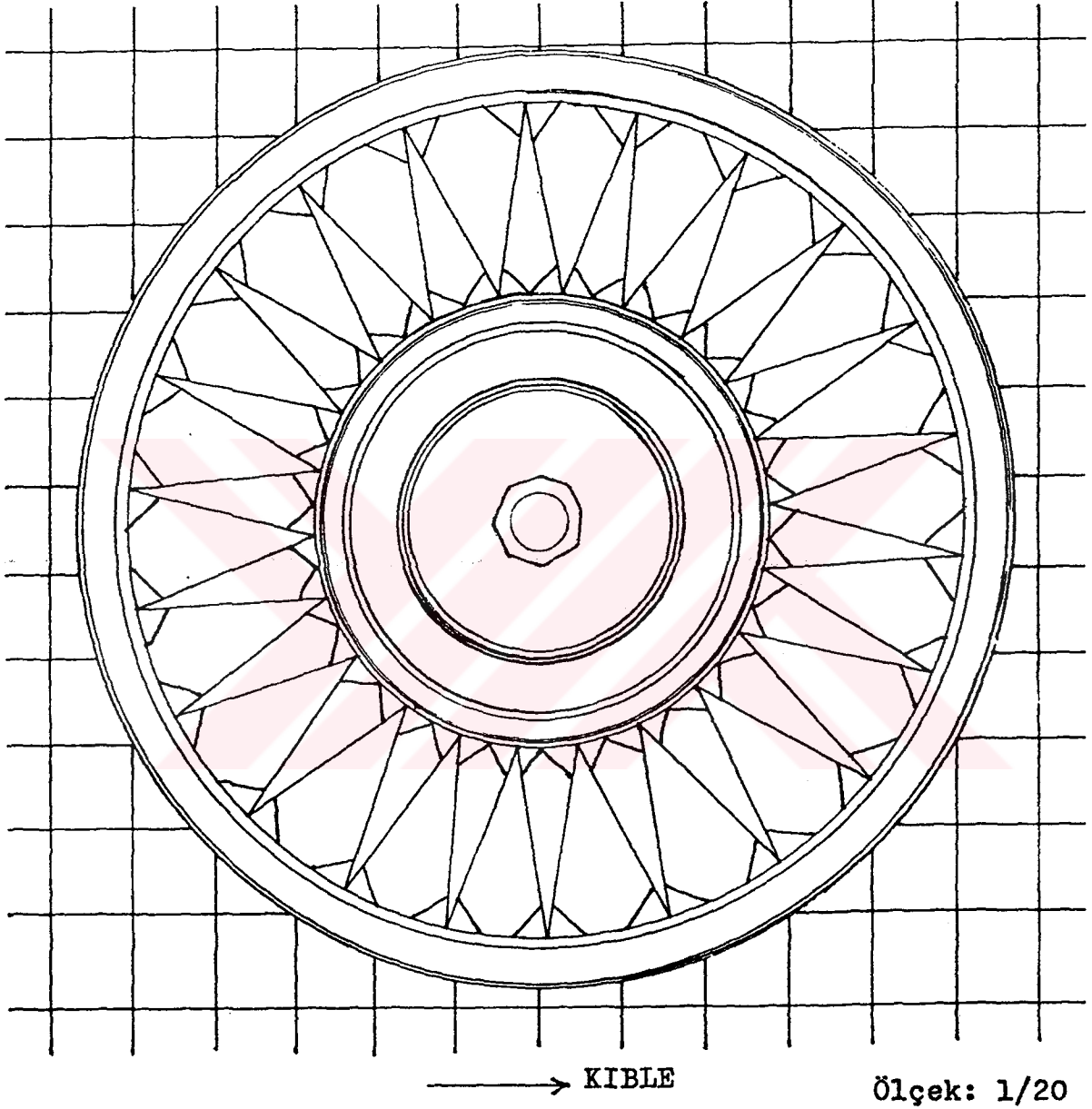
89. Kastamonu, Hasan Efendi Camii minberi bordür parçası.
90. " Hasan Efendi Camii minberi sahanlık altı bezeme panoları.
91. " Hasan Efendi Camii minberi sahanlık altı bezeme panolarından detay.
92. " Hasan Efendi Camii minberi taht yan yüz kemer köşelikleri motifi.
93. " Hasan Efendi Camii minberi kapı girişi taç ve aynalıği.
94. " Hasan Efendi Camii minberi kapı girişi aynalığındaki yazının tarihi ve bordür.
95. " Hasan Efendi Camii minberi kapı girişi kemer köşeliği.
96. " Hasan Efendi Camii minberi kapı girişi ön yüz bordür parçası.
97. " Hasan Efendi Camii minberi sahanlık üstü ön yüz kemer köşeliği.
98. " Hasan Efendi Camii minberi sahanlık üstü ön yüzdeki yazı panosu.
99. " Hasan Efendi Camii minberi sol üst kısımdaki yazı panosu.
100. " Hasan Efendi Camii minberi sol orta kısımdaki yazı panosu.
101. " Hasan Efendi Camii minberi sol alt kısımdaki yazı panosu.
102. " Hasan Efendi Camii minberi sağ üst kısımdaki yazı panosu.
103. " Hasan Efendi Camii minberi sağ orta kısımdaki yazı panosu.
104. " Hasan Efendi Camii minberi sağ alt kısımdaki yazı panosu.
105. " Hasan Efendi Camii tavan bezemeleri.
106. " Hasan Efendi Camii tavan göbeği.
107. " Hasan Efendi Camii tavan göbeğinden detay.
108. " Hasan Efendi Camii tavan göbeği bordürleri.
109. " Hasan Efendi Camii tavan bordürü.
110. " Musafakih Camii.
111. " Musafakih Camii minberi.

112. Kastamonu, Musafakih Camii minber kapı giriş kısmı.
 113. " Musafakih Camii minber kapı girişi aynalı-
 ğındaki yazı panosu.
 114. " Musafakih Camii minberi gövde kısmı.
 115. " Musafakih Camii minberi külah ve şerefesi.
 116. " Musafakih Camii minberi yan aynalığundan
 detay.
 117. " Musafakih Camii minber kapısı.
 118. " Musafakih Camii minber kapı binisi üstünde-
 ki usta adı ve tarih.
 119. " Musafakih Camii minber kapısı üst kısmında-
 ki madalyonlar ve yazı panoları.
 120. " Musafakih Camii minber kapısı orta pano be-
 zemesi.
 121. " Musafakih Camii minber kapısı alt pano beze-
 mesi.
 122. " Musafakih Camii tavan bezemesi.
 123. " Musafakih Camii tavan göbeği.
 124. " Musafakih Camii tavan göbeği bezemesinden
 detay.
 125. " Musafakih Camii tavan göbeği bezemesinden
 detay.
 126. " Musafakih Camii tavan göbeği bordürleri.
 127. " Musafakih Camii tavan bordürü parçası.
 128. " Honsalar Camii.
 129. " Honsalar Camii tavan göbeği.
 130. " Honsalar Camii tavan göbeğinden detay.
 131. " Honsalar Camii tavan göbeğindeki köşe motifi.
 132. " Honsalar Camii tavan göbeği bordürleri.
 133. " Kasabaköy, Mahmutbey Camii kapısı.
 134. " Kasabaköy, Mahmutbey Camii kapı binisi üst
 kısmındaki usta adı yazısı.
 135. " Kasabaköy, Mahmutbey Camii kapısı sağ kana-
 dındaki yazı panosu.
 136. " Kasabaköy, Mahmutbey Camii kapısı sol kana-
 dındaki yazı panosu.
 137. " Kasabaköy, Mahmutbey Camii kapısı sağ kanat
 orta panosunda bulunan madalyon.

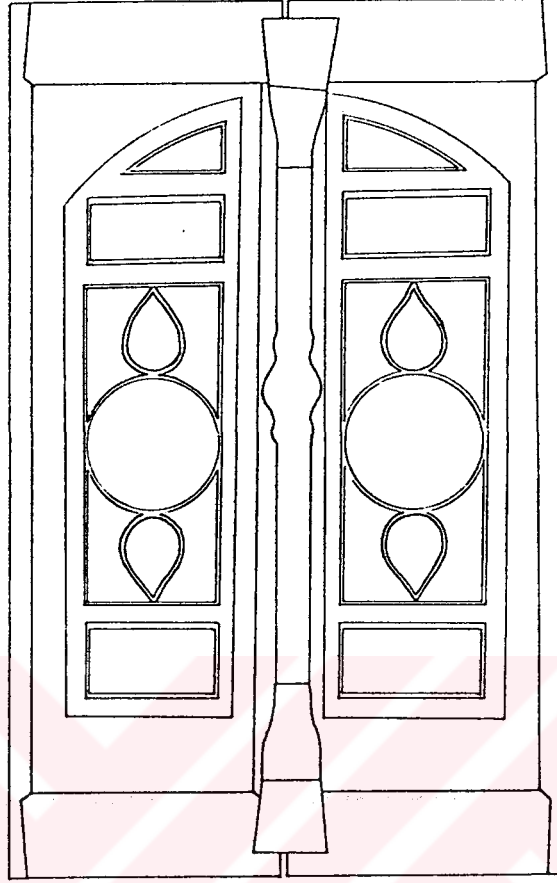
138. Kastamonu, Kasabaköy, Mahmutbey Camii kapısı sağ kanadındaki alt bezeme panosu.
139. " Kasabaköy, Mahmutbey Camii kapısı sağ kanadındaki damla kesitli bezeme.
140. " Kasabaköy, Mahmutbey Camii kapısı sağ kanadındaki damla kesitli bezemeden detay.
141. " Kasabaköy, Mahmutbey Camii kapı binisi rozeti.
142. " Kasabaköy, Mahmutbey Camii kapısı bini alt kısım bezemeleri.
143. " Kasabaköy, Mahmutbey Camii minber külahı.
144. " Kasabaköy, Mahmutbey Camii birinci kat mahfil tavanı.
145. " Kasabaköy, Mahmutbey Camii tavan bezemeleri.
146. " Kasabaköy, Mahmutbey Camii tavan kenarı bezemeleri.
147. " Kasabaköy, Mahmutbey Camii birinci kat mahfil kısmı.
148. " Kasabaköy, Mahmutbey Camii birinci kat mahfil kemer köşeliğindeki madalyonlardan birisi.
149. " Şâban-ı Velî Camii ikinci kat mahfili halvet odalarının tavanlarında bulunan bezemeli tahtalardan.
150. " Aynı odadaki parçalanmış bezemeli tahtalardan bir başkası.
151. " Honsalar Camii vaîz kürsüsü kitabesi.
152. " Honsalar Camii vaîz kürsüsü.
153. " Terzi Köyü, Adilbey Türbesi kapısı.

PLÂN VE DESENLER

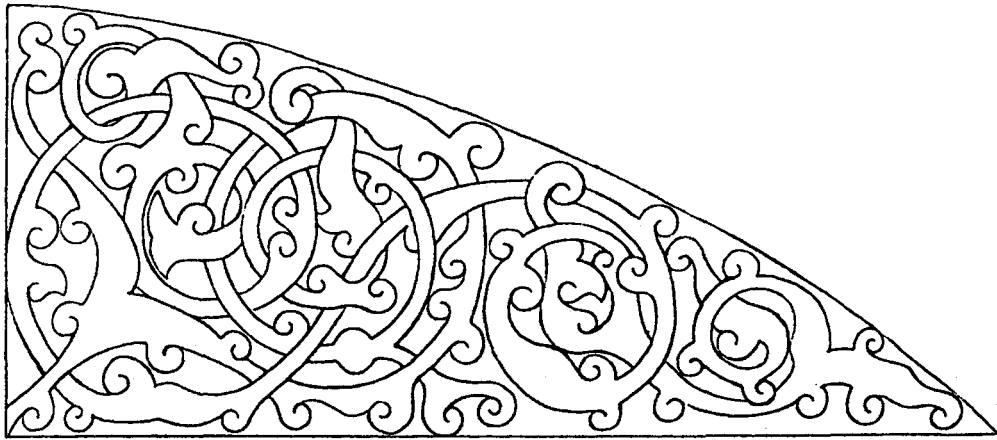
KASTAMONU ATABEY CAMİİ TAVAN GÖBEĞİ
Plân no: 1

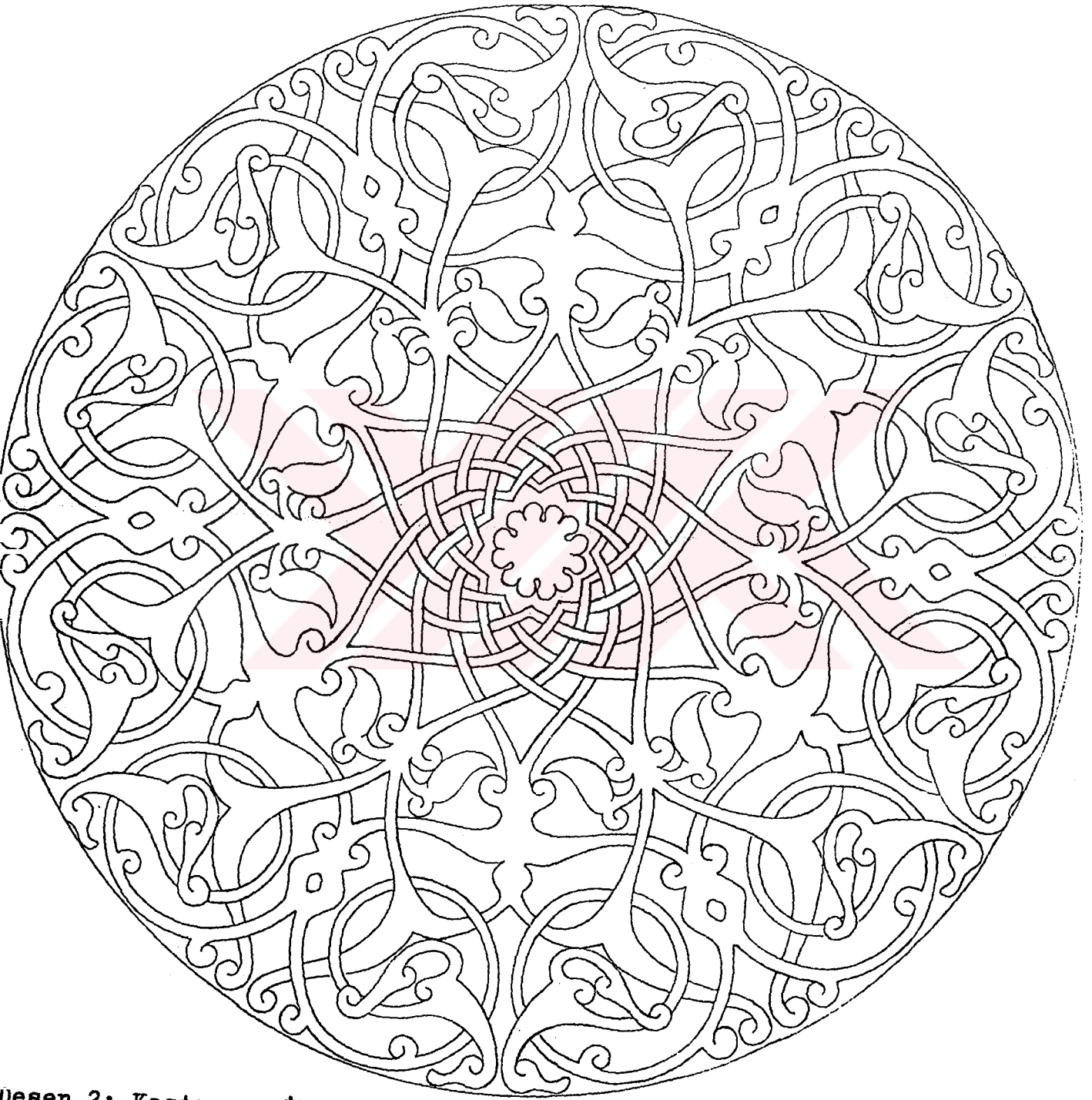
Ölçek: 1/20

KASTAMONU İBNİNECCAR CAMİİ KAPISI

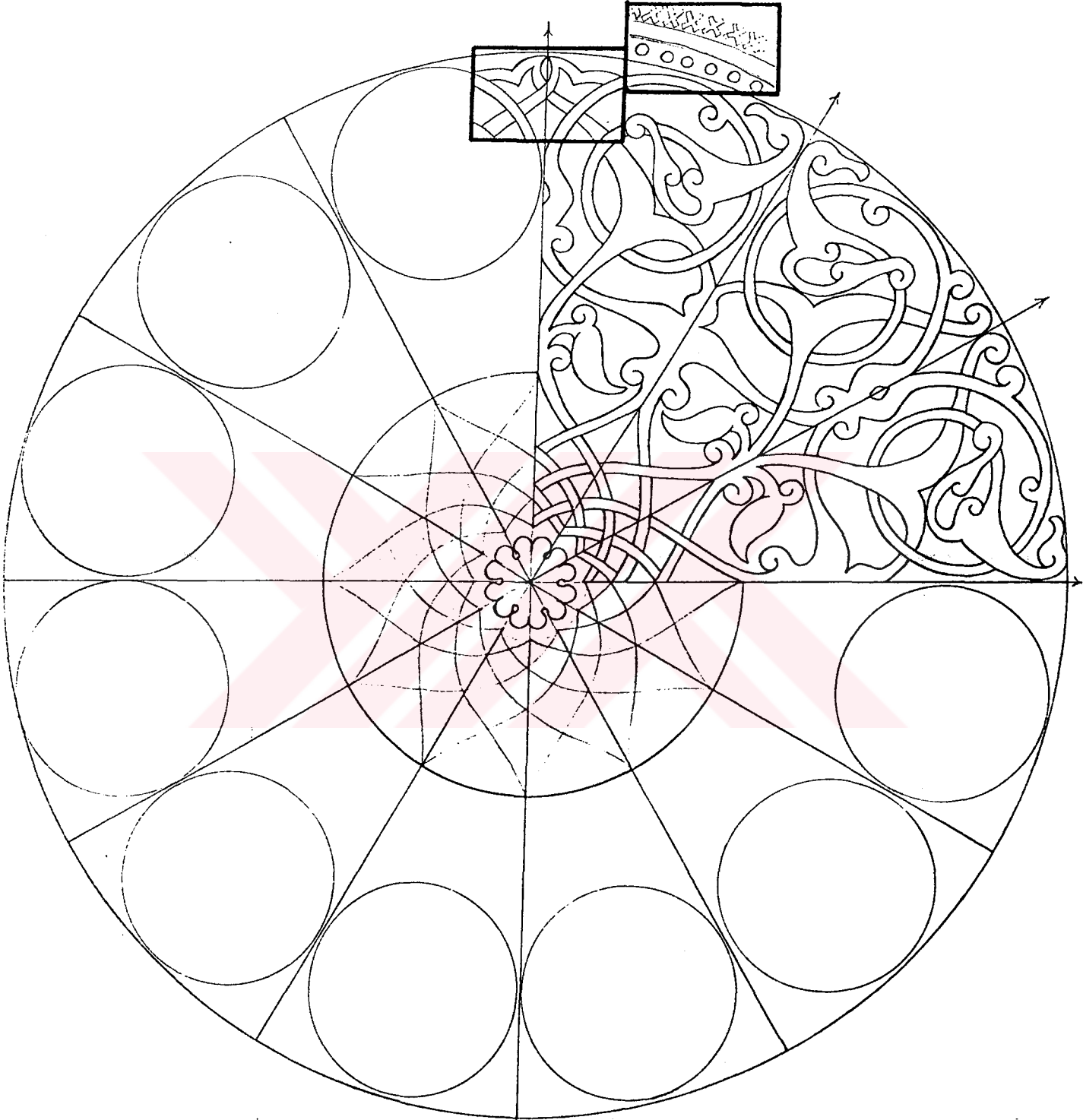
Plân no: 2

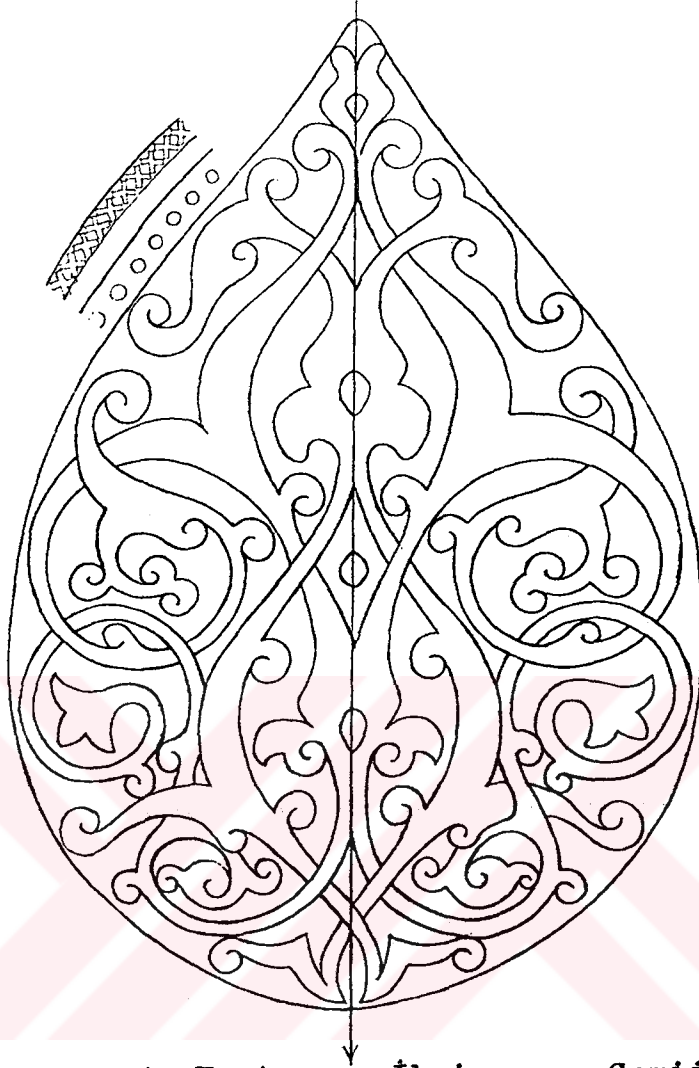
Desen 1: Kastamonu, İbnineccar Camii kapısı sağ ka-
nat üst bezeme panosu.

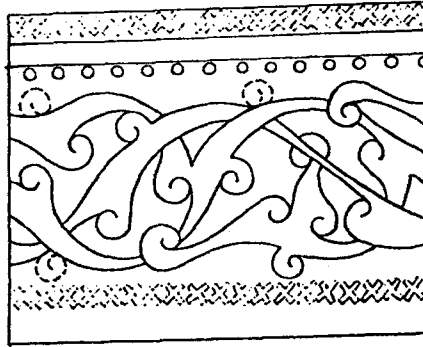
Desen 2: Kastamonu, İbnineccar Camii kapısı sol kanat orta bezeme.
panosundaki madalyon.

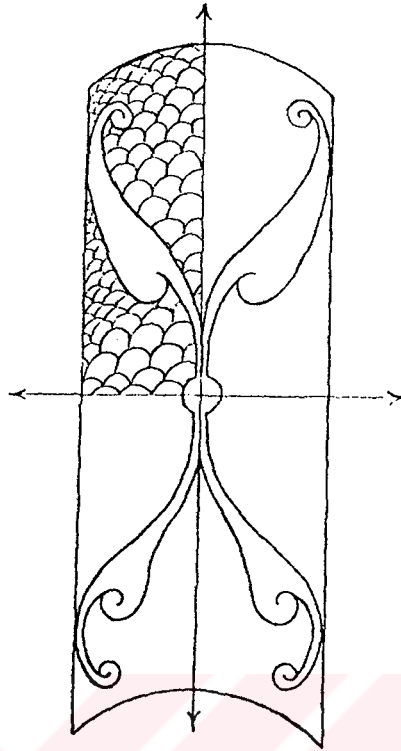
Desen 3: Kastamonu, İbnineccar Camii kapısı orta bezeme panolarındaki madalyonların kompozisyon kuruluşu.

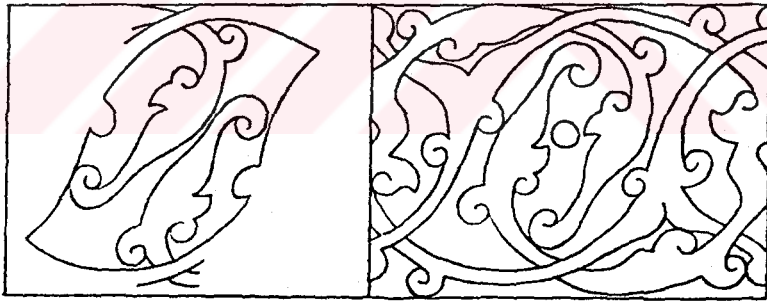
Desen 4: Kastamonu, İbnineccar Camii kapısı sağ kanat orta süsleme panosundaki damla kesitli bezeme.

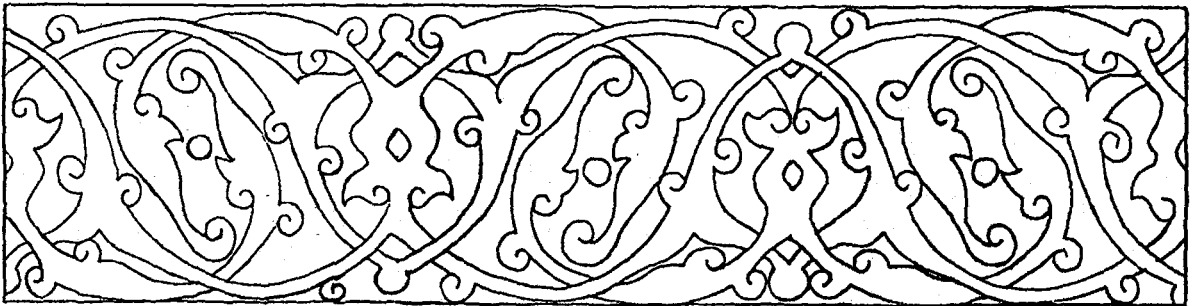
Desen 5: Kastamonu, İbnineccar Camii kapısı bordürü.

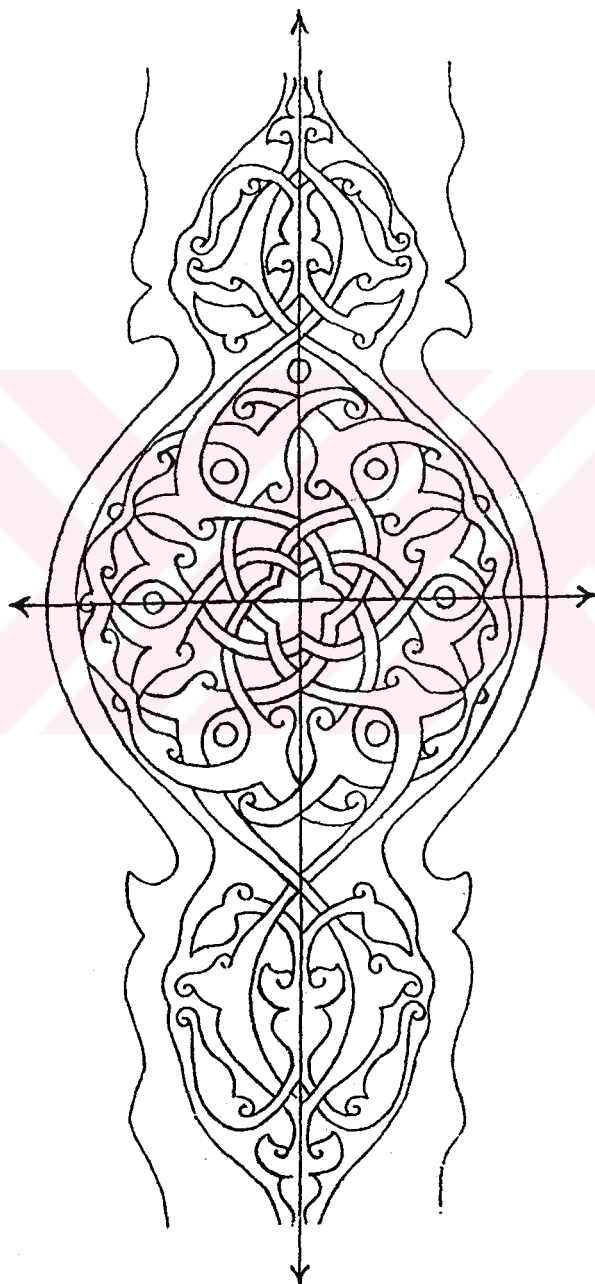
Desen 6: Kastamonu, İbnineccar Camii kapısı bini bezemesi.

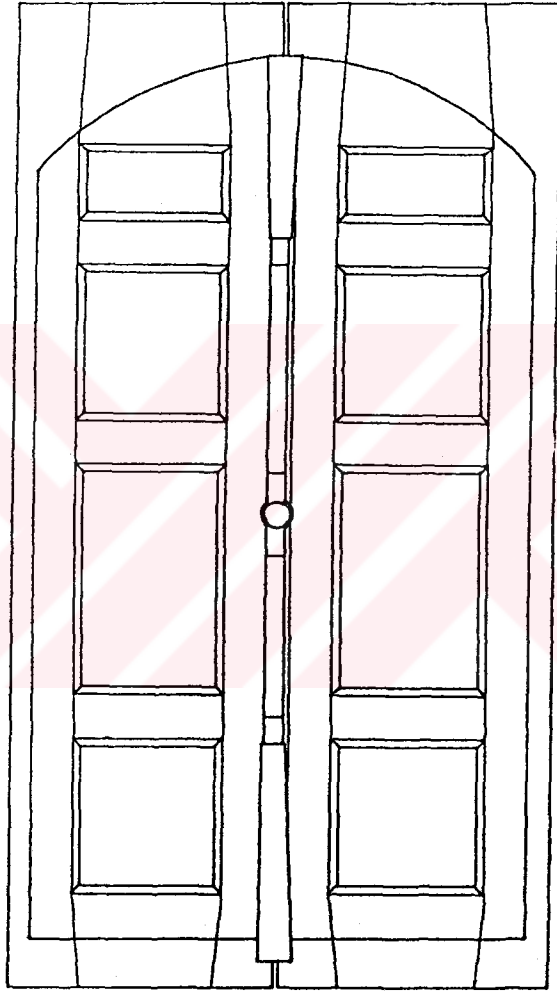
Desen 7: Kastamonu, İbnineccar Camii kapısı alt bezeme panosundan detay.

Desen 8: Kastamonu, İbnineccar Camii kapısı alt bezeme panosu.

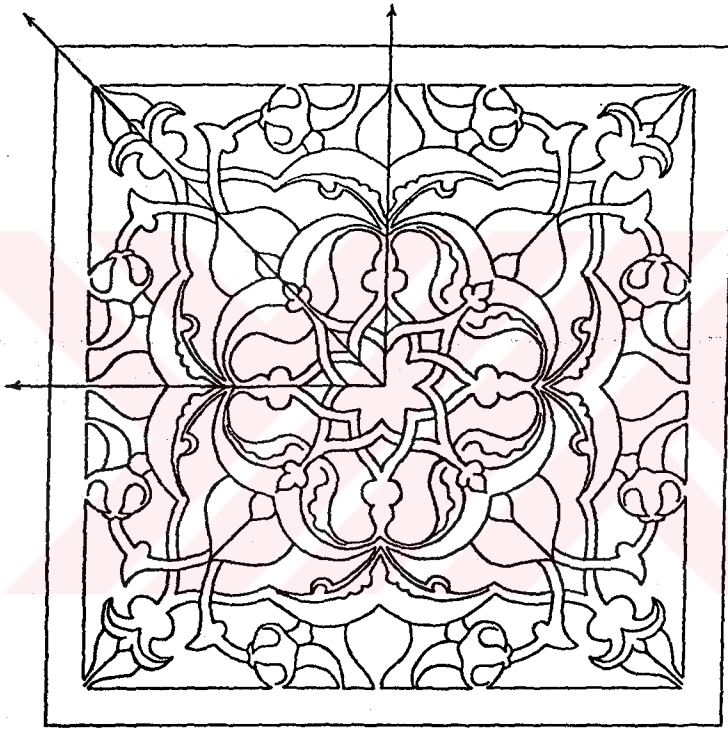

**Desen 9: Kastamonu, İbnineccar
Camii kapısı bini rozeti.**

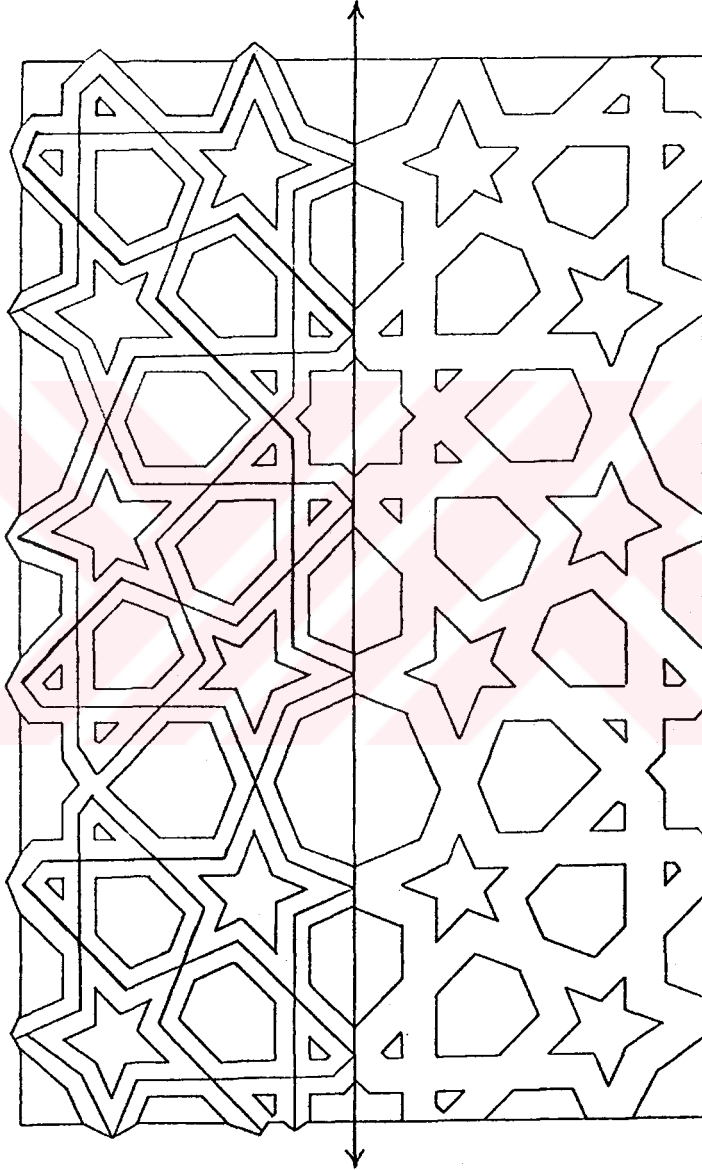

Ölçek: 1/20

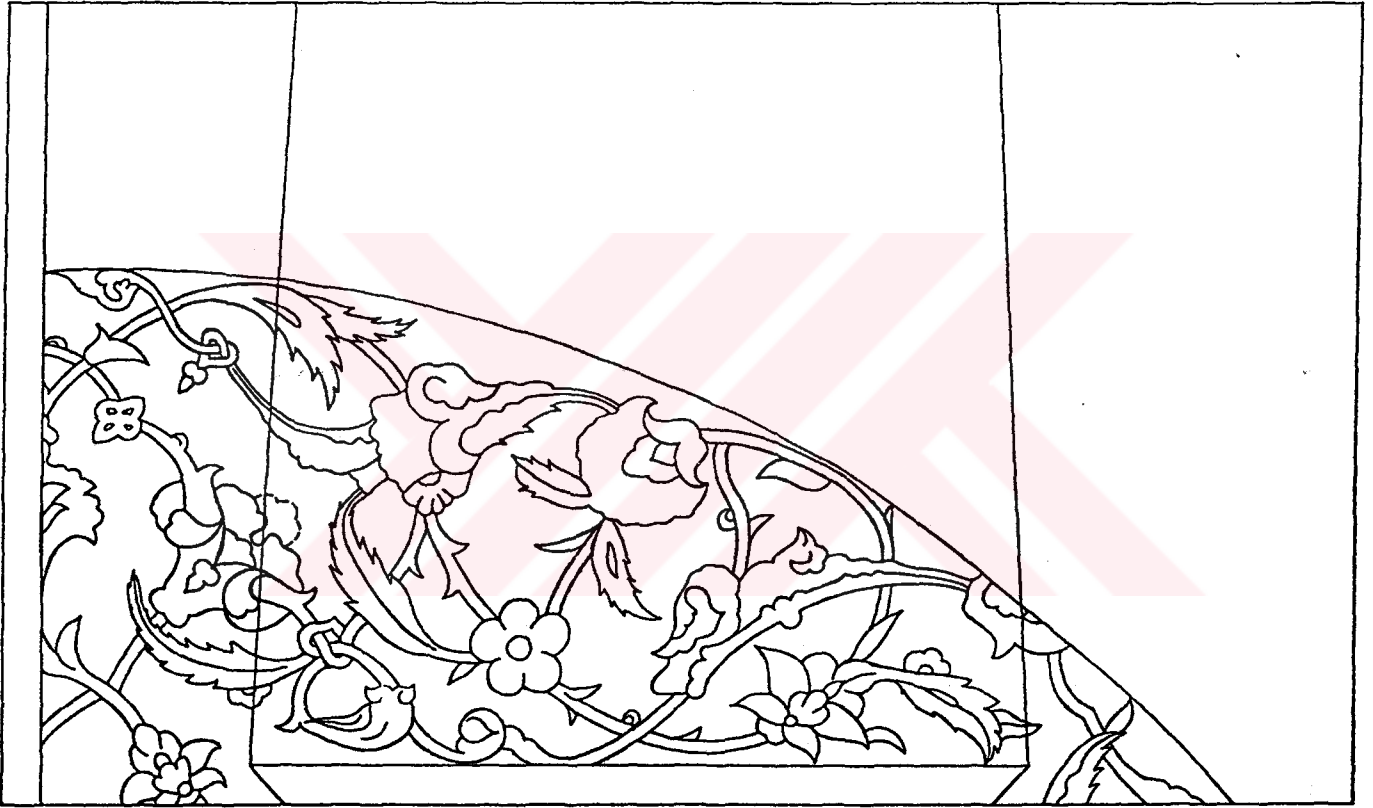
KASTAMONU YAKUPAĞA CAMİİ KAPISI
Plân no: 3

Desen 10: Kastamonu, Yakupağa Camii
kapısı üst bezeme panosu.

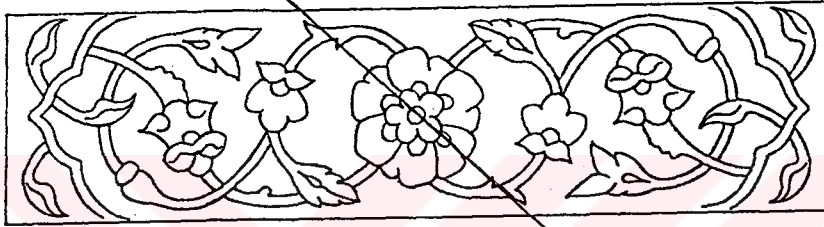
Desen 11: Kastamonu, Yakupağa Camii kapısı orta süsleme panosundaki geometrik bezeme.

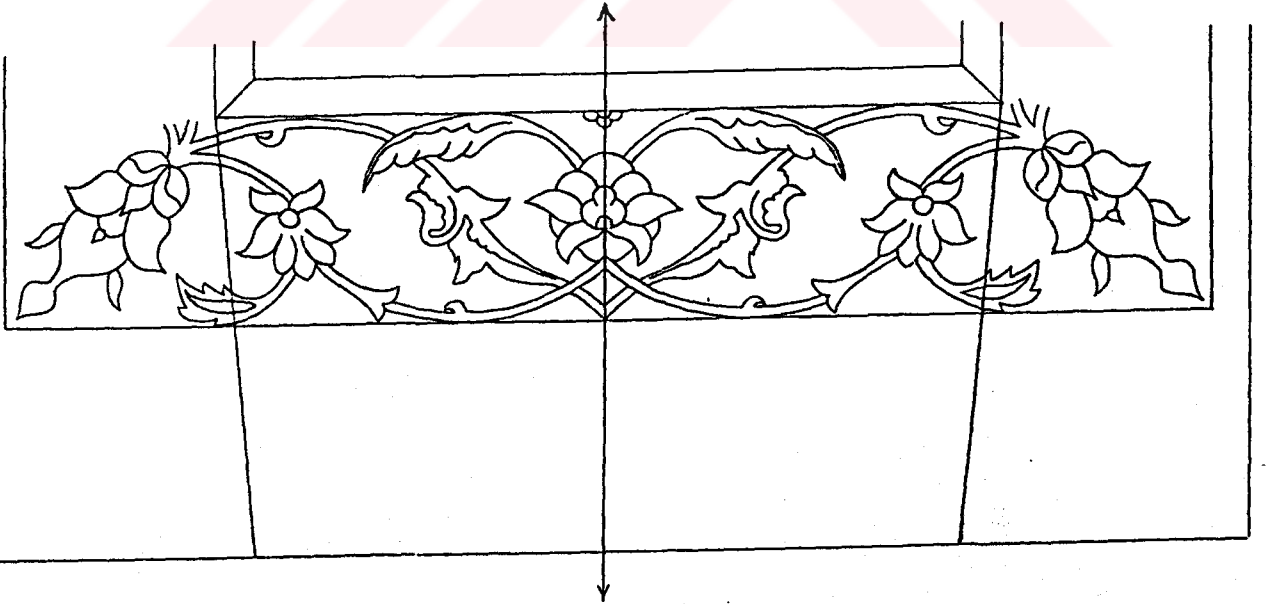
Desen 12: Kastamonu, Yakupağa Camii kapısı sağ kanat bordürlerinin kapı kemerine uygun olarak meydana getirilmiş bölümü.

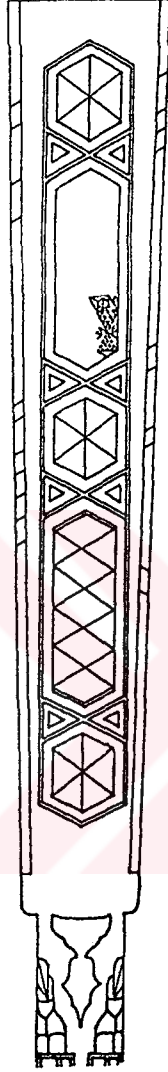
Desen 13: Kastamonu, Yakupağa Camii kapısı dikme bordürlerinin birimi.

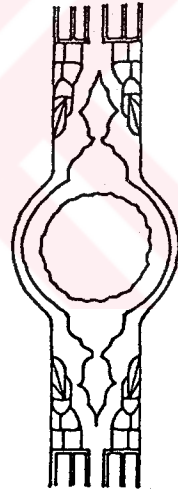
Desen 14: Kastamonu, Yakupağa Camii kapısı kayit bordürü.

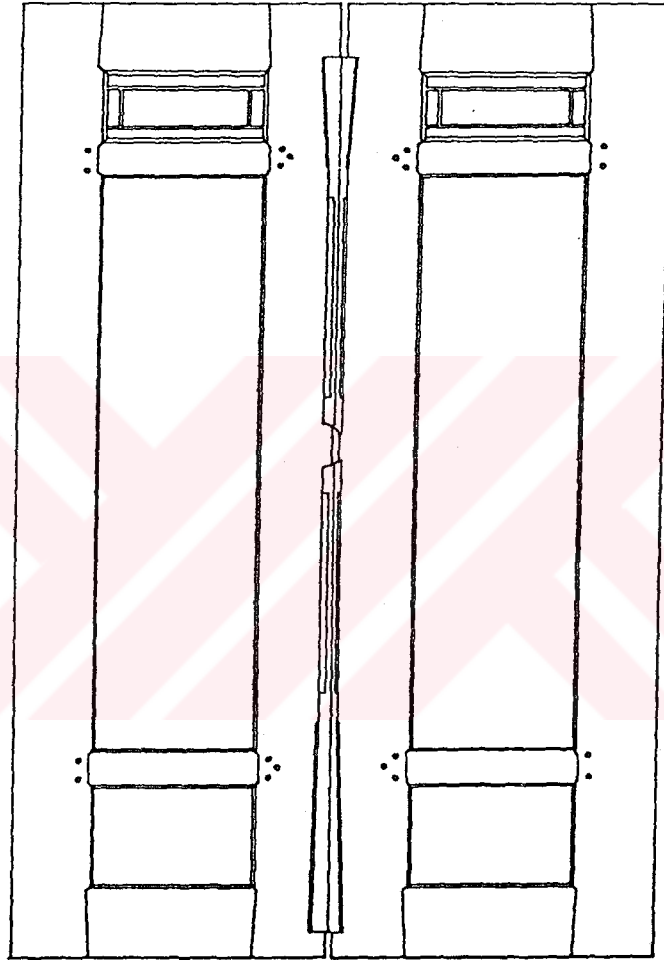
Desen 15: Kastamonu, Yakupağa Camii kapısı alt başlık bordürü.

Desen 16: Kastamonu, Yakup-
ağa Camii kapı binisinin
üst kısım bezemesi.

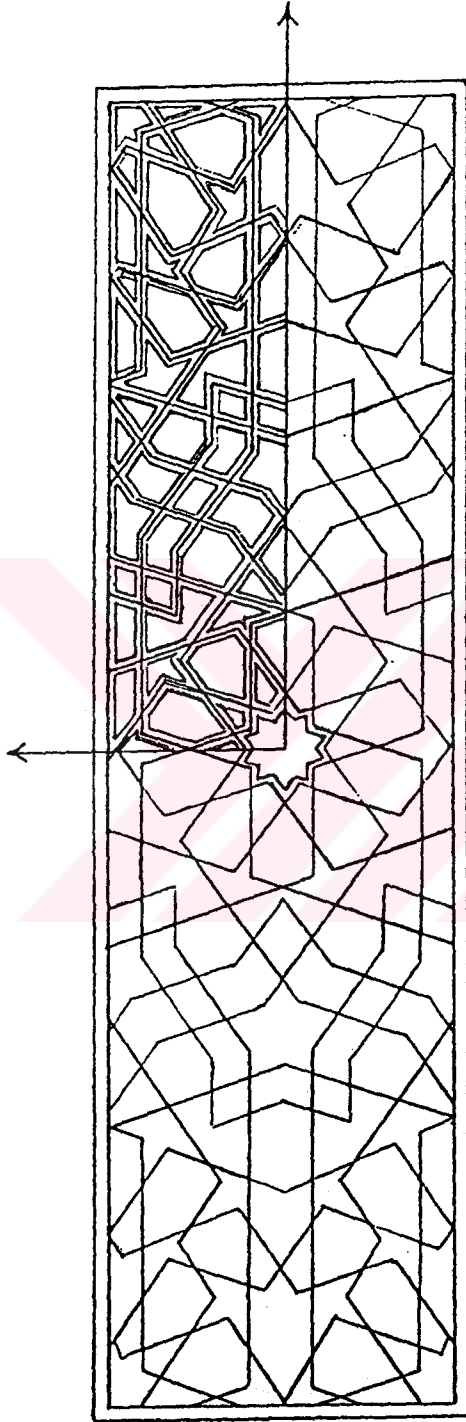

Desen 17: Kastamonu, Yakupağa
Camii kapısı bânî rozeti.

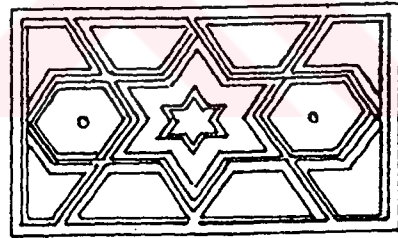

Ölçek: 1/20

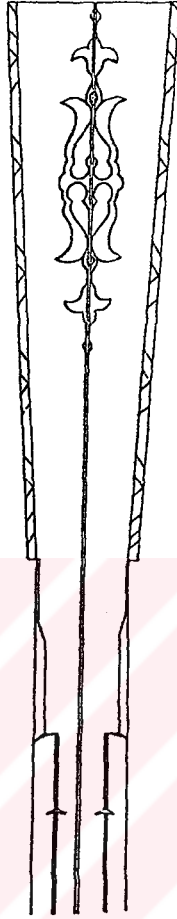
KASTAMONU SİNANBEY CAMİİ KAPISI
Plân no: 4

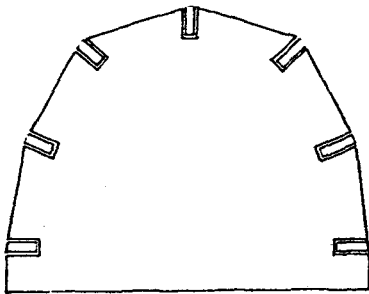
Desen 18: Kastamonu,
Sinanbey Camii kapısı
büyük panodaki geomet-
rik kompozisyonun ku-
ruluşu.

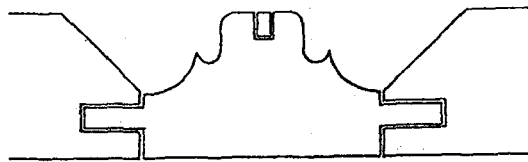
Desen 19: Kastamonu,
Sinanbey Camii kapısı
alt geometrik bezeme
panosu.

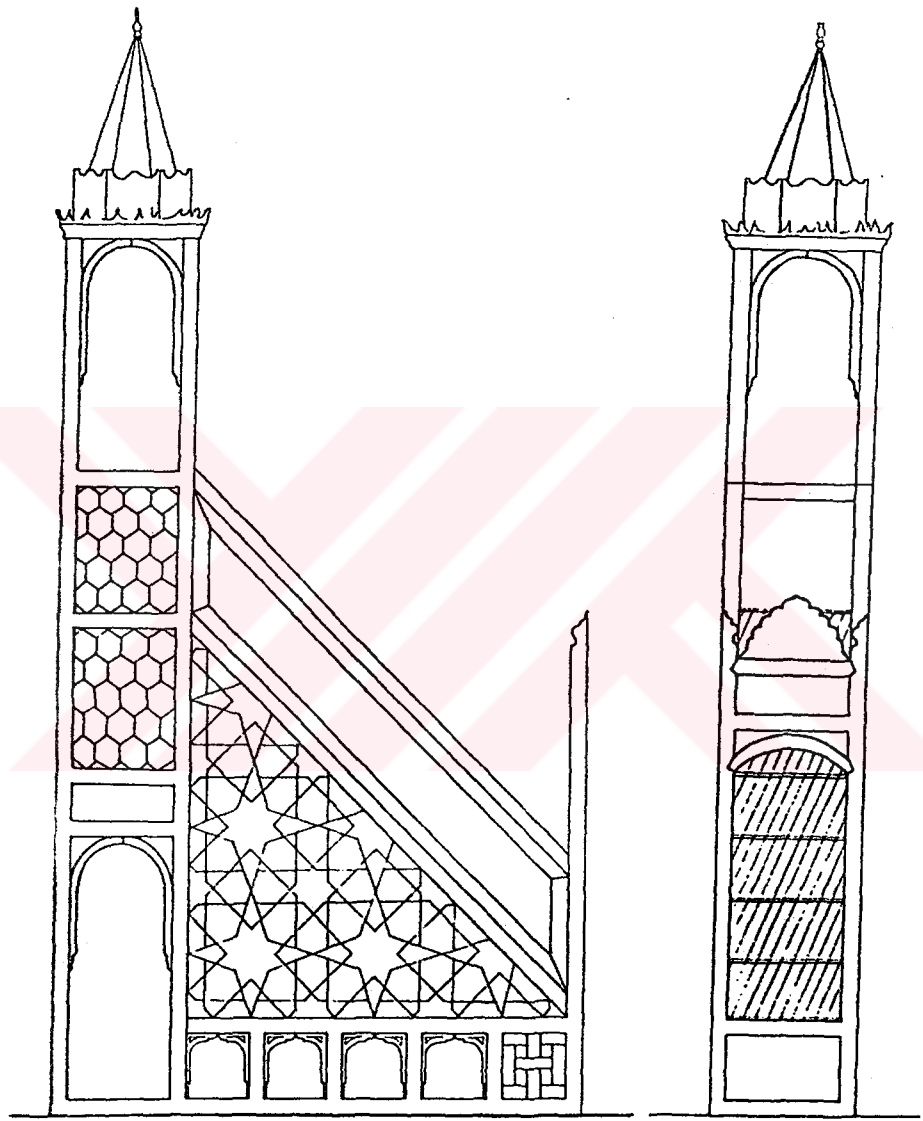
Desen 20: Kastamonu, Sinanbey Camii
kapı binisi üst kısmı.

Desen 21: Kastamonu, Sinanbey
Camii kapısı bini Kesiti.

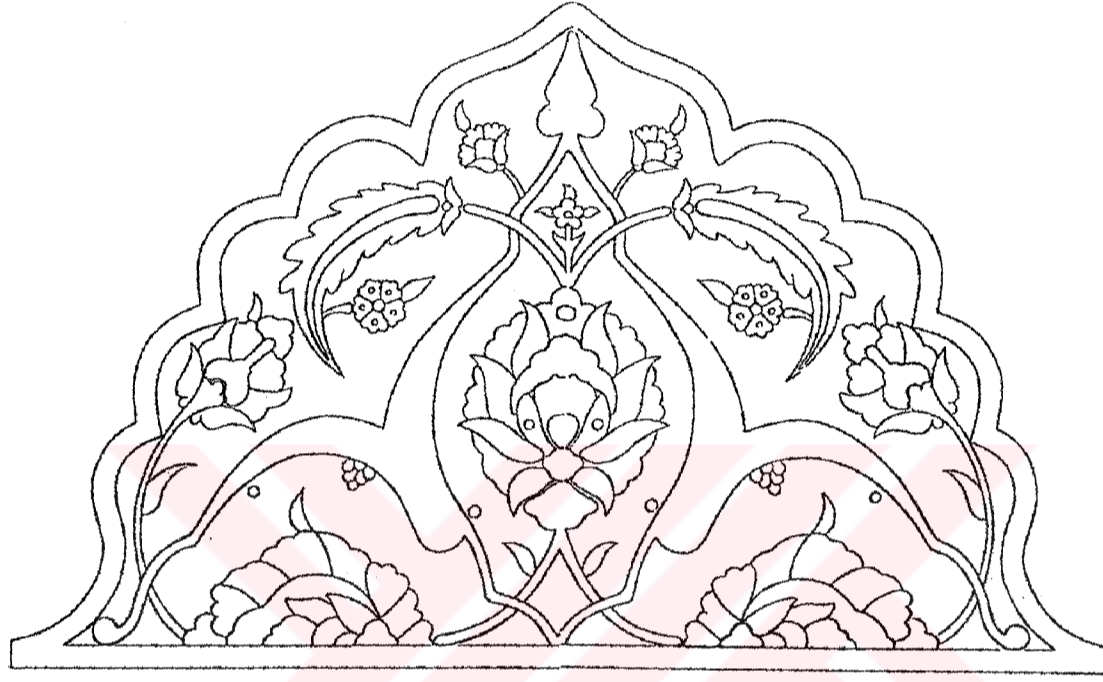
Desen 22: Kastamonu, Sinan-
bey Camii kapısı bezeme
parçalarının kenetlenme
kesiti.

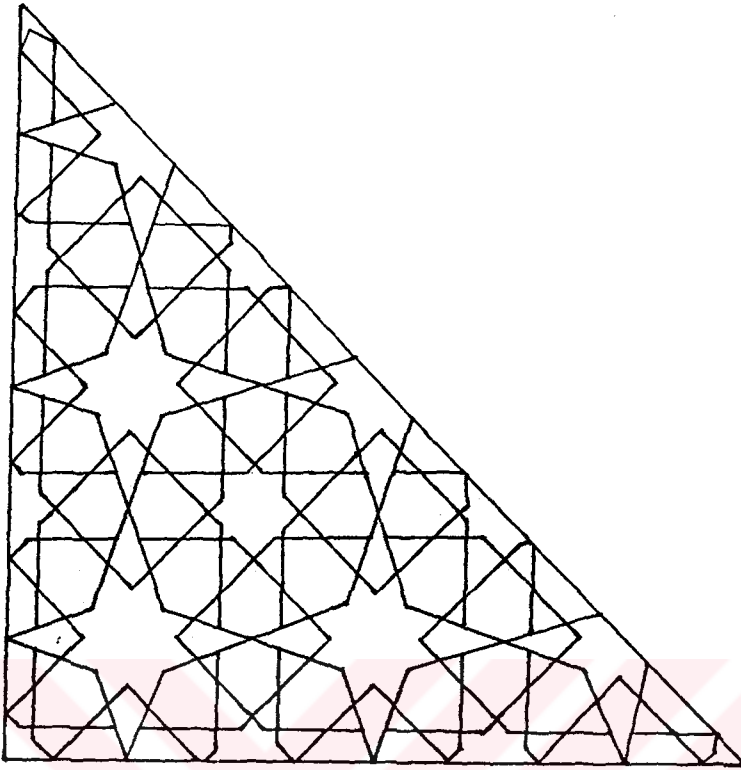
Ölçek: 1/40

KASTAMONU ŞÂBAN-I VELÎ CAMİİ MİNBERİ

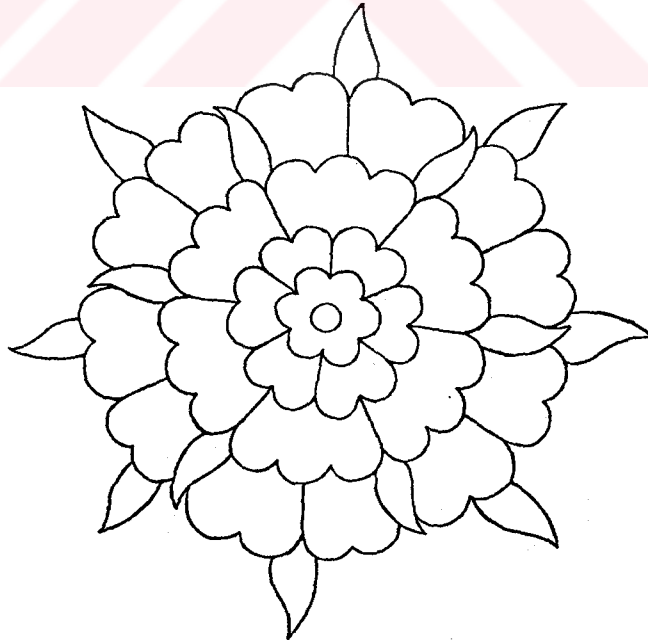
Plân no: 5

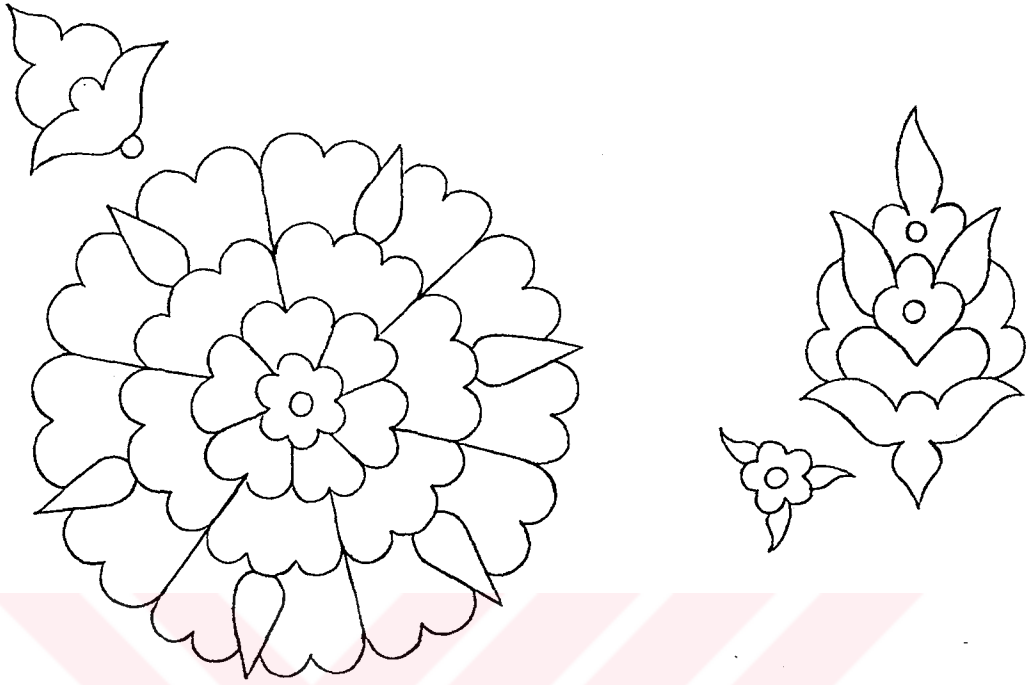
Desen 23: Kastamonu, Şâban-ı Velî Camii minber kapısı taç bezemesi. .

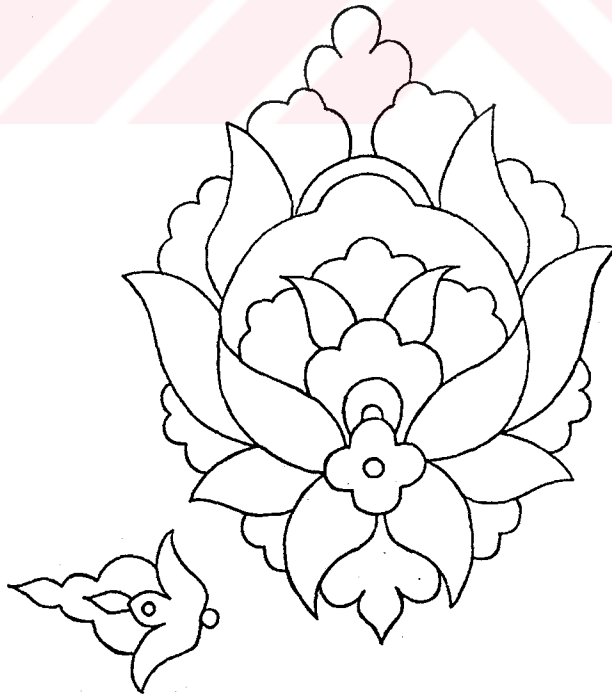
Desen 24: Kastamonu, Şâban-ı Velî Camii minberi yan aynalık geometrik bezeme kompozisyonu.

Desen 25: Kastamonu, Şâban-ı Velî Camii minberi yan aynalık motiflerinden.

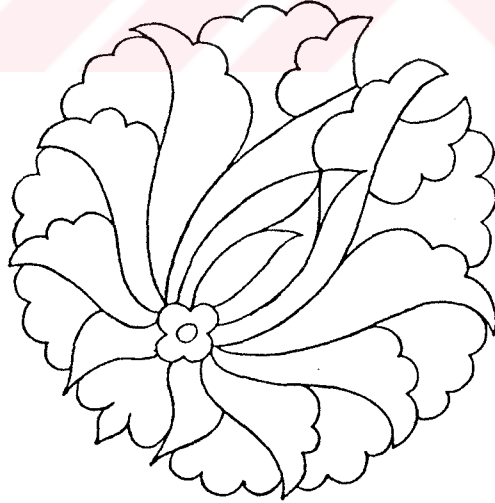
Desen 26: Kastamonu, Şâban-ı Velî Camii minberi yan aynalık motiflerinden.

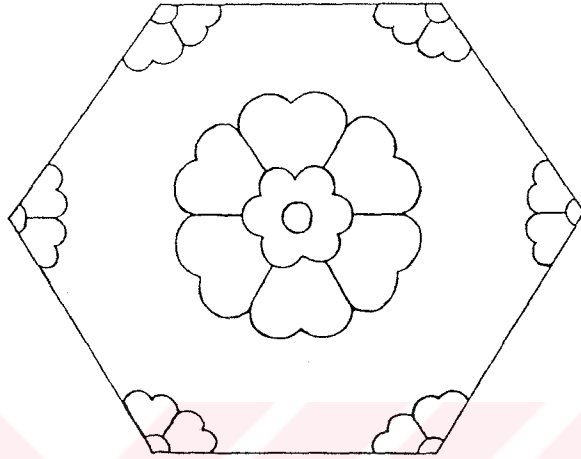
Desen 27: Kastamonu, Şâban-ı Velî Camii minberi yan aynalık motiflerinden.

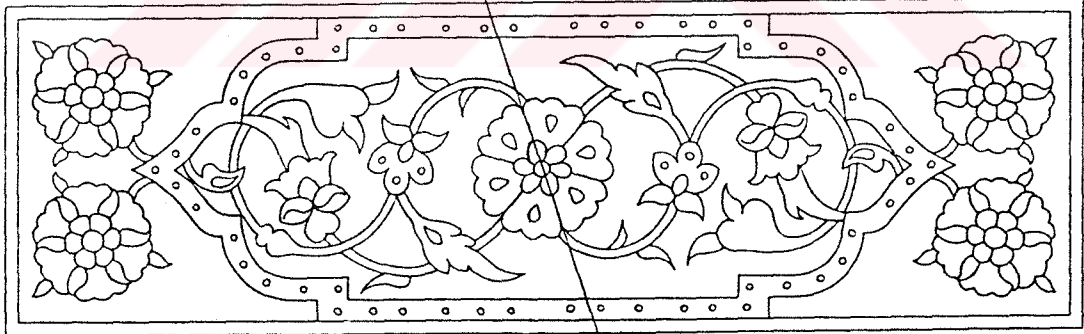
Desen 28: Kastamonu, Şâban-ı Velî Camii minberi yan aynalık motiflerinden.

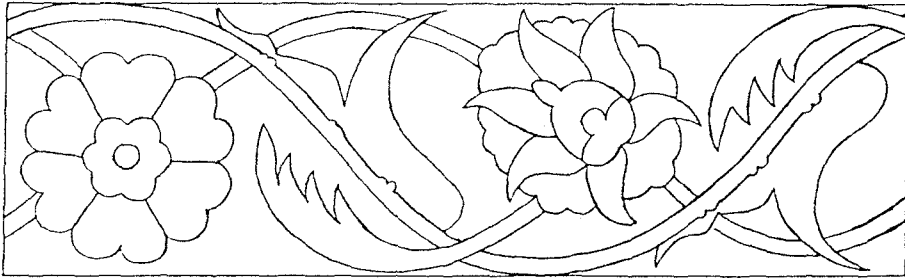
Desen 29: Kastamonu, Şâban-ı Velî Camii minberi yan aynalık motiflerinden.

Desen 30: Kastamonu, Şâban-ı Velî Camii minberi sahanlık altı bezemesi.

Desen 31: Kastamonu, Şâban-ı Velî Camii minberi dolap üstü bezeme panosu.

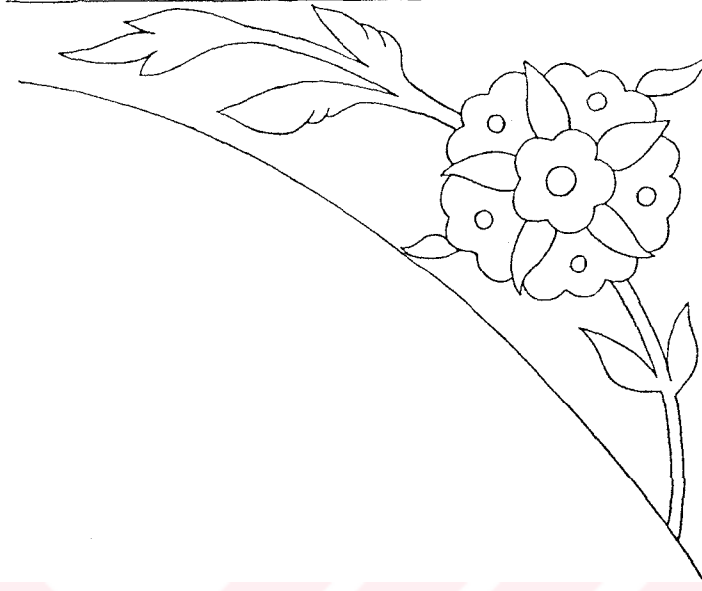
Desen 32: Kastamonu, Şâban-ı Velî Camii minberi korkuluk bordürü.

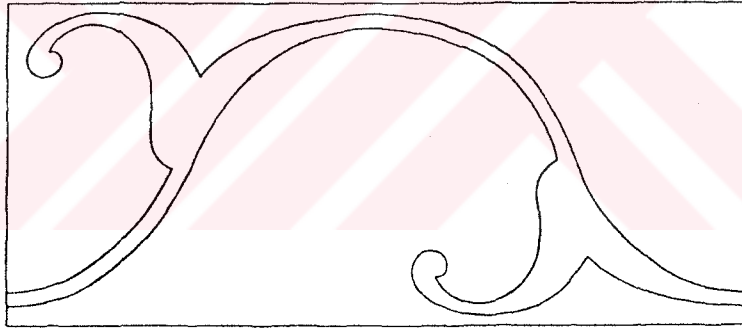
Desen 33: Kastamonu, Şâban-ı Velî Camii minberi yan aynalık bordürü.

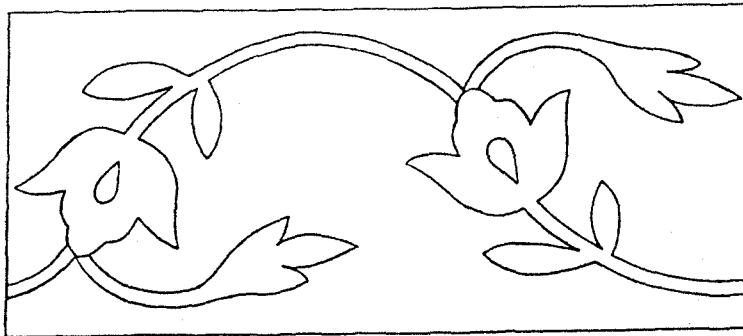
Desen 34: Kastamonu Şâban-ı Velî Camii minberi dolap kemer köşeliği motifi.

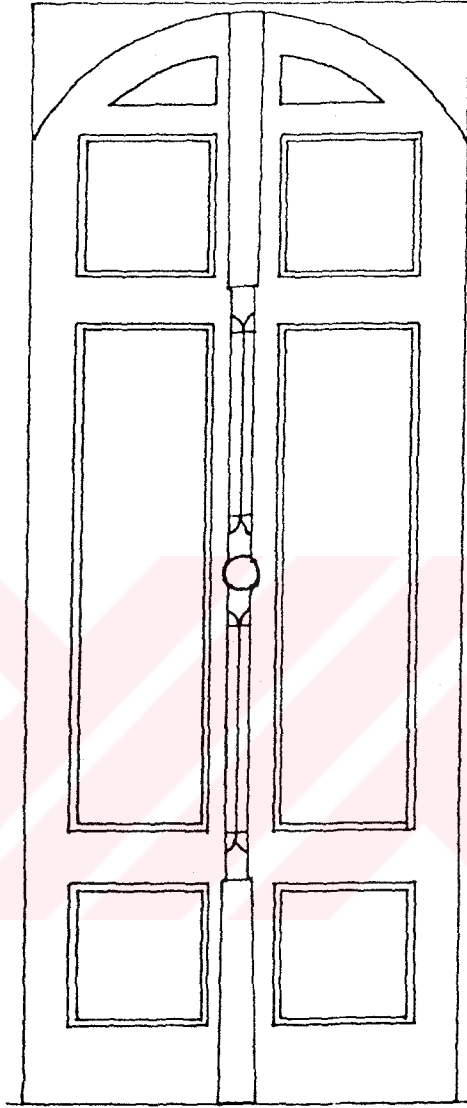
Desen 35: Kastamonu, Şâban-ı Velî Camii minberi kapı kemeri köşeliği motifi.

Desen 36: Kastamonu, Şâban-ı Velî Camii minberi birinci kat kapı sögesi bordürü.

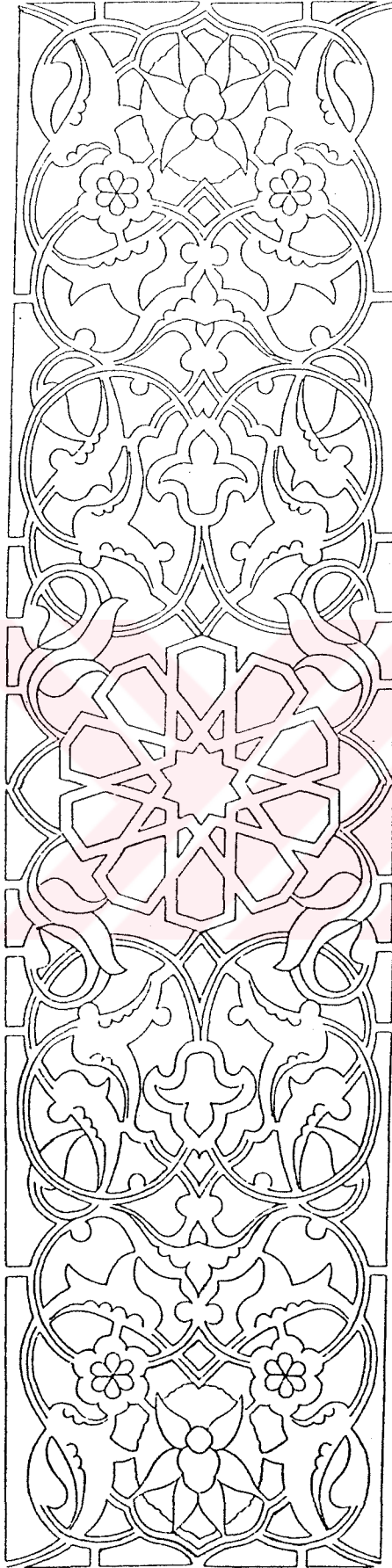

Desen 37: Kastamonu, Şâban-ı Velî Camii minberi ikinci kat kapı sögesi bordürü.

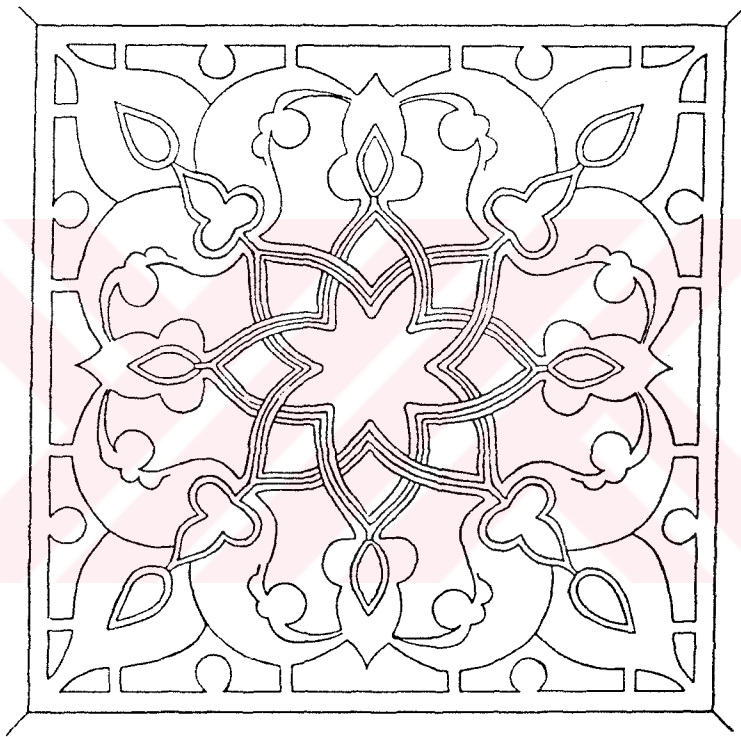

Ölçek: 1/10

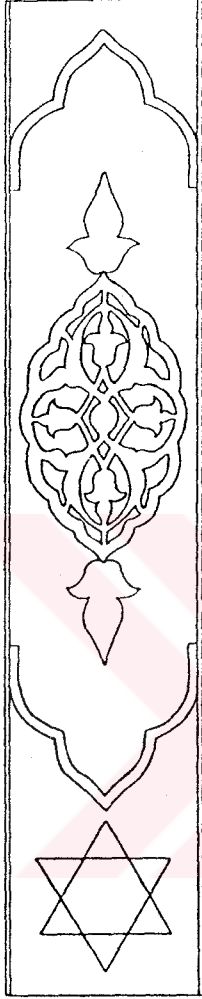
KASTAMONU ŞÂBAN-I VELÎ CAMİİ MİNBER KAPISI
Plân no: 6

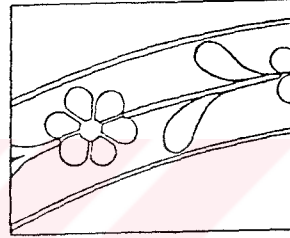
Desen 38: Kastamonu Şâban-ı Velî
Cami minber kapısı orta pano be-
zemesi.

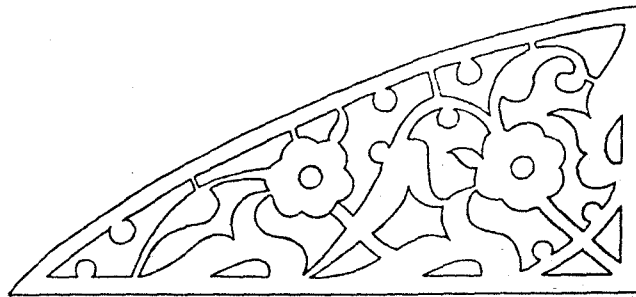
Desen 39: Kastamonu, Şâban-ı Veli Camii minber kapısı alt pano bezemesi.

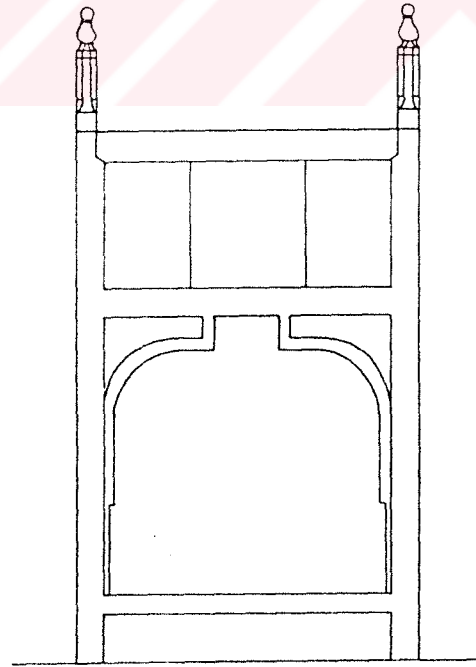
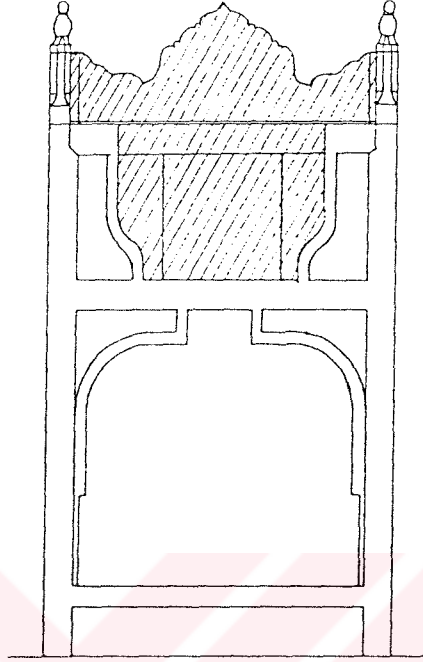
Desen 41: Kastamonu, Şâban-ı Velî Camii minber kapısı dikme bordürü.

Desen 40: Kastamonu, Şâban-ı Velî Camii minber kapısı üst kuşak bordürü.

Desen 42: Kastamonu, Şâban-ı Velî Camii minber kapısı üst bezeme panosu.

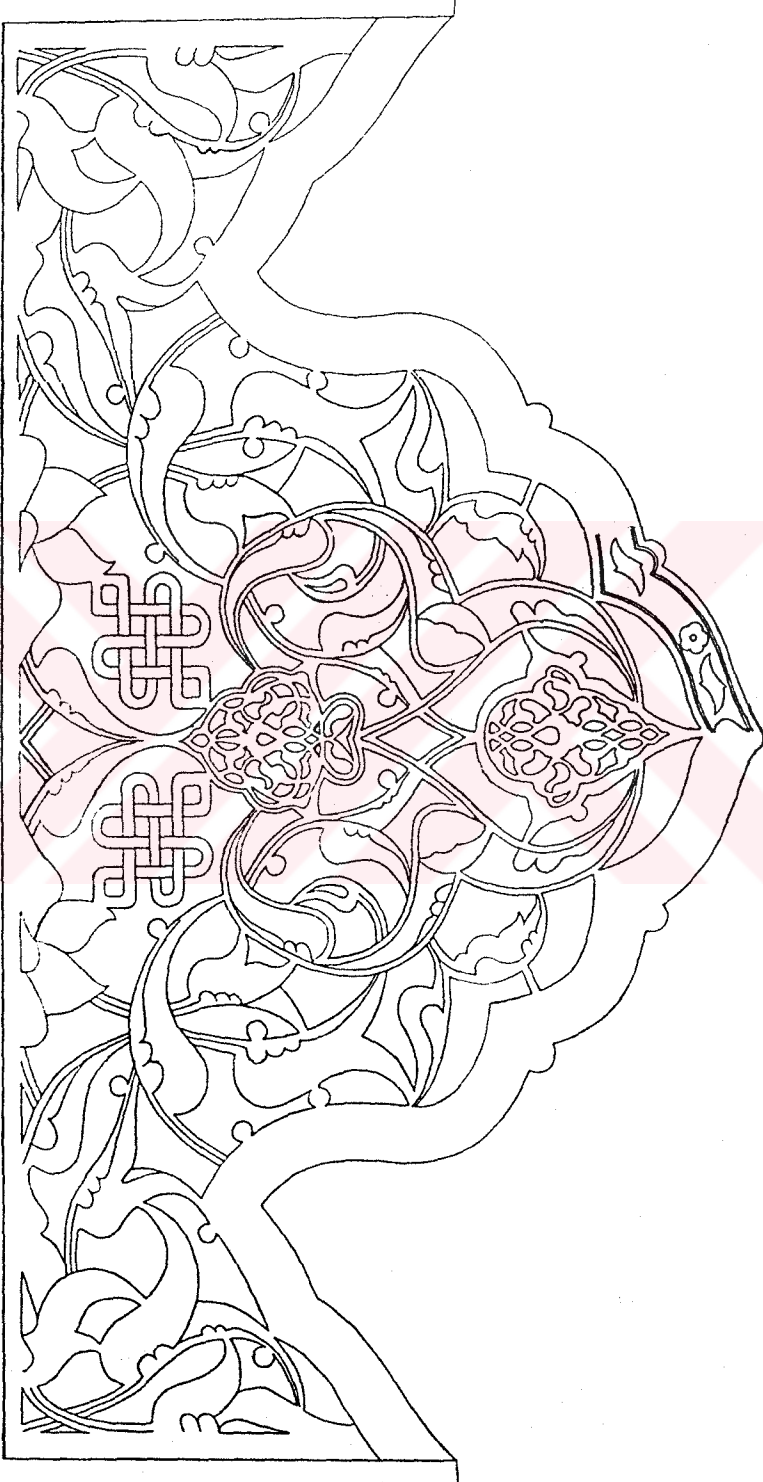

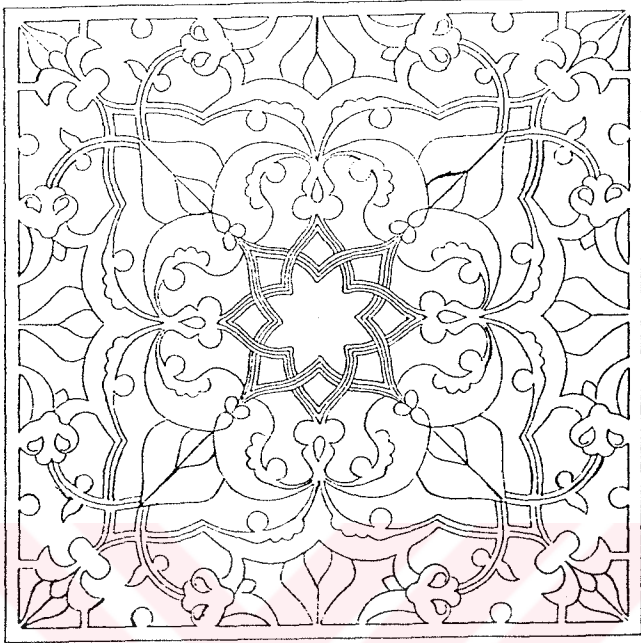
Ölçek: 1/20

KASTAMONU ŞÂBAN-I VELÎ CAMİİ VÂİZ KURSUSU

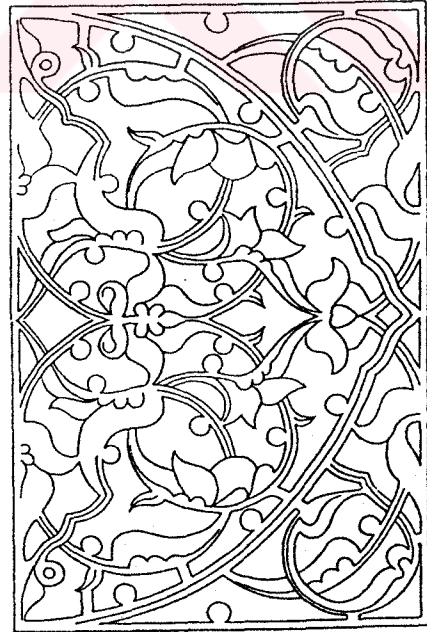
Plân no: 7

Desen 43: Kastamonu, Şaban-ı Velî Camii vâz kürsüsü taç kısmı.

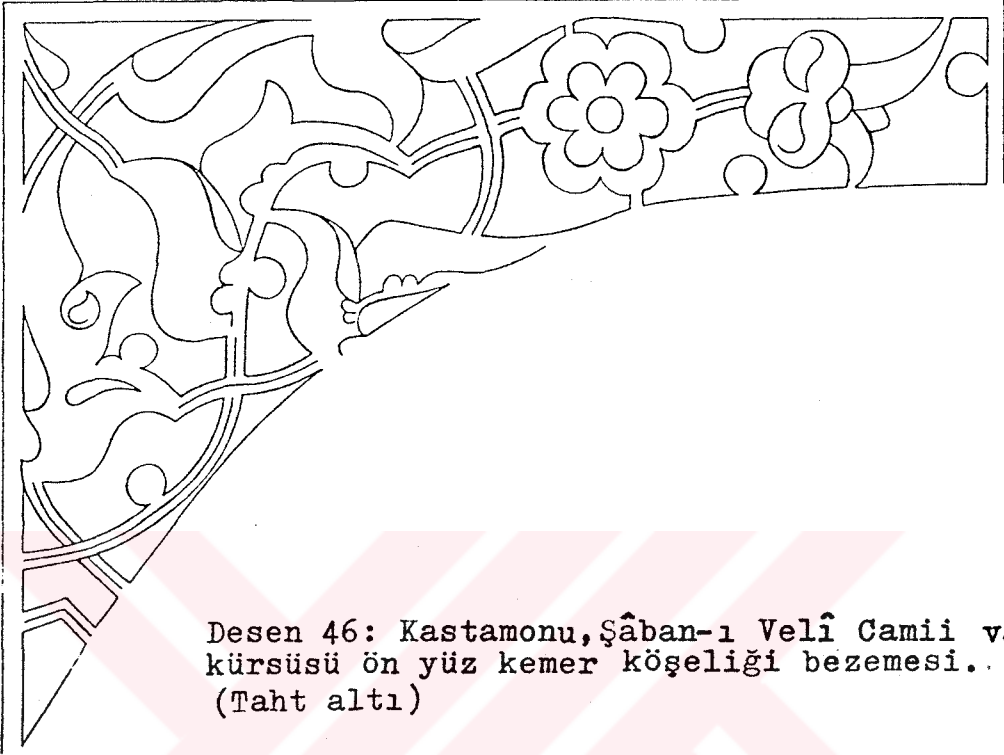

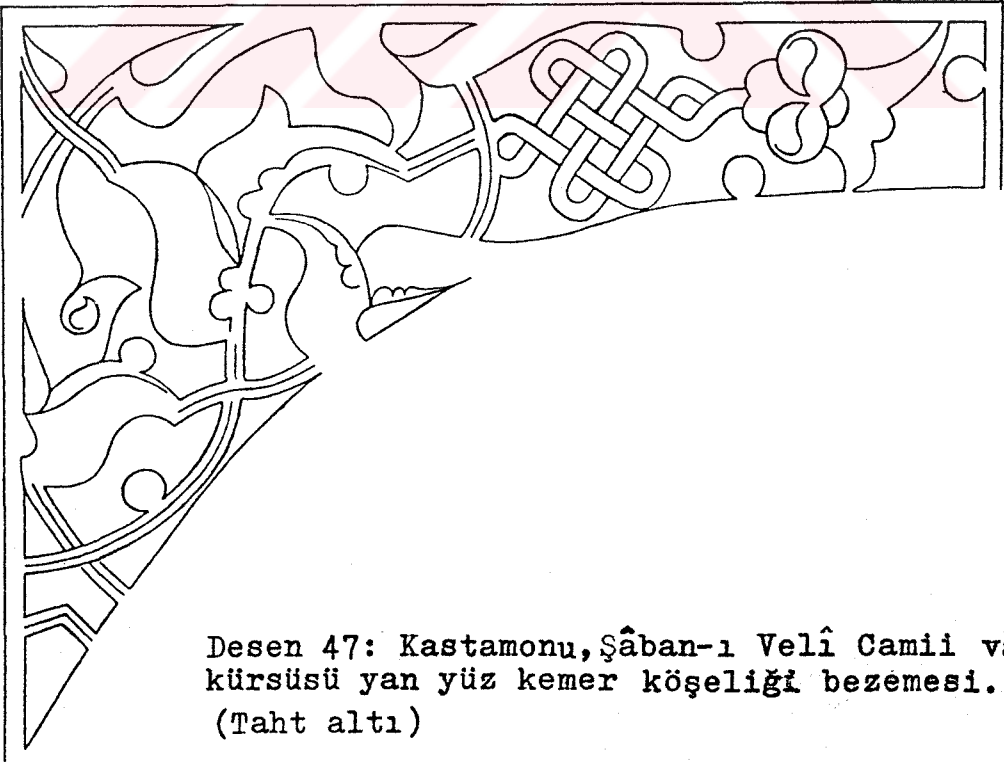
Desen 44: Kastamonu, Şâban-ı Velî Camii vâiz kürsüsü taht kısmı orta bezeme panosu.

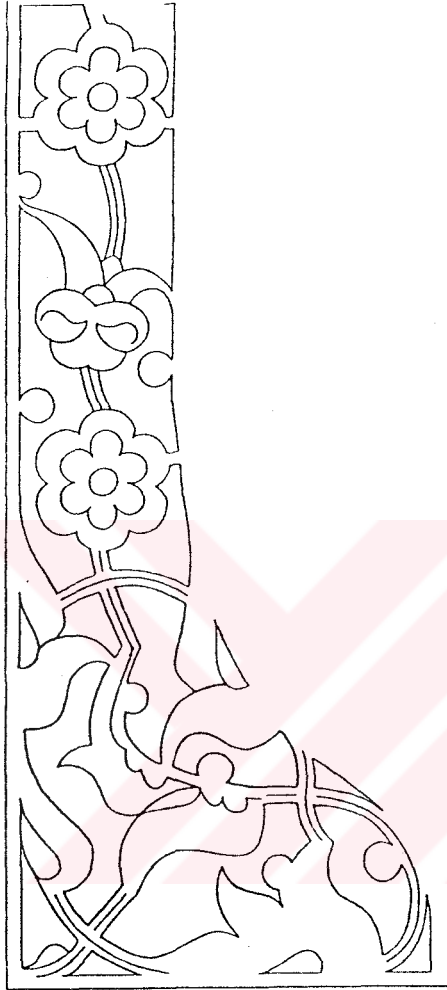
Desen 45: Kastamonu, Şâban-ı Velî Camii vâiz kürsüsü taht kısmı yan bezeme panosu.

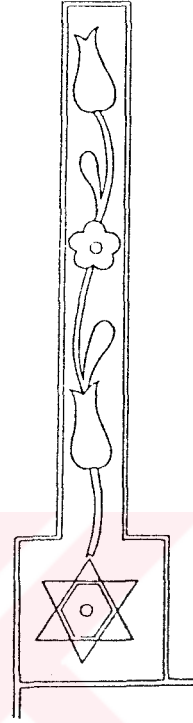
Desen 46: Kastamonu, Şâban-ı Velî Camii vâız kürsüsü ön yüz kemer köşeliği bezemesi..
(Taht altı)

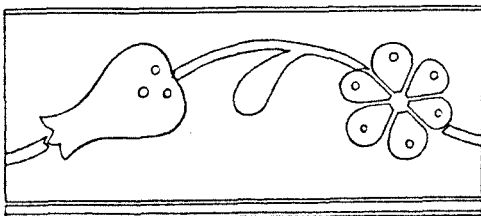
Desen 47: Kastamonu, Şâban-ı Velî Camii vâız kürsüsü yan yüz kemer köşeliği bezemesi..
(Taht altı)

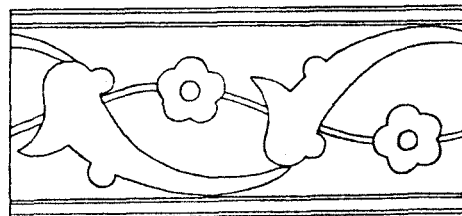
Desen 49: Kastamonu, Şâban-1 Veli Camii vâiz kürsüsü taht altı kemer köşeliği bezemesi.

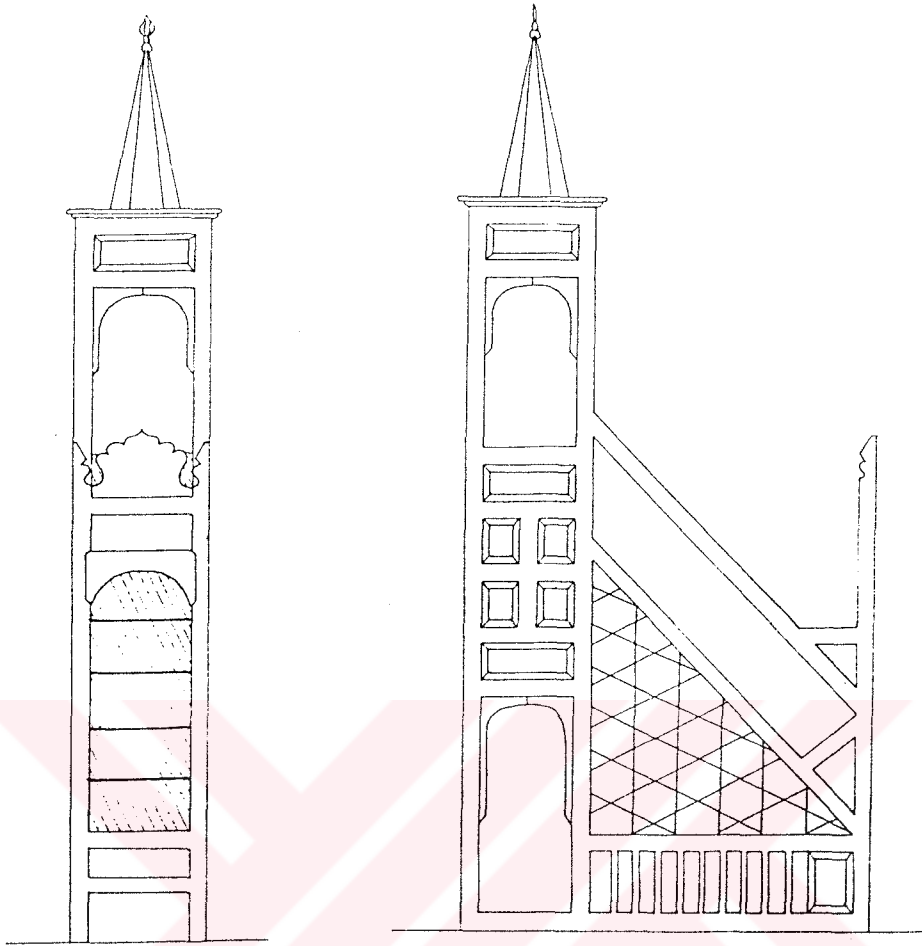
Desen 48: Kastamonu, Şâban-1 Veli Camii vâiz kürsüsü direk başlığı bezemesi.

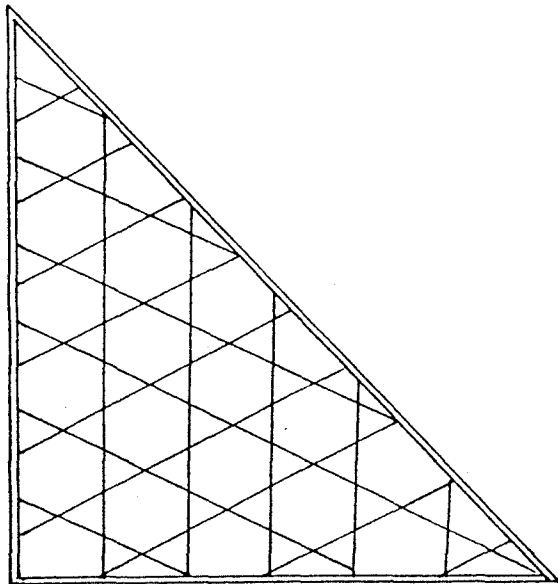
Desen 50: Kastamonu, Şâban-1 Veli Camii vâiz kürsüsü taht altı bordürü.

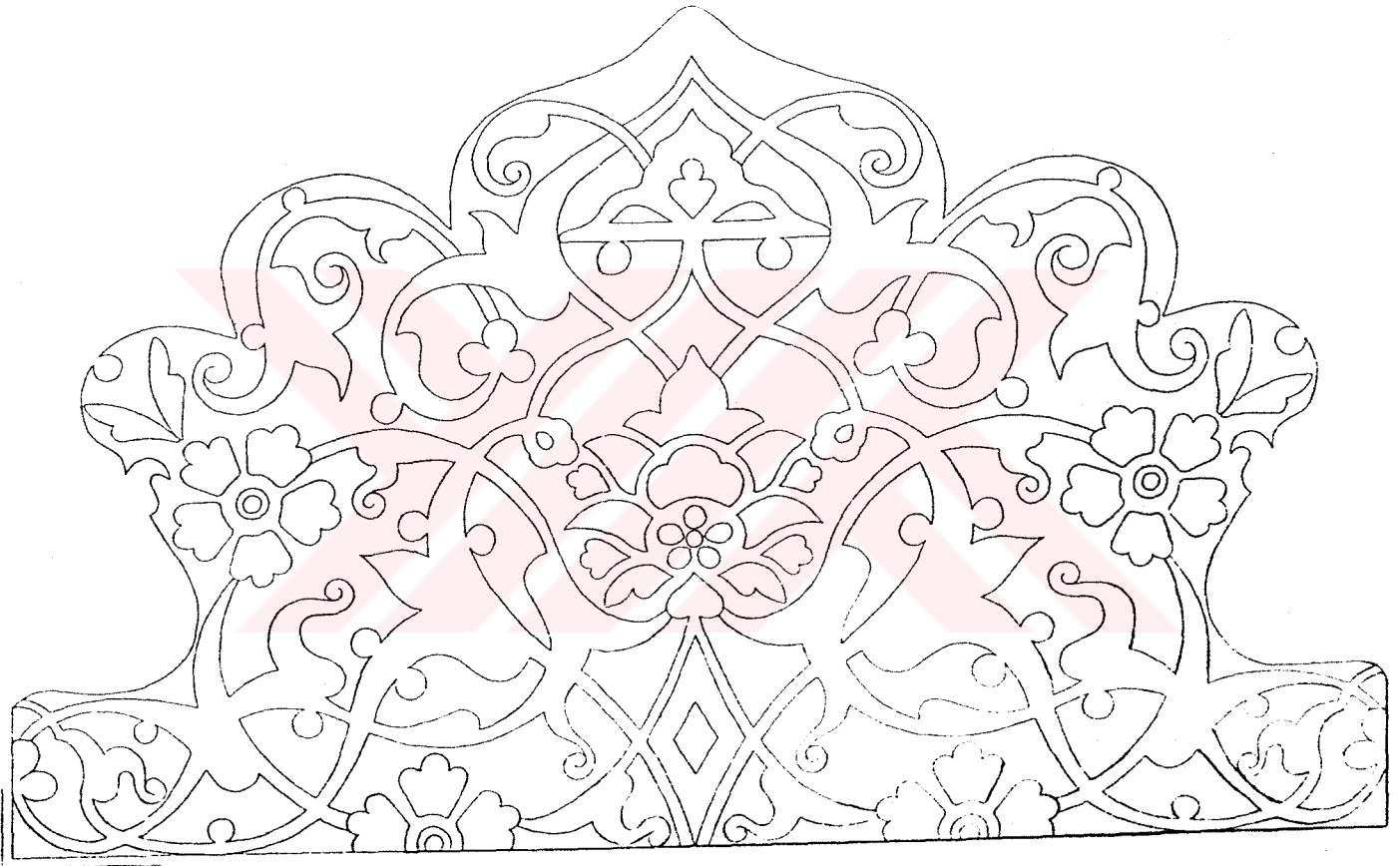
Desen 51: Kastamonu, Şâban-1 Veli Camii vâiz kürsüsü taht kısmı bordürü.

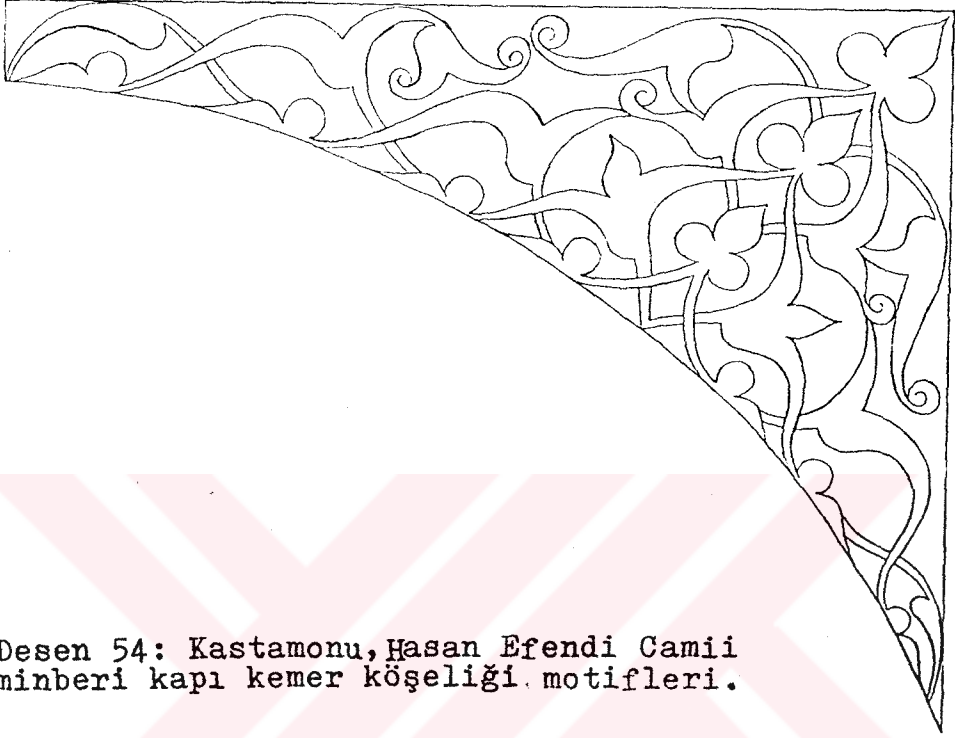
Ölçek: 1/40
KASTAMONU HASAN EFENDİ CAMİİ MİNBERİ
Plân no: 8

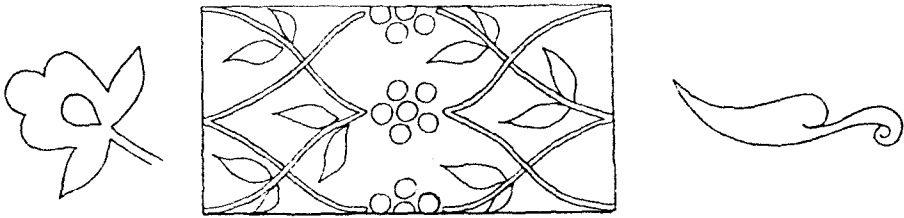
Desen 52: Kastamonu, Hasan Efendi
Cami minberi yan aynalık geomet-
rik düzeni.

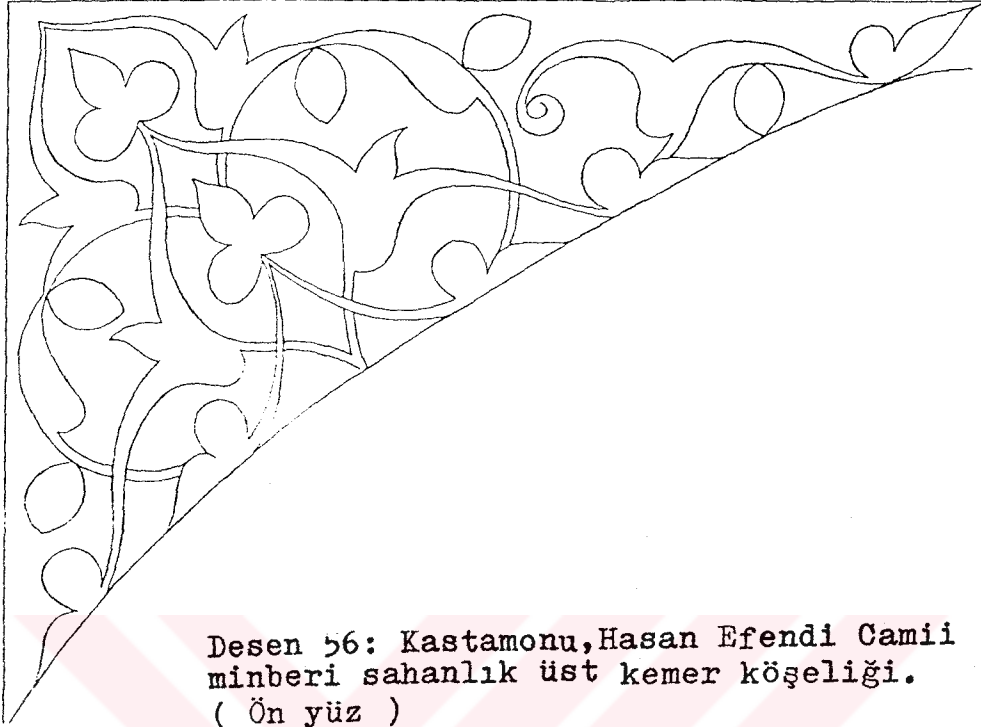
Desen 53: Kastamonu, Hasan Efendi Camii minberi kapı taç bezemesi.

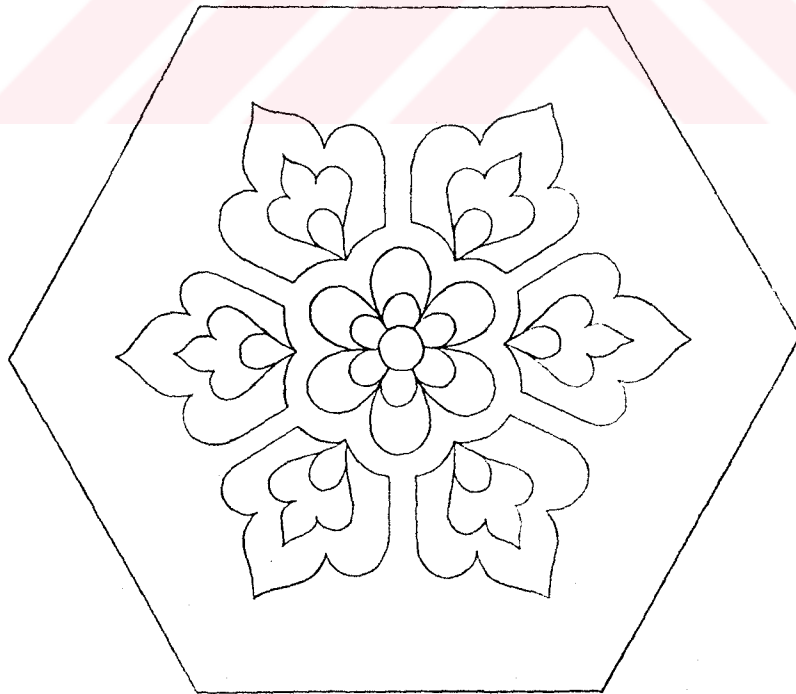
Desen 54: Kastamonu, Hasan Efendi Camii
minberi kapı kemer köşeliği motifleri.

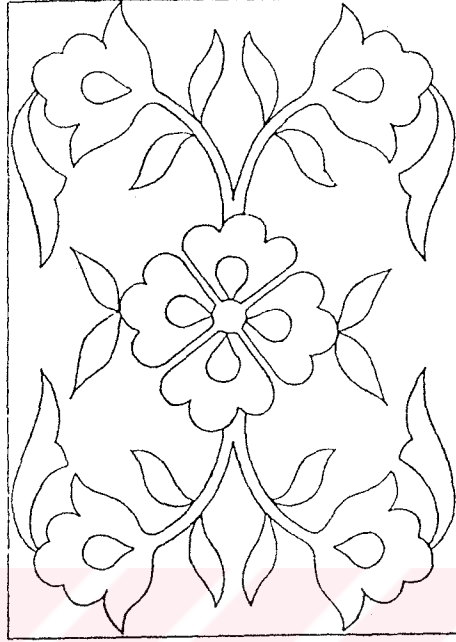
Desen 55: Kastamonu, Hasan Efendi Camii
minberi bordürü.

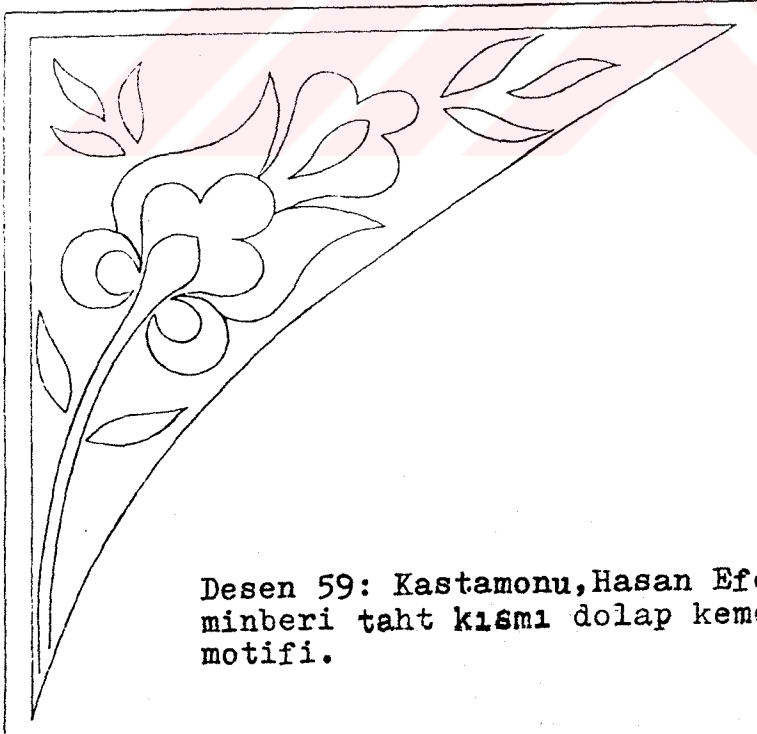
Desen 56: Kastamonu, Hasan Efendi Camii
minberi sahanlık üst kemer köşeliği.
(Ön yüz)

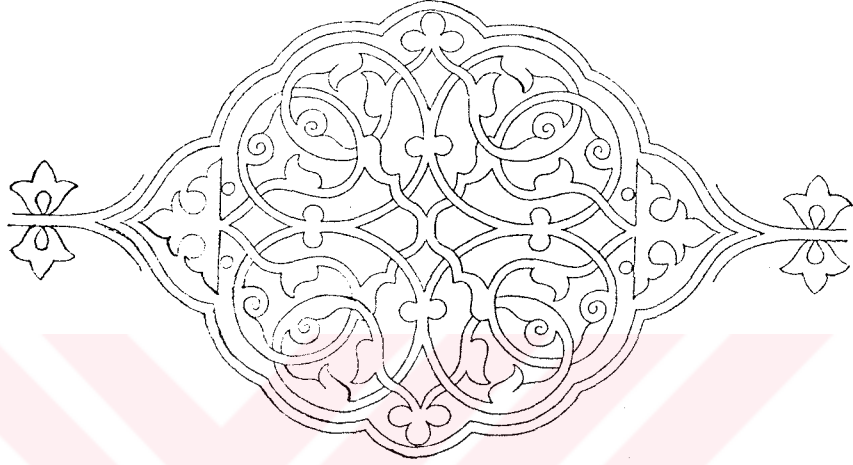
Desen 57: Kastamonu, Hasan Efendi Camii min-
beri yan aynalık bezemesi.

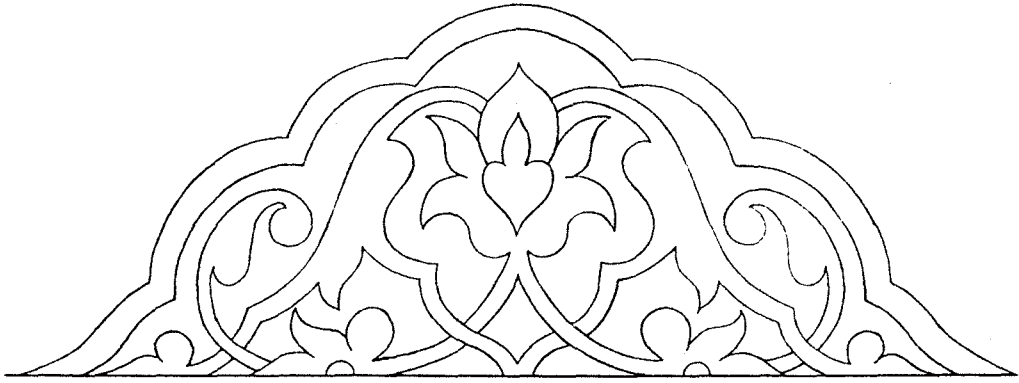
Desen 58: Kastamonu, Hasan Efendi Camii minberi sahanlık altı bezeme panosu.

Desen 59: Kastamonu, Hasan Efendi Camii minberi taht kısmı dolap kemer köşelikleri motifi.

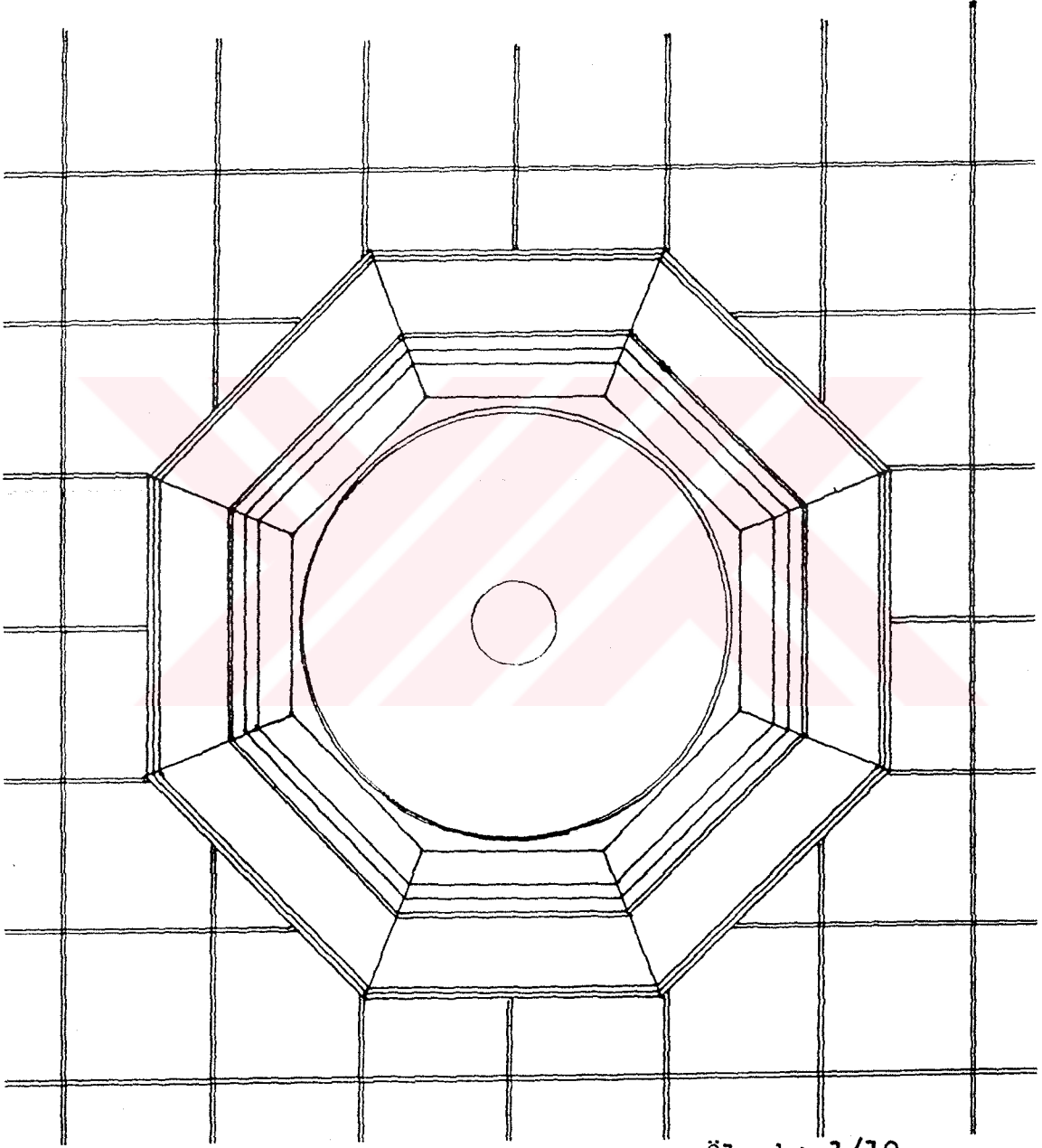

Desen 60: Kastamonu, Hasan Efendi Camii minber korkuluğundaki şemse bezemesi.

Desen 61: Kastamonu, Hasan Efendi Camii minber korkuluk bezemesi.

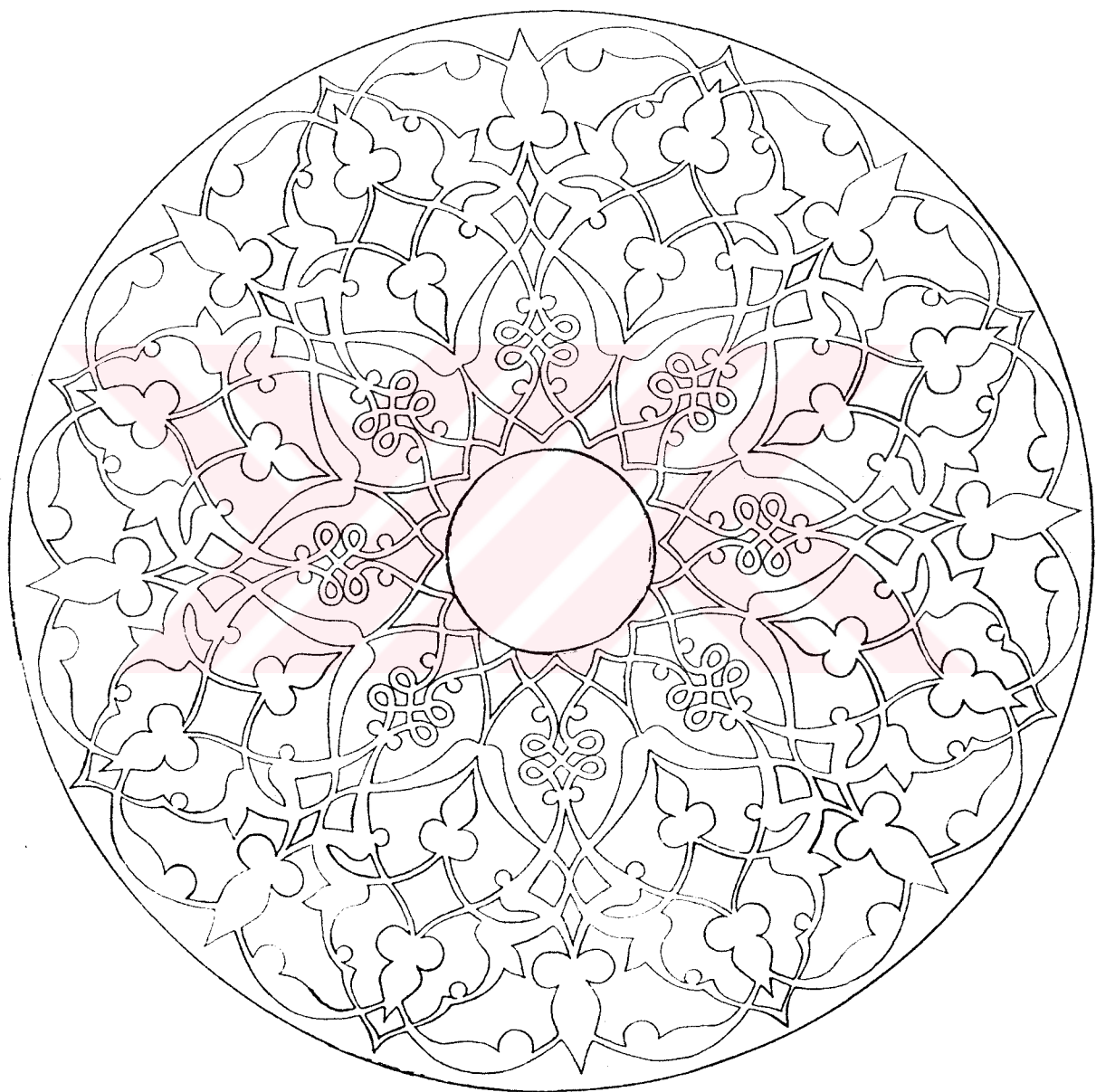
→ KIBLE

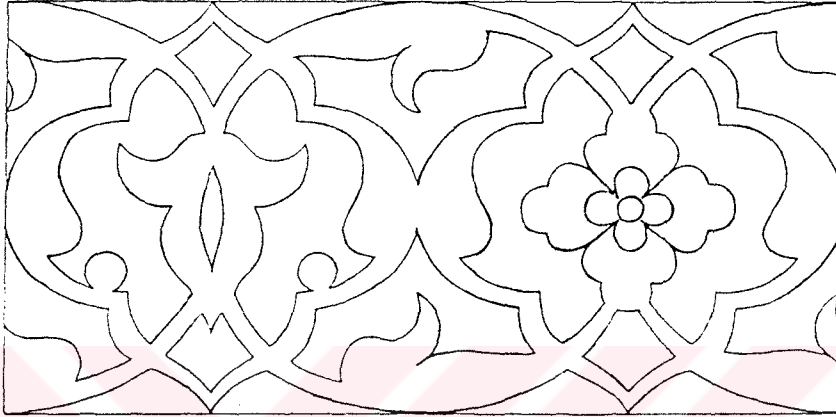
Ölçek: 1/10

KASTAMONU HASAN EFENDİ CAMİİ TAVAN GÖBEĞİ.

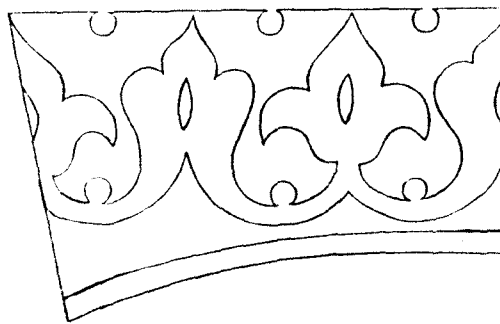
Plân no: 9

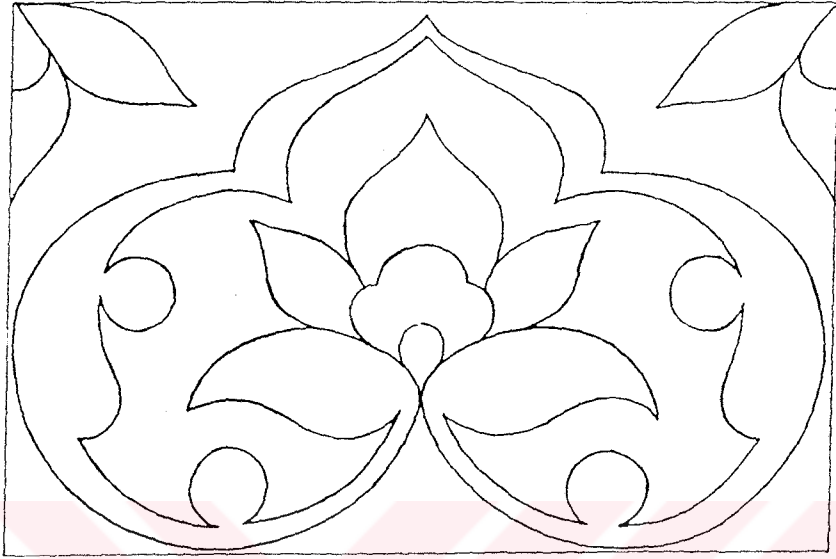
Desen 62: Kastamonu, Hasan Efendi Camii tavan göbeği bezemesi.

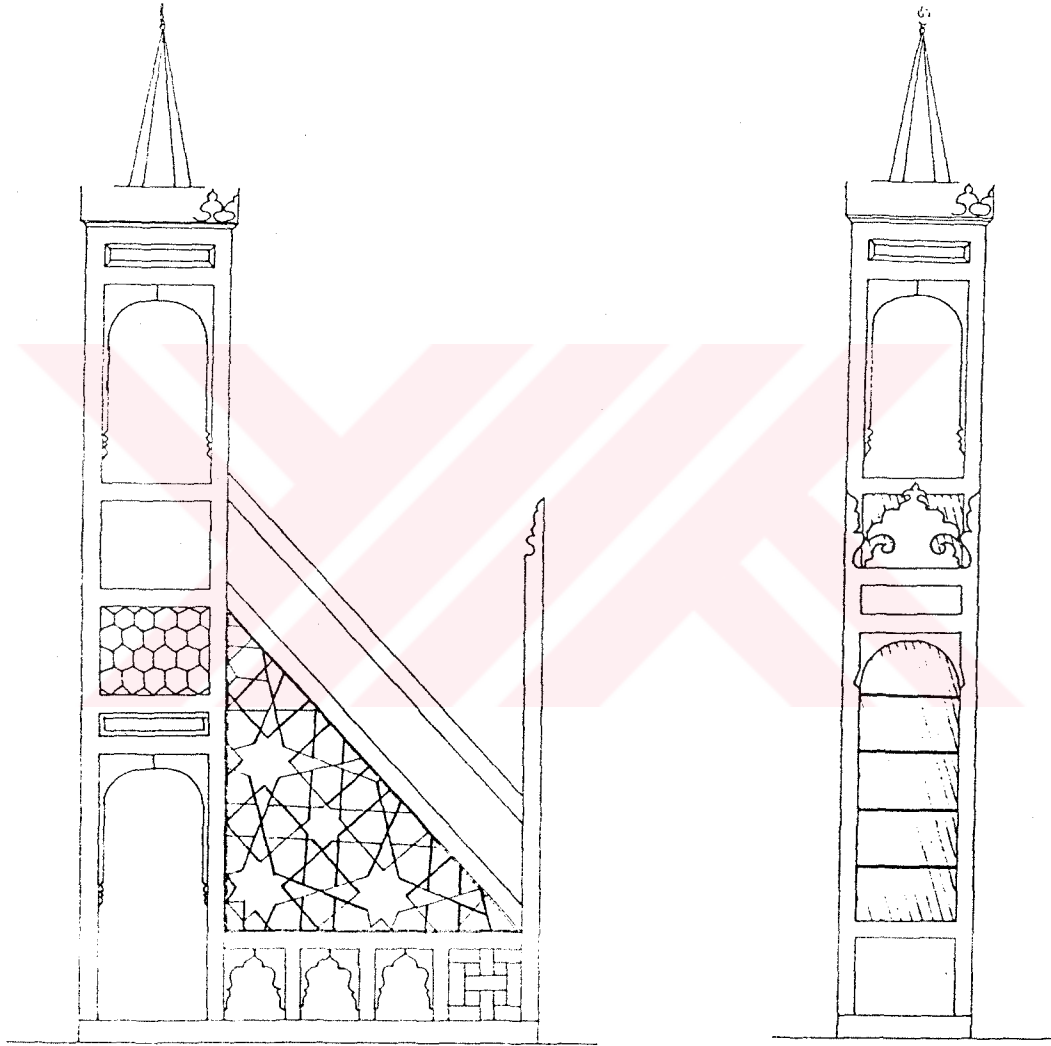
Desen 63: Kastamonu, Hasan Efendi Camii tavan tavan göbeği dış bordürü.

Desen 64: Kastamonu, Hasan Efendi Camii tavan göbeği iç bordürü.

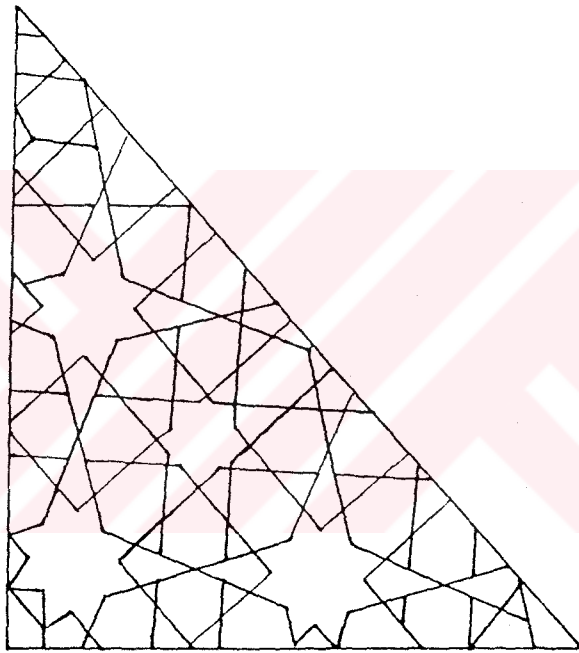
Desen 65: Kastamonu, Hasan Efendi Camii ta-
van bordürü.

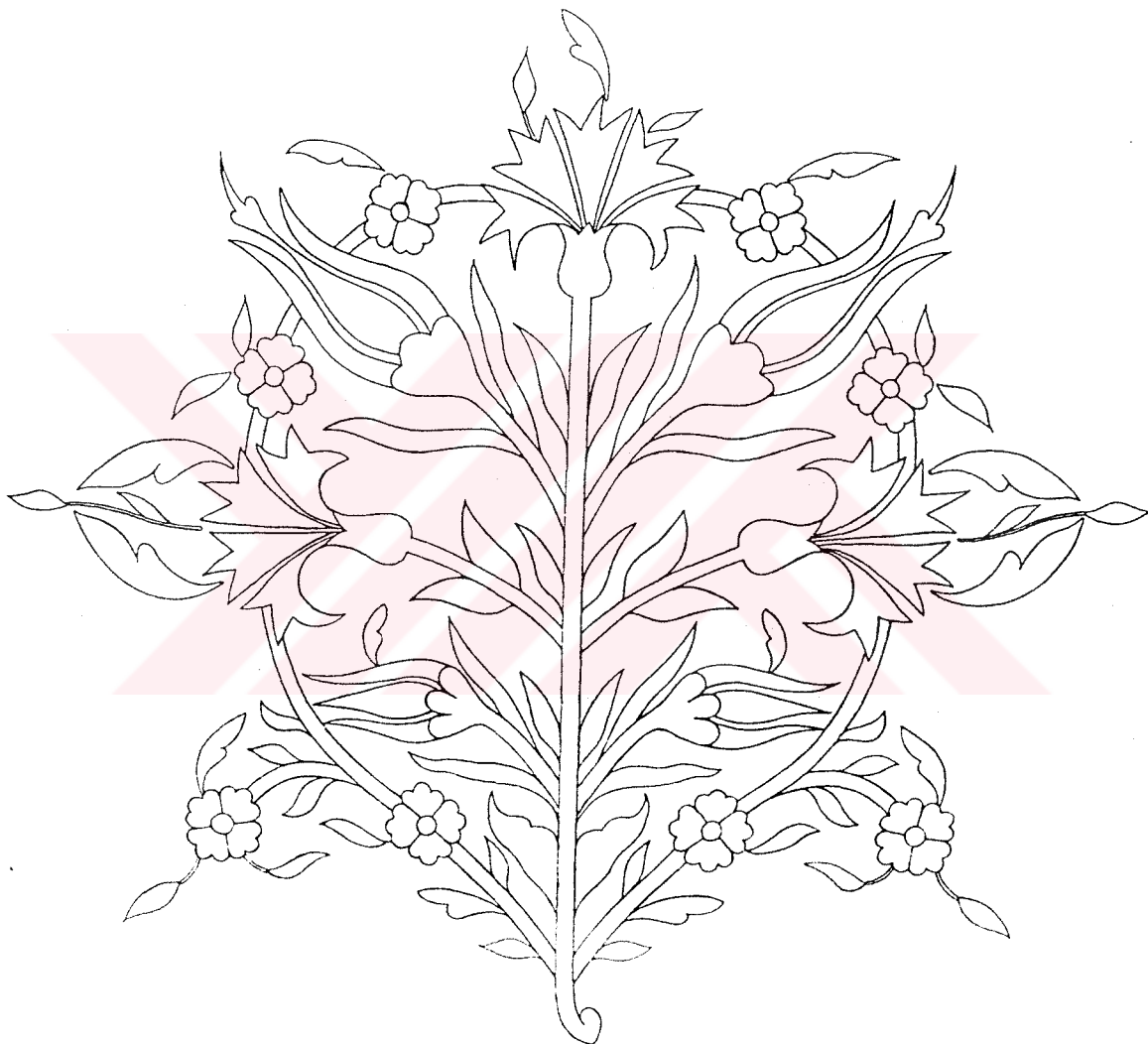
Ölçek: 1/40

KASTAMONU MUSAFAKİH CAMİİ MİNBERİ

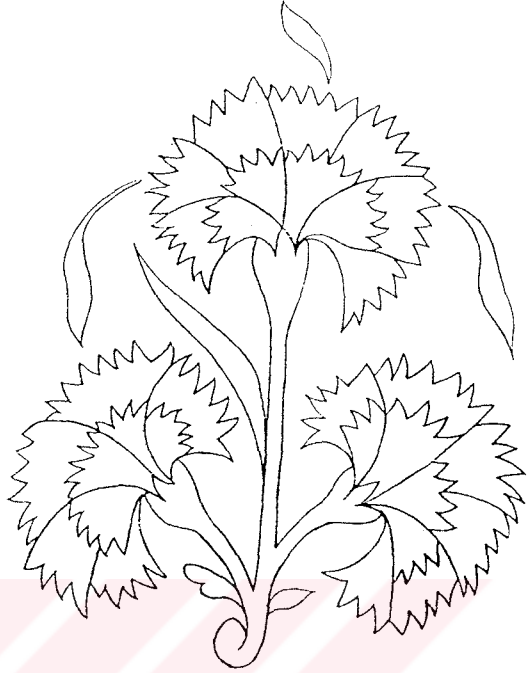
Plân no: 10

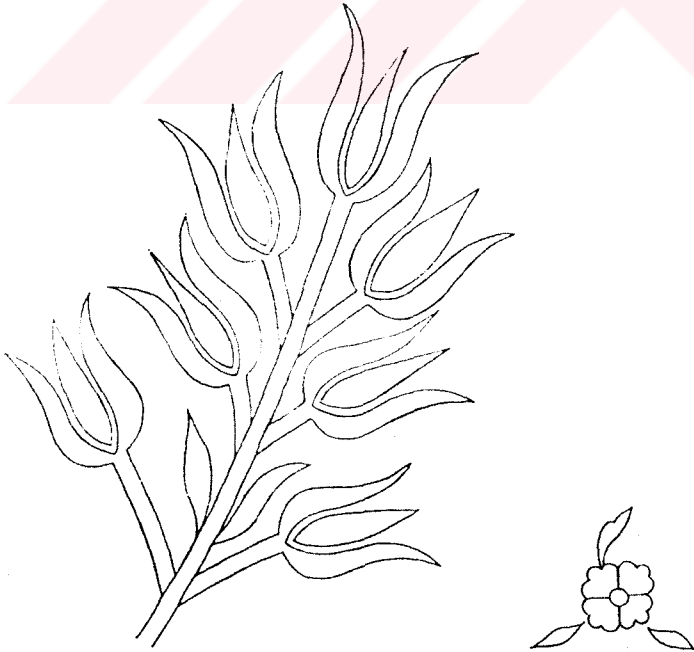
Desen 66: Kastamonu, Musafakih
Cami minberi yan aynalık geo-
metrik kompozisyonu.

Desen 67: Kastamonu, Musafakih Camii minberi yan aynalık motiflerinden.

Desen 68: Kastamonu, Musafakih Camii minberi yan aynalik motiflerinden.

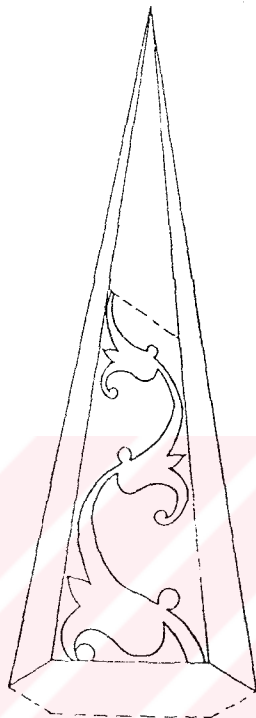
Desen 69: Kastamonu, Musafakih Camii minberi yan aynalik motiflerinden.

Desen 70: Kastamonu, Musafakih Camii minberi yan aynalık motiflerinden.

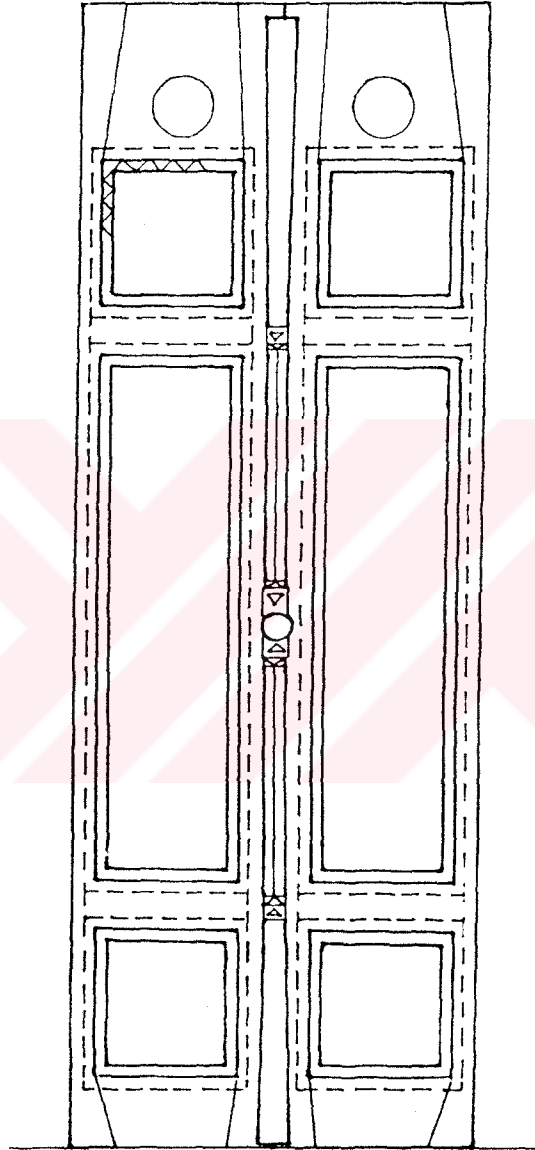
Desen 71: Kastamonu, Musafakih Camii minberi yan aynalık motiflerinden.

Desen 72: Kastamonu, Musafakih
cami minberi kûlah bezemesi.

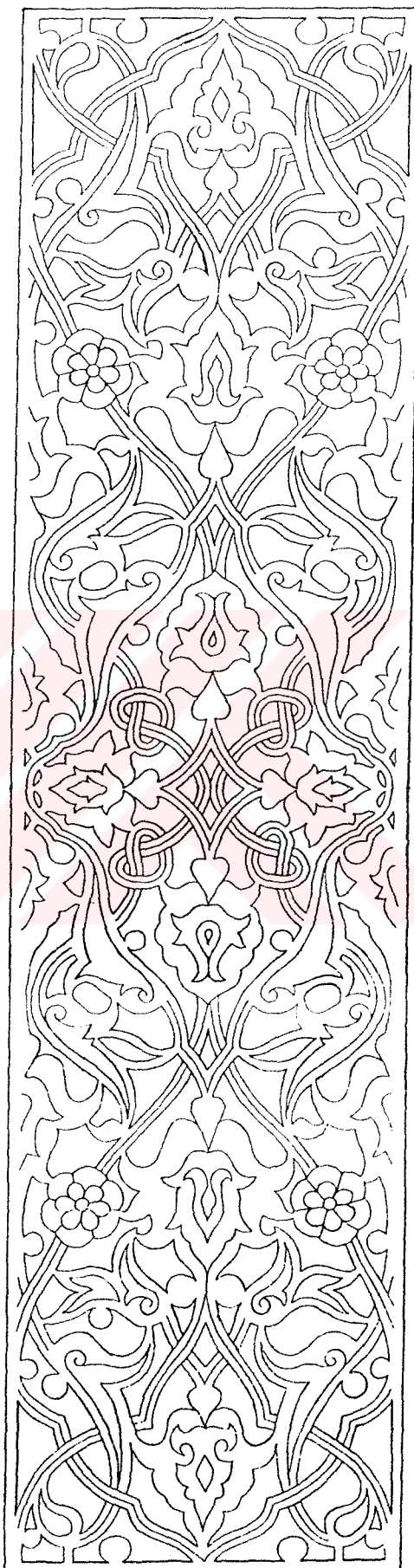
Desen 73: Kastamonu, Musafakih
Cami minberi şerefe bezemesi.

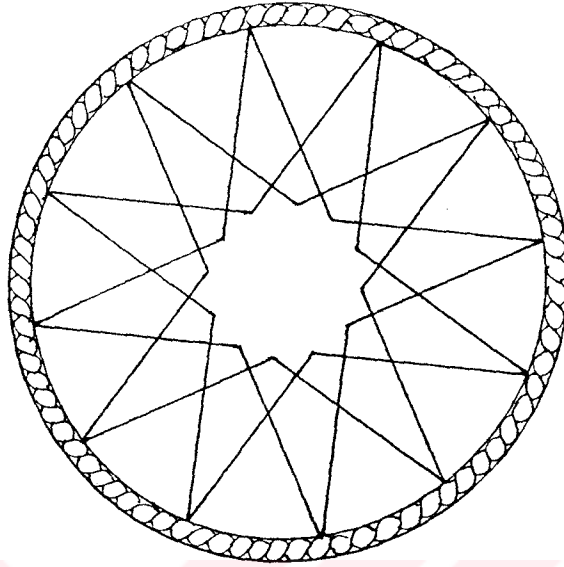
Ölçek: 1/10

KASTAMONU MUSAFAKİH CAMİİ MİNBER KAPISI

Plân no: 11

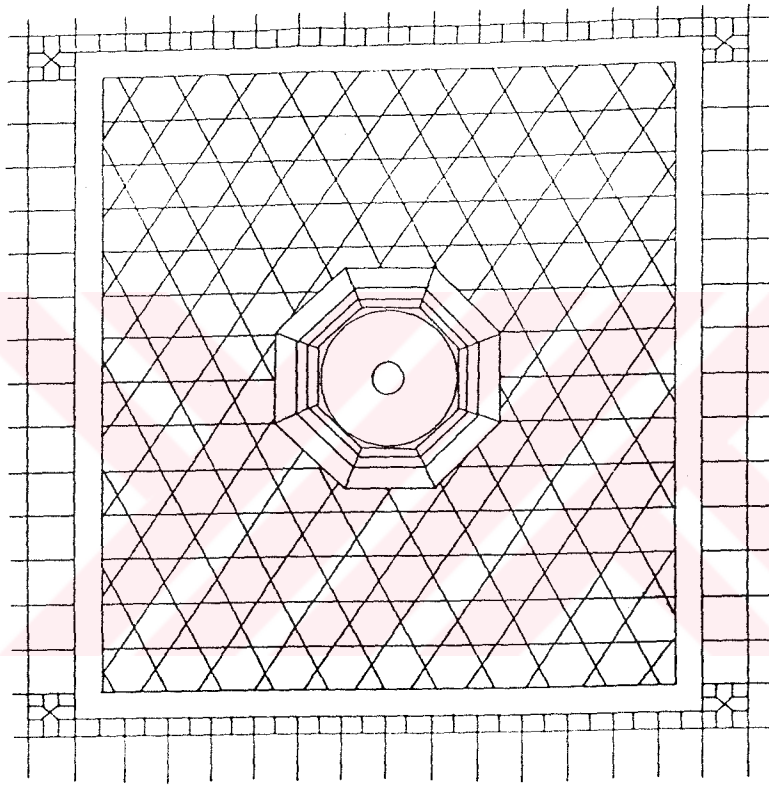
Desen 74: Kastamonu, Musafakih Camii minber kapısı orta pano bezemesi.

Desen 75: Kastamonu, Musafakih Camii minber kapısı üst kısmındaki madalyon.

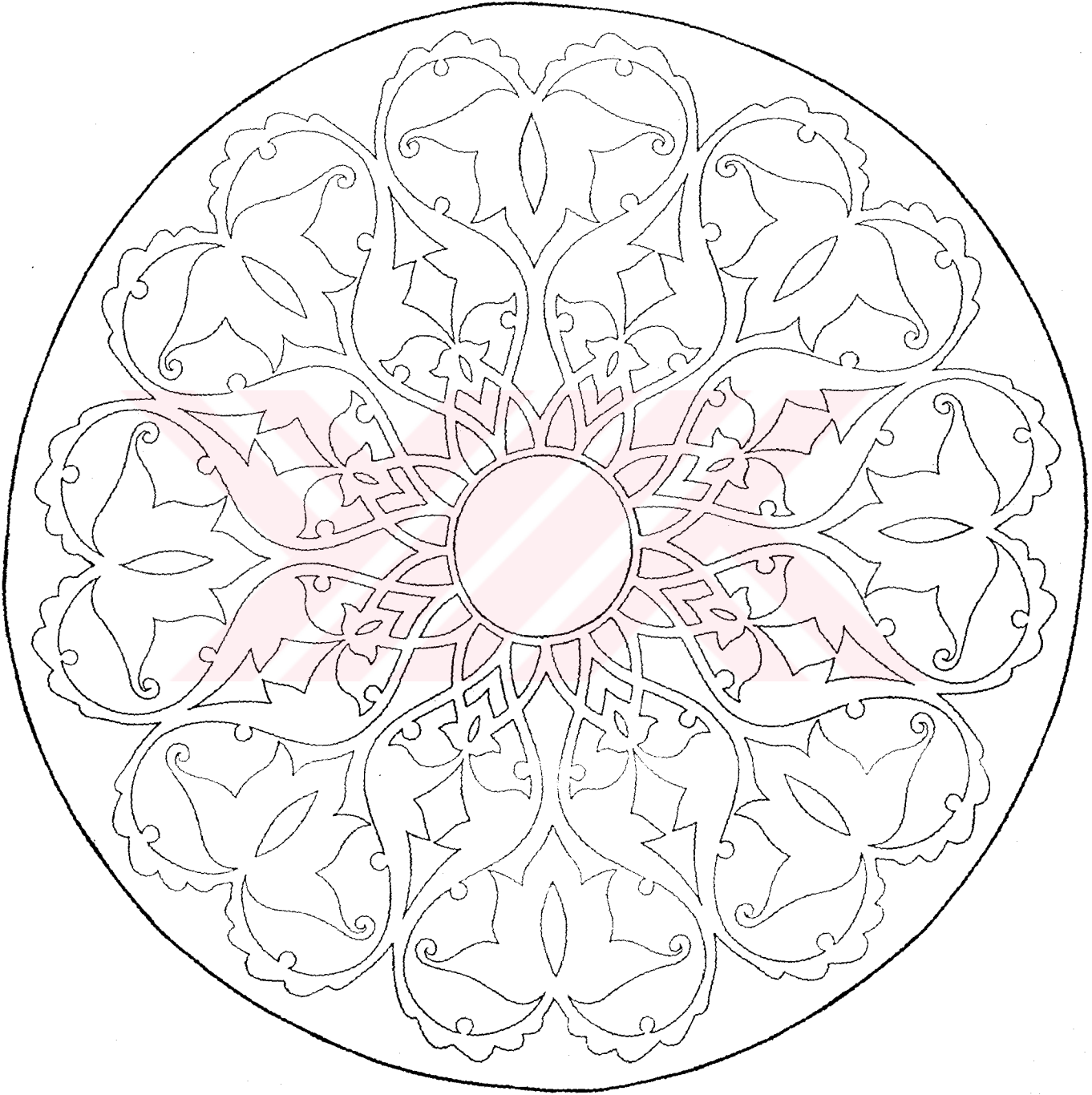
Desen 76: Kastamonu, Musafakih Camii minber kapısı alt pano bezi.

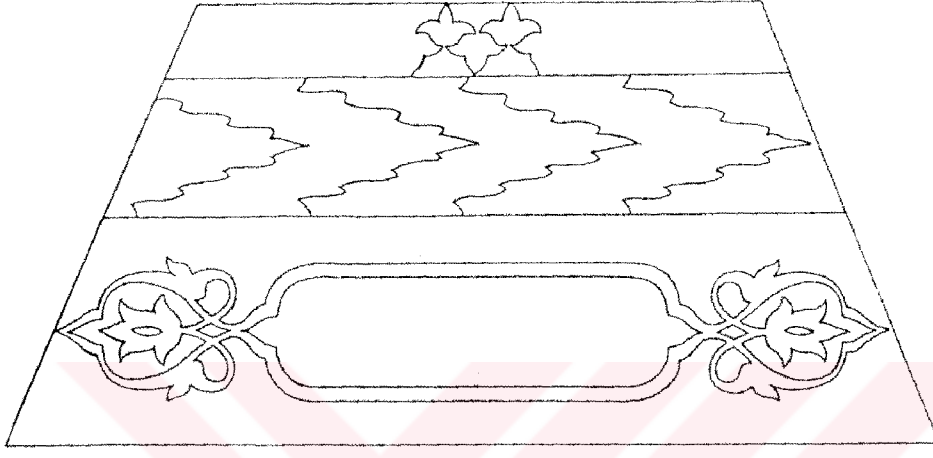
→ KIBLE

Ölçek: 1/40

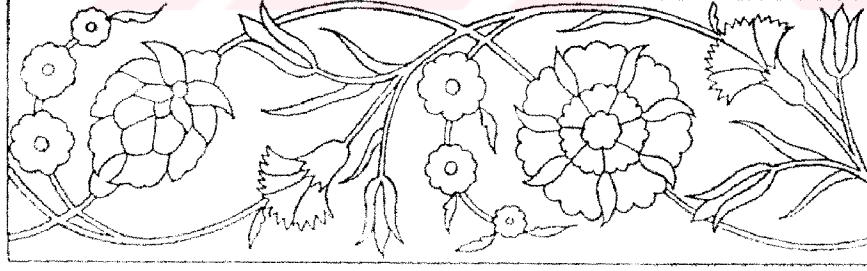
KASTAMONU MUSAFAKİH CAMİİ TAVAN GÖBEĞİ
Plân no: 12

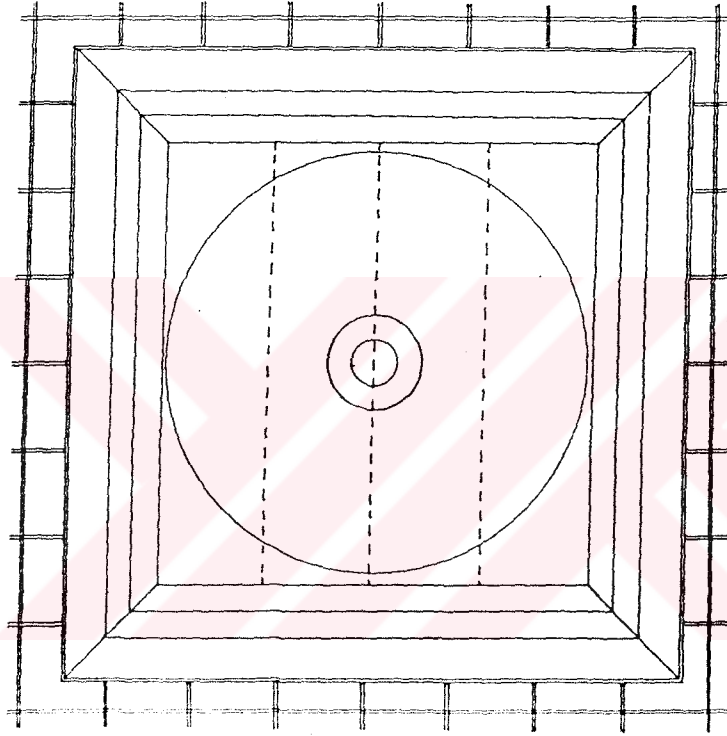
Desen 77: Kastamonu ,Musafakih Camii tavan göbeği bezemesi.

Desen 78: Kastamonu, Musafakih Camii tavan göbeği bordürleri.

Desen 79: Kastamonu, Musafakih Camii tavan bordürü.

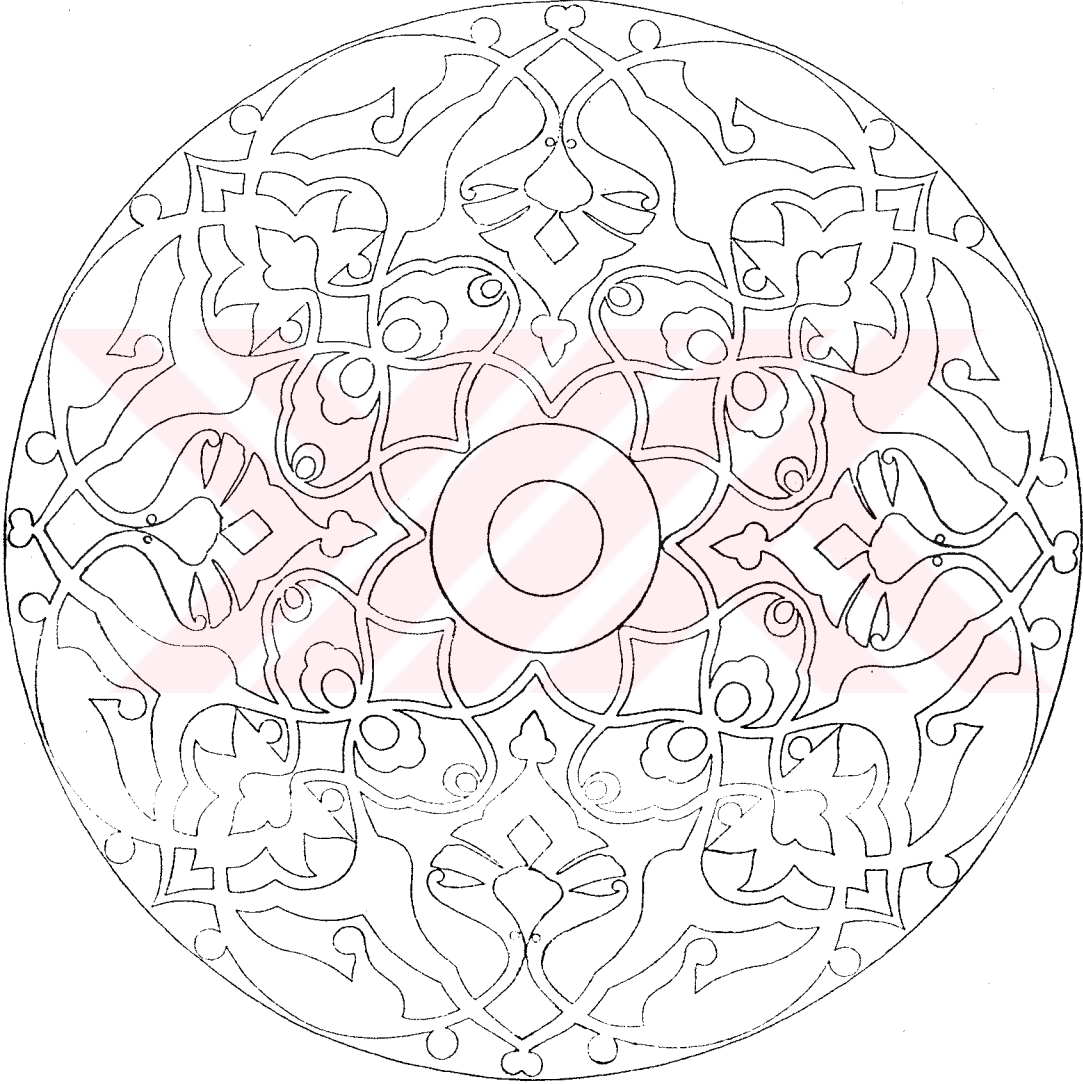

→ KIBLE

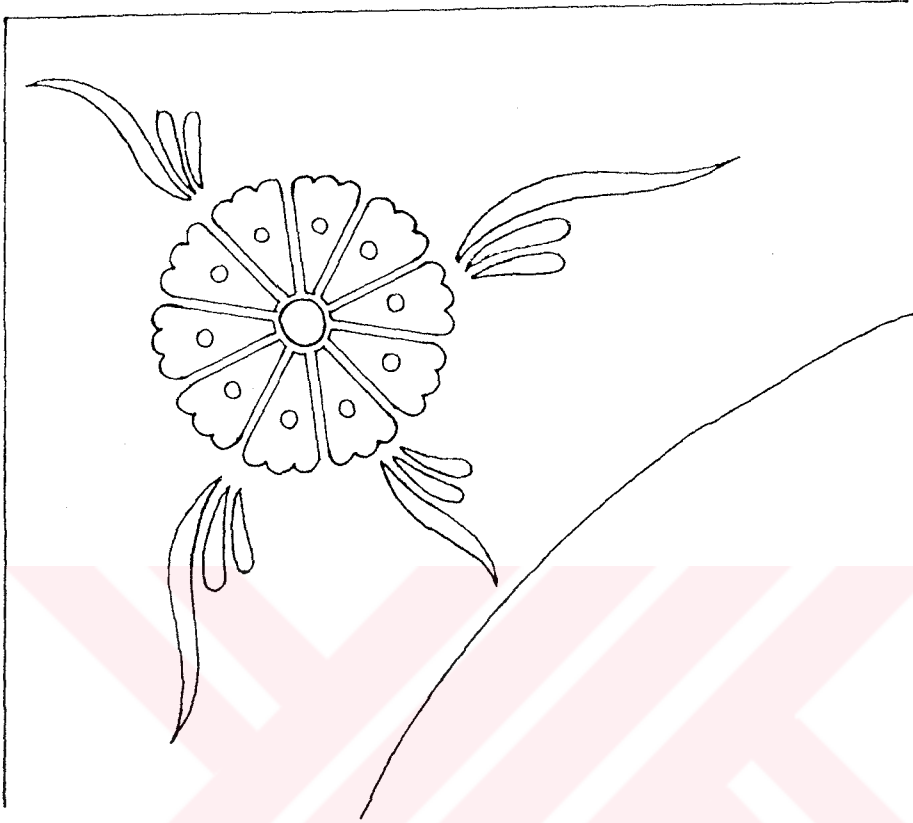
Ölçek: 1/20

KASTAMONU HONSALAR CAMİİ TAVAN GÖBEĞİ

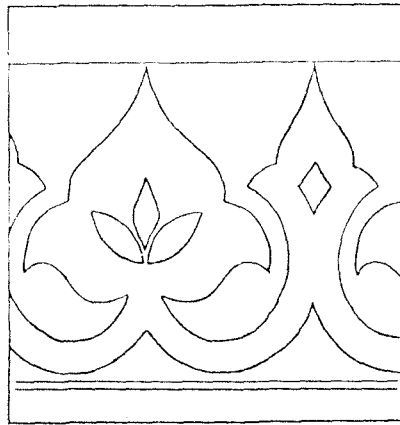
Plân no: 13

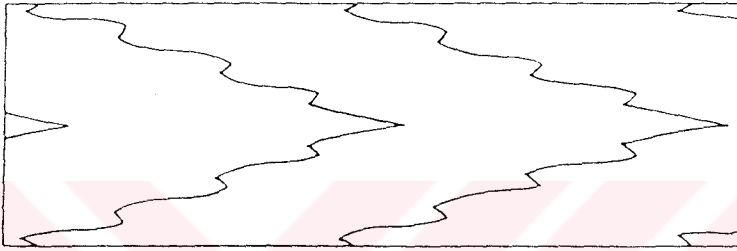
Desen 80: Kastamonu, Honsalar Camii tavan göbeği bezemesi.

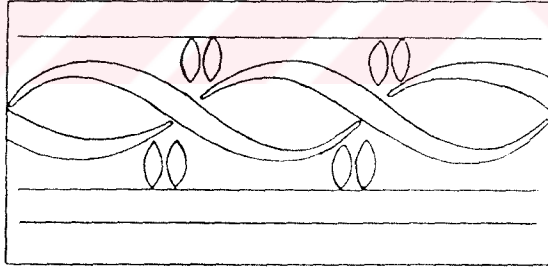
Desen 81: Kastamonu, Honsalar Camii tavan göbeği bezemesi köşe motifi.

Desen 82: Kastamonu, Honsalar Camii tavan göbeği dış bordürü.

Desen 83: Kastamonu, Honsalar Camii tavan göbeği orta bordürü.

Desen 84: Kastamonu, Honsalar Camii tavan göbeği iç bordürü.

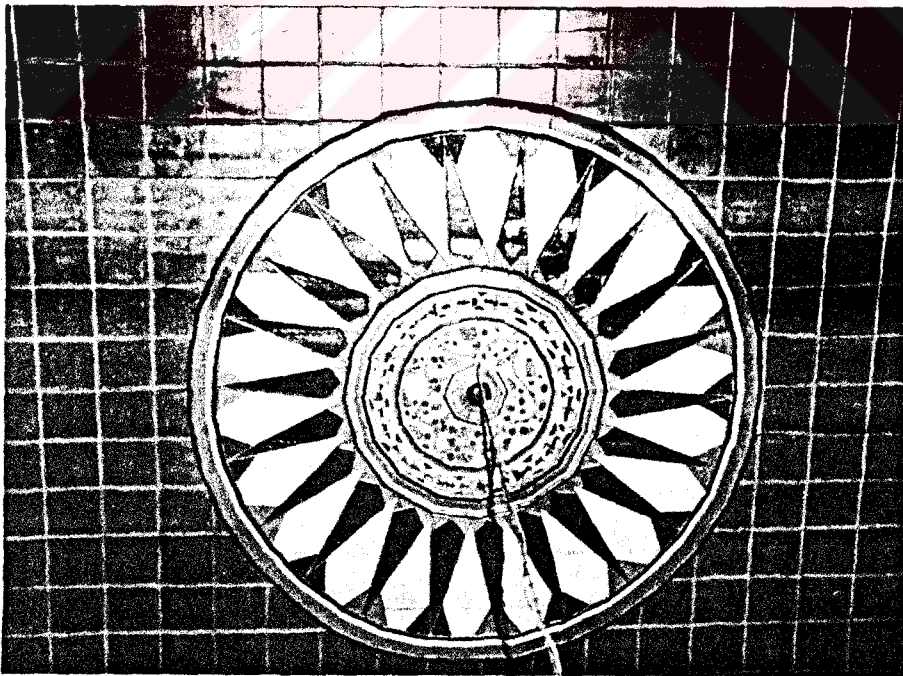
RESİMLER

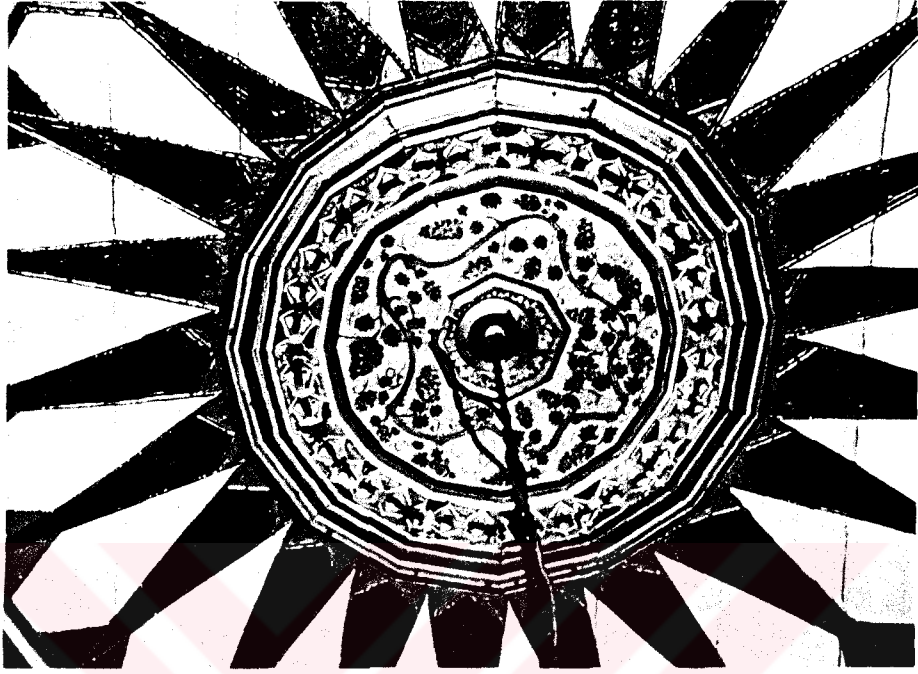
Resim 1: Kastamonu, Atabey Camii.

Resim 2: Kastamonu, Atabey Camii kitabesi.

Resim 3: Kastamonu, Atabey Camii tavan göbeği.

Resim 4: Kastamonu, Atabey Camii tavan bezemesinden detay.

Resim 5: Kastamonu, Atabey Camii tavan bezemesinden detay.

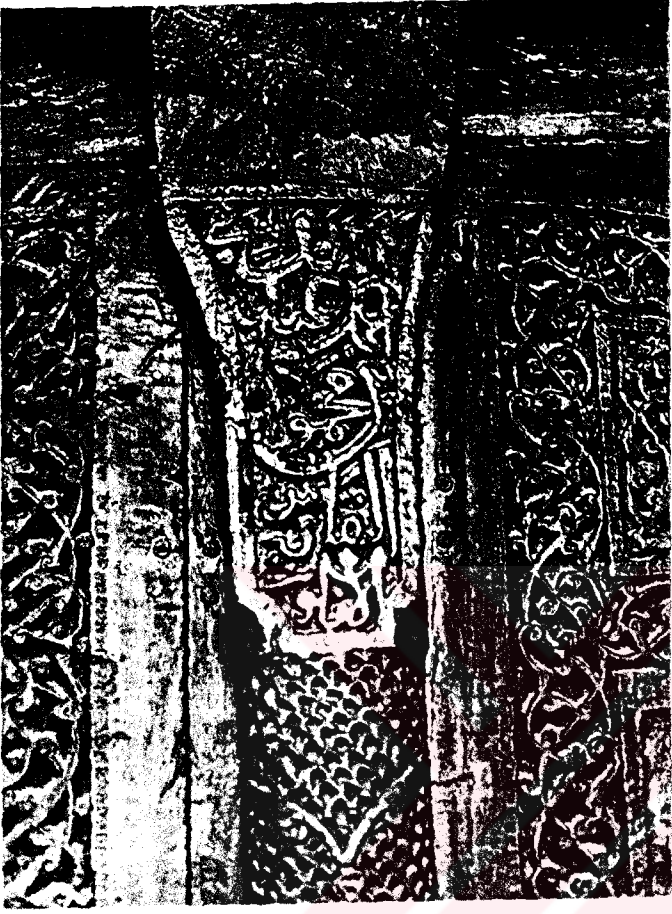
Resim 6: Kastamonu, İbnineccar Camii.

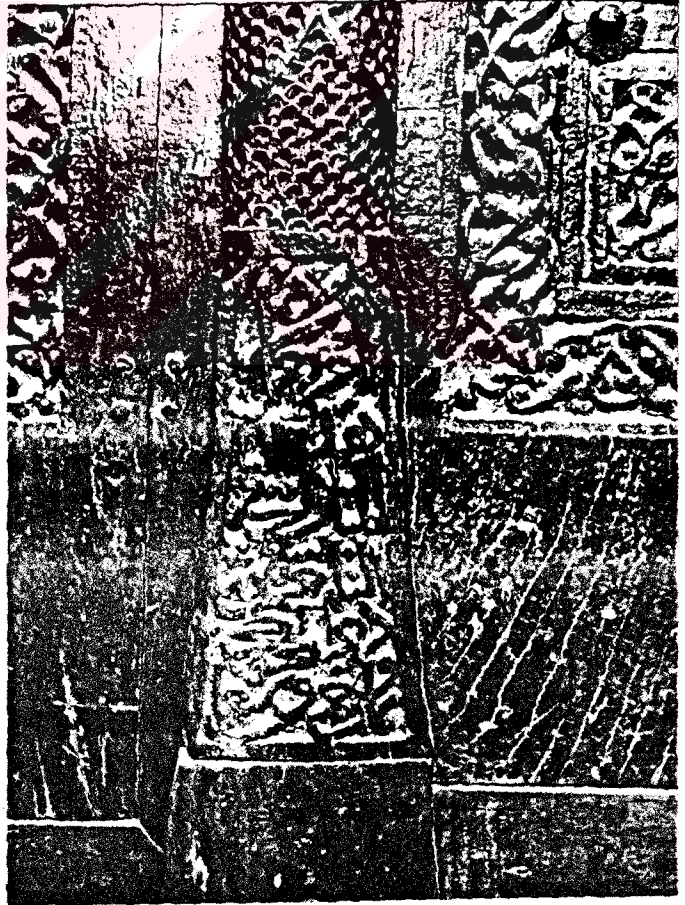
Resim 7: Kastamonu, İbnineccar Camii kitabesi.

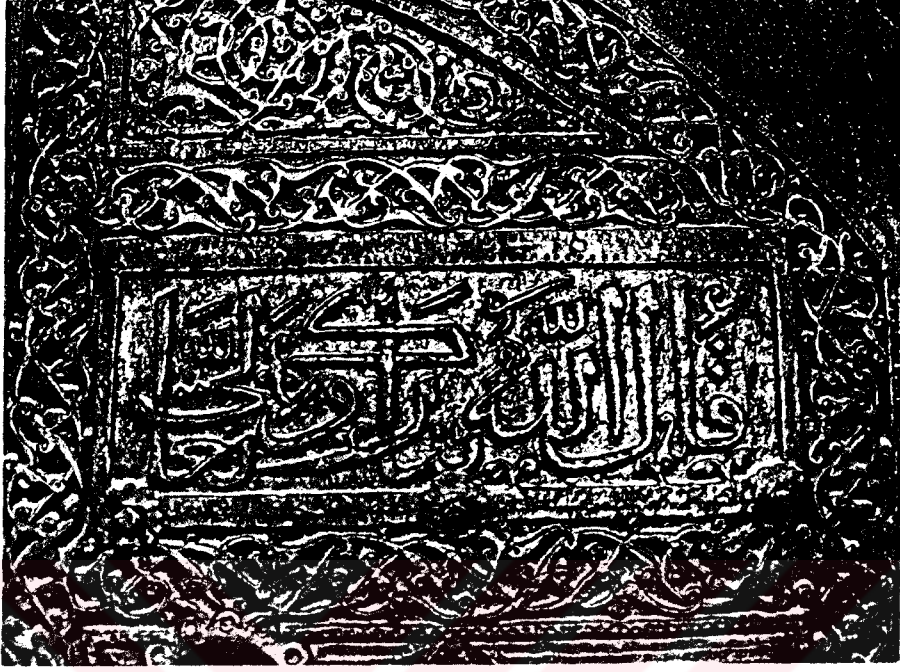
Resim 8: Kastamonu, İbnineccar Camii kapısı.

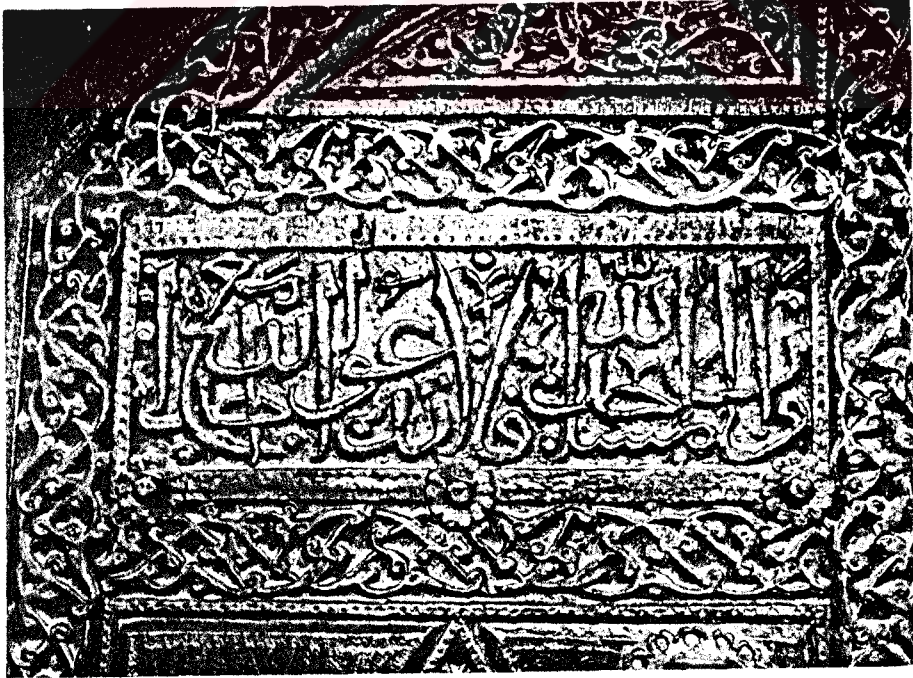
Resim 9: Kastamonu, İbnineccar Camii kapı binisinin üst kısmındaki yazı.

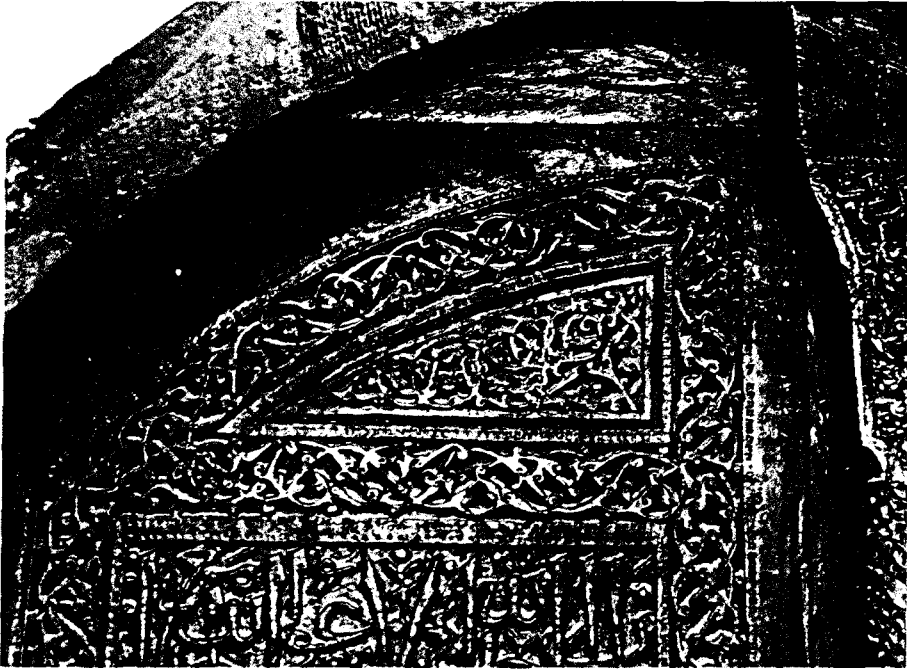
Resim 10: Kastamonu, İbnineccar Camii kapı binisinin alt kısmındaki yazı.

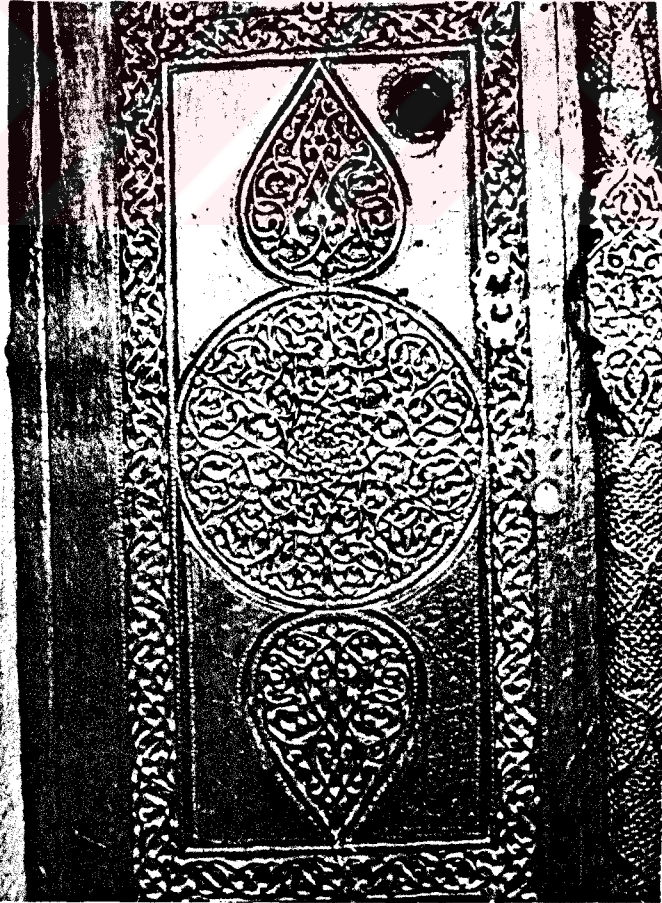
Resim 11: Kastamonu, İbnineccar Camii kapısı sağ kanadındaki yazı panosu.

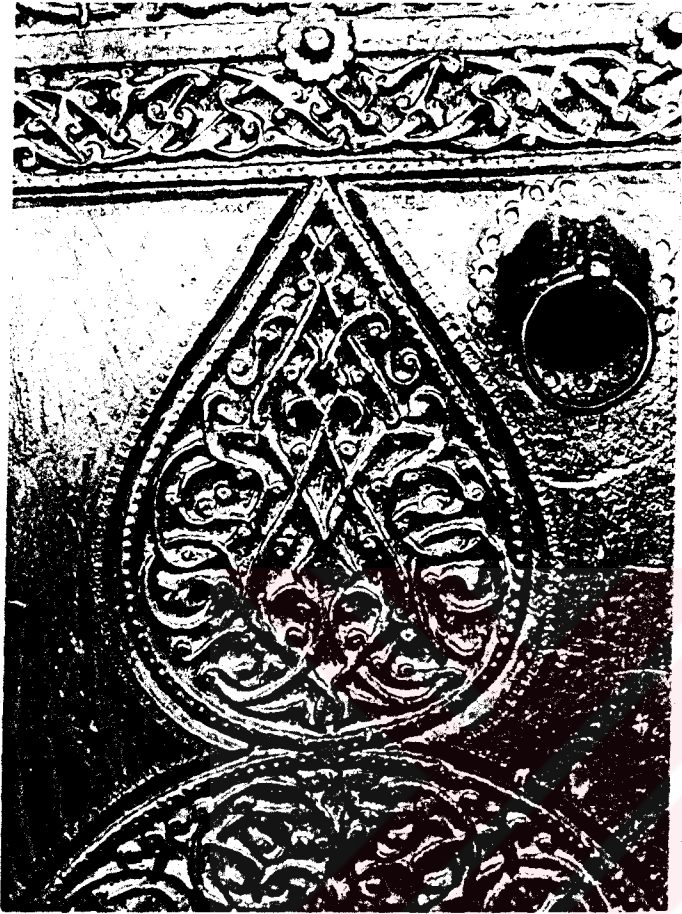
Resim 12: Kastamonu, İbnineccar Camii kapısı sol kanadındaki yazı panosu.

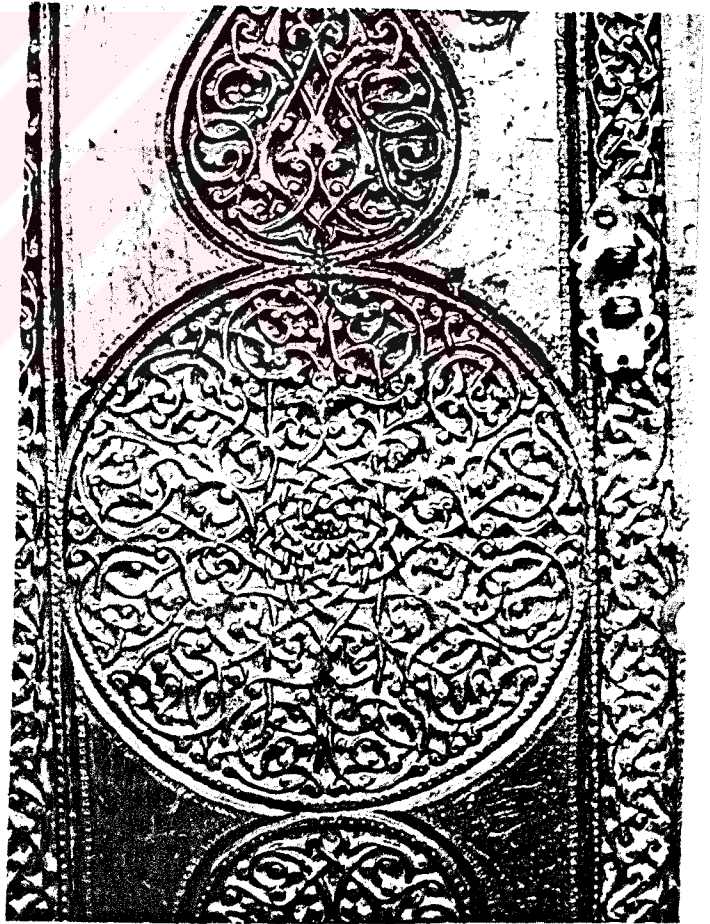
Resim 13: Kastamonu, İbnineccar Camii kapısı sol kanadındaki üst bezeme panosu.

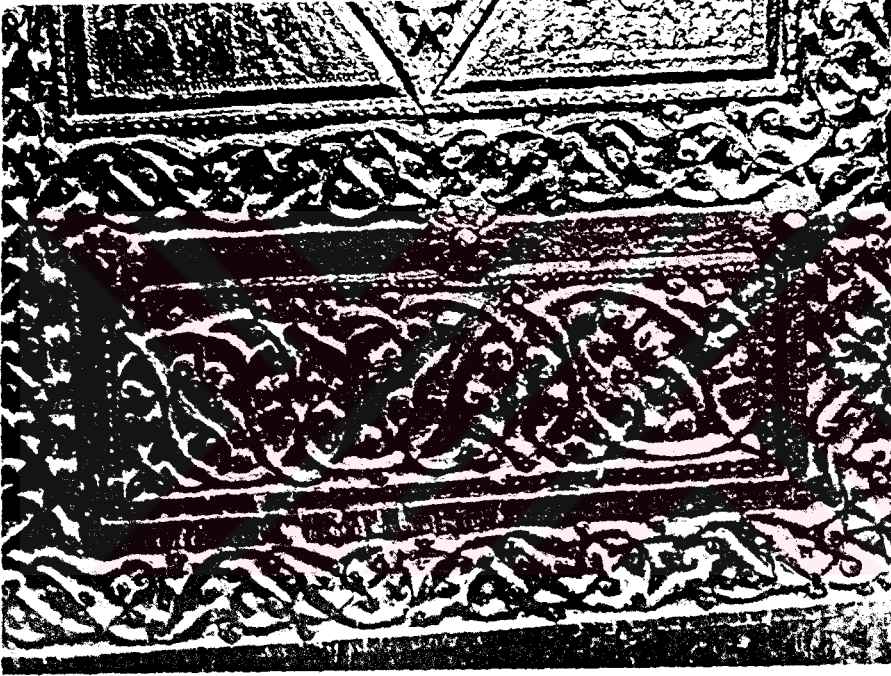
Resim 14: Kastamonu, İbnineccar Camii kapısı sol kanadındaki orta bezeme panosu.

Resim 15: Kastamonu, İbnineccar Camii kapısı sol kanadındaki orta bezeme panosundan detay.

Resim 16: Kastamonu, İbnineccar Camii kapısı sol kanadındaki orta bezeme panosundan detay.

Resim 17: Kastamonu, İbnineccar Camii kapısı
sol kanadındaki alt bezeme panosu.

Resim 18: Kastamonu, İbnineccar Camii kapısı sol kanadındaki madalyondan detay.

Resim 19: Kastamonu, İbnineccar Camii kapısı sağ kanadındaki madalyondan detay.

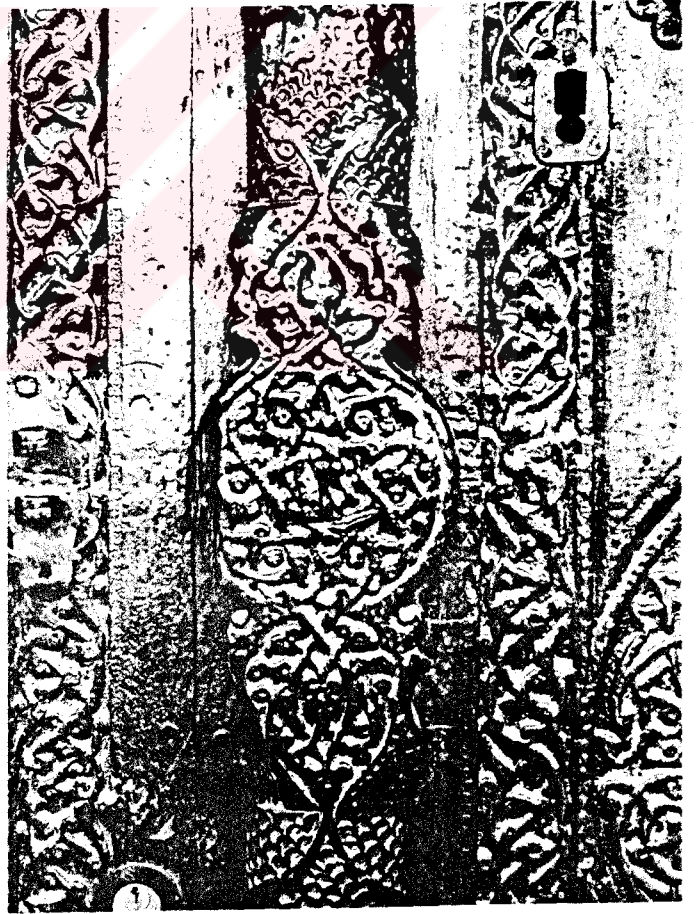
Resim 20: Kastamonu, İbnineccar Camii kapısı sol kanadındaki alt bezeme panosundan detay.

Resim 21: Kastamonu, İbnineccar Camii kapısı sağ kanadındaki alt bezeme panosundan detay.

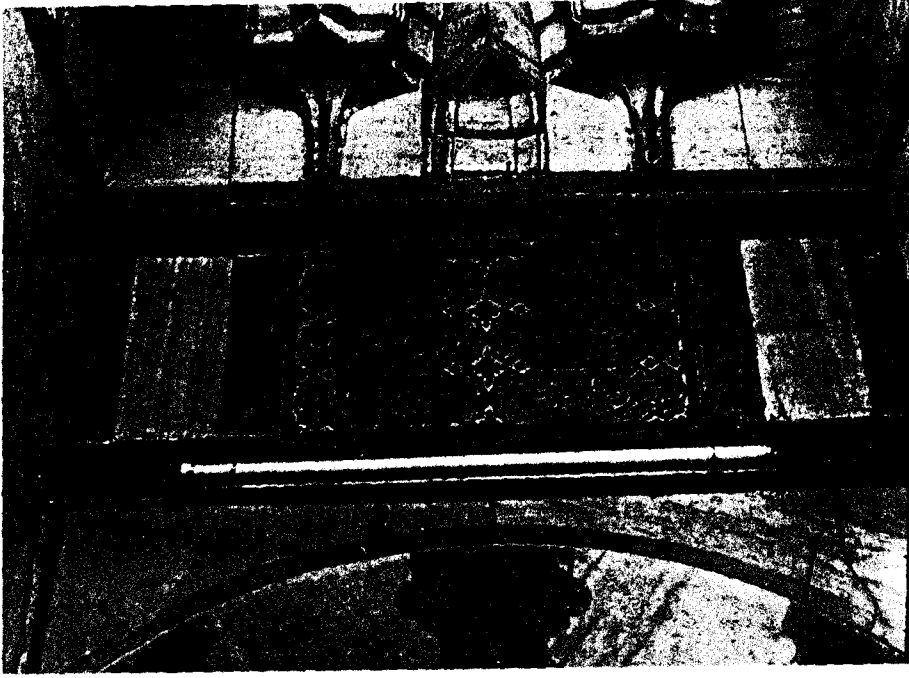
Resim 22: Kastamonu, İbnineccar Camii kapısı bini bezemesi.

Resim 23: Kastamonu, İbnineccar Camii kapısı bini rozeti.

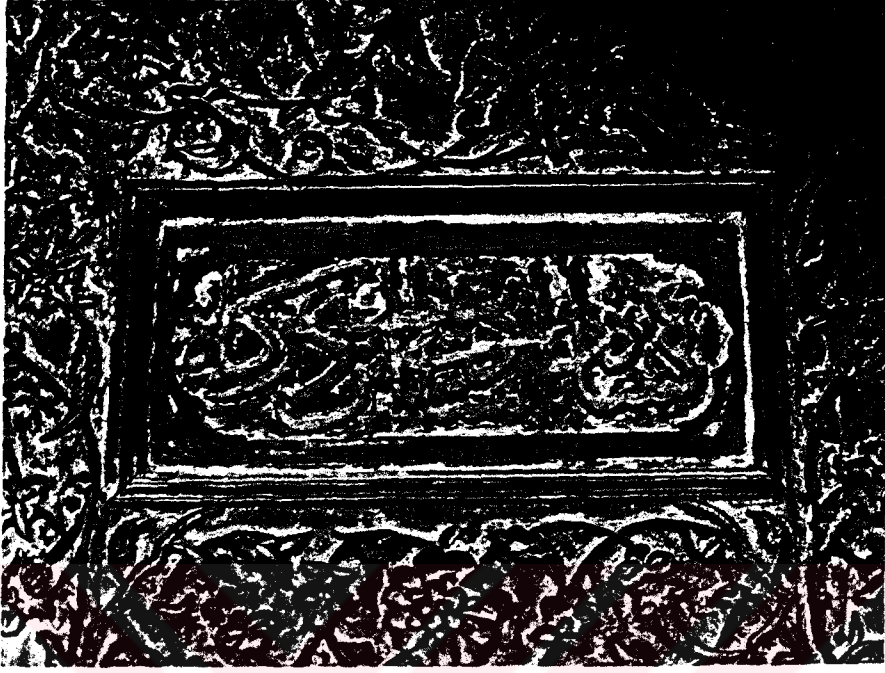
Resim 24: Kastamonu, Yakuppağa Camii
(Halimî Çelebi Camii).

Resim 25: Kastamonu, Yakupağa Camii kitabesi.

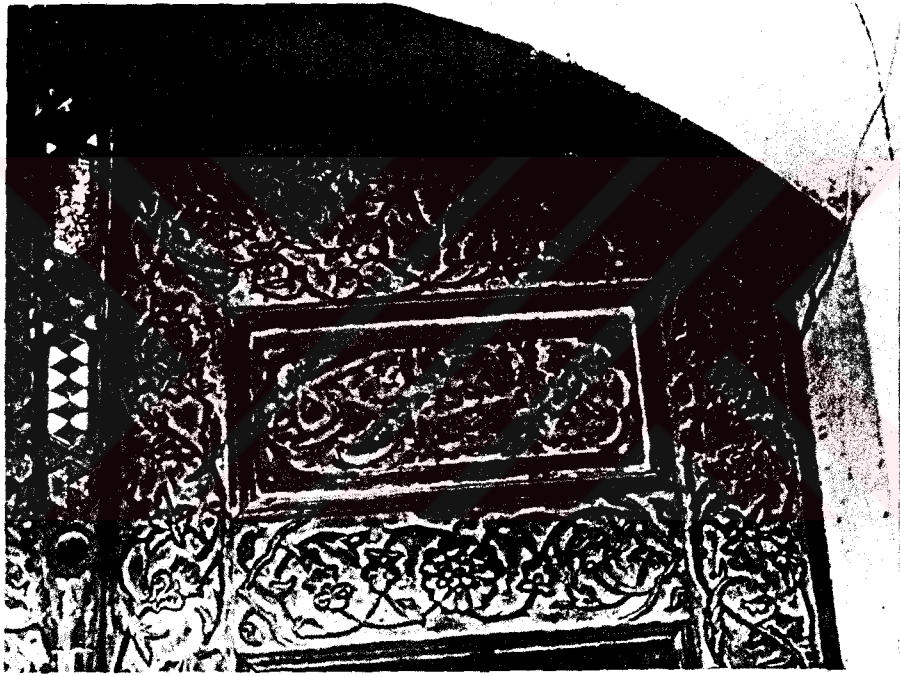
Resim 26: Kastamonu, Yakupağa Camii kapısı.

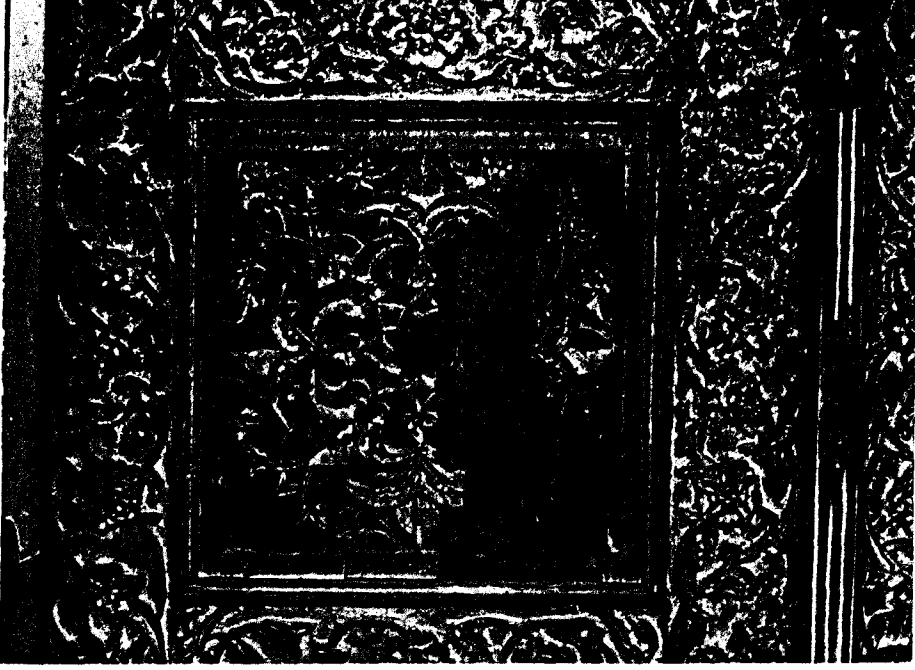
Resim 27: Kastamonu, Yakupağa Camii Kapısı sağ kanat yazı panosu.

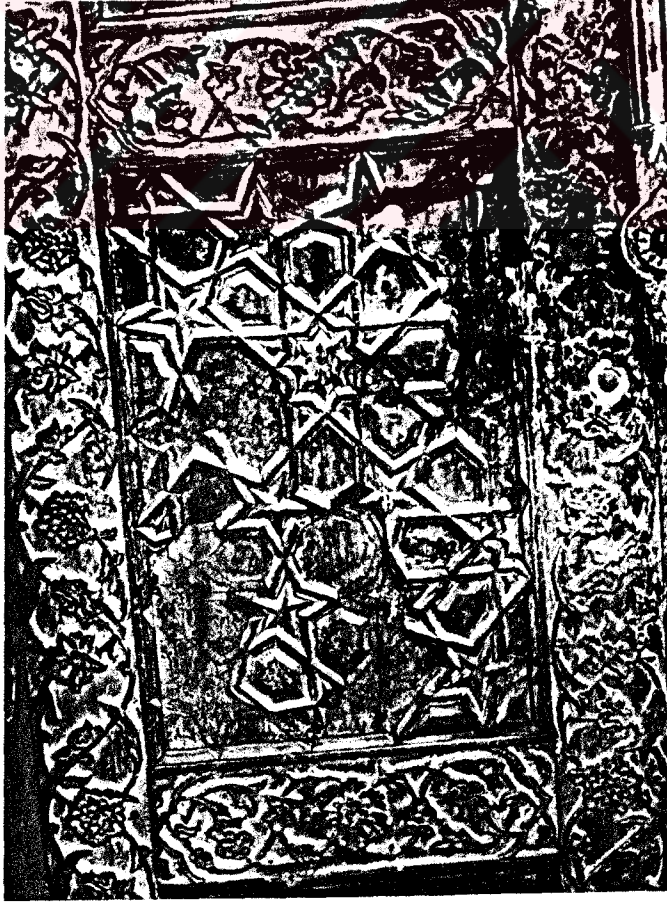
Resim 28: Kastamonu, Yakupağa Camii kapısı sol kanat yazı panosu.

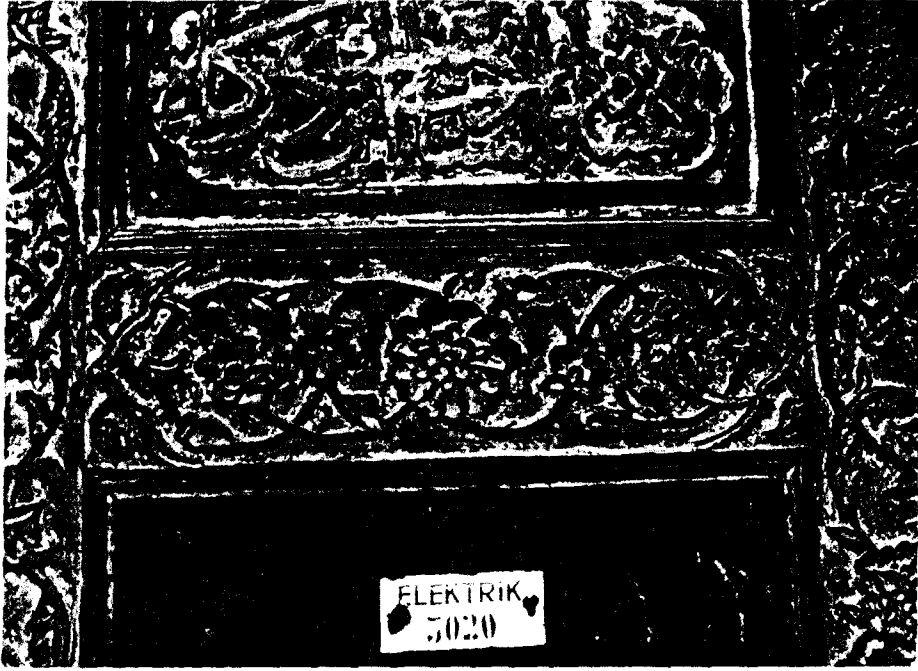
Resim 29: Kastamonu, Yakupağa Camii kapısı sağ kanat bordürlerinin kapı kemerine uydurulmuş bölümü.

Resim 30: Kastamonu, Yakupağa Camii kapısı sol kanadındaki üst bezeme panosu.

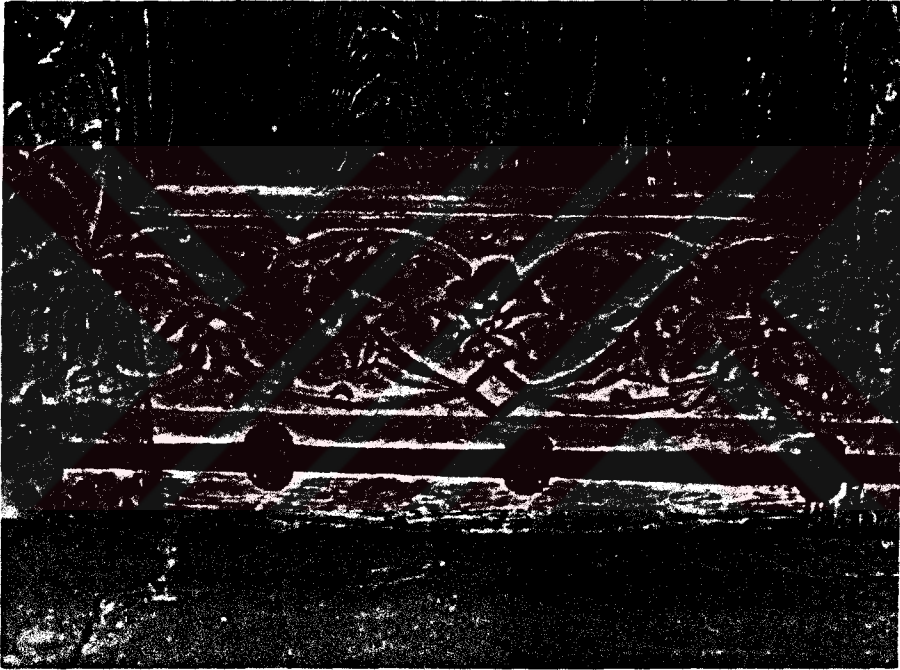
Resim 31: Kastamonu, Yakupağa Camii kapısı sol kanadındaki orta bezeme panosu.

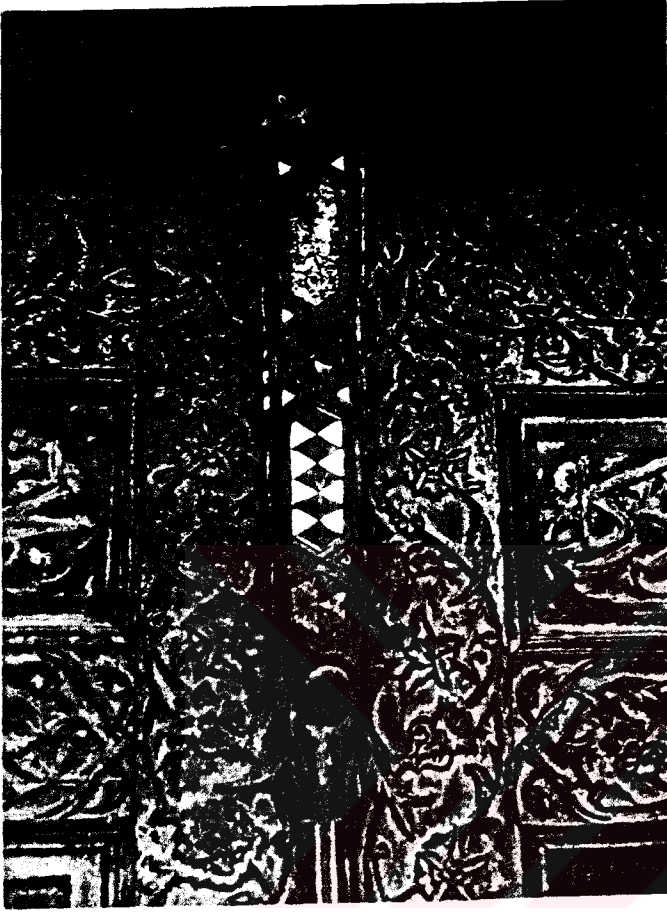
Resim 32: Kastamonu, Yakupağa Camii kapısı sağ kanadındaki kayıt bordürü.

Resim 33: Kastamonu, Yakupağa Camii kapısı sağ kanadındaki dikme bordürü parçası.

Resim 34: Kastamonu, Yakupağa Camii kapısı sağ kanat alt kuşak bordürü.

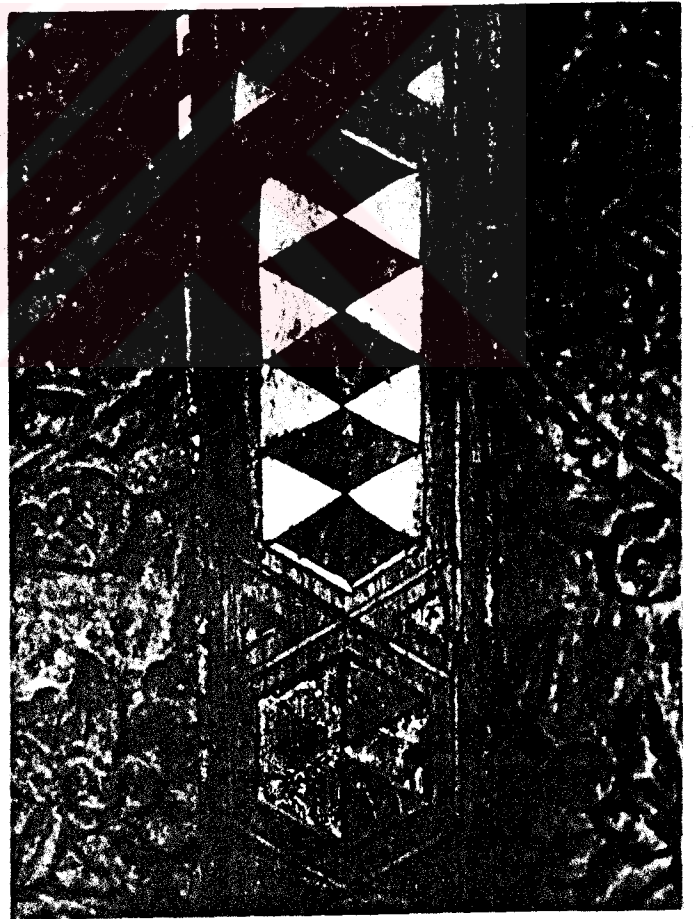
Resim 35: Kastamonu, Yakupağa Camii kapı binisinin üst kısmı.

Resim 36: Kastamonu, Yakupağa Camii kapı binisi rozeti.

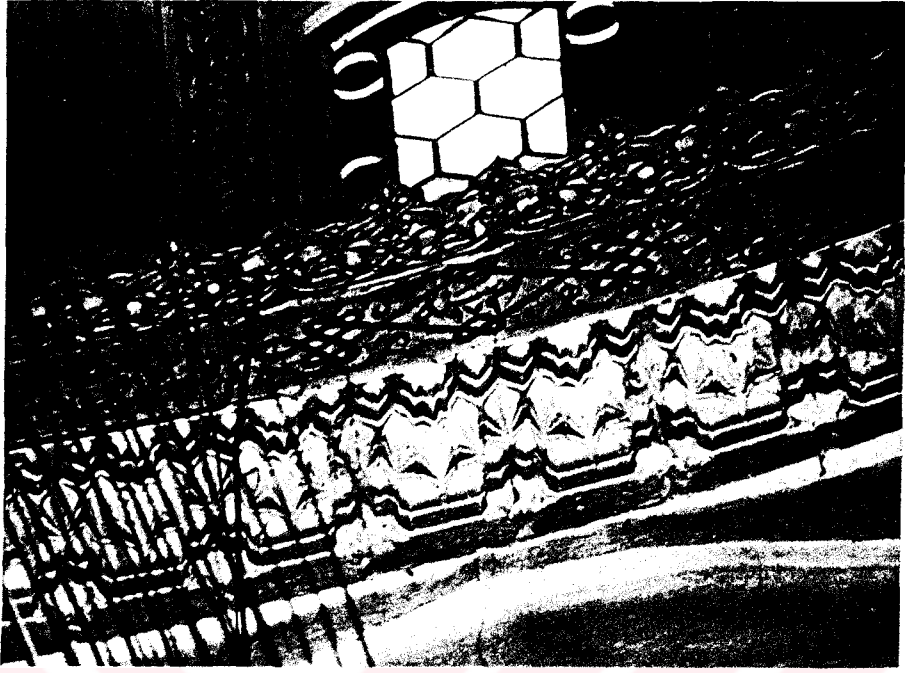
Resim 37: Kastamonu, Yakupağa Camii kapı binisi üst kısmından detay.

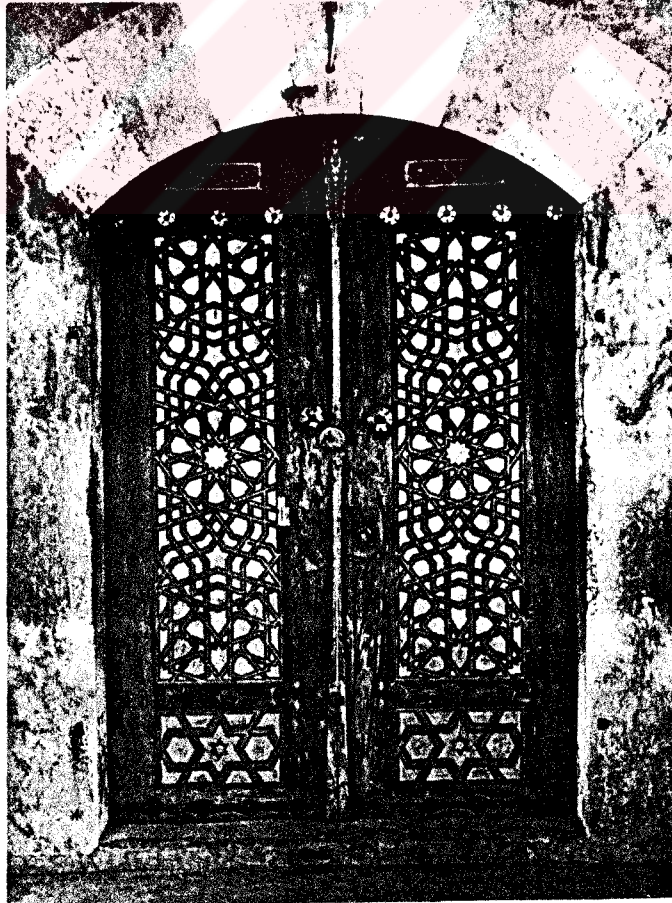
Resim 38: Kastamonu, Yakupağa Camii kapı binisi üst kısmından detay.

Resim 39: Kastamonu, Sinanbey Camii.

Resim 40: Kastamonu, Sinanbey Camii kubbe kaidesinin iç kısmındaki tarih.

Resim 41: Kastamonu, Sinanbey Camii kapısı.

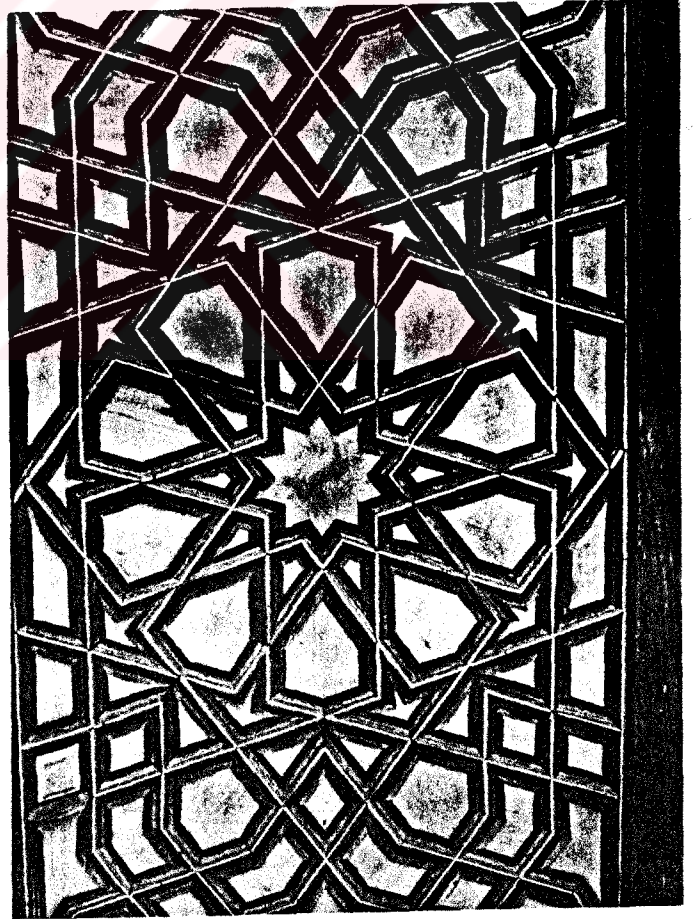
Resim 42: Kastamonu, Sinanbey Camii kapısı sağ kanat yazı panosu.

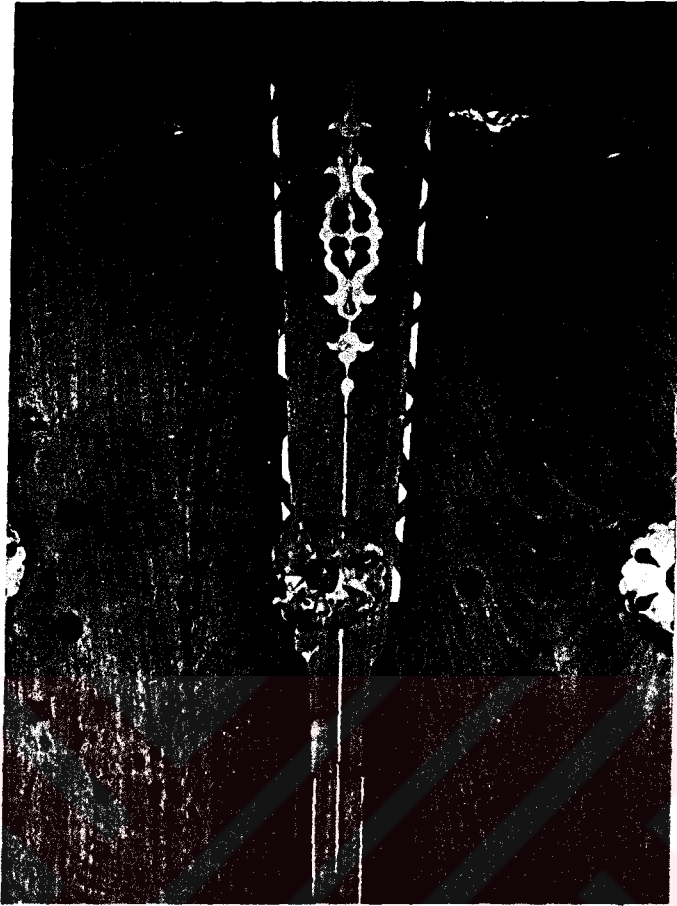
Resim 43: Kastamonu, Sinanbey Camii kapısı sol kanat yazı panosu.

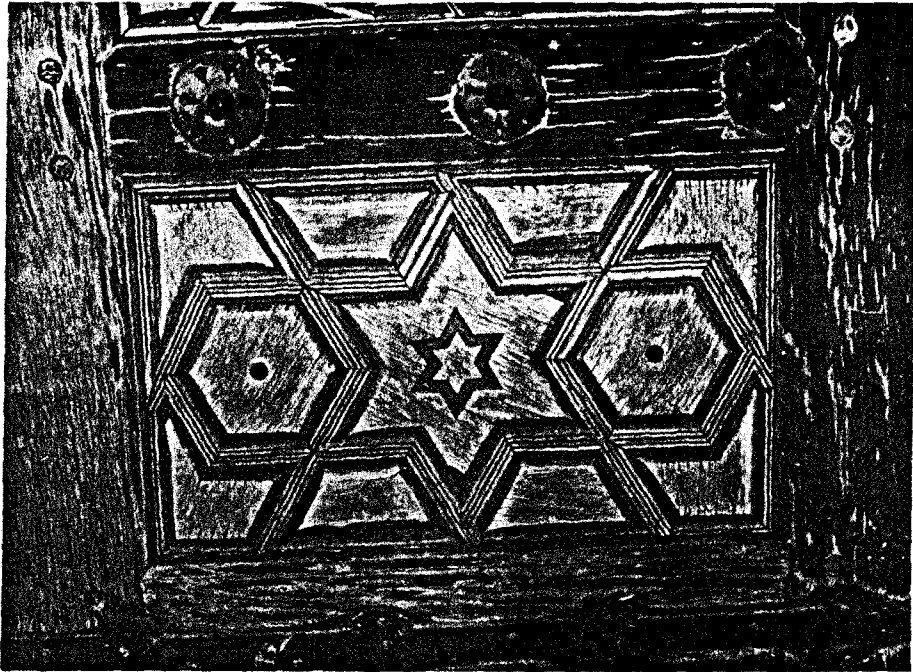
Resim 44: Kastamonu, Sinanbey Camii kapısı sağ kanat geometrik bezeme panosu.

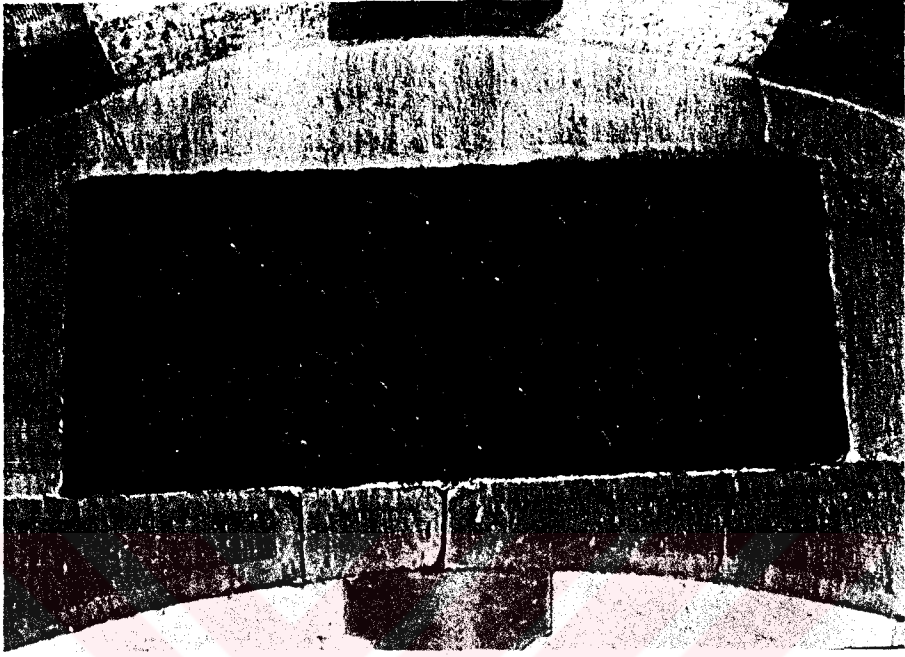
Resim 45: Kastamonu, Sinanbey Camii kapısı sağ kanat geometrik bezeme panosundan detay.

Resim 46: Kastamonu, Sinanbey Camii kapı binisi üst kısmı.

Resim 47: Kastamonu, Sinanbey Camii kapısı sol kanat alt geometrik bezeme panosu.

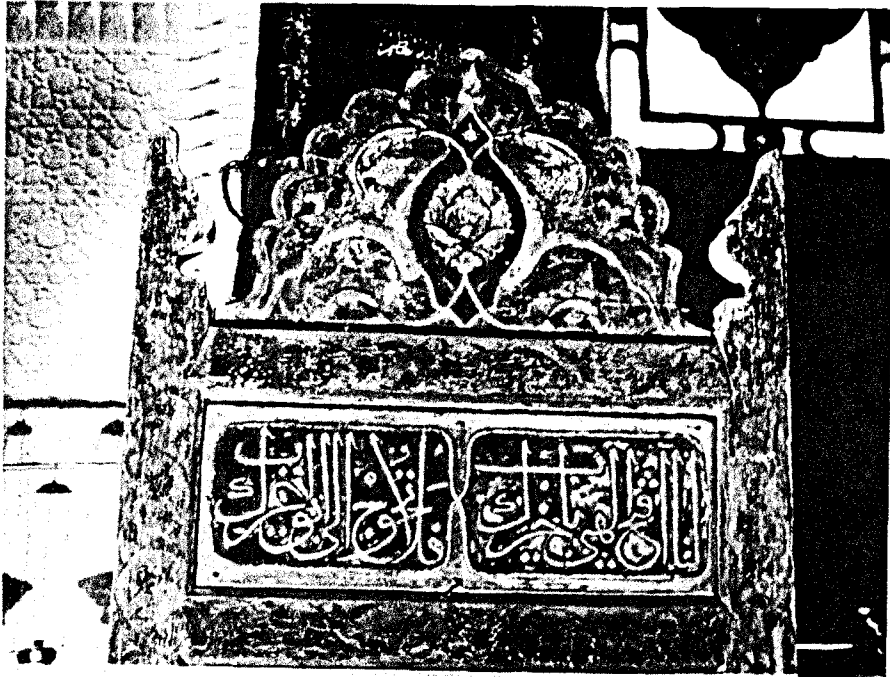
Resim 48: Kastamonu, Şâban-ı Velî Camii kitabesi.

Resim 49: Kastamonu, Şâban-ı Velî Camii.

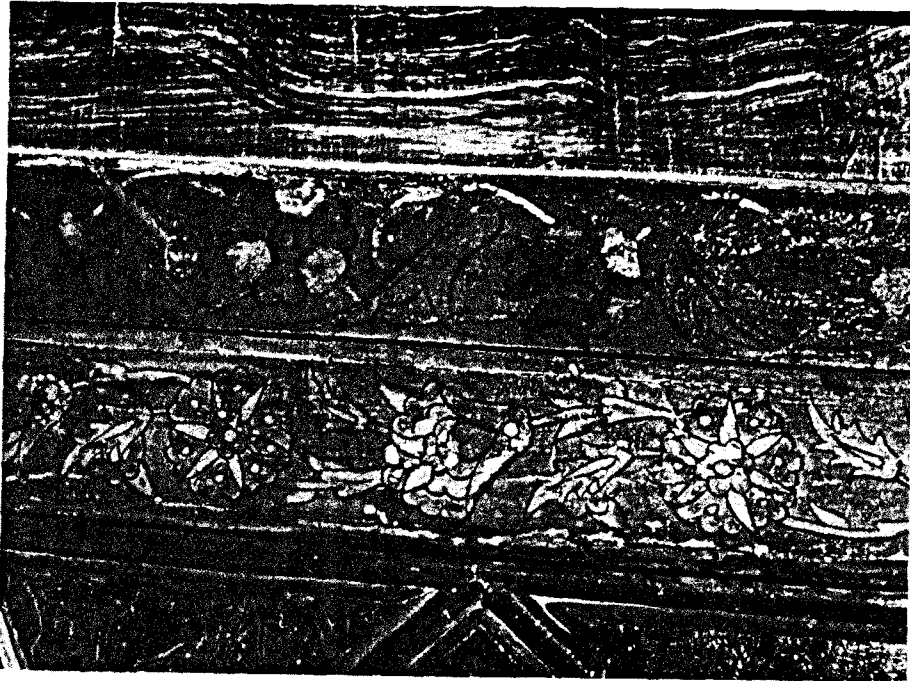
Resim 50: Kastamonu, Şâban-ı Velî Camii minberi.

Resim 51: Kastamonu, Şâban-ı Velî Camii minberi kapı taç ve aynalığı.

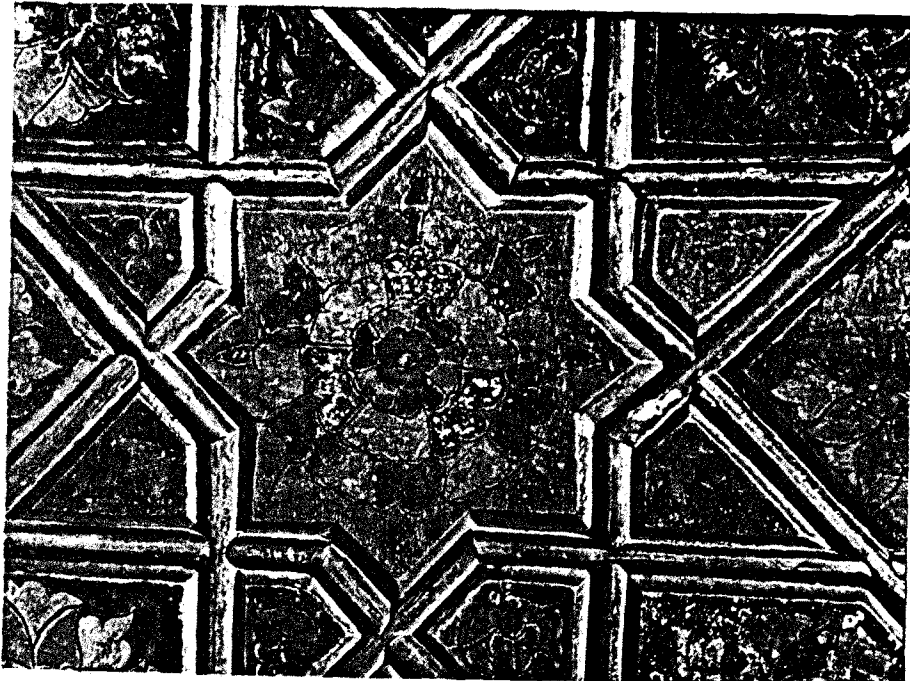
Resim 52: Kastamonu, Şâban-ı Velî Camii minberi sahanlık kısmı.

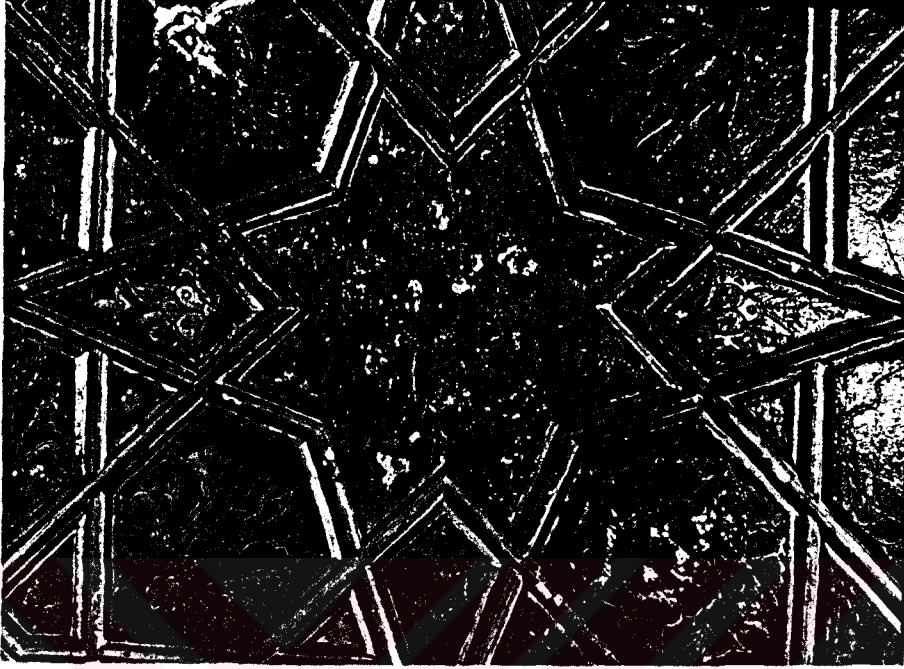
Resim 53: Kastamonu, Şâban-ı Velî Camii minberi yan aynalık ve korkuluk bordürleri.

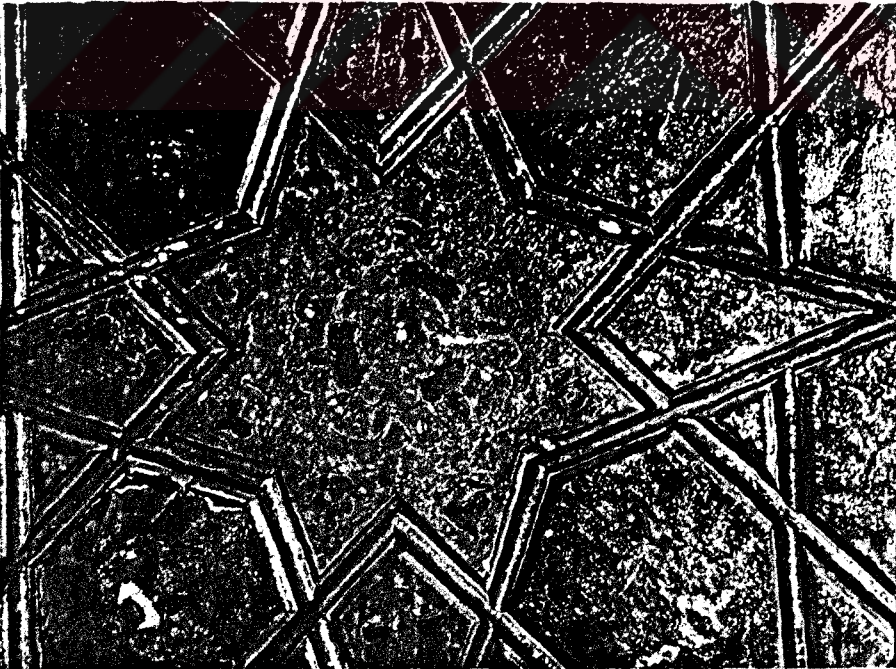
Resim 54: Kastamonu, Şâban-ı Velî Camii minberi gövde kısmı.

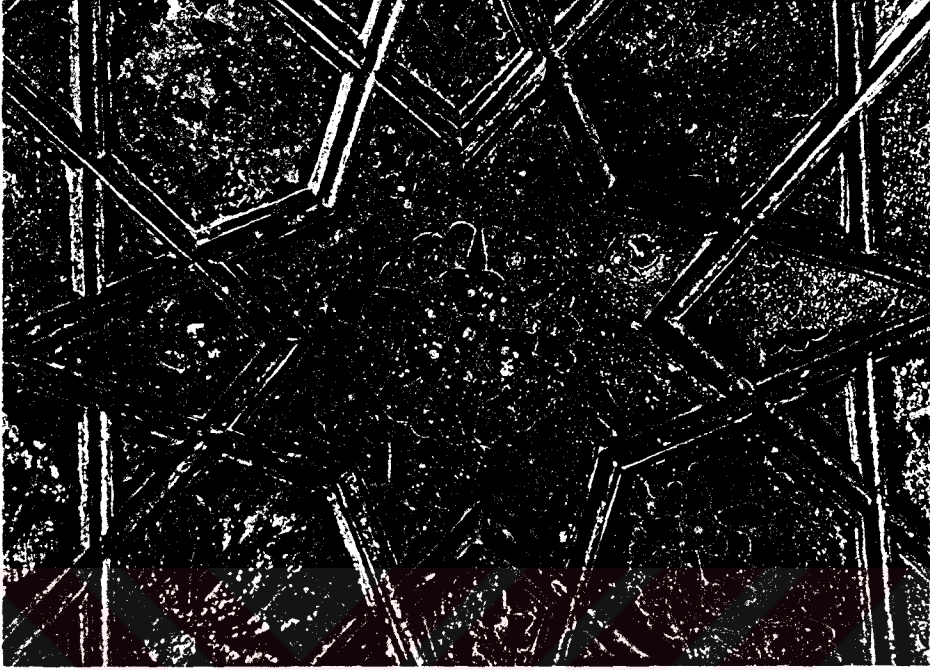
Resim 55: Kastamonu, Şâban-ı Velî Camii minberi yan aynalık detayı.

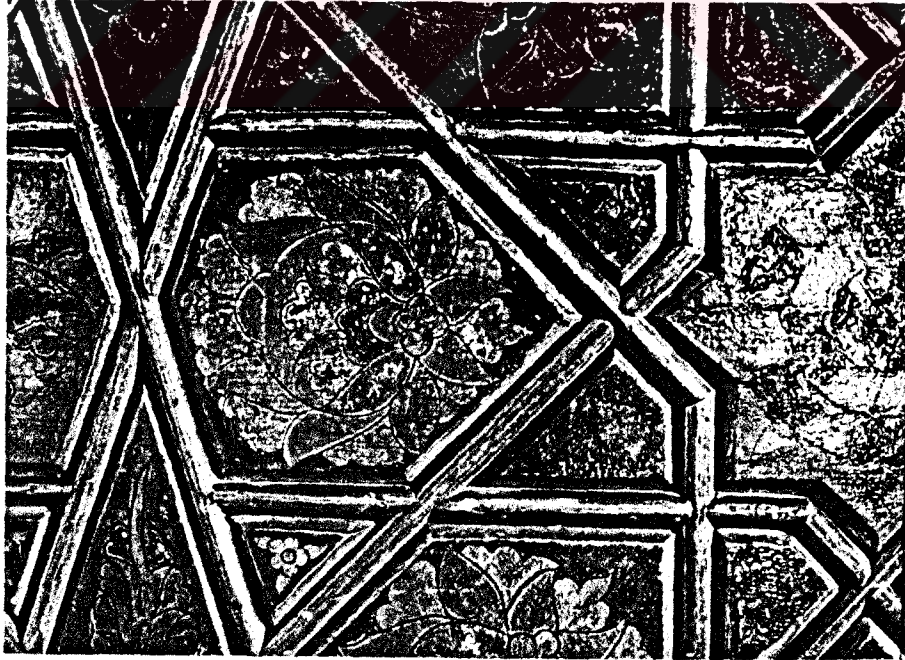
Resim 56: Kastamonu, Şâban-ı Veli Camii minberi yan aynalık detayı.

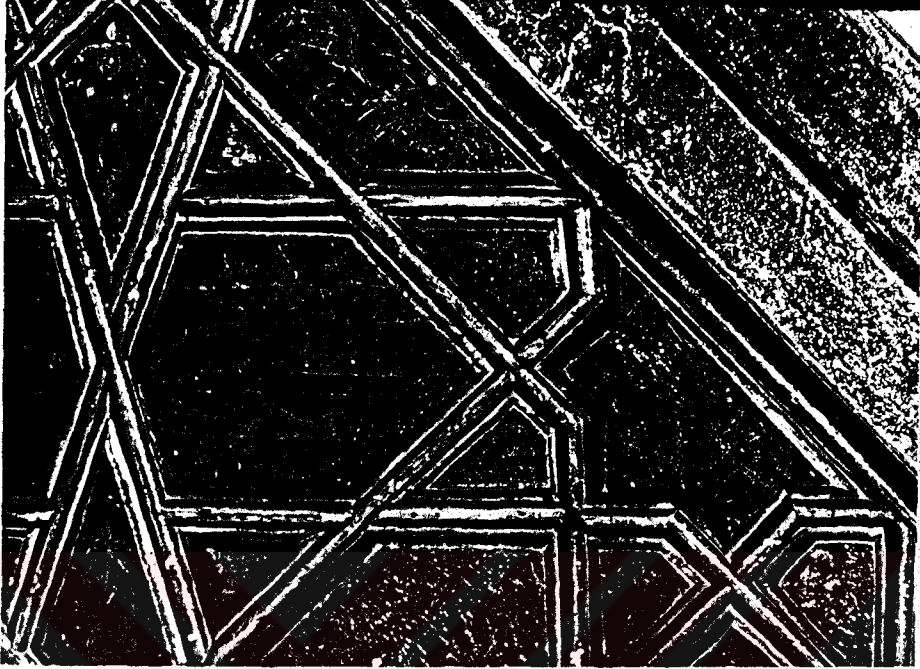
Resim 57: Kastamonu, Şâban-ı Veli Camii minberi yan aynalık detayı.

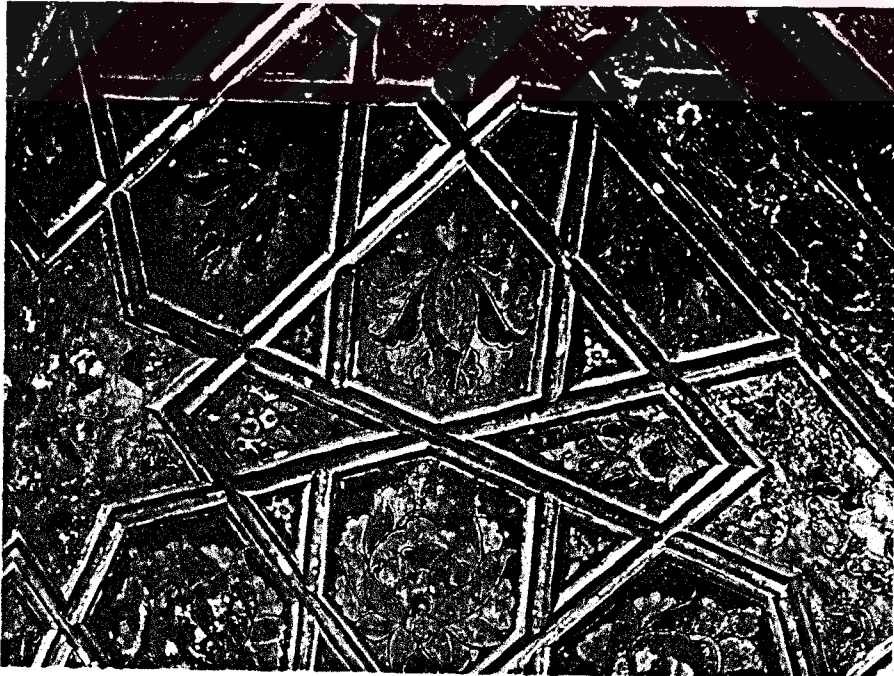
Resim 58: Kastamonu, Şâban-ı Velî Camii minberi
yan aynalık detayı.

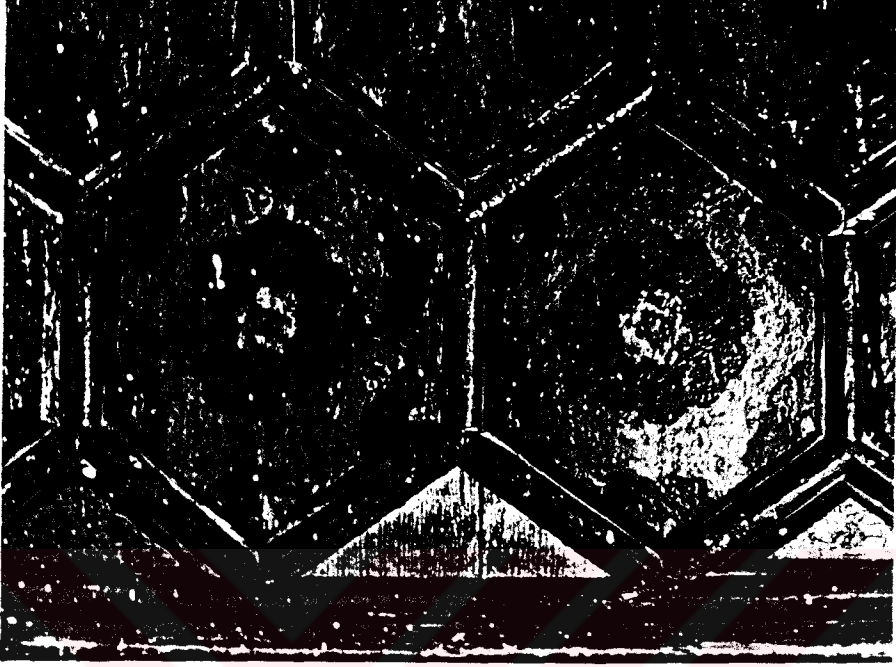
Resim 59: Kastamonu, Şâban-ı Velî Camii minberi
yan aynalık detayı.

Resim 60: Kastamonu, Şâban-ı Velî Camii minberi yan aynalık detayı.

Resim 61: Kastamonu, Şâban-ı Velî Camii minberi yan aynalık detayı.

Resim 62: Kastamonu, Şâban-ı Velî Camii minberi sahanlık altı bezeme panosundan detay.

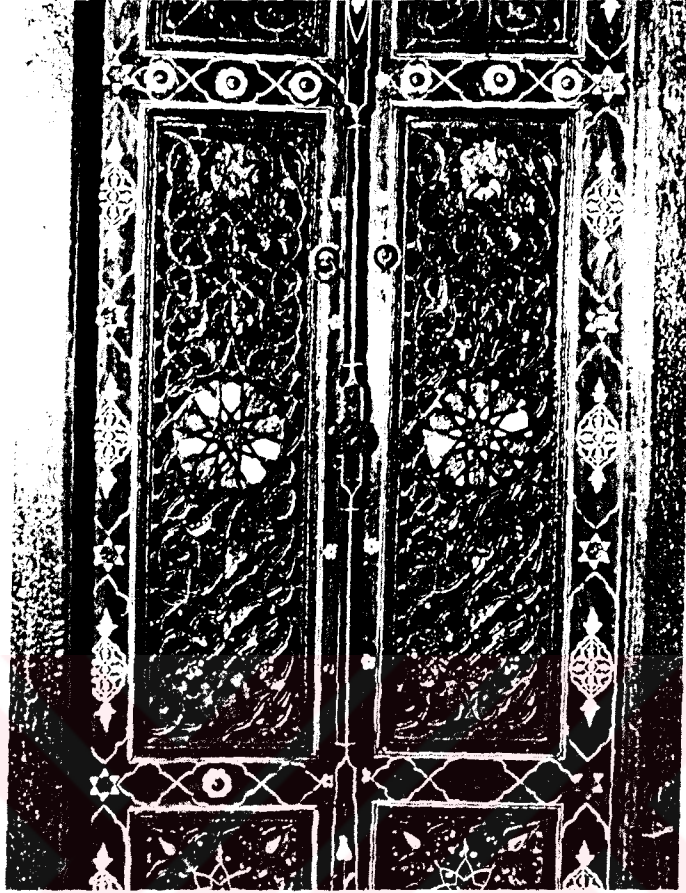
Resim 63: Kastamonu, Şâban-ı Velî Camii minberi dolap üstü bezeme panosu.

Resim 64: Kastamonu, Şâban-ı Velî Camii minber kapısı.

Resim 65: Kastamonu, Şâban-ı Velî Camii minber kapısı bordürleri ve üst yazı panosu.

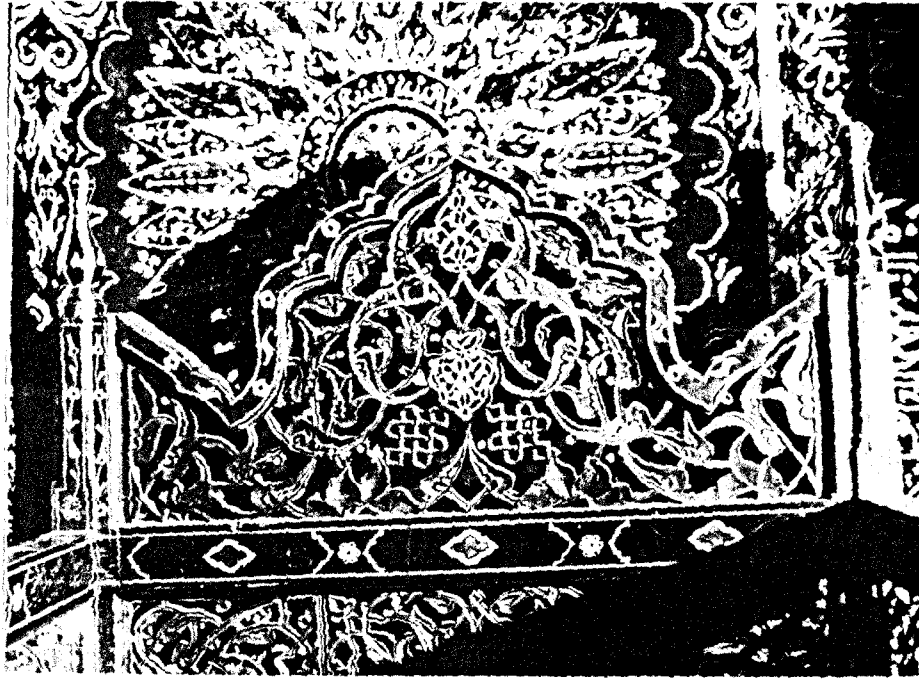
Resim 66: Kastamonu, Şâban-ı Velî Camii minber kapısı orta bezeme panosu.

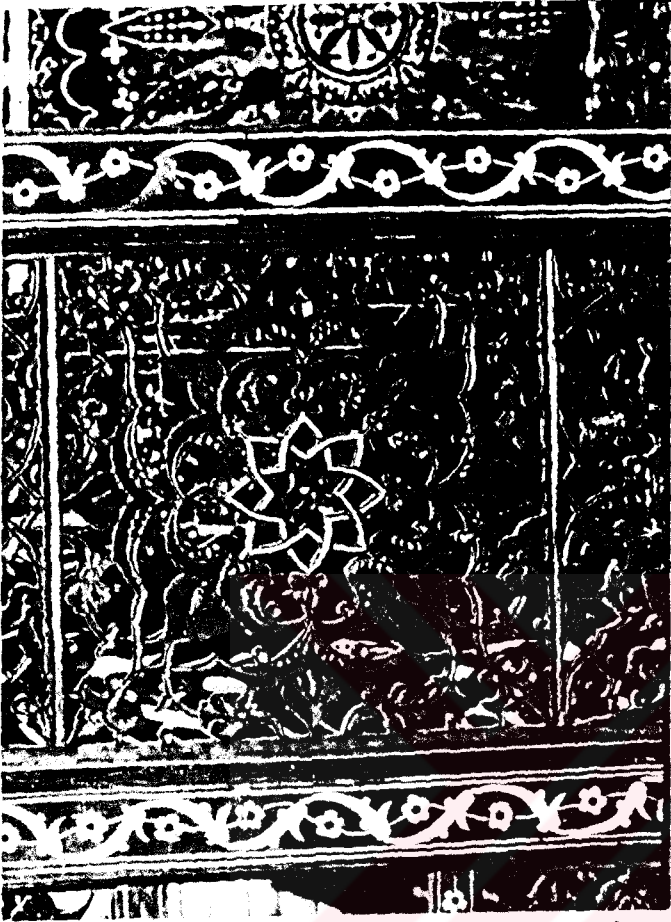
Resim 67: Kastamonu, Şâban-ı Velî Camii minber kapısı alt bezeme panosu.

Resim 68: Kastamonu, Şâban-ı Velî Camii vâiz kürsüsü.

Resim 69: Kastamonu, Şâban-ı Velî Camii vâiz kür-
taç kısmı

Resim 70: Kastamonu, Şâban-ı Velî Camii vâiz kürsüsü taht kısmındaki orta bezeme panosu.

Resim 71: Kastamonu, Şâban-ı Velî Camii vâiz kürsüsü taht kısmındaki yan bezeme panosu.

Resim 72: Kastamonu, Şâban-ı Velî Camii vâiz kürsüsü direk başlıkları.

Resim 73: Kastamonu, Şâban-ı Velî Camii vâiz kürsüsü taht kısmı ön yüz bezemesi .

Resim 74: Kastamonu, Şâban-ı Velî Camii vâiz kürsüsü taht altı ön yüz kemer köşeliği.

Resim 75: Kastamonu, Şâban-ı Velî Camii vâiz kürsüsü taht altı yan yüz kemer köşeliği.

Resim 76: Kastamonu, Şâban-ı Velî Camii vâiz kürsüsü korkuluğu iç kısmındaki kitabe yazısı. (Sağ taraf)

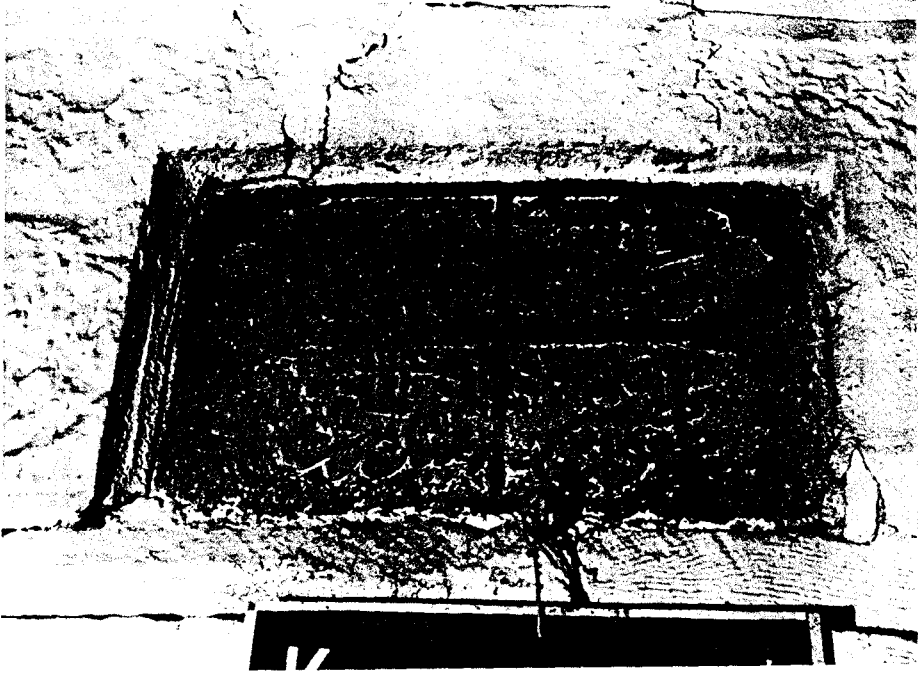
Resim 77: Kastamonu, Şâban-ı Velî Camii vâiz kürsüsü korkuluğu iç kısmındaki kitabe yazısı. (Sağ taraf)

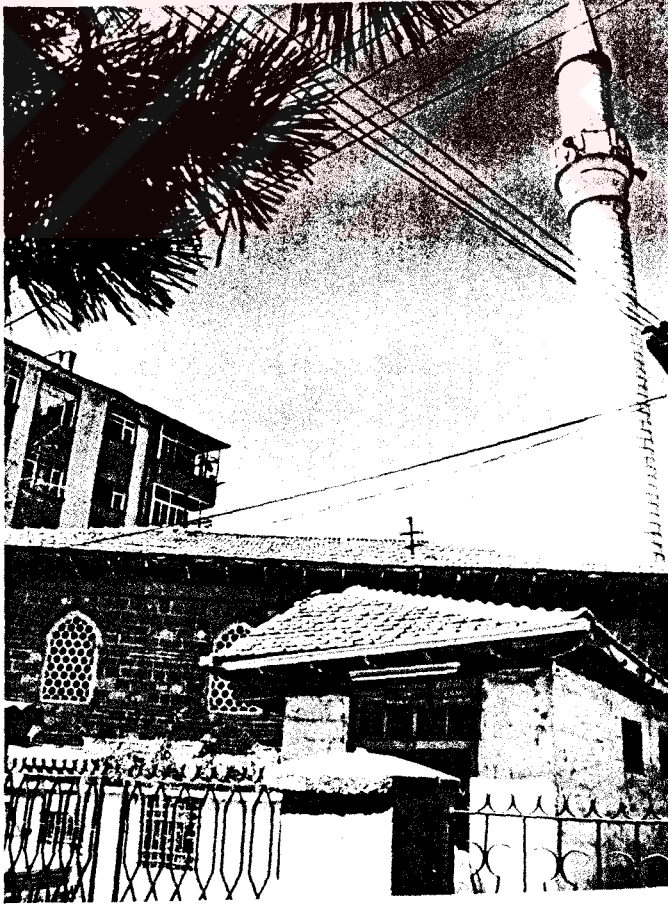
Resim 78: Kastamonu, Şâban-ı Velî Camii vâiz kürsüsü korkuluğu iç kısmındaki kitabe yazısı. (Sol taraf)

Resim 79: Kastamonu, Şâban-ı Velî Camii vâiz kürsüsü korkuluğu iç kısmındaki kitabe yazısı. (Sol taraf)

Resim 80: Kastamonu, Hasan Efendi Camii kitabesi.

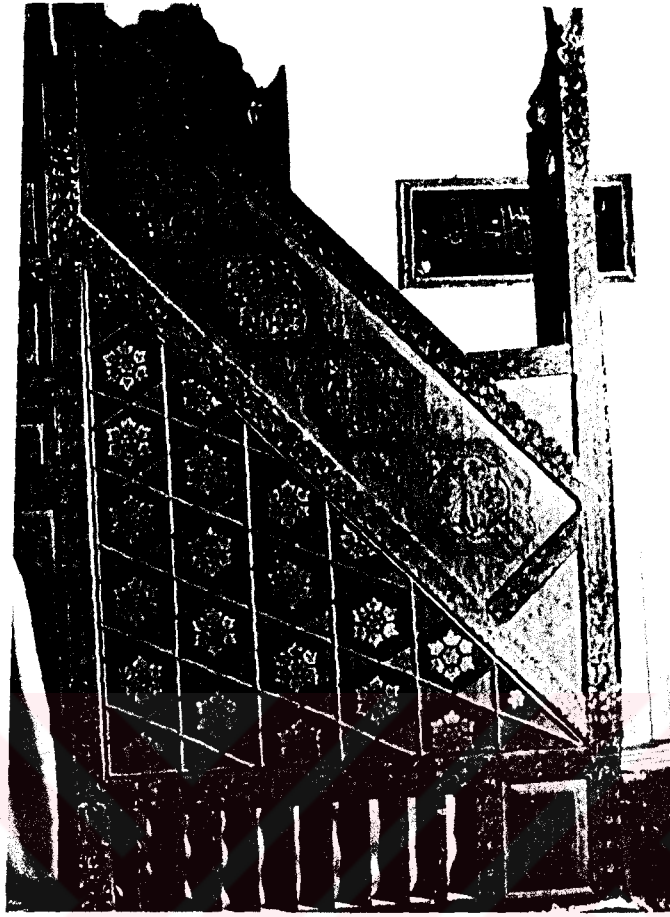
Resim 81: Kastamonu, Hasan Efendi Camii.

Resim 82: Kastamonu, Hasan Efendi Camii minberi.

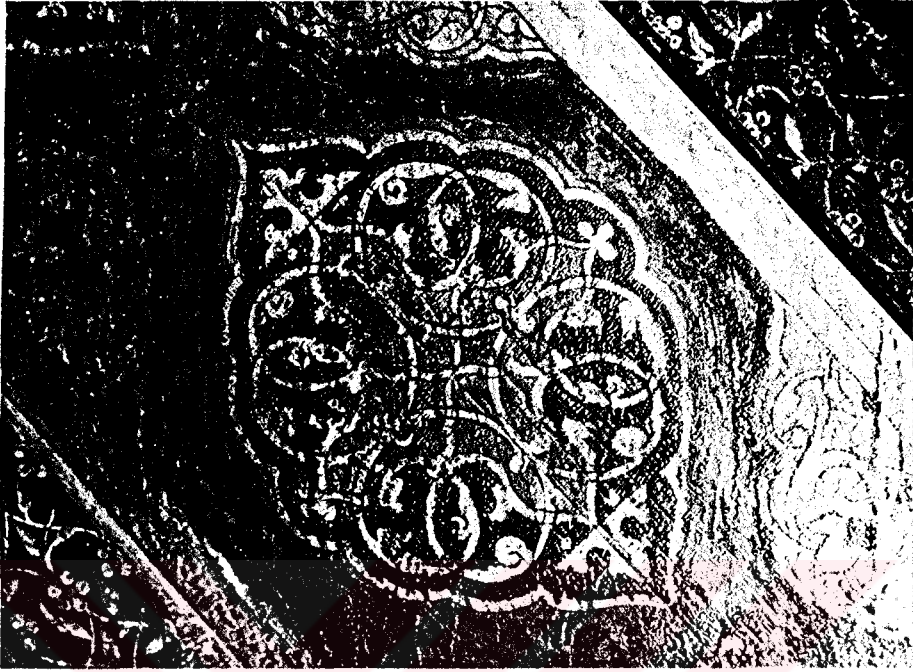
Resim 83: Kastamonu, Hasan Efendi Camii minber kapı giriş kısmı.

Resim 84: Kastamonu, Hasan Efendi Camii minberi gövde kısmı.

Resim 85: Kastamonu, Hasan Efendi Camii minberi yan aynalık bezemesi.

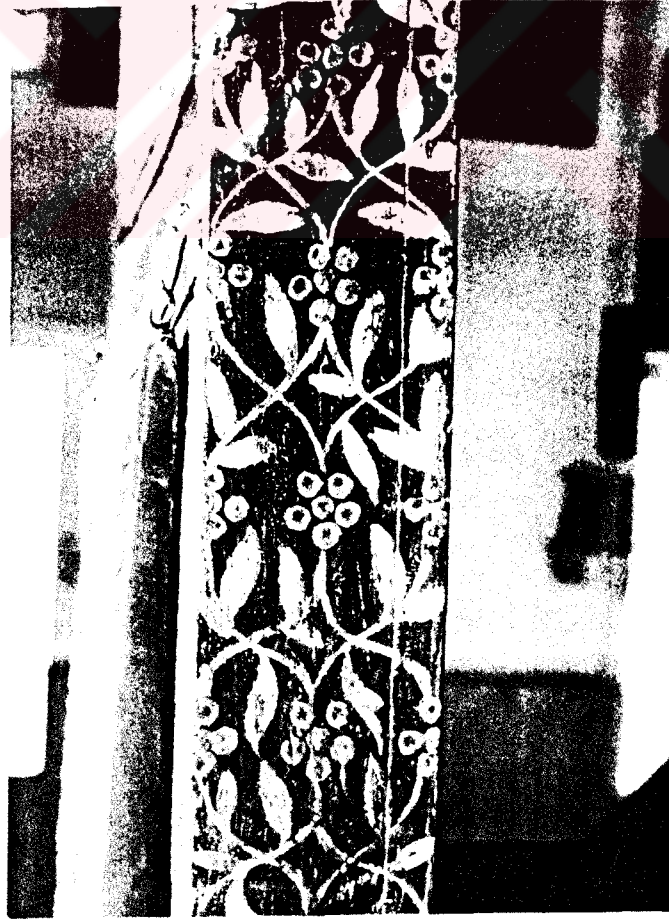
Resim 86: Kastamonu, Hasan Efendi Camii minberi korkuluğundaki şemse.

Resim 87: Kastamonu, Hasan Efendi Camii minberi korkuluk bezemelerinden.

Resim 88: Kastamonu, Hasan Efendi Camii minberi korkuluk bezemelerinden detay.

Resim 89: Kastamonu, Hasan Efendi Camii minberi bordür parçası.

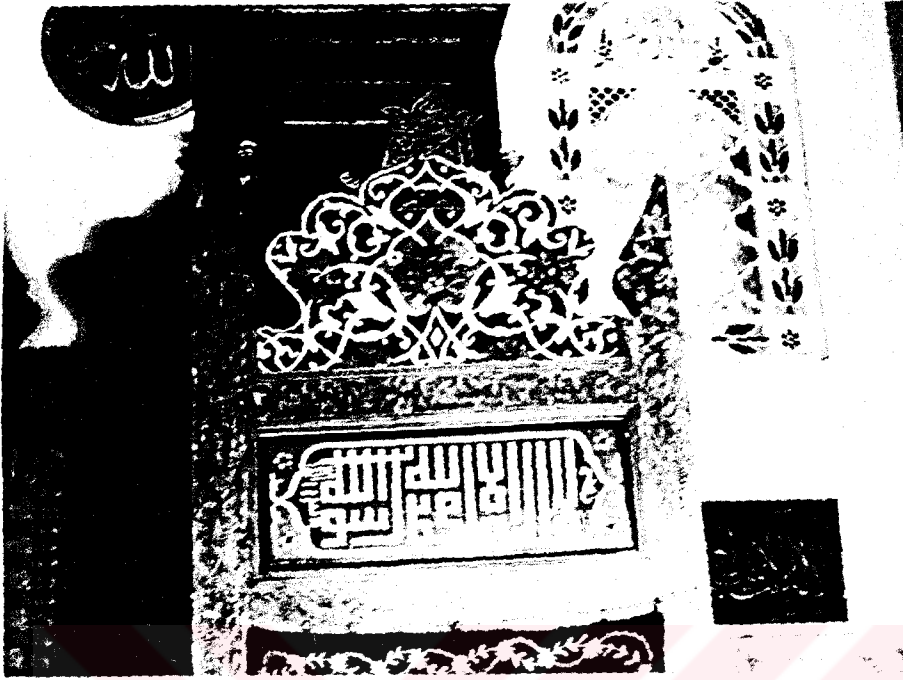
Resim 90: Kastamonu, Hasan Efendi Camii minberi sahanlık altı bezeme panoları-

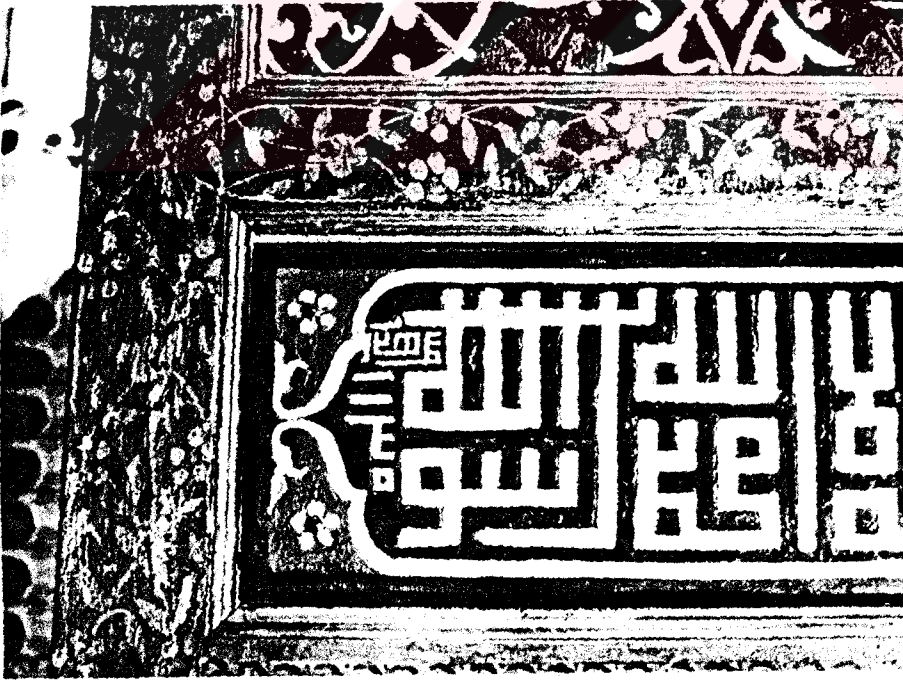
Resim 91: Kastamonu, Hasan Efendi Camii minberi sahanlık altı bezeme panolarından detay.

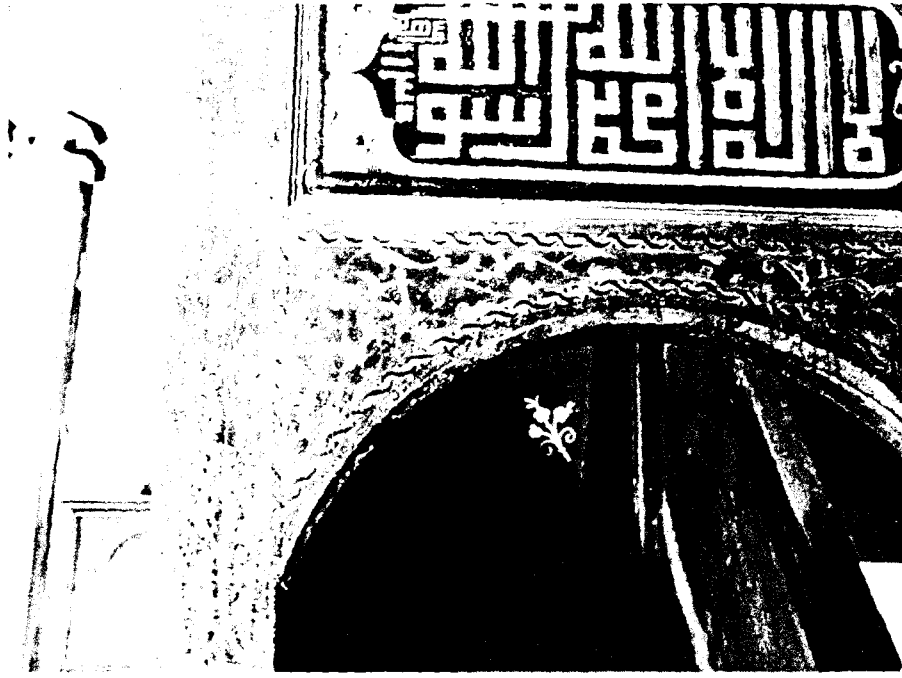
Resim 92: Kastamonu, Hasan Efendi Camii minberi yan yüz kemer köşelikleri motifi.

Resim 93: Kastamonu, Hasan Efendi Camii minberi kapı taç ve aynalığı.

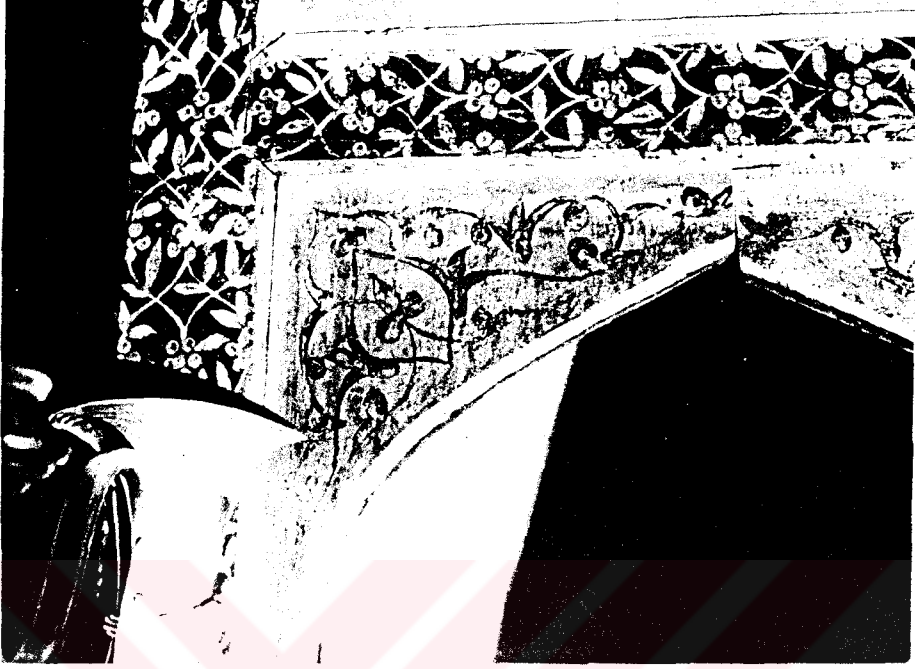
Resim 94: Kastamonu, Hasan Efendi Camii minberi kapı aynalığındaki yazı tarihi ve kapı bordürü.

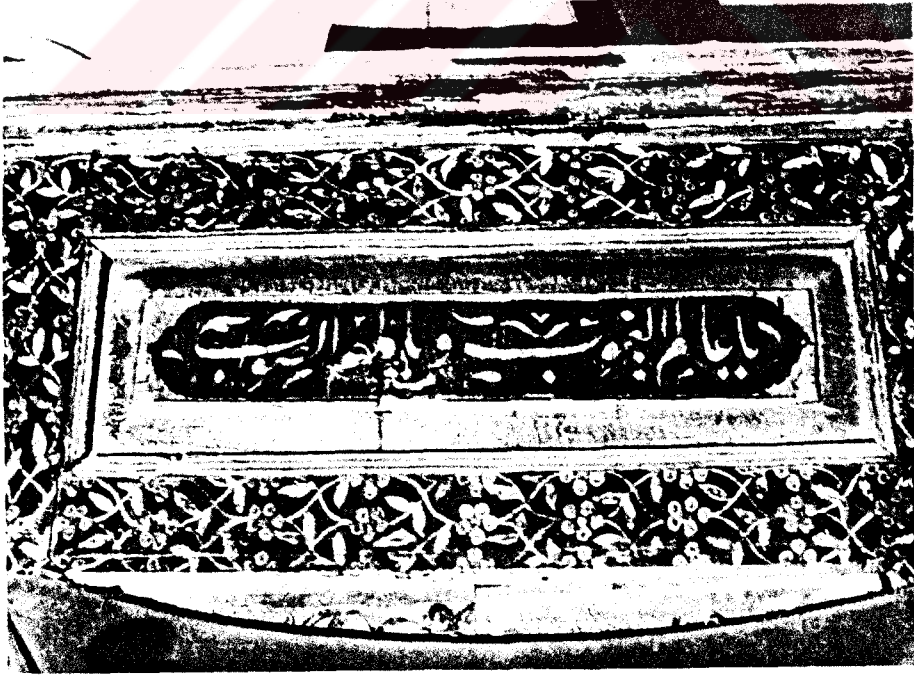
Resim 95: Kastamonu, Hasan Efendi Camii minberi kapı kemer köşeliği.

Resim 96: Kastamonu, Hasan Efendi Camii minberi kapı girişi ön yüz bordür parçası.

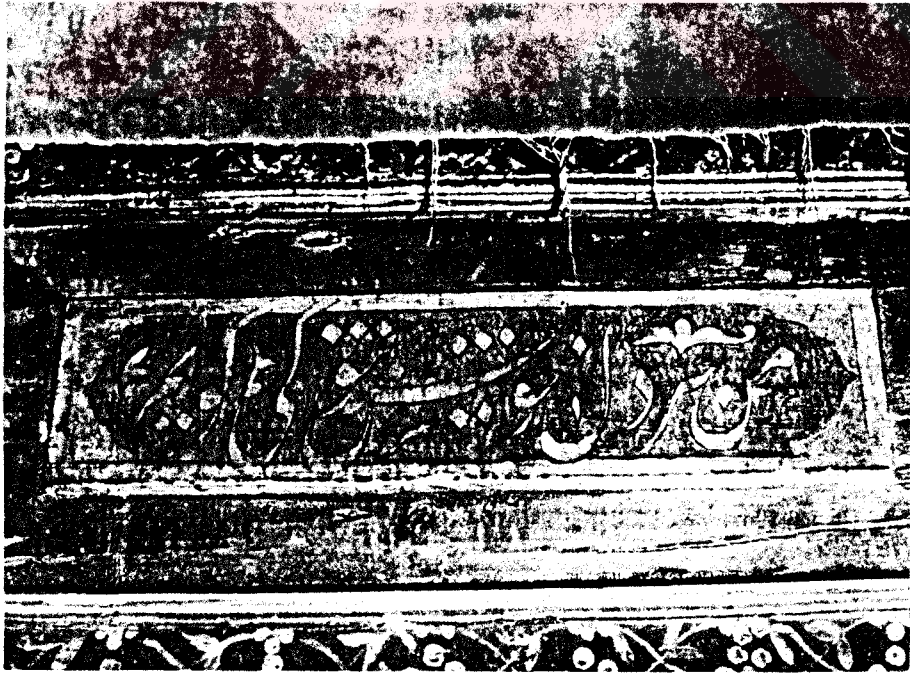
Resim 97: Kastamonu, Hasan Efendi Camii minberi sahanlık üstü ön yüz kemer köşeliği.

Resim 98: Kastamonu, Hasan Efendi Camii minberi ön yüz sahanlık üstü yazı panosu.

Resim 99: Kastamonu, Hasan Efendi Camii minberi sol üst kısımdaki yazı panosu.

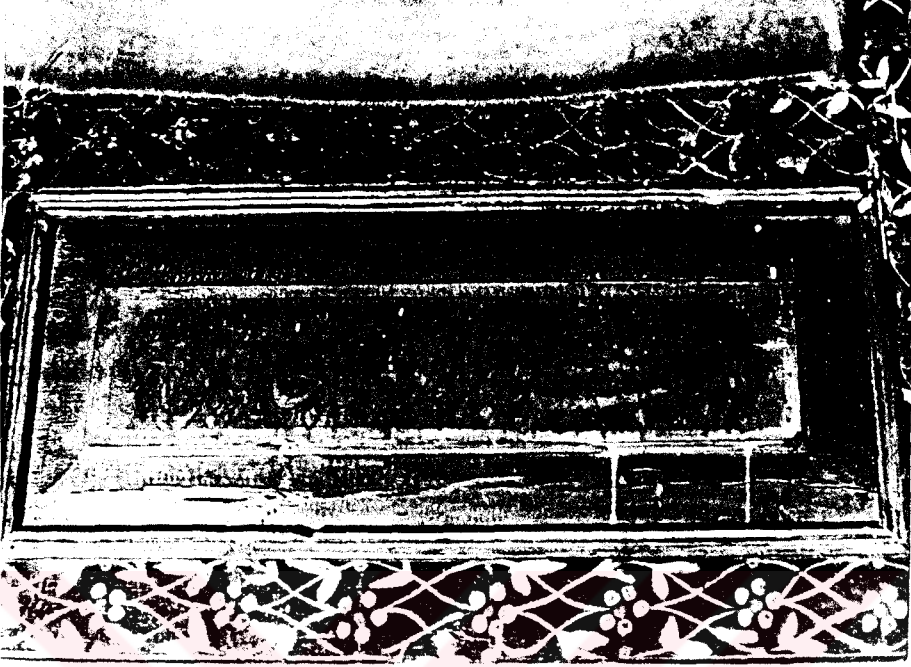
Resim 100: Kastamonu, Hasan Efendi Camii minberi sol orta kısımdaki yazı panosu.

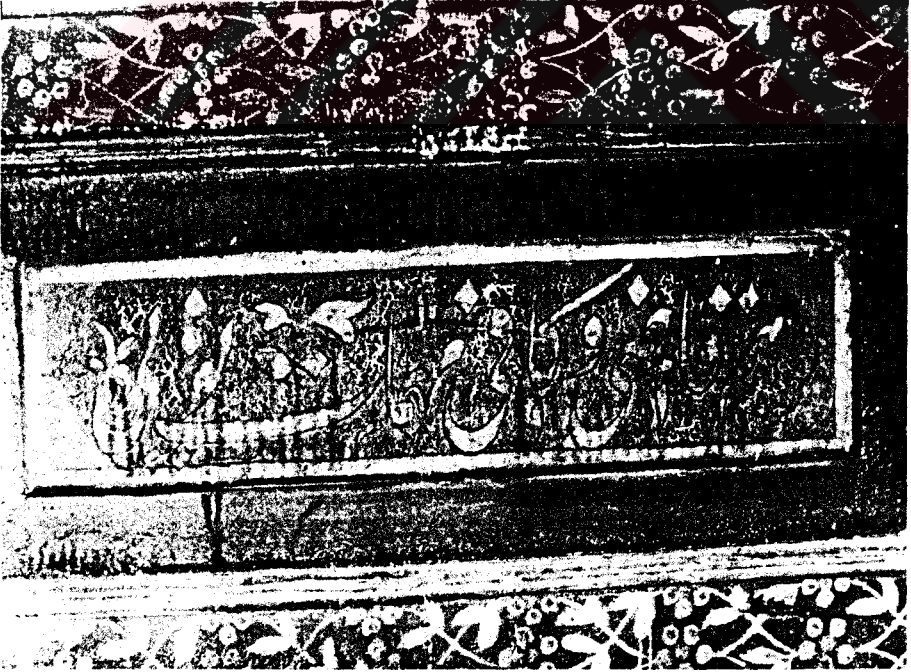
Resim 101: Kastamonu, Hasan Efendi Camii minberi sol alt kısımdaki yazı panosu.

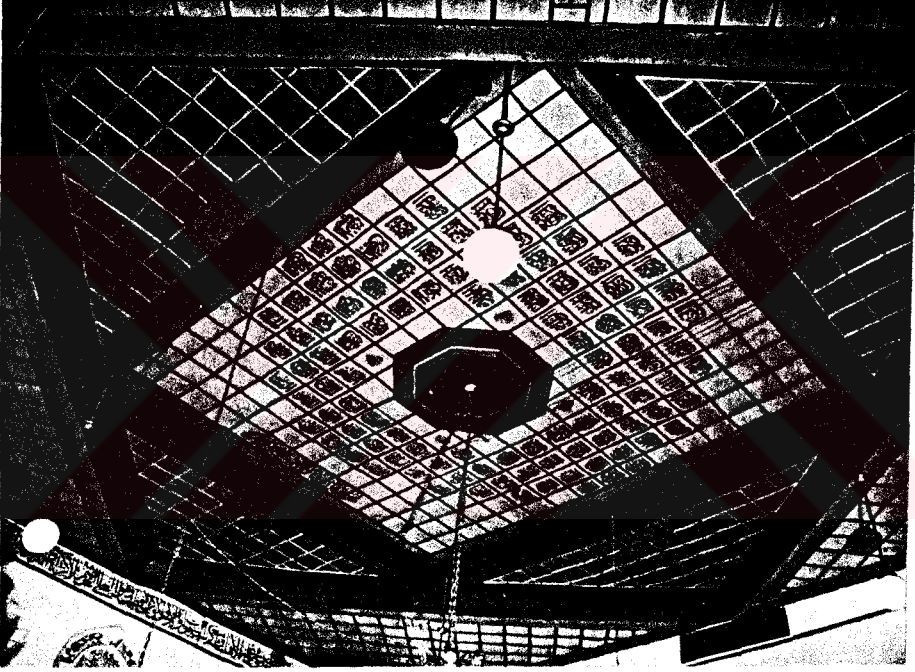
Resim 102: Kastamonu, Hasan Efendi Camii minberi sağ üst kısımdaki yazı panosu.

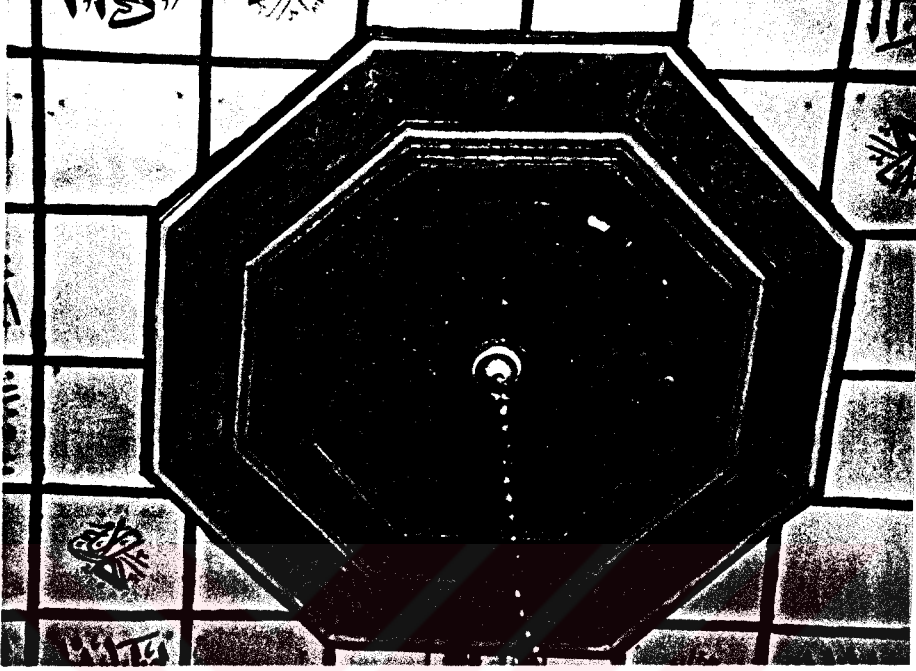
Resim 103: Kastamonu, Hasan Efendi Camii minberi sağ orta kısımdaki yazı panosu.

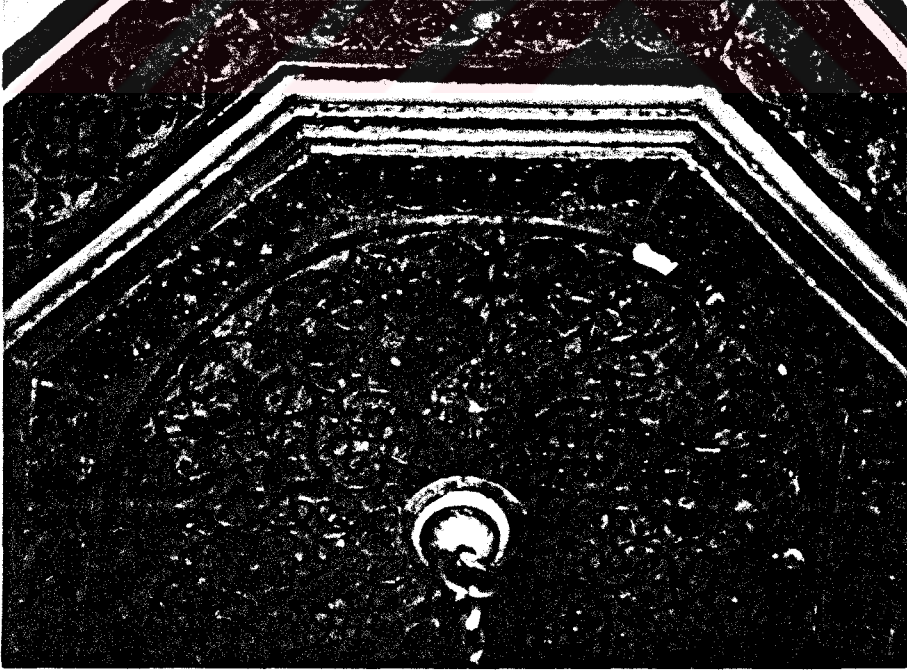
Resim 104: Kastamonu, Hasan Efendi Camii Minberi sağ alt kısımdaki yazı panosu.

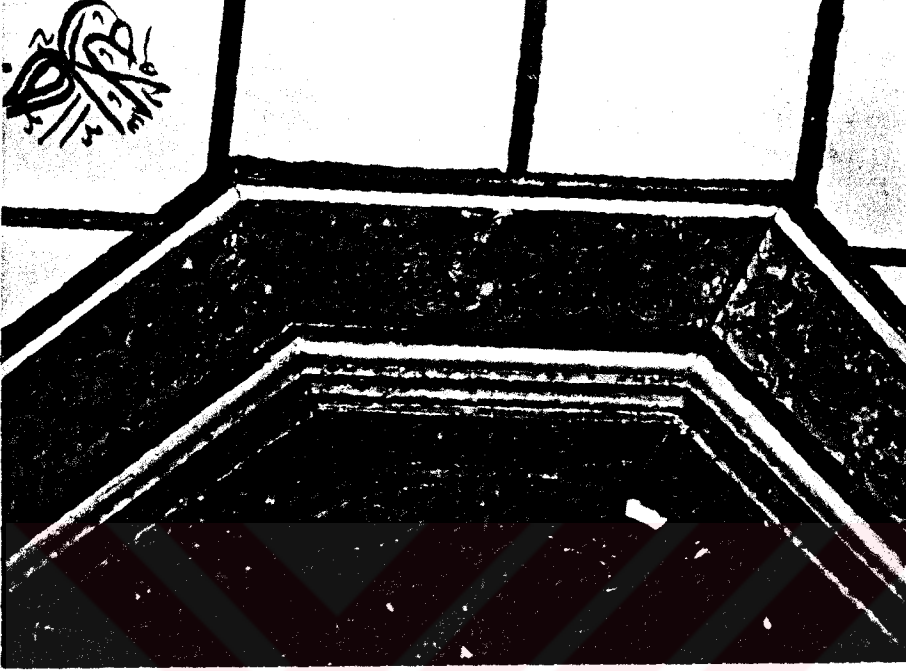
Resim 105: Kastamonu, Hasan Efendi Camii tavan bezemeleri.

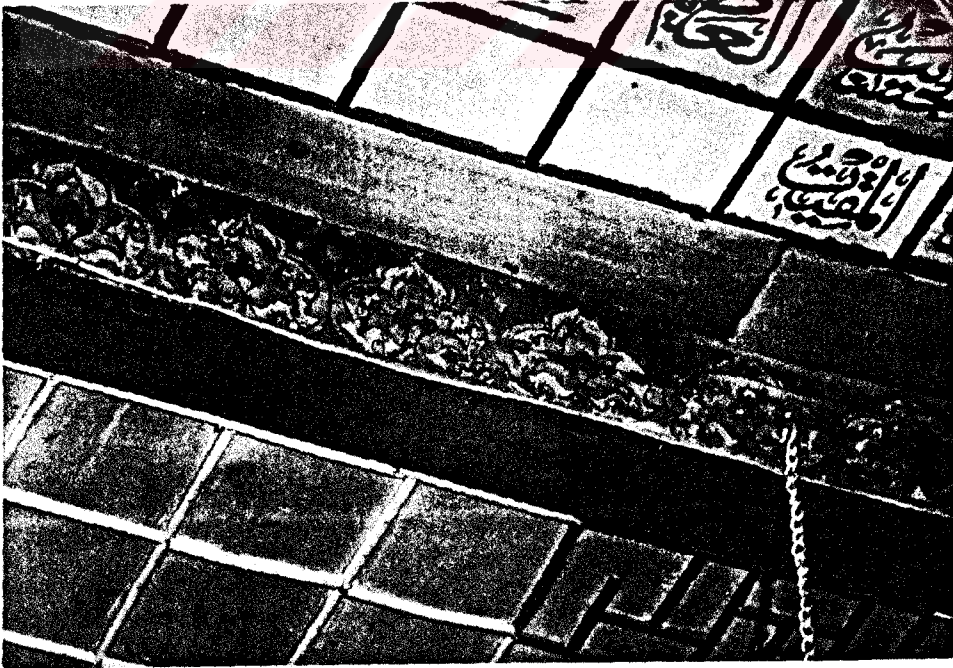
Resim 106: Kastamonu, Hasan Efendi Camii tavan göbeği.

Resim 107: Kastamonu, Hasan Efendi Camii tavan göbeğinden detay.

Resim 108: Kastamonu, Hasan Efendi Camii tavan göbeği bordürleri.

Resim 109: Kastamonu, Hasan Efendi Camii tavan süs-bordürü.

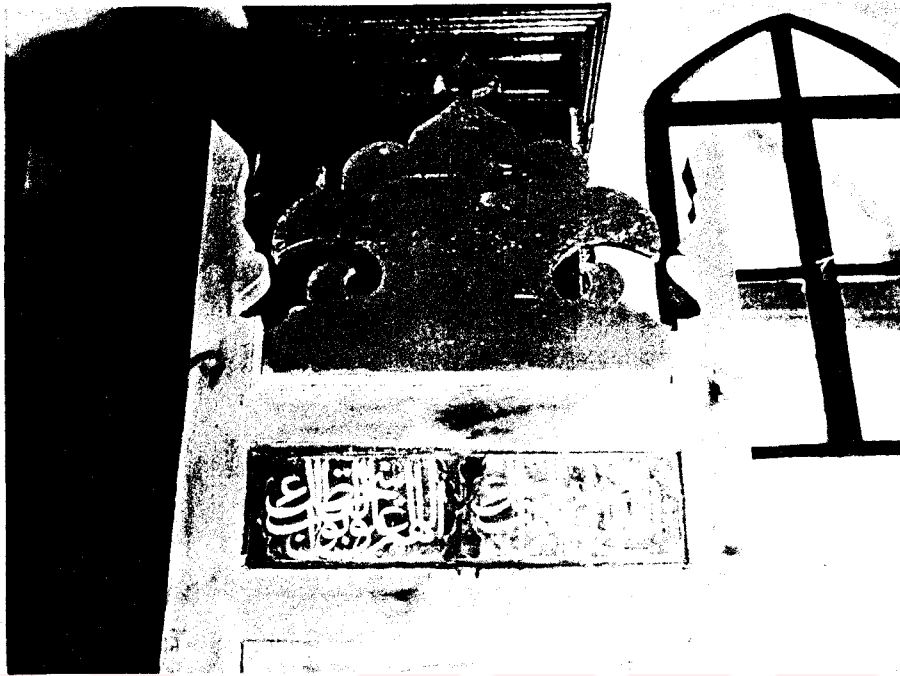
Resim 110: Kastamonu, Musafakih Camii.

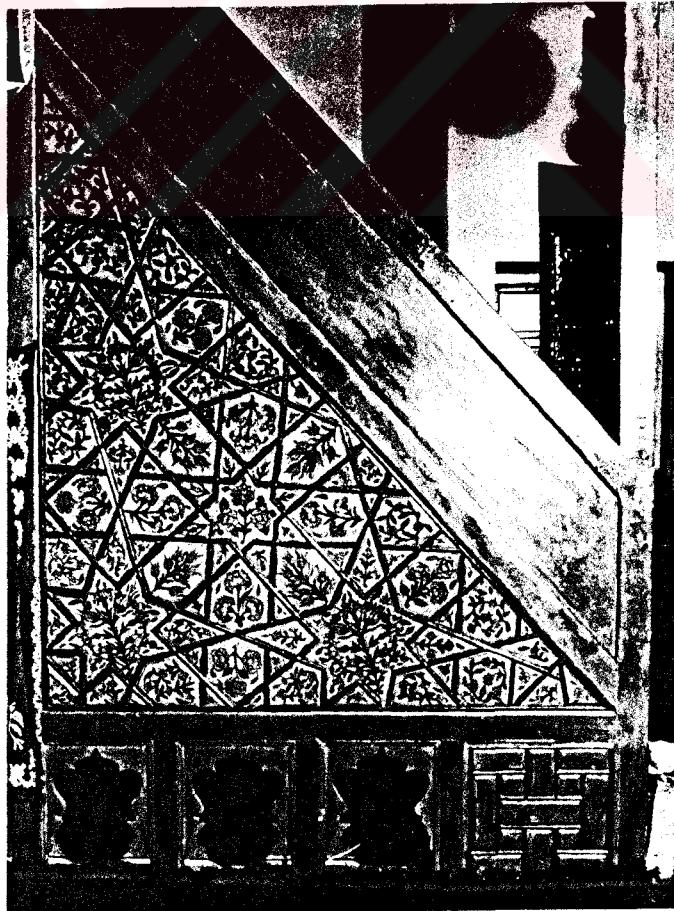
Resim 111: Kastamonu, Musafakih Camii minberi.

Resim 112: Kastamonu, Musafakih Camii minber kapı giriş kısmı.

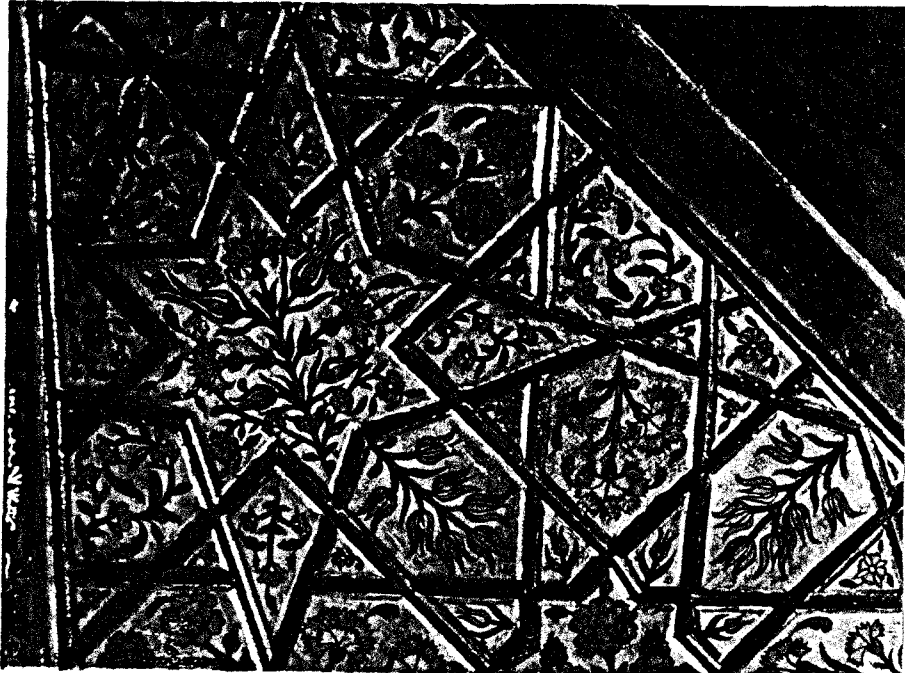
Resim 113: Kastamonu, Musafakih Camii minberi kapı aynalığındaki yazı panosu.

Resim 114: Kastamonu, Musafakih Camii minberi gövde kısmı.

Resim 115: Kastamonu, Musafakih Camii minberi külâh ve şerefesi.

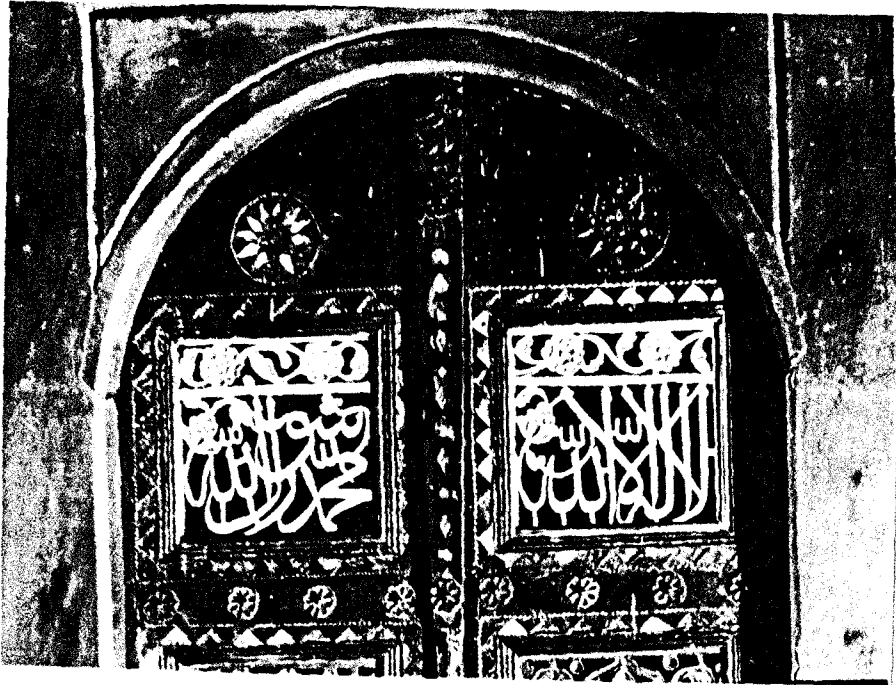
Resim 116: Kastamonu, Musafakih Camii minberi yan aynalığından detay.

Resim 117: Kastamonu, Musafakih Camii minber kapısı.

Resim 118: Kastamonu, Musafakih Camii minber kapısı binisi üstündeki usta adı ve tarih.

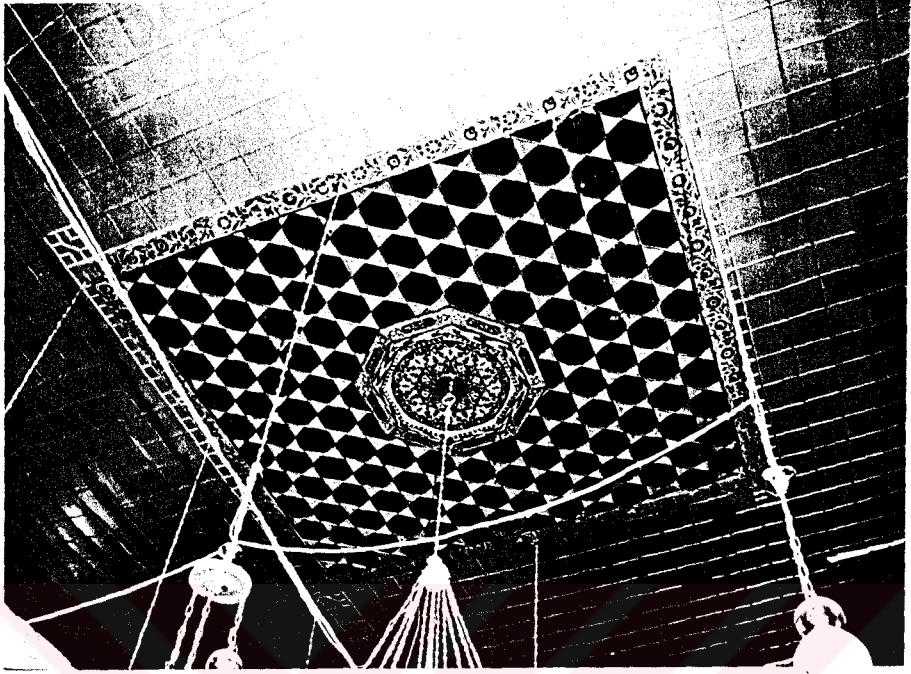
Resim 119: Kastamonu, Musafakih Camii minber kapısı üst kısmındaki madalyonlar ve yazı panoları.

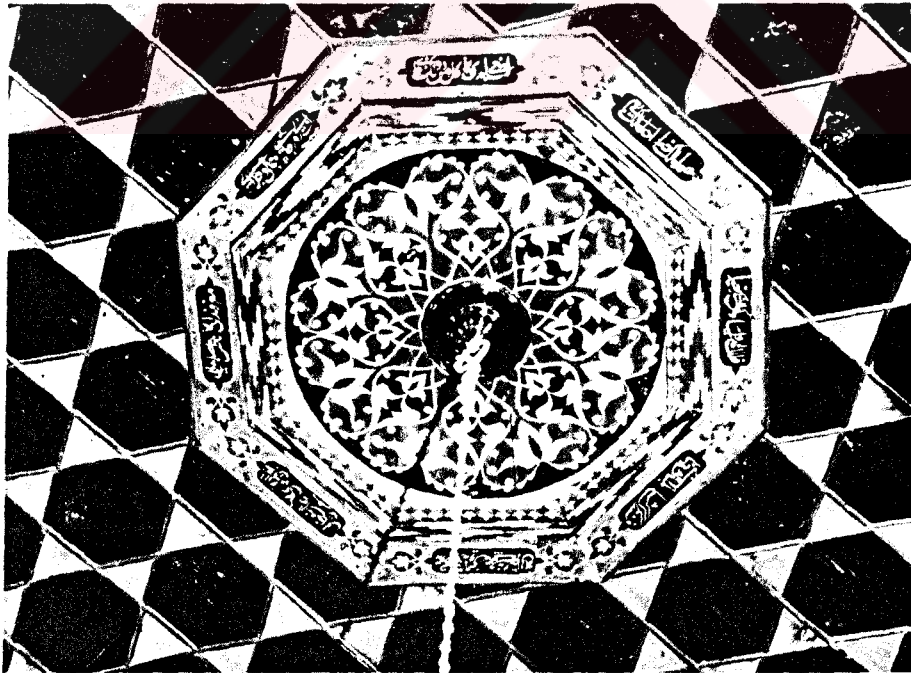
Resim 120: Kastamonu, Musafakih Camii minber kapısı orta pano bezemesi.

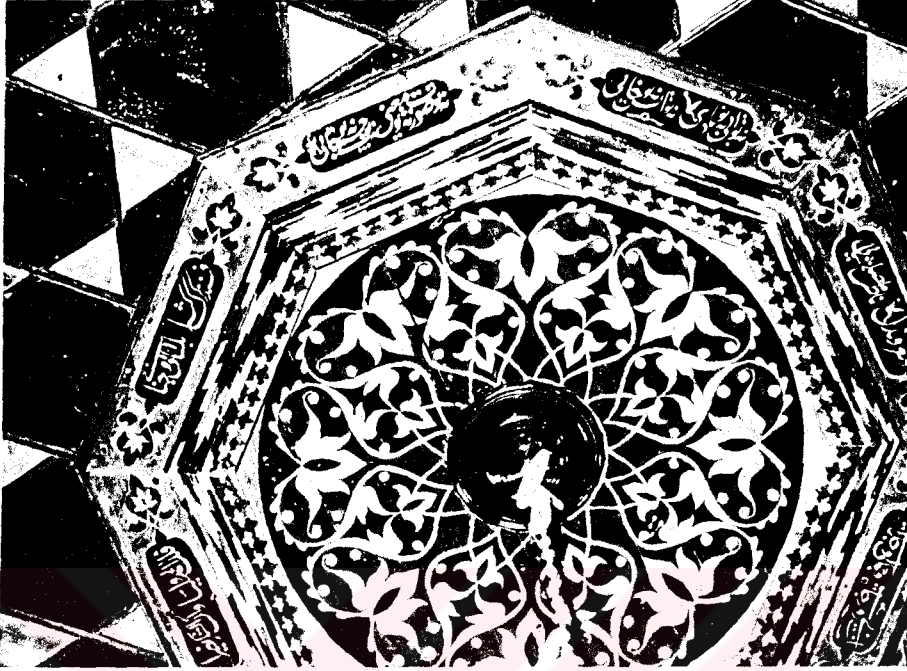
Resim 121: Kastamonu, Musafakih Camii minber kapısı alt pano bezemesi.

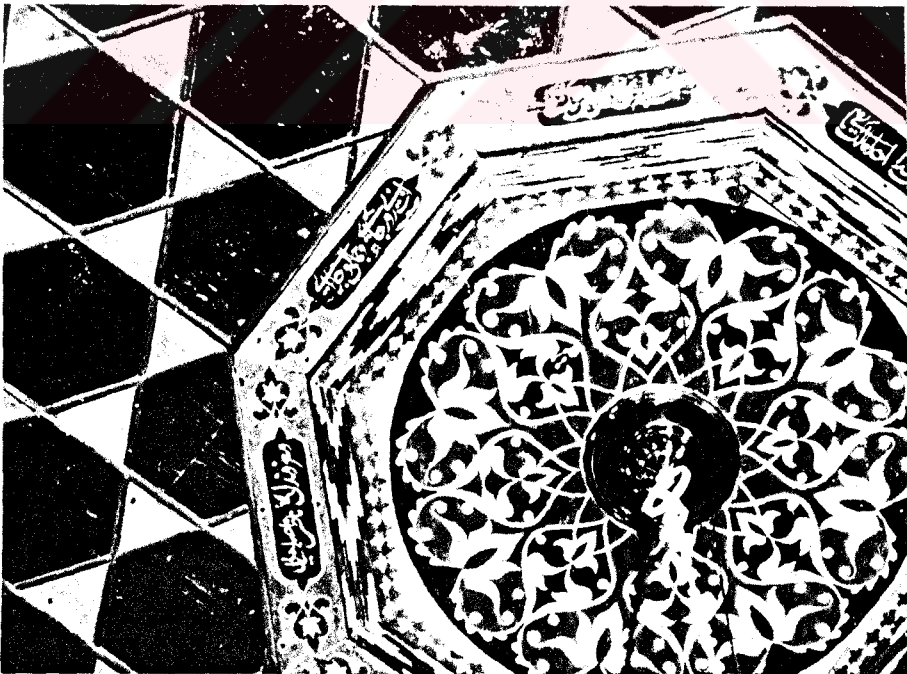
Resim 122: Kastamonu, Musafakih Camii tavan bezemesi.

Resim 123: Kastamonu, Musafakih Camii tavan göbeği.

Resim 124: Kastamonu, Musafakih Çamii tavan göbeği bezemesinden detay.

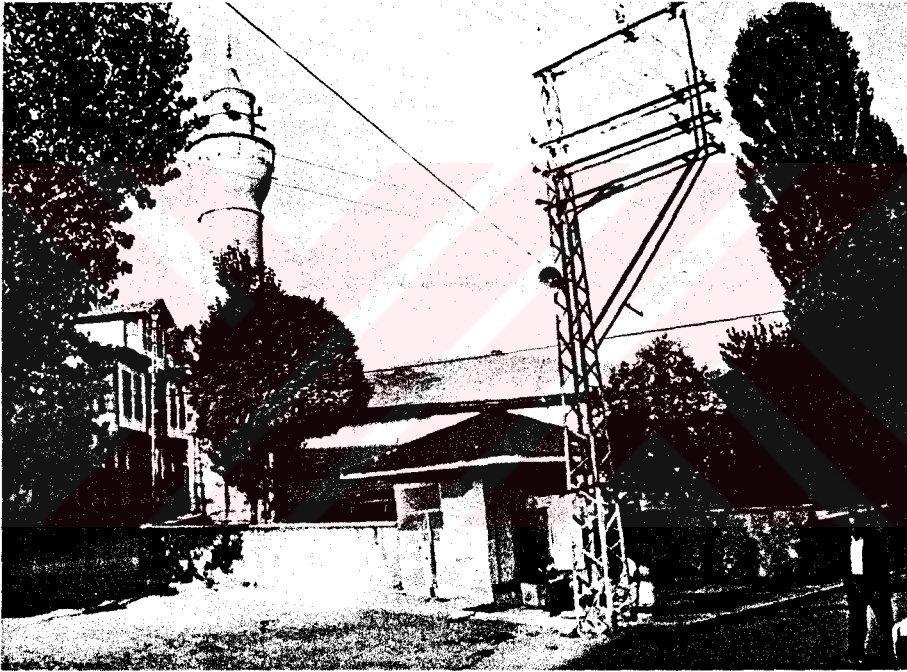
Resim 125: Kastamonu, Musafakih Camii tavan göbeği bezemesinden detay.

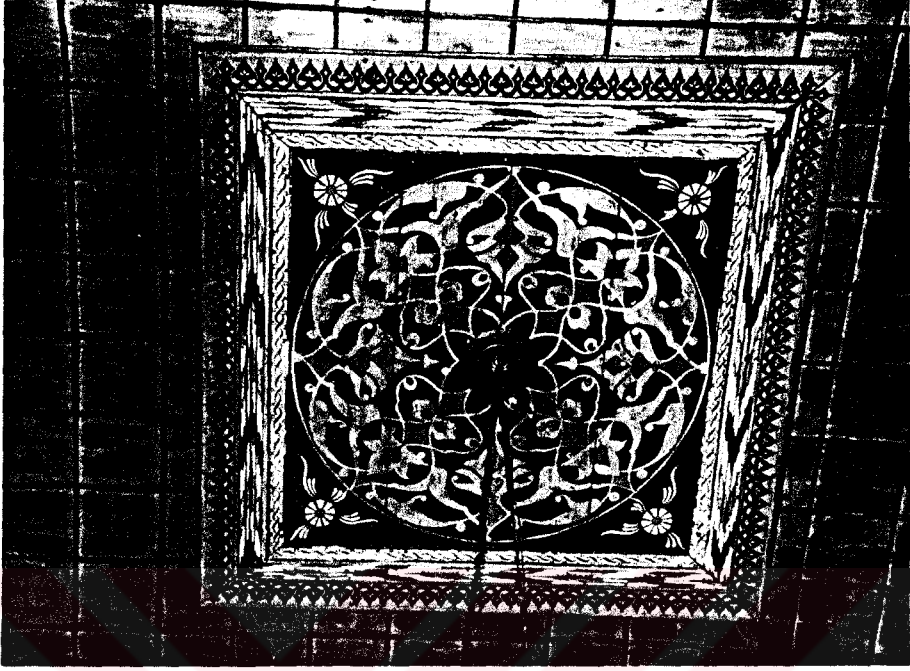
Resim 126: Kastamonu, Musafakih Camii tavan göbeği bordürleri.

Resim 127: Kastamonu, Musafakih Camii tavan bordürü parçası.

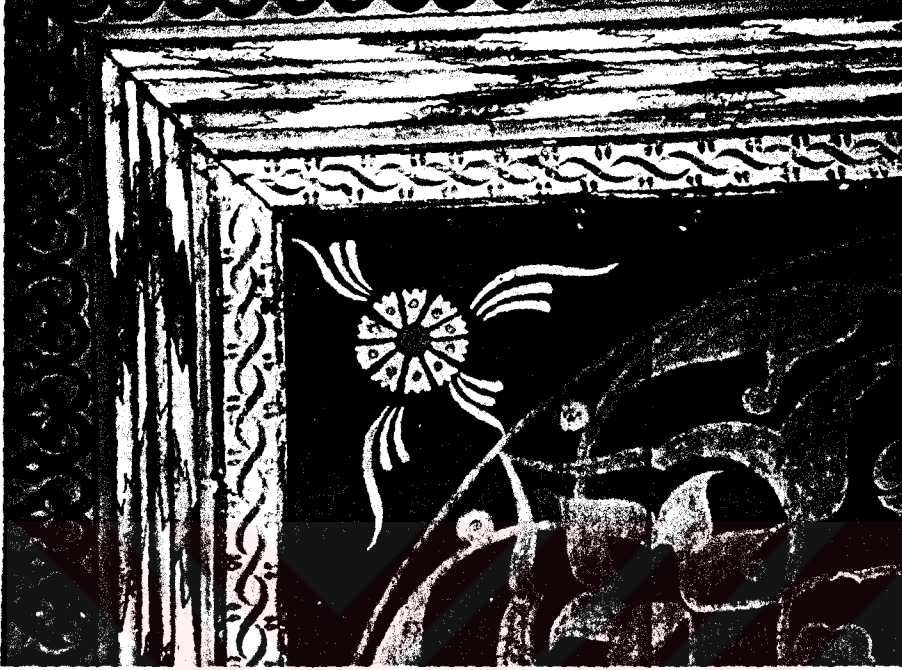
Resim 128: Kastamonu, Honsalar Camii.

Resim 129: Kastamonu, Honsalar Camii tavan göbeği.

Resim 130: Kastamonu, Honsalar Camii tavan göbeğinden detay.

Resim 131: Kastamonu, Honsalar Camii tavan göbeğindeki köşe motifi.

Resim 132: Kastamonu, Honsalar Camii tavan göbeği bordürleri.

VII. BÖLÜM
EKLER

EK-A. Ekler Hakkında Açıklama :

Kastamonu Camilerindeki bezemeli ahşap eserler incelenirken, konu ile ilgili ve karşılaştırma imkanı sağlayabilecek, yakın çevredeki eserlerden bazı bölümlerle, araştırma sınırları içinde bulunan, ancak bir eser kabul edilemeyecek bazı parçalar ekler bölümüne konmuştur.

Nakkaş Abdullah'ın, üzerinde adı yazılı sayılı eserlerinden ikisi, bilindiği üzere Kastamonu'dadır. Bunlardan birisi araştırma sınırlarımız içindeki İbnineccar Camii kapısı, diğeri de Kasabaköy'deki Mahmut Bey Camii kapısıdır. Bu iki kapının rahatça karşılaştırılabilmesi için, Mahmut Bey Camii kapısı detaylarıyla resimlenerek eklere dahil edilmiştir. (Res.133-142).

Çeşitli kalıntılardan ahşap üzerine kalem işlerinin bolca kullanıldığı belli olan Kastamonu'da, ne yazık ki sağlam olarak günümüze gelebilenler oldukça azdır. İçlerinde Mahmut Bey Camisinde bulunduğu bir çoğu günden güne bozulmaktadır. Bezemelerin ileride daha çok dökülebileceği düşünülerek, bazı bölümlerinin resimleri tesbit amacıyla bu bölüme ilave edilmiştir (Res.143-158).

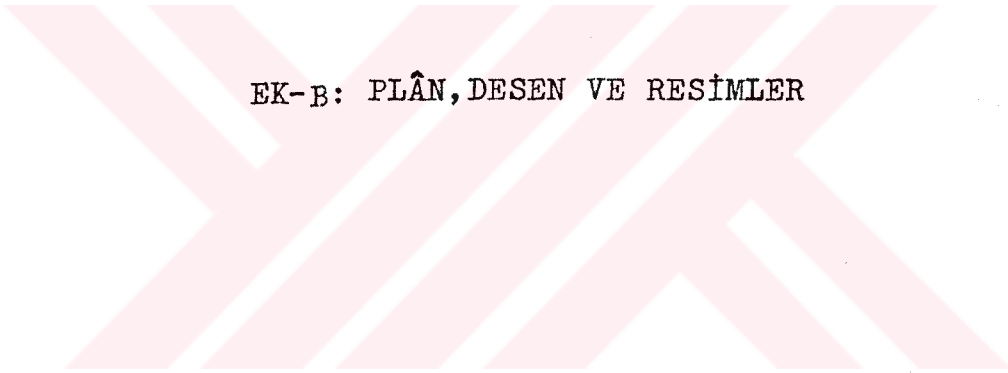
Şâban-ı Velî Camisindeki ahşap bezemeler incelenirken ikinci kat mahfili arkasında bulunan halvet odalarının tavanlarına, üzerinde bezemeler bulunan ahşap levhaların rastgele kesilip çita haline getirilerek çakılmış olduğu görülmüştür (Res.149,150). Bu kalem işi bezemeli fazla sayıdaki tavanların hem renk, hem fırça, hem de motif bütünlüklerine bakılarak bir yapıdan sökülmüş oldukları söylenilebilir. Benzeri motiflerine Yakupağa Camii kapısı oyma bordürlerinde de rastladığımız bu parçaların, nereden nasıl getirilip parçalanarak buraya çakıldığı bilinmemektedir.

Honsalar Camisinde, üzerinde "Kastamonu Valisi Mehmet Galib Bey'in vakfıdır. Sene 1331 (H.) " yazan ahşap bir vazî kürsüsü bulunmaktadır. Sanat değeri bulunmayan ve çürümüş

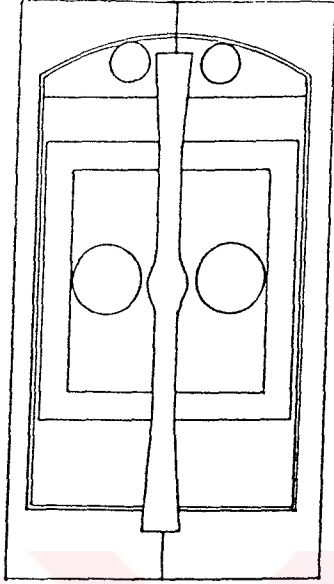
durumdaki, ahşap vaiz kürsüsü, kitabesi olduğu için resimlenmiştir (Res.151,152).

Bu bölüme alınan eserlerden birisi de, Kastamonu Terzi Köyünde bulunan Adil Bey Türbesi kapısıdır. Her ne kadar türbenin Candaroğlu Beylerinden Adil Bey'e ait olduğunu gösteren bir belge yoksa da, Kastamonu Evkaf Sicili'nin 75. Sahifesinde bu köydeki Camii ve türbe ile ilgili Adil Bey vakfının 1308 H. Tarihli bir teamül ilâmı vardır. Üst katında bir lâhit, alt katında da üç tane sandukası bulunan türbenin üst kat girişindeki kapısı maalesef 1980'li yıllarda çalınmış, hala da bulunamamıştır. Vakıflar Genel Müdürlüğü'nde aslı bulunan bir fotoğrafından başka tesbit çalışmasının yapılmadığı bilinen kapının fotokopisi ekler bölümüne alınmıştır (Res.153). Bilinmeyen kişiler tarafından sırlı kubbe tuğlaları ve üst kattaki lâhiti de parçalanan türbenin kapı giriş yeri ile fotokopisine dayanılarak bir plânı çıkarılmıştır. (Plân.14). Fotokopi üzerinde büyüteçle çalışılarak, geometrik desenli bordürü de çizilen (Des.85) kapıdaki diğer bezemeleri tesbit etmek mümkün olmamıştır.

Konumuz sınırları dışında da olsa, Kastamonu merkez Terzi köyünde bulunan bu eserin mümkün olabildiğince tesbitinin yapılarak belgelendirilmesine çalışılmıştır.

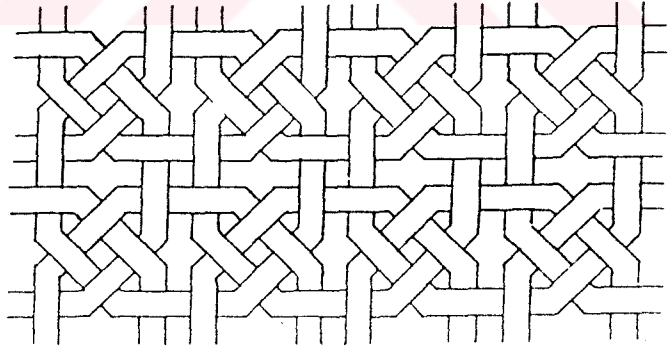

EK-B: PLÂN, DESEN VE RESİMLER

Ölçek: 1/20
Plân no: 14

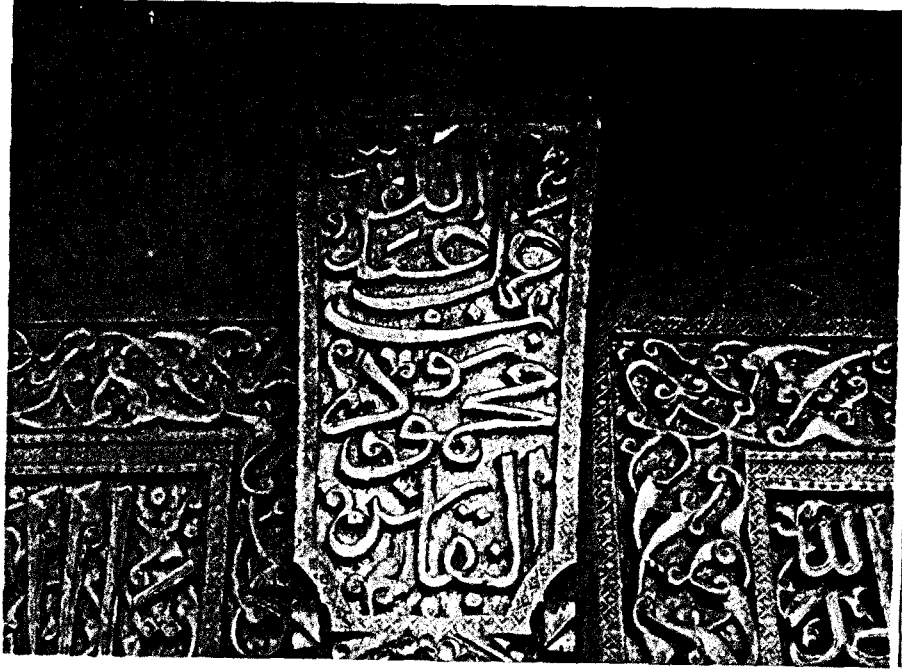
KASTAMONU TERZİ KÖYÜ ADİL BEY
TÜRBE KAPISI

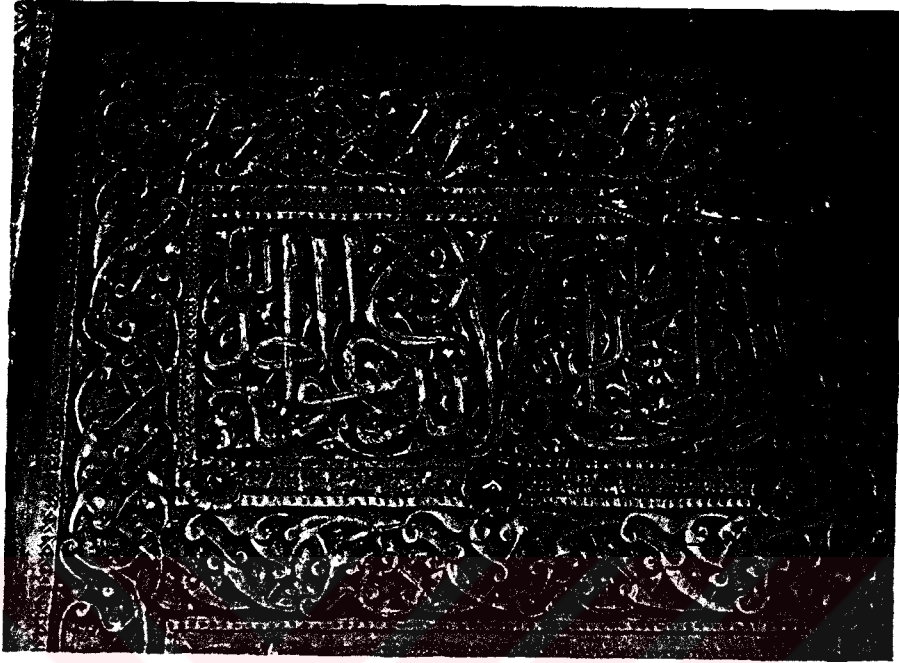
Desen 85: Kastamonu Terzi Köyü,
Adil Bey Türbe kapısı bordürü.

Resim 133: Kastamonu Kasabaköy,
Mahmut Bey Camii kapısı.

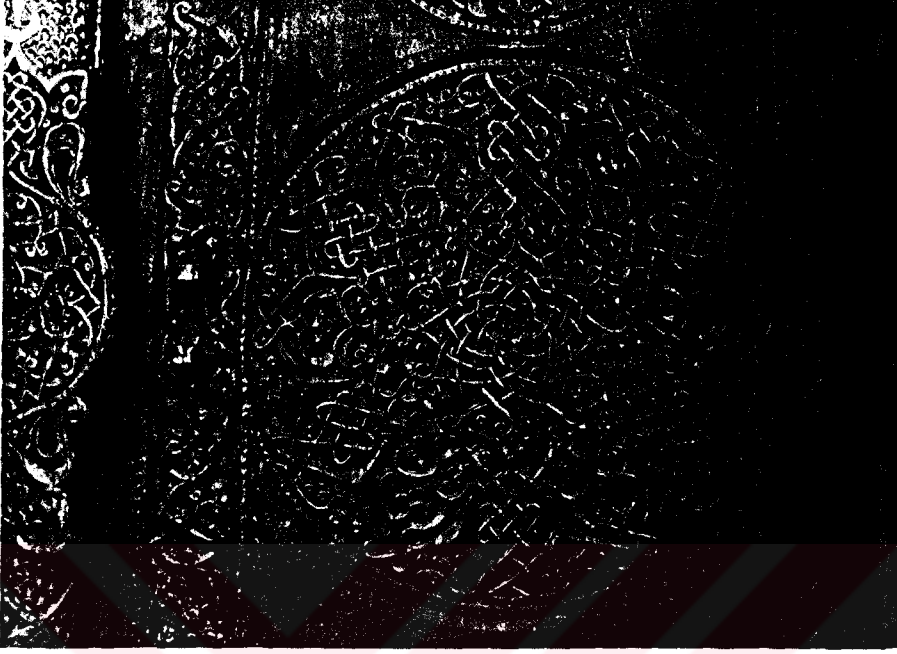
Resim 134: Kastamonu Kasabaköy, Mahmut Bey Ca-
mii kapı binisinin üst kısmındaki usta adı ya-
zısı.

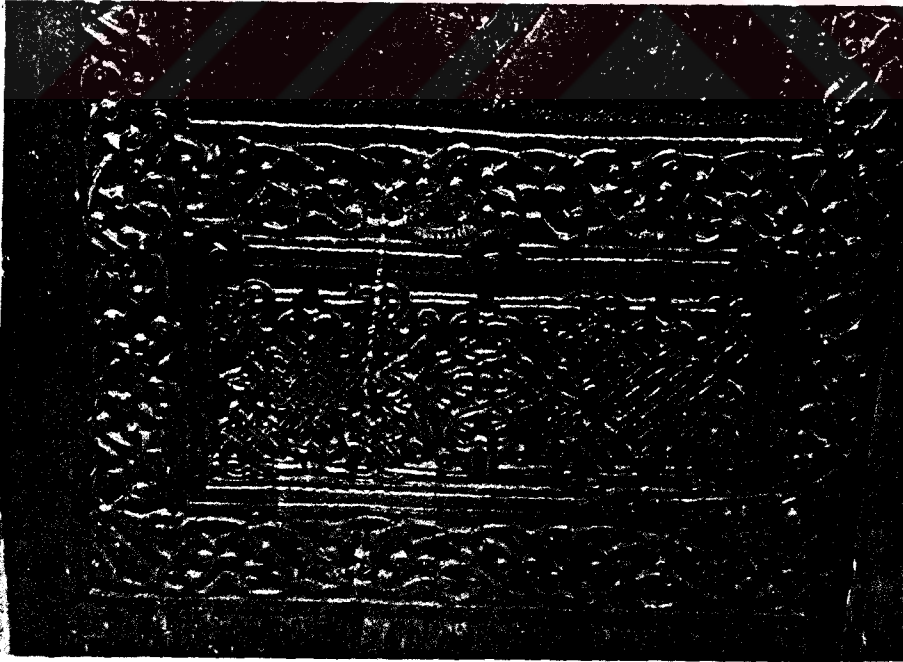
Resim 135: Kastamonu Kasabaköy, Mahmut Bey Camii kapısı sağ kanadındaki yazı panosu.

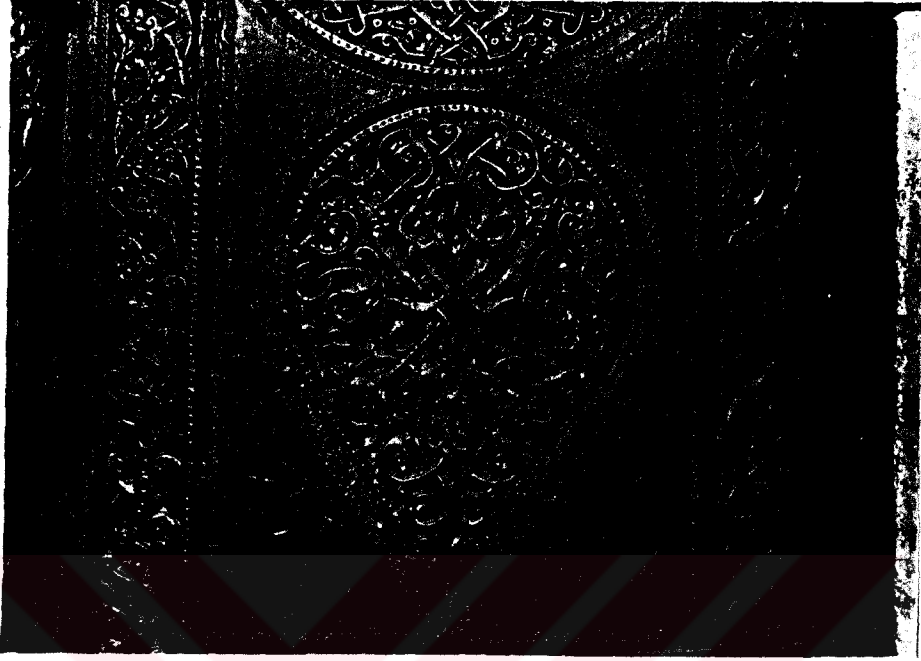
Resim 136: Kastamonu Kasabaköy, Mahmut Bey Camii kapısı sol kanadındaki yazı panosu.

Resim 137: Kastamonu Kasabaköy, Mahmut Bey Camii kapısı sağ kanadındaki orta panoda bulunan madyon.

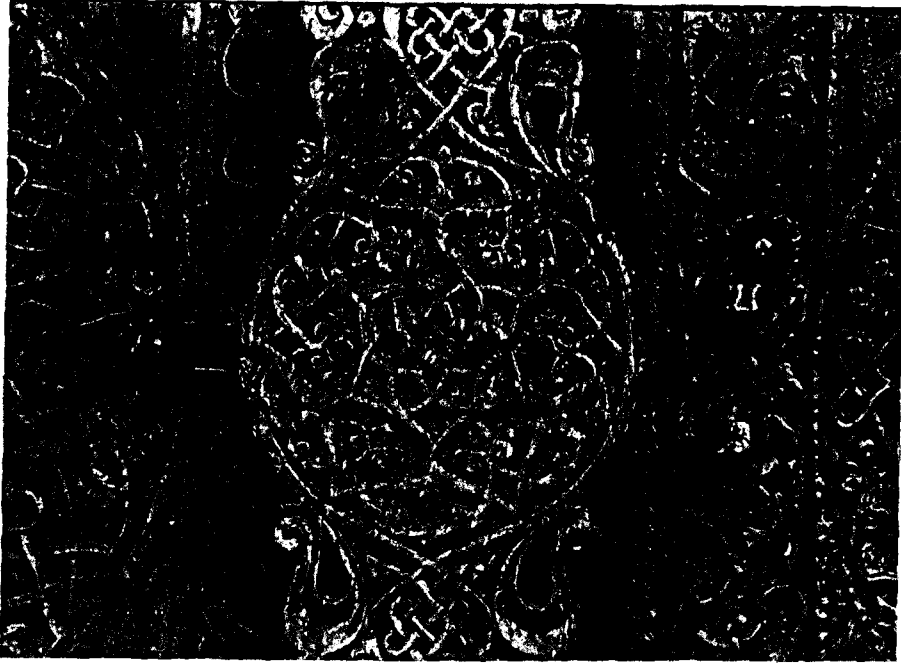
Resim 138: Kastamonu Kasabaköy, Mahmut Bey Camii kapısı sağ kanadındaki alt bezeme panosu.

Resim 139: Kastamonu Kasabaköy, Mahmut Bey Camii kapısı sağ kanadındaki damla kesitli bezeme.

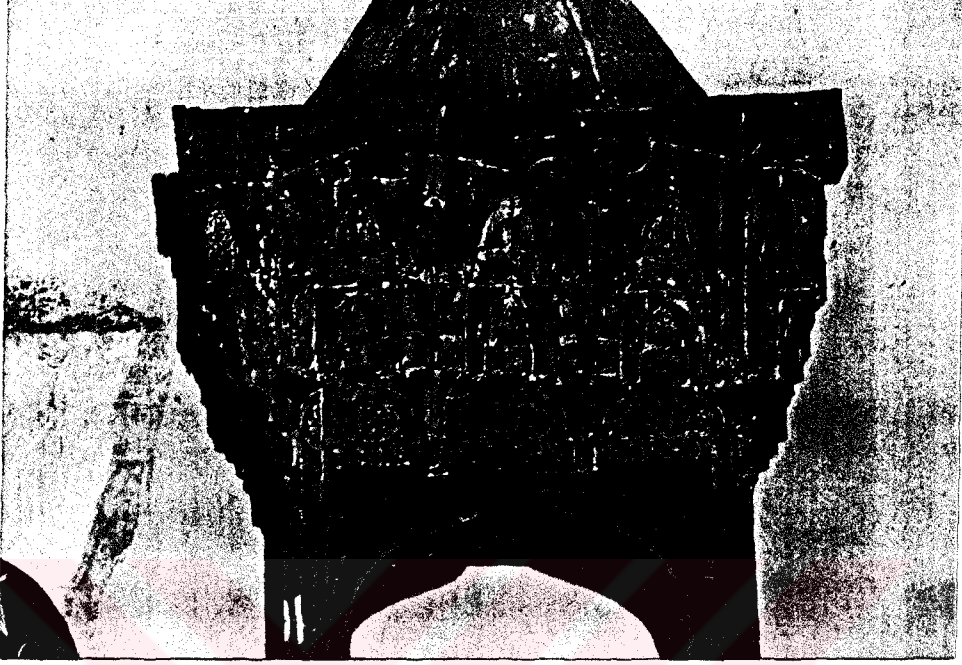
Resim 140: Kastamonu Kasabaköy, Mahmut Bey Camii kapısı sağ kanadındaki damla kesitli bezemeden detay.

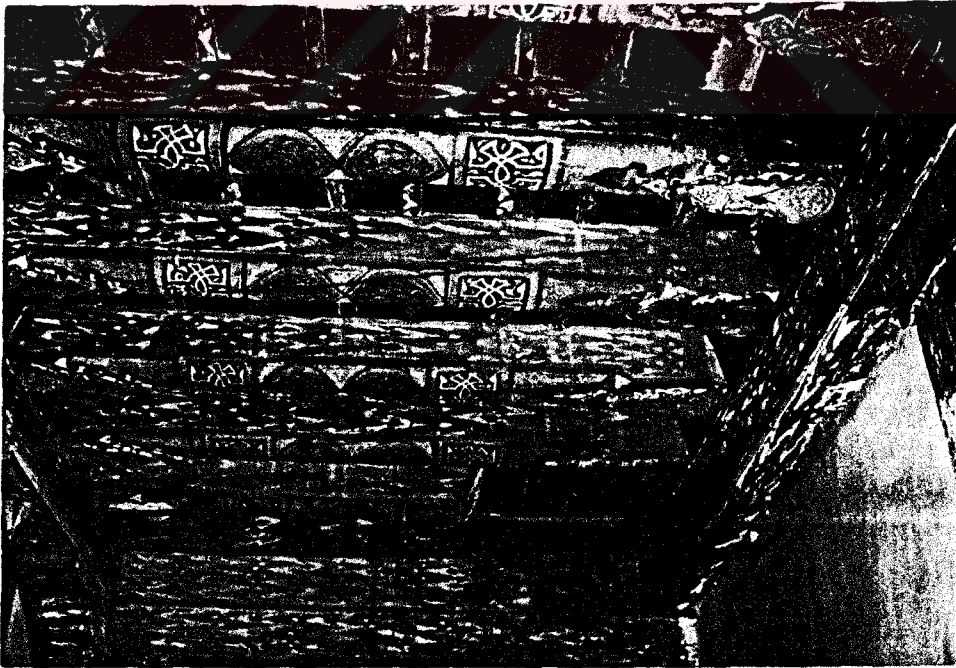
Resim 141: Kastamonu Kasabaköy, Mahmut Bey Camii kapı binisinin rozeti.

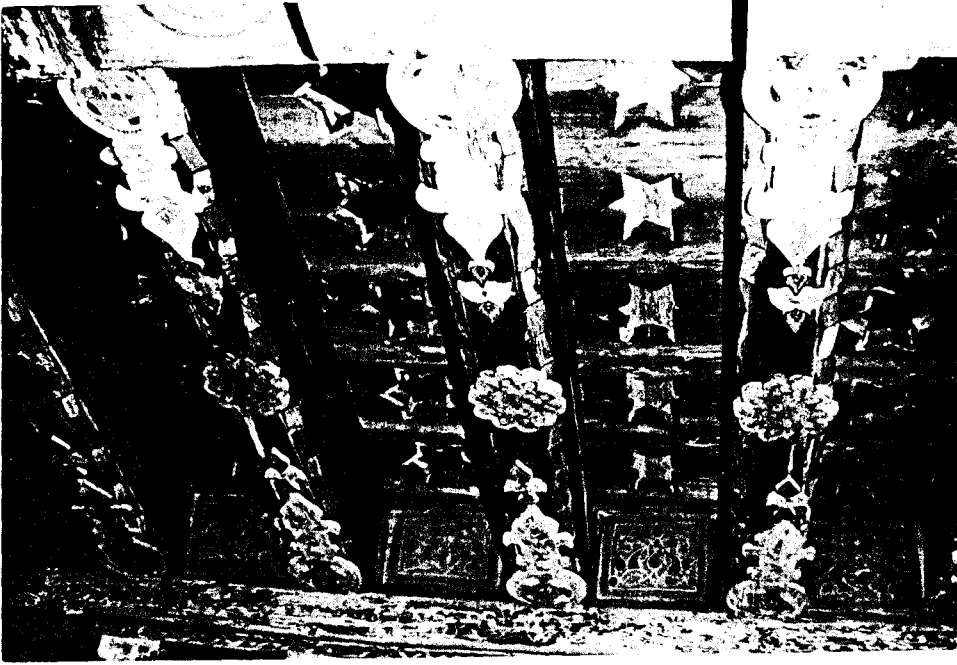
Resim 142: Kastamonu Kasabaköy, Mahmut Bey Camii kapısı bini alt kısım bezemeleri.

Resim 143: Kastamonu Kasabaköy, Mahmut Bey Camii minber kûlahı.

Resim 144: Kastamonu Kasabaköy, Mahmut Bey Camii birinci kat mahfil tavanı.

Resim 145: Kastamonu Kasabaköy, Mahmut Bey Camii tavan bezemeleri .

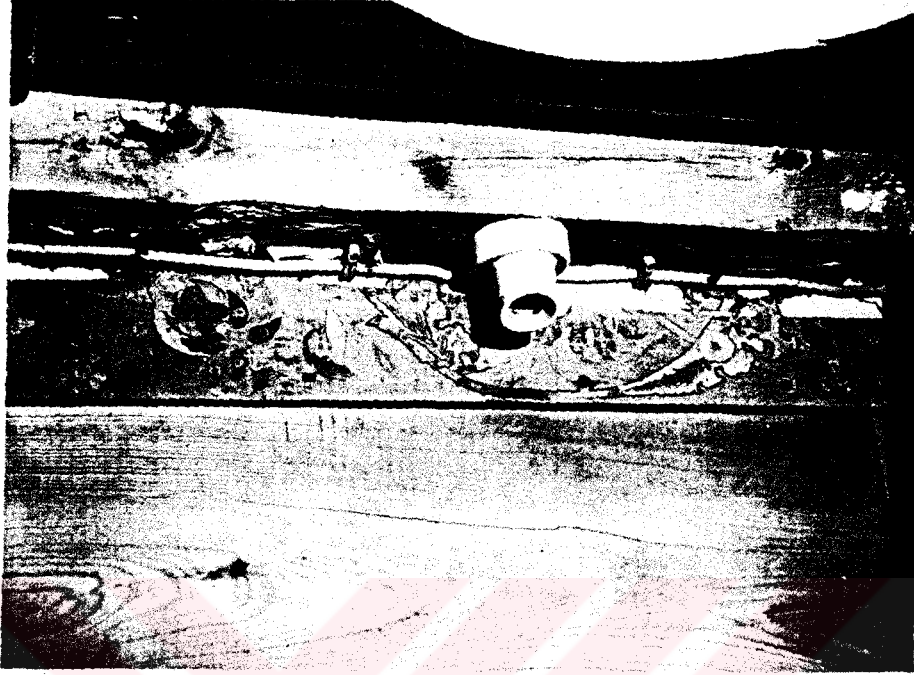
Resim 146: Kastamonu, Kasabaköy, Mahmut Bey Camii tavan kenarı bezemeleri.

Resim 147: Kastamonu Kasabaköy, Mahmut Bey Camii
birinci kat mahfil kısmı.

Resim 148: Kastamonu Kasabaköy, Mahmut Bey Camii
birinci kat mahfil kemer köşeliğindeki madalyon
lardan birisi.

Resim 149: Kastamonu, Şâban-ı Velî Camii ikinci kat mahfili halvet odalarının tavanlarında bulunan bezemeli tahtalardan.

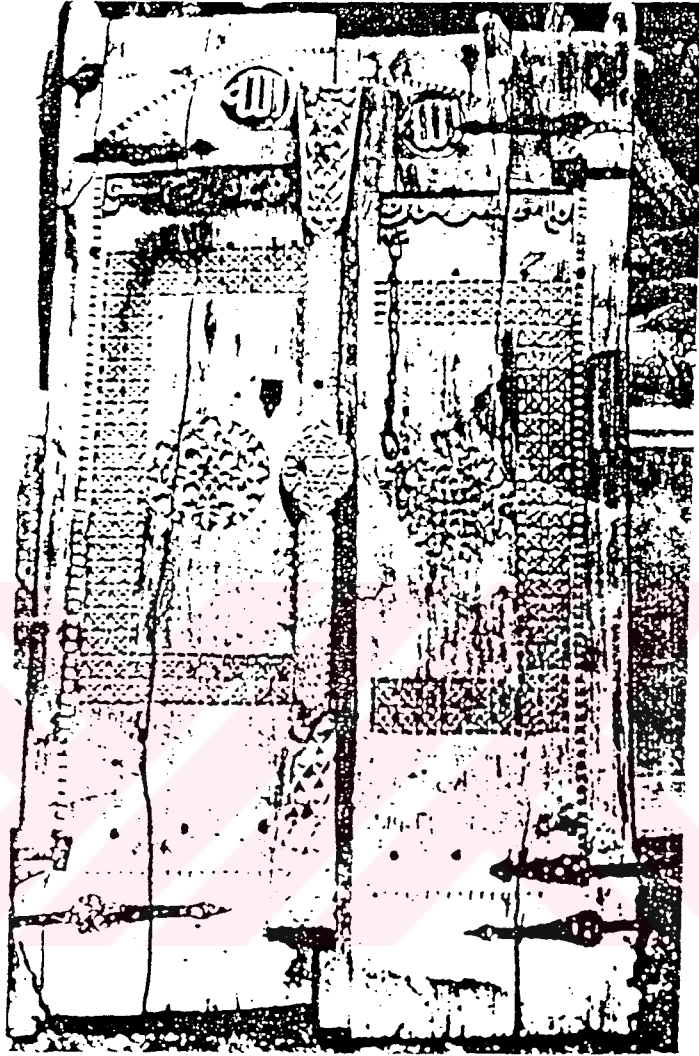
Resim 150: Aynı odadaki parçalanmış bezemeli tahtalardan bir başkası.

Resim 151: Kastamonu, Honsalar Camii vâiz kürsüsü kitabesi.

Resim 152: Kastamonu, Honsalar Camii vâiz kürsüsü.

Resim 153: Kastamonu Terzi Köyü, Adil Bey türbesi kapısı.

BİBLİYOGRAFYA

1. Akok, Mahmut., "Kastamonu Kasaba Köyünde Candaroğlu Mahmut Bey Camii", Belleten, Cilt 5, Sayı 38, Ankara. 1946. (s.293-301)
2. Arseven, Celâl Esad., Sanat Ansiklopedisi (5 Cilt), Milli Eğitim Basımevi, İstanbul. 1950.
3. _____, Les Arts Decoratifs Turcs, İstanbul. 1952.
4. _____, Türk Sanatı, Cem Yayınevi, İstanbul. 1973.
5. Aslanapa, Oktay., Türk Sanatı II (Anadolu Selçuklularından Beylikler Devrinin Sonuna Kadar), I. Basılış, Devlet Kitapları, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul. 1973
6. _____, (Hazırlayan), Yüzyıllar Boyunca Türk Sanatı, (14. Yüzyıl), Devlet Kitapları, Milli Eğitim Basımevi, 1977.
7. Ataöv, Türkkaya., Bilimsel Araştırma El Kitabı, Sevinç Matbaası, Ankara. 1982.
8. Barışta, H. Örcün., "Anadolu Beylikler Dönemi Ahşap İşçiliğinden Bir Sanduka", Milli Kültür, Sayı 44, Ankara. 1984. (s.93)
9. Başkan, Seyfi., Türk Sanatı Üzerine Denemeler, Stad Yayınları, İstanbul. 1990.
10. Bilici, Z. Kenan., "Kastamonu ve Kasabaköy'deki İki Eseriyle Nakkaş Abdullah bin Mahmud ve Sanat Tarihimizdeki Yeri", Vakıflar Dergisi XX, Mas Matbaacılık, Ankara. 1988. (s.85-94)
11. Bozer, Rüstem., "Sinan Eserlerinde Ahşap İşçiliği", VI. Vakıf Haftası Kitabı (Ayrı Basım), Vakıflar Genel Müdürlüğü, İstanbul. 1989. (s.327-336)
12. Cunbur, Müjgân., "Kastamonu Tarihinde Ahiler ve Esnaf Kuruluşları", Türk Tarihinde ve Kültüründe Kastamonu, Tebliğler, Ayyıldız Matbaası, Ankara. 1989. (s.7-15)
13. Demir, Ataman., "Candaroğlu Mahmut Bey Camii -Kastamonu-, İlgi, Yıl 19, Sayı 41, Apa Ofset Basımevi, İstanbul. 1985. (s.25-28)

14. Demiriz, Yıldız., "XIV. Yüzyılda Ağaç İşleri", Yüzyıllar Boyunca Türk Sanatı (14. Yüzyıl), (Hazırlayan: Oktay Aslanapa), Devlet Kitapları, Milli Eğitim Basımevi, 1977. (s.61-71)
15. _____, Osmanlı Mimarisinde Süsleme I, Erken Devir (1300-1453), Kùltür Bakanlığı Yayınları:263, Türk Sanat Eserleri Dizisi:2, İstanbul.1979.
16. _____, "Anadolu Türk Sanatında Süsleme ve Küçük Sanatlar", Anadolu Uygarlıkları (Görsel Anadolu Tarihi Ansiklopedisi), Görsel Yayınlar Ansiklopedik Neşriyat Ticaret ve Sanayi A.ř., 1982. (s.882-928)
17. Develliođlu, Ferit., Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lùgat, Aydın Kitabevi, Ankara.1986.
18. Gökoğlu, Ahmet., Paphlagonia, Gayr-ı Menkul Eski Eserleri ve Arkeolojisi, Kastamonu.1952.
19. İbni Batuta Seyahatnamesinden Seçmeler, (Hazırlayan: İsmet Parmaksızoğlu), 1000 Temel Eser:59, İstanbul.1971.
20. İslâm Ansiklopedisi, 2. Baskı, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.1968.
21. Kastamonu İl Yıllığı 1967, Ulusal Basımevi, Ankara.1968.
22. Kastamonu İl Yıllığı 1973, Yarı Açık Cezaevi Matbaası, Ankara.1973.
23. Kastamonu Salnameleri, Kastamonu İl Halk Kùtùphanesi.
24. Kastamonu şeriye Sicilleri, Kastamonu Müzesi Arşivi.
25. Kerametli, Can., "Osmanlı Devri Ağaç İşleri, Tahta Oyma, Sedef, Bağa ve Fildişi Kakmalar", Türk Etnoğrafya Dergisi, Sayı:4 (1961), Ankara.1962. (s.5-13)
26. Kılıçkan, Hüseyin., Tarih Boyunca Bezeme Sanatı ve Örnekleri, Taç Yayınevi, İstanbul.
27. Kızıltan, Ahmet., Anadolu Beyliklerinde Cami ve Mescidler, (XIV. Yüzyıl Sonuna Kadar), İ.T.Ü. Mimarlık Fakùltesi, İstanbul.1958.

28. Kopruman, Kâzım Yaşar., "Memlûk Kaynaklarına Göre XV.Yüz-
yılıda Kastamonu ve Çevresi", Türk Tarihinde ve Kültü-
ründe Kastamonu, Tebliğler, Ayyıldız Matbaası, Ankara.
1989. (s.17-34)
29. Kuban, Doğan., Batı Etkisinde Osmanlı Sanatı, Gerçek Yayı-
nevi, İstanbul.1970.
30. Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Anlamı (Meâl), Diyanet İşleri
Başkanlığı, Ankara.1983.
31. Makrîzî., Kitabu's-sülûk li-marifet-i Düveli'l-Mülûk, (Neş-
reden: Muhammed Mustafa Ziyâde), Kahire.1934-1941.
32. Meydan Larousse Büyük Lûgat ve Ansiklopedi, Milli Eğitim
Basımevi, İstanbul.1970.
33. Mülayim, Selçuk., Anadolu Türk Mimarisinde Geometrik Süs-
lemeler - Selçuklu Çağı-, Kültür ve Turizm Bakanlığı
Yayınları:503, Sanat Eserleri Dizisi:1, Ankara.1982.
34. Müneccimbaşı Ahmet Dede., Müneccimbaşı Tarihi, II Cilt,
(Çeviren: İsmail Erünsal), Tercüman 1001 Temel Eser:
37.
35. Oral, M.Zeki., "Tarihi Eserlerimizi Bezeyenlerden: Nakkaş
Abdullah", Yıllık Araştırmalar Dergisi II(1957), A.Ü.
İlâhiyat Fakültesi, Türk ve İslâm Sanatları Tarihi
Enstitüsü, Ankara.1958. (s.153-157)
36. _____, "Anadolu'da Sanat Değeri Olan Ahşap Minberler
Kitabeleri ve Tarihçeleri", Vakıflar Dergisi 5, 1962.
(s.23-78)
37. Ögel, Bahaeddin., "Selçuk Devri Anadolu Ağaç İşçiliği Hak-
kında Notlar", Yıllık Araştırmalar Dergisi I, (1956),
A.Ü.İlâhiyat Fakültesi, Türk ve İslâm Sanatları Ens-
titüsü Yayınları, Sayı:5, Ankara.1957. (s.199-220)
38. Ögel, Semra., "Anadolu Ağaç Oymacılığında Mail Kesim",
Sanat Tarihi Yıllığı I, İstanbul.1964-65. (s.110-119)
39. Öney, Gönül., "Anadolu'da Selçuklu ve Beylikler Devri Ah-
şap Teknikleri", Sanat Tarihi Yıllığı III, İstanbul.
1970. (s.135-149)

40. _____, Ankara'da Türk Devri Dini ve Sosyal Yapıları, Ankara.1971.
41. _____, Anadolu Selçuklu Mimari Süslemesi ve El Sanatları, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.1988.
42. _____, Ankara Arslanhane Camii, Kültür Bakanlığı Yayınları/1125, Tanıtma Eserleri Dizisi/32, Ofset Repromat Matbaası, Ankara.1990.
43. Özcan, Yılmaz., Türk Kitap Sanatında Şemse Motifi, Kültür Bakanlığı/1124, Tanıtma Eserleri/31, Mas Matbaası, Ankara.1990.
44. Öztuna, Yılmaz., Başlangıcından Zamanımıza Kadar Büyük Türkiye Tarihi, (15 Cilt), Ötüken Yayınevi, İstanbul. 1983.
45. Pakalın, M.Zeki., Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, (3 Cilt), 3. Basılış, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.1983.
46. Sözen, Metin., Uğur Tanyeli., Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü, Remzi Kitabevi, Büyük Fikir Kitapları Dizisi: 71, İstanbul.1986.
47. Tan, Nail., "Kastamonu'da Candaroğulları Dönemine ait Mimari Eserler", Kültür ve Sanat 2, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Nisan 1989. (s.66-70)
48. Türkoğlu, Sabahattin., "Edirne Müzesindeki Edirnekâri A-ğaç İşlemeleri", Türk Etnoğrafya Dergisi, Sayı:X, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.1968. (s.67-70)
49. Uzunçarşılı, İ.Hakkı., "Halimî Çelebi, Yakub Ağa Camii", Açık sözlü Gazetesi, 25 Ekim 1921, Kastamonu.
50. _____, Osmanlı Tarihi, (I.Cilt), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.1982. (s.81-90)
51. _____, Kastamonu Meşâhiri, (Hazırlayan: Mustafa Eski), Kastamonu Eğitim Yüksekokulu Yayınları No:5, Ayyıldız Matbaası, Ankara.1990.
52. Yalçın, Osman., Kastamonu, Özyürek Basımevi, İstanbul.1971.

53. Yaman, Talât Mümtaz., Kastamonu Tarihi, Ahmet İhsan Matbaası Ltd., İstanbul.1935.
54. Yazar, L.Nihâl., Menâkıb-ı Şâ'ban-ı Velî ve Türbenâme, Mas Matbaacılık,1985.
55. Yazar, Mehmet Behçet., Kastamonu Asâr-ı Kadîmesi, Matbaa-ı Amire, İstanbul.1341 (H.).
56. Yücel, Yaşar., Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar, (Çoban-Oğulları Beyliği Candar-Oğulları Beyliği), 2. Baskı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.1988.
57. Züber, Hüsnü., Türk Süsleme Sanatı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Sanat Eserleri Dizisi:6, Tisa Matbaacılık Sanayii, Ankara.1971.